อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นาย วิชัย อูนากูล

ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม
ชลบุรี

๒๓ พฤษภาคม ๒๕๑๙

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นาย วิชัย อูนากูล

ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม
ชลบุรี

๒๓ พฤษภาคม ๒๕๑๙

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๕๔๑๗

สำนักพระราชวัง

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๙

พระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย อูนากูล จ.ม.,บ.ช. บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์แก่ทางราชการ ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี

<u>วันอาทิตย์ ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๑๙</u> เวลา ๑๖.๓๐ น. พระราชทานเพลิง

บุญสม พิมพ์.
ร.ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายวิชัย อูนากูล เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

"พระคุณพ่อ"

พระคุณพ่อ ต่อลูก ผูกกระชับ
ลูกได้รับ แต่เท้า เท่าฝ่าหอย
ทุกเช้าค่ำ ไม่เห็น พ่อเป็นคอย
เจ็บนิดหน่อย พ่อพร่ำ ร่ำเป็นทุกข์

ปฐมวัย ให้เรียน เพียรศึกษา
เพื่อวิชา พารู้ อยู่เป็นสุข
มัชฌิมวัย ให้สม อารมณ์ยุค
พ่อปลอบปลุก ขวัญลูก ถูกครรลอง

โอ้ประทีป โคมทอง ของลูกแก้ว
ลาโลกแล้ว ลูกพิไร ใจหม่นหมอง
เศร้ารำพัน โศกา น้ำตานอง
พี่–และน้อง ปองกุศล ดลพ่อเปรม

ดวงวิญญาณ คุณพ่อ ขอหมดห่วง
ลูกทั้งปวง ประสงค์ จงเกษม
พ่อสถิต สวรรค์ อันอิ่มเอม
วิมานเหม หรรษา สถาพร ฯ.

–ภัทรธาดา–

๑ พค. ๑๙

ชาตะ วันที่ ๕ มกราคม ๒๔๓๙

มรณะวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๙

คุณแม่ กับ คุณพ่อ

ชีวประวัติ

คุณพ่อเป็นบุตรคนที่สองของนายอู นางเมือง เกิดที่บ้านตลาดอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีพี่น้องทั้งสิ้น ๘ คนคือ

๑. นางทองคำ รุจิรัตน์ – ถึงแก่กรรม

๒. นายวิชัย อูนากูล

๓. นายวิสัย อูนากูล – ถึงแก่กรรม

๔. นางวิไล อนันตสมบูรณ์ – ถึงแก่กรรม

๕. นายวิบูลย์ อูนากูล

๖. แม่ชีทองเย็น อูนากูล

๗. นายการุณ อูนากูล

๘. นายวิโรจน์ อูนากูล

เมื่อเล็ก ๆ ได้เรียนที่โรงเรียนพินิจบุพพการ–วัดต้นสน จนจบชั้น ๔ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในสมัยนั้น แล้วได้บวชเณรกับหลวงอาฟูที่วัดต้นสนเป็นเวลา ๑๐ วัน ครั้นอายุครบบวชก็อุปสมบท ได้บวชอยู่นาน ๑๐ เดือน และได้ปฏิบัติธรรมโดยเดินธุดงค์ร่วมกับพระภิกษุอื่นอีก ๑๐๐ กว่ารูปเป็นเวลาเดือนเศษ ไปนมัสการพระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี โดยผ่านอำเภอพานทอง พนัสนิคม ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม นครนายก และปราจีนบุรี

เมื่ออายุ ๒๓ ปี ก็ได้สมรสกับนางสาวเนื่อง สืบสงวน มีบุตร ๘ คน เป็นชาย ๓ และหญิง ๕ คน มีหลาน ๒๓ คนเป็นชาย ๑๐ และหญิง ๑๓ คน บุตรทั้ง ๘ คือ

๑. ศาสตราจารย์นายแพทย์สนอง อูนากูล สมรสกับเลิศลักษณ์ (ศิริวิเศษ)

๒. อรุณี สมรสกับนายแพทย์อำนวย ถาวรจิตต์

๓. อารีรัตน์ (ถึงแก่กรรม) สมรสกับนาวาโทสว่าง เจริญผล

๔. เภสัชกรหญิง อารมณ์ สมรสกับนายแพทย์รุจิ รุจิรัตน์

๕. นายช่างสมนึก อูนากูล สมรสกับประทิน (วิสุทธกุล)

๖. ดร. เสนาะ อูนากูล สมรสกับทันตแพทย์หญิงนงนุช (อัมระนันทน์)

๗. บังอร สมรสกับนายวรุณ เนติสิงหะ

๘. แพทย์หญิงจันทร สมรสกับนายแพทย์สุนทร ทวีพาณิชย์

ภายหลังการแต่งงานก็ได้ประกอบอาชีพ โดยเข้าหุ้นกับเพื่อน ๆ ตั้งโรงสีข้าว โดยมีทุนทรัพย์เริ่มต้น ๑๐,๐๐๐ บาท แต่กิจการไม่ใคร่เจริญ เพราะไม่มีข้าวสี ต้องไปซื้อถึงพานทองบ้าง แปดริ้วบ้าง และสีเพียงวันละ ๓–๔ เกวียน ซึ่งในสมัยนั้นข้าวเปลือกราคาเกวียนละ ๓๐–๔๐ บาท เป็นเหตุให้หุ้นส่วนค่อย ๆ พากันถอนตัวหมด คงเหลือท่านต่อสู้อยู่แต่ผู้เดียว ต่อมากิจการได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากฝนฟ้าอำนวย พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ต้องสีข้าวเพิ่มวันละ ๑๐–๒๐ เกวียน จนถึงกับต้องทำงานกันในตอนกลางคืนด้วย ยังผลให้ได้ตั้งโรงสีขึ้นใหม่อีก ๑ โรง และเข้าหุ้นตั้งโรงน้ำแข็งอีก ๒ โรง ท่านจึงต้องทำงานอย่างหนักทั้งในงานอาชีพและงานสังคมสงเคราะห์ และคุณแม่ก็ต้องไปช่วยเป็นเสมียนอยู่ด้วยตั้งแต่เช้าจนค่ำทุกวัน จนกระทั่งย่างเข้าสู่วัยชราและสุขภาพเริ่มทรุดโทรมลงเมื่ออายุ ๖๕ ปี จึงค่อย ๆ เลิกกิจการด้านการค้า แต่ในด้านช่วยเหลือโรงเรียน โรงพยาบาล วัด และพุทธสมาคม ยังคงปฏิบัติอยู่เรื่อยมา

คุณพ่อมีสุขภาพอนามัยดีมาก ไม่เคยล้มป่วยเลย แม้เมื่ออายุ ๖๐ ปีเศษแล้วก็ยังคงแข็งแรงเช่นคนหนุ่ม ๆ เวลาไปไหนกับลูก ๆ มักมีคนเข้าใจผิดว่าเป็นพี่ชายเสมอ จนกระทั่งเมื่อท่านมีอายุได้ ๖๙ ปีจึงเริ่มมีสุขภาพเสื่อมลง เนื่องจากหลอดเลือดในสมองตีบ มีอาการกล้ามเนื้อเกร็ง สั่น เป็นเหตุให้เคลื่อนไหวลำบาก และโดยที่ลูก ๆ เป็นแพทย์ถึง ๕ คน จึงได้ช่วยกันรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ ยังผลให้อาการของโรคดำเนินไปอย่างช้า ๆ ตั้งแต่ท่านค่อยๆ เดินได้โดยลำพัง จนกระทั่งต้องมีคนคอยช่วยพยุง และในที่สุดก็ต้องนั่งรถเข็น แต่สุขภาพอื่น ๆ ของท่านดีมาก เลือดฝาดดี หน้าตาสดใส ความจำดี ตาดี หูดี ฉะนั้นเมื่อเวลาท่านนั่งหรือนอนอยู่ ใคร ๆ ที่ไปเยี่ยมจึงพูดตรงกันว่า ดูท่านสบายเป็นปกติดีนี่ แม้ในวันที่ท่านจะละร่างที่ได้อาศัยมาเป็นเวลากว่า ๗๙ ปี ท่านกำลังนั่งดูทีวีอยู่ดี ๆ แล้วท่านก็ผลอยหมดลมไปเฉย ๆ เหมือนกับใบไม้เหลืองที่หลุดจากขั้ว แต่ก่อนหน้านี้ ๑ สัปดาห์มีเหตุการณ์แปลก ๆ ที่ท่านได้แสดงให้ทราบ อาทิเช่นท่านบอกกับคุณแม่ว่า คุณพ่อคุณแม่ของท่านมารับท่านแล้ว ให้คุณแม่

พาท่านไปส่งที่สุสานของตระกูลที คุณแม่ก็เข้าใจว่าท่านเอาใจจดจ่อถึงเรื่องวันไหว้ที่สุสาน ซึ่งกำลังจะมาถึงในอีกสองสัปดาห์ข้างหน้า ซึ่งท่านเคยไปทุกปีไม่มีขาด จึงไม่เฉลียวใจ อีกเรื่องหนึ่งคือ ท่านจะเรียกลูก ๆ ให้ไปหาท่านที่เตียงนอนว่ามีเรื่องจะบอก แต่ครั้นพอลูก ๆ ไปถึงท่านก็จะหัวเราะแหะ ๆ บอกว่าลืมเรื่องที่จะพูดเสียแล้ว และก่อนหน้าที่ท่านจะถึงแก่กรรมเพียง ๒ ชั่วโมง น้องอรุณี และคุณหมออำนวย ก็ได้มาพูดคุยกับข้าพเจ้าและเลิศที่บ้านกรุงเทพฯ คุยกันถึงเรื่องธรรมะซึ่งคุณหมออำนวยกำลังสนใจอยู่ และได้พูดกันถึงเรื่องคุณพ่ออยู่ตั้งชั่วโมง พอสองคนกลับไปถึงบ้านเมืองชลฯ ก็ได้รับโทรศัพท์ว่าคุณพ่อเสียในนาทีนั้นเอง

การที่คุณพ่อจากลูก ๆ ไปอย่างรวดเร็วโดยมิได้คาดฝันเช่นนี้ ทั้ง ๆ ที่ได้เตรียมใจไว้ก่อนล่วงหน้าแล้ว ก็ไม่วายน้ำตาไหลและสะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง พอทราบข่าวต่างก็รีบไปกราบศพท่าน และบีบนวดท่านอย่างที่ได้เคยปฏิบัติต่อท่านเหมือนกับครั้งที่ท่านยังคงมีชีวิตอยู่ แต่ครั้งนี้ไม่มีเสียงพูดจากท่านไม่มีรอยยิ้ม ไม่มีนัยน์ตาที่ท่านมองลูกด้วยความรักและเอ็นดูอีกต่อไป ท่านหลับอย่างเป็นสุขและสิ้นทุกข์แล้ว คงเหลือแต่คุณแม่และลูก ๆ ที่จะต้องผจญชีวิตอยู่ต่อไป และไม่ช้าก็ย่อมจะตามไปพบกับคุณพ่อและอารีรัตน์ มีชีวิตร่วมสุขร่วมทุกข์กันในภพหน้าสืบต่อไปใหม่

รำลึกถึงพระคุณพ่อ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ลูก ๆ ได้ร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือ "อนุสรณ์งานฉลองอายุครบ ๖ รอบของคุณพ่อ" ด้วยความสดชื่นเบิกบานใจ ลูกหลานทุกคนก็ยังมีชีวิตอยู่พร้อมหน้า ครั้นบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๑๙ ลูก ๆ ก็ได้จัดพิมพ์หนังสือให้คุณพ่ออีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนี้ด้วยความเศร้าโศกสลดและต้องสูญเสียน้ำตา เพราะเป็นหนังสือ "อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ"

คุณพ่อของลูกก็เหมือนกับคุณพ่อที่ดีของลูกคนอื่น ๆ เขาทั้งหลาย ที่ลูก ๆ ให้ความเคารพรักและนับถืออย่างสูงสุดเปรียบด้วยพระพรหม โดยที่คุณพ่อมีพรหมวิหาร ๔ พระคุณของพ่อที่มีต่อลูกนั้นใหญ่ยิ่งนักที่ลูก ๆ จะมิมีวันลืม เพราะนอกจากจะให้การเลี้ยงดูเป็นอย่างดีที่สุดแล้ว ก็ได้ให้การศึกษาอย่างดีตลอดจนได้ส่งให้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ สมกับที่คุณพ่อได้พร่ำสอนว่า "สิ่งที่พ่อจะให้เป็นสมบัติแก่ลูก ๆ ทุกคนนั้น หาใช่ทรัพย์สินเงินทองไม่ แต่

เป็นวิชาความรู้ติดตัว" นอกจากนั้นคุณพ่อยังได้กระทำตนเป็นแบบฉบับที่ดีให้แก่ลูก ๆ เจริญรอยตามในทุก ๆ ด้าน คุณพ่อไม่สูบบุหรี่และดื่มเหล้า ได้ปลูกบ้าน ๘ หลังให้ลูก ๆ แต่ละคน และสอนลูก ๆ ว่า "บ้านแต่ละหลังที่พ่อสร้างขึ้นนี้ ก็ได้จากเงินที่พ่อไม่ต้องหมดเปลืองไปเพราะการสูบบุหรี่และดื่มเหล้านี้แหละ" จึงทำให้ลูก ๆ ไม่สูบบุหรี่และดื่มเหล้าตามไปด้วย จะมีบ้างก็เพียงบางครั้งบางคราวเมื่อเข้าสังคมเท่านั้น คุณพ่อมีความสุขอยู่กับครอบครัว ไม่รักการเที่ยวเตร่นอกบ้าน ก็ยังผลให้ลูก ๆ ทั้ง ๘ คนมีความสุขกับครอบครัวเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน คุณพ่อเป็นพลเมืองดีและยึดมั่นในพระธรรม ไม่เคยทำบาปเลยแม้กระทั่งตบยุง ก็ยังผลให้ลูก ๆ เป็นพลเมืองดีและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาตามไปด้วย คุณพ่อเป็นคนเจ้าระเบียบ, ละเอียด, สุขุม, รอบคอบ, ใจเย็น, พูดน้อยทำมาก และมัธยัสถ์ในการใช้จ่าย แต่ไม่ตระหนี่ในการทำบุญและช่วยเหลือผู้ที่ยากจน ทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นเจ้าของโรงสี แต่เวลาทานข้าวท่านจะไม่ยอมให้เหลือไว้ในจานเลยแม้แต่เมล็ดเดียว ท่านได้อุปมาให้ฟังว่า แม้น้ำหยดทีละหยดหลายวันเข้าก็ยังเต็มถังได้จึงไม่ควรปล่อยให้สูญเปล่าไปโดยไร้ประโยชน์ สู้เอาไปช่วยเหลือผู้ที่ยากจนไม่ได้ ก็ได้ถ่ายทอดมรดกนี้ให้ลูกหลานประพฤติปฏิบัติตาม ท่านได้สอนว่า การทำบุญทำทานนั้นย่อมได้รับอานิสงส์เสมอ แม้ว่าท่านจะเป็นพ่อค้า แต่ท่านก็ได้มีส่วนช่วยเหลืองานของบ้านเมืองและสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งก็ได้เป็นแนวทางให้ลูกทุกคนปฏิบัติตามอยู่ทุกวันนี้ ท่านได้ให้หลักการดำเนินชีวิตไว้ว่า "ทำดีย่อมได้ดี" และ "พระย่อมคุ้มครองผู้สุจริตเสมอ" ท่านพร่ำสอนลูกไม่ให้ดูถูกแต่ให้เพิ่มความเมตตาต่อผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า ท่านสอนแม้กระทั่งว่า "คนที่ยากจนหรือต่ำต้อยกว่าเรานั้นเขาย่อมเจียมตัว ไม่กล้ามาทักทายกับเรา ฉะนั้นถ้าหากเราไม่ทักทายเขาก่อนแล้วก็ย่อมขาดความเป็นมิตรกัน มิหนำซ้ำยังจะถูกเขาหาว่าเป็นคนเย่อหยิ่งจองหองเสียอีกด้วย" ลูก ๆ ก็ได้ปฏิบัติตาม ต่าง ๆ เหล่านี้ ยังผลให้ลูก ๆ ทุกคนเป็นพลเมืองดี มีมิตรสหายมาก ตลอดจนได้รับใช้ชาติบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ และประสบแต่ความสุขความเจริญทั้งในหน้าที่ราชการและงานส่วนตัว

คุณพ่อได้ทำประโยชน์ไว้ให้กับเมืองชล ฯ และประเทศชาติ สมกับที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย นอกจากจะได้ช่วยด้วยกำลังความคิดแล้ว ยังได้บริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงกิจการสาธารณะต่าง ๆ ไม่ว่าถนนหนทาง บ่อน้ำ ศาลา วัด โรงเรียน และโรงพยาบาล เท่าที่ได้เห็นในใบอนุโมทนาบัตรเป็นเงินเรือนแสนก็มีอยู่หลายราย และเมื่อลองรวม ๆ ดูแล้วก็เป็นเงินกว่าล้าน

บาท จึงใคร่ขอสรุปผลงานของคุณพ่อที่ได้ประพฤติปฏิบัติตนมาจนกระทั่งบั้นปลายของชีวิตไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แต่โดยย่อดังนี้

๑. เป็นพลเมืองดี สมัยเป็นเด็ก คุณพ่อก็ได้เล่าเรียนจนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนในสมัยนั้น เมื่อถึงอายุครบบวชก็ได้บวชสนองคุณบิดามารดา เมื่ออายุครบเกณฑ์ทหาร ท่านก็ไม่หลีกเลี่ยงการรับใช้ประเทศชาติ แต่เผอิญจับได้ใบดำจึงได้รับการยกเว้น ภายหลังแต่งงานกับคุณแม่ก็ได้เริ่มประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน ท่านเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ฉะนั้นไม่ว่างานของทางจังหวัดหรือทางวัดทางโรงพยาบาลซึ่งเกี่ยวข้องกับการเงิน มักจะขอร้องให้ท่านช่วยรับเป็นเหรัญญิกเสมอ แม้ท่านจะเป็นพ่อค้าแต่ก็เป็นผู้ที่ทันสมัยมาก เมื่อมีการจัดตั้งสภากาชาดสยามขึ้นใหม่ๆ ท่านก็ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกตลอดชีพทันทีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๓

๒. รักเมียและรักลูก ท่านเป็นผู้ที่ชอบอยู่แต่ในบ้าน ไม่เที่ยวเตร่หรือเล่นการพนัน ชีวิตในครอบครัวจึงเป็นระเบียบและมีความสุข ท่านสอนให้พี่รักน้องเหมือนกับที่พ่อรักลูก และให้น้องเคารพนับถือพี่เหมือนกับที่เคารพและนับถือพ่อ ท่านรักลูกเท่า ๆ กันทุกคน จึงทำให้ลูก ๆ ไม่มีความอิจฉาริษยากันและรักใคร่ปรองดองกันเป็นอย่างดี ช่วยให้ประสบแต่ความสุขและความราบรื่น ยังผลให้คุณพ่อและคุณแม่ต้องมีงานพิเศษ คือเป็นผู้คอยปูที่นอนให้แก่คู่สมรสมากรายในจังหวัดชลบุรี

๓. รักความยุติธรรมและมีความเมตตากรุณา ไม่เพียงแต่ลูก ๆ เท่านั้นที่ท่านได้ให้ความยุติธรรมและความเมตตา แต่ได้แผ่ไปถึงบรรดาญาติพี่น้องและคนอื่น ๆ ด้วย ทุก ๆ วันขึ้นปีใหม่นับเวลากว่า ๓๐ ปีมาแล้วที่ท่านมอบเงินให้แก่โรงเรียนชลกันยานุกูล โรงเรียนอินทปัญญาวัดใหญ่ โรงเรียนแหลมแท่นแสนสุข ตลอดจนญาติและผู้ที่ท่านอุปการะอื่น ๆ อีก ท่านจึงเป็นพร้อมทั้งสามีที่ดี พ่อที่ดี และเพื่อนที่ดี เป็นที่รักและนับถือของคนทั่วไปที่รู้จักหรือได้ยินกิตติศัพท์ของท่าน

๔. มีความกตัญญูกตเวที ท่านเป็นผู้ที่มั่นในความกตัญญูต่อผู้ให้กำเนิดและบิดามารดาญาติพี่น้องของภรรยาคือคุณแม่เป็นอย่างยิ่ง เมื่อผู้มีอุปการะของท่านเสียชีวิตลง ท่านจะจัดงานศพให้อย่างสมเกียรติ จัดสร้างสุสานให้ไว้สำหรับญาติพี่น้องมาไหว้กันเป็นประจำปี และ

หลังจากงานพระราชทานเพลิงศพนี้แล้ว อัฐิของท่านก็จะได้มาอยู่ร่วมกับผู้ให้กำเนิดและบรรดาเครือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ณ สุสาน "ศานติภูมิ" แห่งนี้ ซึ่งท่านได้เตรียมล่วงหน้าไว้นานแล้ว

๕. ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ท่านได้บวชเณรและบวชพระ ได้ทำบุญตักบาตรตลอดเข้าพรรษาทุกปีเป็นประจำ ก่อนนอนทุกครั้งก็ต้องสวดมนต์ไหว้พระเสมอ งานเกี่ยวกับวัดต่าง ๆ ท่านก็ได้เป็นกำลังสำคัญทั้งในด้านกำลังกายและกำลังทรัพย์ ได้ตั้งมูลนิธิอภิธรรมตามวัดต่างๆและช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาที่วัดในวันอาทิตย์ ได้เป็นประธานกรรมการจัดสร้างพระอุโบสถวัดปาลิไลยวัน ได้รับเป็นประธานกรรมการดูแลผลประโยชน์ของวัดใหญ่อินทารามที่ท่านกำลังนอนสงบอย่างเป็นสุขอยู่ในขณะนี้ เป็นเวลาติดต่อกันมาหลายสิบปี ได้ทอดกฐินส่วนตัวในจังหวัดชลบุรีรวม ๗ วัด และได้ไปร่วมทอดกฐินถึงสิงคโปร์และปีนังด้วย ในระยะหลัง ๆ เมื่อท่านเดินทางไปไหนไม่ได้เมื่อลูกหลานจะไปทอดกฐินกันคราวใด ท่านก็ฝากเงิน ๑ หมื่นบาทไปร่วมทำบุญด้วยทุกครั้ง และเริ่มแต่ปี ๒๕๑๑ ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน ท่านก็นิมนต์พระ ๙ รูปจากวัดต่าง ๆ สับเปลี่ยนกันมาสวดและฉันที่บ้านเป็นประจำ จนกระทั่งท่านก้าวเดินลำบากจึงได้งดไป ท่านได้เป็นผู้มีส่วนริเริ่มจัดตั้งพุทธสมาคมชลบุรีขึ้น และ ได้ดำรงตำแหน่ง เป็นนายกคนแรกและ ที่ปรึกษาของสมาคม ในปัจจุบัน ในการประชุมของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยตามจังหวัดต่าง ๆ ท่านก็เป็นผู้แทนไปร่วมด้วยทุกครั้ง รวมทั้งได้เป็นประธานจัดการประชุมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยครั้งที่ ๔ ที่จังหวัดชลบุรีด้วย จึงนับว่าท่านเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๖. ส่งเสริมการศึกษา ท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก จึงไม่เพียงแต่จะส่งเสริมการศึกษาของลูก ๆ เท่านั้น แต่ยังคิดถึงเด็ก ๆ ชาวเมืองชล ฯ อื่น ๆ ด้วย จึงได้สร้างโรงเรียนขึ้นหลายแห่ง อาทิเช่นโรงเรียนวัดราษฎร์เจริญดอน, โรงเรียนอินทปัญญาวัดใหญ่, โรงเรียนแหลมแท่นแสนสุข โรงเรียนบ้านนาวัด วิชัย–เนื่อง วิทยา และโรงเรียน "จั่นอนุสรณ์" และที่ได้บริจาคเงินบำรุงโรงเรียนต่าง ๆ ก็มีมาก ช่วยสร้างซุ้มประตูและรั้วของโรงเรียนให้ สร้างห้องสมุดและสร้างห้องเรียนวิทยาศาสตร์ให้ ตั้งทุนให้นักเรียนที่เล่าเรียนดีแต่ขาดแคลน กับทั้งได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษา ตลอดจนรับเป็นผู้อุปการะโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี "ชลกันยานุกูล" มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ จนถึงปัจจุบัน

๗. ส่งเสริมการรักษาพยาบาล ได้บริจาคเงินสร้างตึกผู้ป่วยให้กับโรงพยาบาลชลบุรี ๑ หลัง มอบเงินให้โรงพยาบาลศรีราชาและสมาคมโรคเบาหวาน ตั้งทุน "อูนากูล" ให้คณะแพทยศาสตร์ศิริราช ได้ริเริ่มจัดสร้างสุขศาลาบางแสนขึ้น ตลอดจนได้รับเป็นกรรมการก่อสร้างและซ่อมโรงพยาบาลชลบุรี ประธานกรรมากรหาเงินบำรุงโรงพยาบาลชลบุรี และเป็นผู้อุปการะกิตติมศักดิ์ของโรงพยาบาลศิริราช ฯลฯ

๘. ช่วยงานบ้านเมืองและสาธารณกุศล ท่านได้ช่วยเหลือเป็นกรรมการจัดงานของจังหวัดชลบุรีเป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ได้รับใช้บ้านเมืองด้วยการเป็นกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคของจังหวัดชลบุรี กรรมการควบคุมการค้ากำไรเกินควร กรรมการลูกเสือพิเศษ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรี ฯลฯ และในกิจการต่าง ๆ ของสังคมชาวชลบุรีท่านก็ได้มีส่วนร่วมด้วยเสมอ ได้ช่วยสร้างถนน, สร้างศาลาสำหรับให้ผู้ที่สัญจรไปมาได้พักอาศัย, ได้สร้างบ่อน้ำสาธารณะให้ประชาชนได้ใช้, ได้ให้เครื่องทำไฟฟ้าตามวัดต่าง ๆ ฯลฯ

เกียรติที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเบญจมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานจตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับโล่เกียรติยศจากกระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับเข็มกลัดทองประดับเพชร จากกระทรวงศึกษาธิการกับเข็มกลัดทองอีก ๓ เข็ม

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับโล่เกียรติยศจากสมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย

เท่าที่ได้รวบรวมมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่คุณพ่อได้ปฏิบัติมาในอดีต ซึ่งต้องนับว่ามีส่วนช่วยสร้างความเจริญให้กับจังหวัดชลบุรีเป็นอย่างมาก ลูก ๆ ทุกคนจึงมีความภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกคุณพ่อ และใคร่ขอเป็นลูกของคุณพ่อต่อ ๆ ไปทุกชาติด้วยเทอญ

โชคดีที่ลูก ๆ ได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่านอย่างสมบูรณ์แล้ว นับแต่ทำบุญฉลองให้ท่านเมื่ออายุครบ ๖๐ ปี, ๗๒ ปี, และ ๗๙ ปีเมื่อต้นเดือนมกราคมนี้เอง ระหว่างที่ท่านป่วยในระยะ ๑๐ ปีมานี้ ลูก ๆ ก็ได้ช่วยกันรักษาพยาบาลและหมั่นไปเยี่ยมเยียนปรนนิบัติ

ท่านไม่เคยขาด ลูกชายที่อยู่อินเดียเมื่อมีโอกาสเดินทางผ่านเมืองไทยครั้งใด เป็นต้องแวะมาเยี่ยมและนอนกับท่านเสมอ ลูกสาวที่อยู่อเมริกาก็จะพาครอบครัวมากราบท่านทุก ๆ ๓ ปีเป็นประจำ และก่อนหน้าที่ท่านจะละขันธ์ไปเพียงสัปดาห์เดียว หลาน ๆ ๓ คนก็ได้ไปกราบท่านเพื่อขอลาไปบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย ในระหว่างที่โรงเรียนปิดภาค ท่านก็ยังได้ให้ศีลให้พรและให้เงินไปร่วมทำบุญ ฉะนั้นท่านจึงได้จากไปอย่างหมดห่วงอย่างสงบและมีความสุขจริง ๆ เพียบพร้อมด้วยอริยทรัพย์ไม่มีสิ่งไรที่จะต้องวิตกกังวลใจ ลูก ๆ และหลาน ๆ ก็มีความอิ่มเอิบใจที่ได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่านอย่างเต็มที่แล้ว

ด้วยคุณงามความดีของท่านได้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดในครั้งนี้เอง แม้ท่านจะได้ล่วงลับไปแล้วก็ตาม ญาติและมิตรสหายของท่าน ตลอดจนบรรดาเพื่อนของลูก ๆ ได้มากราบและมาช่วยในงานสวดพระอภิธรรมเป็นจำนวนมากทุกคืน จำนวนหรีดทั้งดอกไม้สดและแห้งก็ล้วนแล้วแต่สวยงามและมีเป็นจำนวนมาก แสดงว่ากรรมดีที่คุณพ่อได้กระทำไว้ย่อมได้รับการตอบสนอง ซึ่งเจ้าภาพขอถือโอกาสนี้ขอบพระคุณทุก ๆ ท่านแทนคุณพ่อด้วย

ขออานิสงส์ผลบุญที่คุณพ่อคุณแม่ได้กระทำไว้ก็ดี ที่ลูก ๆ หลาน ๆ ได้กระทำไว้ก็ดี จงได้เป็นพลวปัจจัยช่วยให้คุณพ่อได้เสวยสุขเป็นนิจนิรันดร์ด้วยเทอญ

กราบเท้าคุณพ่อด้วยความรักและนับถืออย่างสูงสุด

จากลูก ๆ ทุกคน

ขอขอบพระคุณ

ขอน้อมนมัสการแด่พระคุณเจ้าที่เคารพ และขอกราบขอบพระคุณบรรดาญาติมิตรที่รักและนับถือทุกท่าน ที่ได้แสดงไมตรีจิตต่อนายวิชัย อูนากูล ด้วยประการต่าง ๆ นับตั้งแต่ท่านถึงแก่กรรมจนกระทั่งในวันพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งและตื้นตันใจเป็นอย่างยิ่ง พระคุณนี้จะคงอยู่ในความทรงจำชั่วกาลนาน

เจ้าภาพ

ตอนที่ ๑ เมื่อคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่

รูปบางรูป

และเรื่องบางเรื่อง

จาก

อนุสรณ์

งานฉลองอายุครบ ๖ รอบ

ของ

คุณพ่อวิชัย อูนากูล

๙ มกราคม ๒๕๑๒

พี่น้องของคุณพ่อ

คุณพ่อคุณแม่และลูก พ.ศ. ๒๔๘๒.

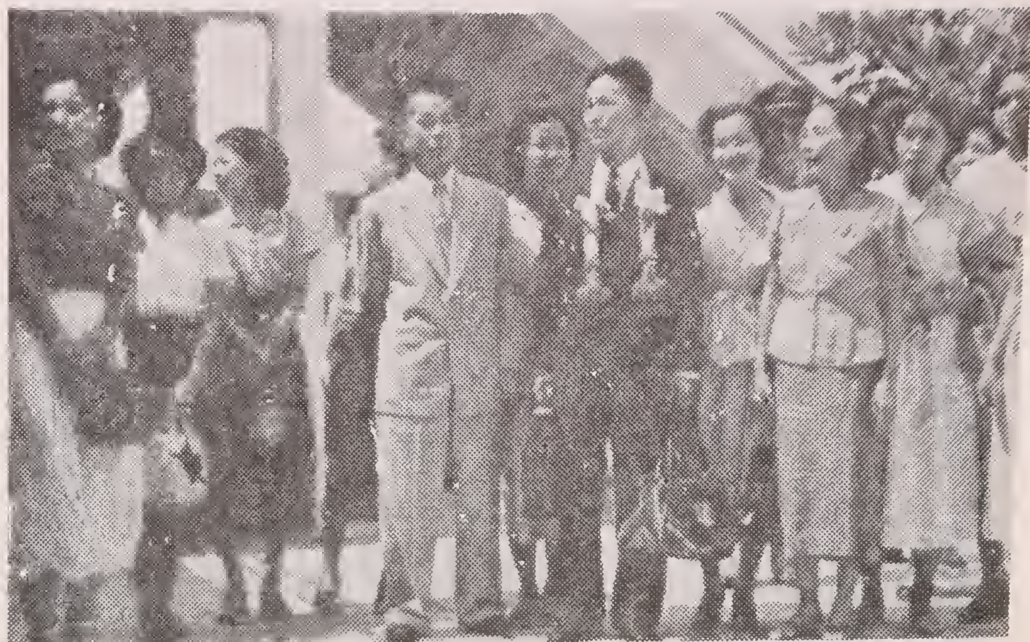

เมื่ออายุครบ๕รอบ พ.ศ. ๒๕๐๐.

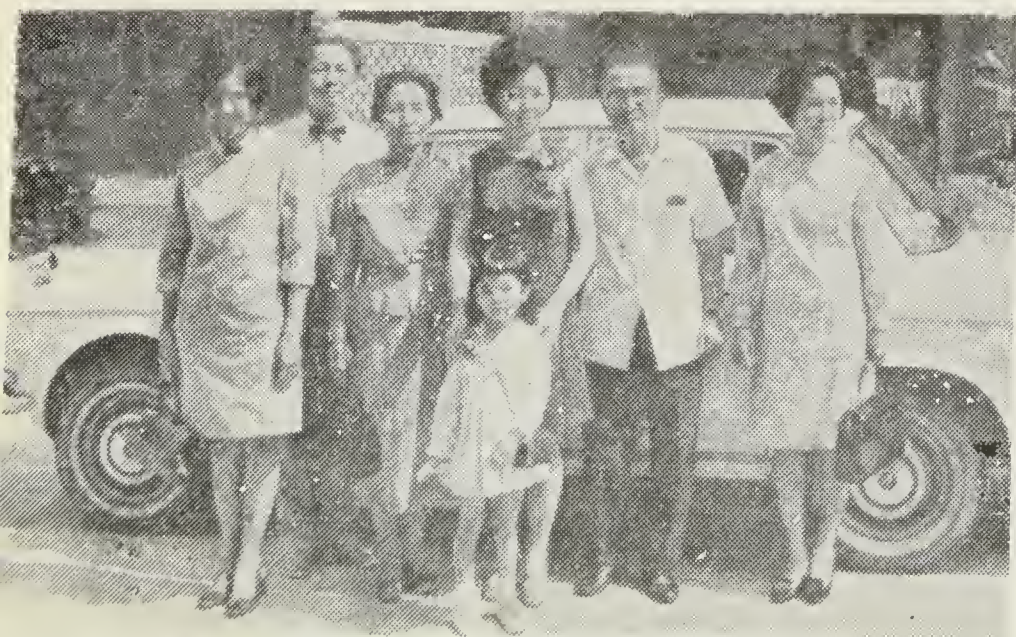
เมื่ออายุครบ๖รอบ พ.ศ. ๒๕๑๒.

ส่งลูกคนโตไปอเมริกา (๒๔๙๒)

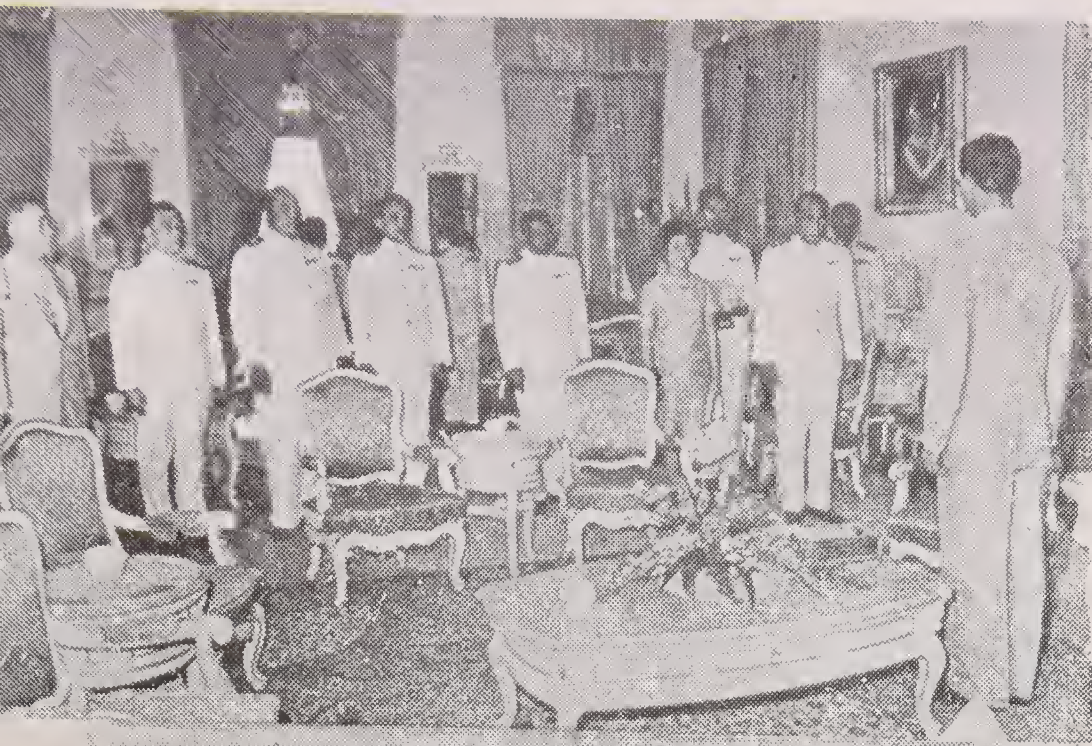

ส่งลูกชายคนเล็กไปออสเตรเลีย (๒๔๙๔)

ส่งลูกเขยไปอเมริกา (๒๔๙๖)

ส่งลูกสะใภ้ไปนิวซีแลนด์ (๒๕๐๖)

ส่งลูกสาวไปอเมริกา (๒๕๑๑)

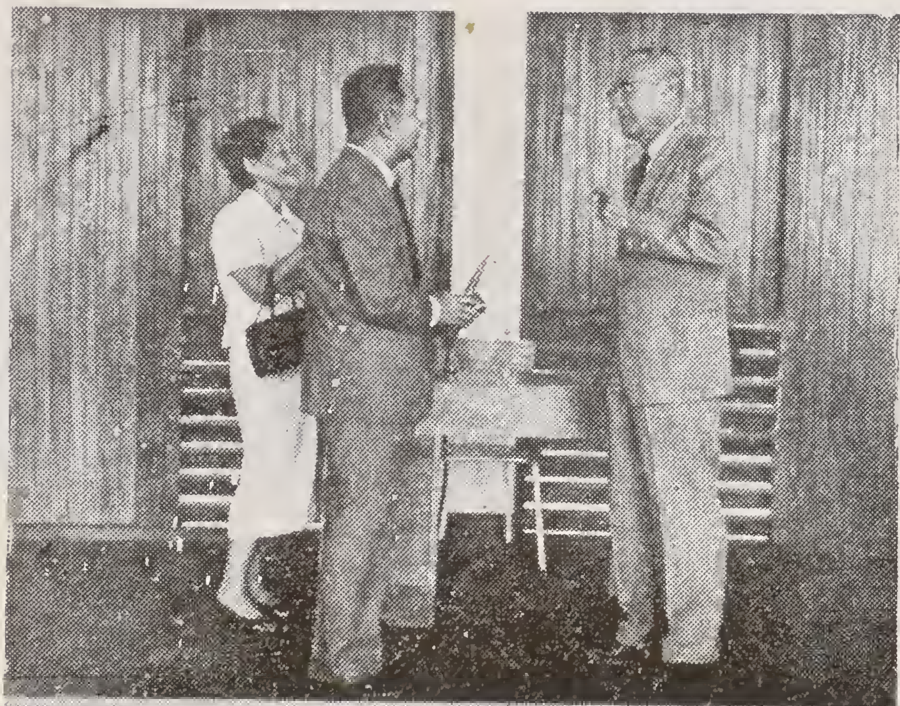

ส่งหลานสาวไปออสเตรเลีย (๒๕๐๘)

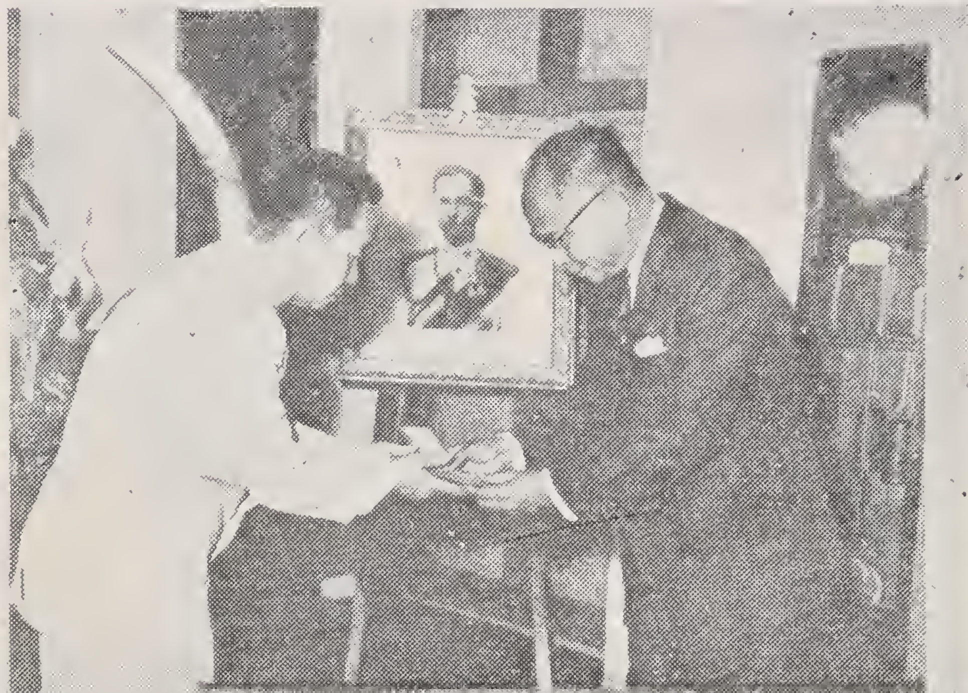
[illegible]

ที่ระลึกในการเปิดห้องเรียนนายวิชัย นาคเนื้อง อนุกูล
โรงเรียนชลกันยานุกูล ๓๑ ม.ค. ๒๕๐๕

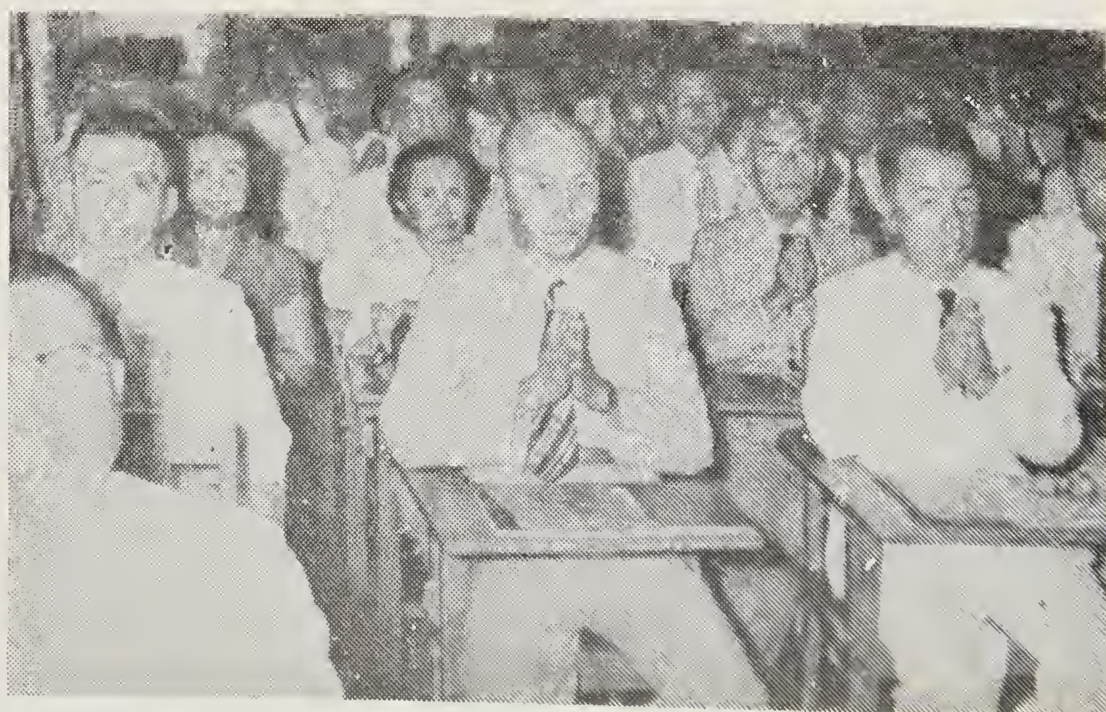
ที่ระลึกในการเปิดห้องเรียนนายวิชัย นาคเนื้อง อนุกูล
โรงเรียนชลกันยานุกูล ๓๑ ม ค ๒๕๐๕

ที่ระลึกในการ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มงกุฎไทย ชั้น ๔
จากนายนารถ มนตเสวี ผู้ว่าราชการ จังหวัดชลบุรี ๑ ก.ค. ๒๕๐๕

[illegible]

ประชุมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๑

ร่วมทอดกฐินที่มลายู

ประกอบพิธีสมรส

คุณพ่อกับคุณแม่หาความสำราญ

วันเกิดลูกๆ

คุณพ่อกับคุณแม่

ดีใจที่ได้บวชลูกชาย (๒๕๐๘)

สถานที่ๆคุณพ่อมีส่วนร่วมสร้าง

งานฉลองครบรอบ ๕ รอบ (๒๕๐๐)

เด็กๆนักเรียนมารำอวยพรที่บ้าน.

บริจาคเงินให้ผู้อำนวย
การ ร.พ. ศรีราชา
๕ หมื่นบาท.

เลี้ยงพระทั้งวัด และ
บริจาคเงิน๑๑๐,๐๐๐
บาทแก่วิทยาลัยจิตต-
ภาวัน.

ฉลองอายุครบ ๖ รอบ
คุณแม่ พ.ศ. ๒๕๑๘.

ท่านเจ้าอาวาส วัดใหญ่
อินทาราม กำลังปะพรม-
น้ำมนต์.

หลานๆกำลังรำอวยพรให้
คุณปู่เมื่ออายุครบ ๗๙ ปี
เมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๑๙

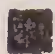

คุณปู่-คุณย่ากำลังมี ความ
สุขกับน้องๆและลูกหลาน.

คำอวยพร*

นารถ มนตเสวี

ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับคำบอกเล่าจากท่าน ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สนอง อูนากูล ให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวในความรู้สึกของข้าพเจ้า ในตัวคุณน้าวิชัย อูนากูล ในโอกาสที่บุตร ธิดา และหลาน จะได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลเนื่องจากฉลองอายุคุณน้าวิชัย อูนากูล ครบ ๖ รอบ (๗๒ ปี) ในวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๑๒ แต่เนื่องด้วยข้าพเจ้ามีเวลาน้อยเหลือเกินที่จะว่างและนั่งคิดถึงคุณความดีของคุณน้าวิชัยมาบรรยายให้ครบถ้วนได้ กับทั้งข้าพเจ้าเองก็ไม่ถนัดในการเขียนด้วย จึงขอเรียนโดยย่อ ๆ

ข้าพเจ้ามารู้จัก คุณน้าวิชัย อูนากูล ในเมื่อข้าพเจ้ามารับราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ นี้เอง เริ่มจากได้ร่วมบุญกันสร้างพระพุทธสิหิงค์ไว้เป็นที่เคารพสักการะของพี่น้องชาวชลบุรี และพุทธศาสนิกชนทั้งมวล ในโอกาสนั้นข้าพเจ้าใช่แต่เพียงรู้จักแต่คุณน้าวิชัยเท่านั้น ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จักคุณน้าเนื่อง คู่บุญของคุณน้าวิชัยด้วย ทั้งสองท่านนี้ข้าพเจ้ารู้ทันทีที่ได้รู้จัก ว่าเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดีงามมาก ทั้งกิริยาวาจา และใจ โดยเฉพาะกิริยาวาจาของคุณน้าทั้งสองนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าท่านทั้งหลายที่รู้จักมักคุ้นย่อมทราบดีอยู่แล้ว ส่วนในจิตใจของท่านทั้งสองนั้นล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยการกุศลโดยแท้

โดยเฉพาะคุณน้าวิชัยและคุณน้าเนื่อง เป็นผู้ได้บำเพ็ญกุศลสาธารณะ ทั้งทรัพย์สิน จิตใจ และกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว ข้าพเจ้าได้เห็นที่คุณน้าทั้งสองได้เคยทำมา เช่นช่วยสร้างโรงเรียนต่างๆตั้งแต่โรงเรียนชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา เช่น โรงเรียนชลกันยานุกูล, โรงเรียนชลราษฎรอำรุง ส่วน โรงพยาบาลนั้นก็ได้ช่วยเหลือโรงพยาบาลชลบุรีอยู่เป็นเวลานานและทั้งยังได้บริจาคเงินสร้างอาคารของโรงพยาบาลอีกเป็นจำนวนมาก ในการช่วยเหลือกิจการอันเป็นกุศลสาธารณะของคุณน้าวิชัย อูนากูลนี้ มิใช่สาธารณชนจะได้เห็นและพึงรับประโยชน์เท่านั้น ทางราชการยังได้เห็นคุณประโยชน์ที่คุณน้าวิชัยได้ช่วยเหลือทางราชการ โดย

---

* คัดจากหนังสืออนุสรณ์ งานฉลองอายุครบ ๖ รอบของคุณพ่อวิชัย อูนากูล ๕ มก. ๑๒.

ได้เสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้เป็นลำดับจนถึงจตุรถาภรณ์มงกุฎไทย จึงนับว่าเป็นที่ควรแก่การสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

ท่านทั้งหลาย การเกิด การแก่ นับเป็นธรรมดาของมนุษย์ แต่การแก่ของคุณน้าวิชัย มิใช่แก่เพียงอายุเท่านั้น นอกจากได้บำเพ็ญกุศลอันเป็นสาธารณกุศลดังกล่าวแล้ว ยังแก่ด้วยการบำเพ็ญกุศลในทางศาสนาอีกมาก เช่น ได้ช่วยบำรุงกิจการทางพระพุทธศาสนาอีกหลายแห่ง หากจะนำมาบรรยายในที่นี้ก็ยากที่จะครบถ้วนได้ แต่อย่างไรก็ตาม เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ ที่คุณน้าวิชัยได้รับพระราชทานนั้น ก็เป็นเครื่องแสดงยืนยันอยู่แล้วว่าได้บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองและช่วยทางราชการบำรุงบ้านเมือง อันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนมากเพียงใด ทำให้ข้าพเจ้าหวนคิดว่าชรอยเพราะด้วยกุศลต่าง ๆ ที่คุณน้าวิชัยได้กระทำไว้นี้ บุตร ธิดา และหลาน ๆ ของคุณน้าทั้งสอง จึงเป็นผู้อยู่ในความน่ารักและน่าสรรเสริญของบรรดาผู้ที่รู้จักมักคุ้นโดยทั่วไป

เนื่องในโอกาสที่บุตร ธิดา และหลานของคุณน้าวิชัย ได้ช่วยกันบำเพ็ญกุศลฉลองอายุครบ ๖ รอบ ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าขอมีส่วนด้วยการอัญเชิญอานุภาพแห่งองค์พระพุทธสิหิงค์ของจังหวัดชลบุรีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้ดลบันดาลให้คุณน้าวิชัย จงมีอายุยืนนาน เป็นมิ่งขวัญของบุตร ธิดา และหลาน ต่อไปชั่วกาลนาน และขอให้มีสุขภาพสมบูรณ์ สุขกายสบายใจชั่วกาลนาน.

คุณวิชัย อูนากูล กับพุทธสมาคม สาขาชลบุรี*

คุณผ่องสวัสดิ์ สายสุวรรณ นายกพุทธสมาคม

และคณะกรรมการ กับสมาชิกพุทธสมาคม สาขาชลบุรี

คุณวิชัย อูนากูล ข้าพเจ้าเคารพนับถือท่านเหมือนพี่น้องร่วมสายโลหิต ข้าพเจ้าเรียกท่านว่าพี่วิชัย เพราะนับถือกับตัวท่านและคนในตระกูลนี้มาประมาณ ๔๐ ปี

สมัยเมื่อข้าพเจ้าอุปสมบท มีสมณศักดิ์เป็นพระครูสรวุฒิสมาจาร ในองค์การศึกษาเจ้าอาวาสวัดผาสุการามในตำแหน่งพระวินัยธรสงฆ์และเจ้าคณะตำบล–อำเภอ ท่านได้เป็นผู้อุปถัมภ์ให้ข้าวน้ำกับข้าพเจ้าและพระเณรในยามทุพภิกขภัยข้าวยากหมากแพง ข้าพเจ้าไม่เคยลืมพระคุณความดีของท่านผู้นี้เลย ฆราวาสวิสัยก็เคยได้ร่วมงานทางราชการกับท่านด้วยการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลและอื่น ๆ ตามควร เมื่อข้าพเจ้าฝึกหัดทำการค้า ท่านได้เคยอุปถัมภ์เหมือนพี่ร่วมท้องน้องร่วมไส้ ญาติพี่น้องของตระกูลนี้ข้าพเจ้ารู้จักดีทุกคน เพราะเป็นตระกูลสัมมาอาชีวะที่ยิ่งใหญ่ตระกูลหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ในคราวที่ท่านดำรงตำแหน่งนายกพุทธสมาคม ข้าพเจ้าก็ร่วมเป็นกรรมการในสมาคมนั้นกับท่าน

เมื่อท่านขอลาพักจากตำแหน่งนายกสมาคมไปโดยสุขภาพ ไม่สมบูรณ์ ก็ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้ารับตำแหน่งแทน เพราะเห็นว่าข้าพเจ้าเหมาะสมกับตำแหน่งนี้ด้วยประการทั้งปวง

และเมื่อข้าพเจ้าได้รับเลือกตั้งเป็นนายกพุทธสมาคมแล้ว ก็ได้เชิญท่านมาเป็นกรรมการที่ปรึกษา ท่านได้เป็นพี่เลี้ยงเคียงข้างอยู่ไม่ขาดสาย คอยให้กำลังใจปลุกปลอบให้ข้าพเจ้าขยันหมั่นเพียรในภารกิจการงานนี้มิให้ท้อถอย ขาดเหลืออะไร ไม่ทิ้งขว้างห่างไกลช่วยเหลือด้วยความเต็มใจทุกประการ

คุณวิชัย อูนากูล เป็นผู้เข้าถึงหลักธรรมะ ที่เรียกว่า คมฺภีโร คือ ลึกซึ้ง–สุขุม–เยือกเย็น–ละเอียด–ถี่ถ้วน

---

* คัดจากหนังสืออนุสรณ์ งานฉลองอายุครบ ๖ รอบของคุณพ่อวิชัย อูนากูล ๕ มค. ๑๒.

ท่านเป็นคนมีประสบการณ์ในด้านงานต่างๆ ในการประกอบอาชีพมาเป็นอย่างมาก เช่นเคยเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมโรงสีข้าว โรงน้ำแข็ง และเคยทำการค้าอย่างอื่นมามากตามสมควร เป็นผู้ชำนาญการคนหนึ่งในฝ่ายวิชาชีพ เรียกว่าเป็นผู้

๑. ดูออก

๒. บอกถูก

๓. ทำเป็น

เป็นผู้แนะดี......................................เป็นผู้นำดี

แนะคือสอนให้รู้..................................นำคือทำให้ดู

เข้าใจในการชี้แจง..............................ด้วยหลักแห่งธรรมะ

คือ ๑. สันทัสนา...........ชี้แจงให้เข้าใจชัด

๒. สมาทปนา.........ชักชวนให้ปฏิบัติตาม

๓. สมุตเตชนา........ให้อาจหาญที่จะทำความดี

๔. สัมปหังสนา.......ให้ร่าเริงสนุกสนานในการฟังและกิจกรรมนั้น

ท่านได้บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ไว้มาก เช่นสร้างโรงพยาบาล–โบสถ์–วิหาร–ศาลาการเปรียญ–สถานศึกษาธรรม–และโรงเรียนประชาบาล จาคะทานของท่านสุดที่ข้าพเจ้าจะบรรยาย

ในการทำบุญฉลองอายุครบ ๖ รอบครั้งนี้ คณะพุทธสมาคมชลบุรี ซึ่งเคยเป็นกรรมการ สมาชิก เก่าใหม่ในอ้อมแขนของท่าน พรั่งพร้อมด้วยลูกหลาน ญาติมิตรสหาย ต่างแสดงมุทิตาจิต กตเวทิตาคุณ อย่างพร้อมเพรียง น่าปลื้มใจ

โดยเฉพาะคณะพุทธสมาคม ได้พร้อมใจกันทำหนังสือ เรื่อง "สัญญลักขณ์ของชาวพุทธ" เพื่อเป็นบรรณาการแจกเป็นอนุสรณ์เทอดทูนเกียรติคุณความดีของคุณวิชัย อูนากูล เพื่อเป็นมิ่งขวัญของกิตติชนผู้นี้ สืบไป

โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา

ขอให้คุณวิชัย อูนากูล จงมีอายุมั่นขวัญยืน ปราศจากโรค ภัย ไข้ ทุกข์ มีความสุขกายสบายใจตลอดกาลสมัยอันควรแก่การเทอญ.

คุณวิชัย อูนากูล กับโรงพยาบาลชลบุรี*

นายแพทย์อุดม จินดาวณิค

นายแพทย์พิเศษ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชลบุรี

ด้วยผมได้รับคำขอร้องจากศาสตราจารย์ นายแพทย์สนอง อูนากูล ให้เขียนเรื่องคุณวิชัย อูนากูล ซึ่งเป็นบิดาผู้บังเกิดเกล้า เพื่อจะนำลงพิมพ์ในหนังสือฉลองครบ ๖ รอบของคุณวิชัย ในเดือนมกราคม ๒๕๑๒ นี้ แม้ว่าผมได้มาปฏิบัติงาน ณ โรงพยาบาลชลบุรีแห่งนี้แต่เริ่มต้นก็ดี แต่มิได้เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารในตอนต้น จึงทำให้ไม่สามารถทราบรายละเอียดได้เพียงพอเกี่ยวกับการก่อสร้างในเบื้องต้น กระนั้นก็ดี ผมก็พอจะได้ทราบถึงการร่วมมือให้การช่วยเหลือในการก่อสร้าง และการหาเงินบริจาคสมทบเพื่อความเจริญของโรงพยาบาลเป็นลำดับมา หากขาดตกบกพร่องด้วยประการใดแล้ว ขอได้โปรดให้อภัยด้วย

โรงพยาบาลชลบุรีได้เริ่มเปิดทำการรับคนไข้ เมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๑ โดยมีอาคารตึกคนไข้นอก ซึ่งเดิมเป็นตึกชั้นเดียวสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓–๒๔๘๕ ครั้นเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๑ โดย นายแพทย์สง่า วิชพันธ์ นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งต่อมาได้ถูกโอนมาเป็นโรงพยาบาลชลบุรี ของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มีขุนอินทวราคม สาธารณสุขจังหวัดชลบุรีสมัยนั้น ได้ร่วมดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อก่อสร้างซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ให้โรงพยาบาลแห่งนี้สามารถบริการประชาชนในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการประกอบด้วย

๑. ขุนนนทเวชวรานุบาล

๒. ขุนอินทวราคม

๓. นายดาว บุบผเวส

๔. นายอุทิศ กาลวันตวานิช

๕. นายจิรัตน์ สายสุพัฒน์ผล

๖. นายเชื้อ นางรัตนา ชนานพ

๗. นายแพทย์สง่า วิชพันธ์

---

* คัดจากหนังสืออนุสรณ์งานฉลองอายุครบ ๖ รอบ ของคุณพ่อวิชัย อูนากูล ๕ มค. ๑๒.

๘. นายบริบูรณ์ ศรีตรัย

๙. นายวิชัย อูนากูล

โดยนายแพทย์สง่า วิชพันธ์ นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการชุดนี้ ในการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ด้วยเงินงบประมาณและเงินจากงานประจำปีของจังหวัด จึงเมื่อเปิดโรงพยาบาลนั้น มีอาคารต่าง ๆ ดังนี้

๑. ตึกคนไข้นอก หรือตึกอำนวยการ	๑ หลัง
๒. ตึกคนไข้ชาย (ตึกข้าวไทย)	๑ หลัง
๓. โรงครัว	๑ หลัง
๔. โรงซักฟอก	๑ หลัง
๕. โรงพักศพ	๑ หลัง
๖. บ้านพักแพทย์	๑ หลัง
และ ๗. เรือนแถวพยาบาล	๑ หลัง

ต่อมาโรงพยาบาลได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จนปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลที่สามารถรับผู้ป่วยได้ถึง ๓๐๐ เตียง

คุณวิชัย อูนากูล เป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง และประกอบด้วยใจกุศล ได้บริจาคเงินเกี่ยวกับสาธารณกุศลต่าง ๆ เป็นประจำอยู่เสมอ เช่นทางศาสนา ทางการศึกษา และทางสาธารณสุข นับว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตา กรุณา สมควรได้รับการยกย่องและสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง และสมควรเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย คุณวิชัย อูนากูล ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ คือเบญจมาภรณ์ช้างเผือกและจตุรถาภรณ์มงกุฎไทย เฉพาะอย่างยิ่งจะได้กล่าวถึงความร่วมมือของท่านผู้นี้เกี่ยวข้องกับกิจการโรงพยาบาลชลบุรี คือ

ร่วมเป็นกรรมการก่อสร้างและซ่อมแซมอาคารโรงพยาบาลชลบุรี ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๑ จนกระทั่งบัดนี้ กับได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกรรมการหาเงินบำรุงโรงพยาบาลด้วย ท่านได้ให้ความร่วมมือแก่กิจการของโรงพยาบาลด้วยดีตลอดมา หากทางโรงพยาบาล

ต้องการความช่วยเหลือในกิจการใด ๆ ก็ได้ยินดี สละเวลา ส่วนตัว และ ในบางครั้ง ก็สละเงินส่วนตัวช่วยด้วย ดังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้สละทรัพย์สร้างตึกคนไข้พิเศษ ๑ หลัง ๒ ห้อง ให้ชื่อ "ตึกอูนากูล" ๑ หลัง เป็นเงิน ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาทถ้วน) เพื่อเป็นการบริการผู้ป่วยให้ ได้รับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเป็นพิเศษ และทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่โรงพยาบาลอีกด้วย และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ท่านยังได้บริจาคเงินส่วนตัว ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) สมทบสร้างตึกคนไข้สูติกรรม เนื่องจากงบประมาณแผ่นดินให้มาไม่เพียงพอที่จะสร้างได้เต็มตามแบบแปลน ท่านจึงได้ชักชวนเพื่อนฝูงที่คุ้นเคยร่วมกันสละเงินสมทบอีกด้วยเป็นจำนวนมาก จนสามารถสร้างได้เต็มตามแบบและใช้บริการประชาชนอยู่จนบัดนี้

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ท่านเป็นผู้เสียสละทั้งกำลังกายและทรัพย์สินเงินทองส่วนตัวร่วมในกิจการโรงพยาบาลชลบุรีตลอดมา นับว่าเป็นตัวอย่างแห่งบุคคลผู้ซึ่งเปี่ยมด้วยใจศรัทธาเมตตากรุณา บำเพ็ญสาธารณกุศลด้วยดีเป็นประจำ ทางราชการโรงพยาบาลชลบุรีขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ช่วยดลบันดาลให้คุณวิชัย อูนากูล ประสบสุขศิริสวัสดิ์ตลอดอายุขัยเทอญ.

คุณวิชัย อูนากูล กับ โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี ชลกันยานุกูล

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนชลกันยานุกูล

คุณวิชัย อูนากูล ได้รับแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นผู้อุปการะโรงเรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๒ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ การที่โรงเรียนได้ขอแต่งตั้งคุณวิชัย อูนากูล เป็นผู้อุปการะโรงเรียน เนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่า เป็นผู้มีฐานะดี ความประพฤติดี ชื่อเสียงดี เป็นผู้ที่สนใจและทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการของโรงเรียนเป็นอย่างดียิ่ง ดังจะเห็นได้จากการช่วยเหลือโรงเรียนดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้บริจาคเงินสมทบสร้างโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี "ชลกันยานุกูล" เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๑ บริจาคเงินสร้างประตูและรั้วโรงเรียนชลกันยานุกูล เป็นจำนวนเงิน ๑๓,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๒–๒๕๐๐ บริจาคเงินเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีและยากจน ปีละ ๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๐ บำรุงโรงเรียนชลกันยานุกูล ๒๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๑ จนถึงปัจจุบัน บริจาคเงินซื้อวัสดุครุภัณฑ์ให้โรงเรียน ปีละ ๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๒ บริจาคเงินสร้างอาคารเรียนโรงเรียนชลกันยานุกูล เพิ่มขึ้นอีก ๑ หลัง เป็นจำนวนเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๓ บริจาคเงินสมทบสร้างอาคารเรียนโรงเรียนชลกันยานุกูล ตึกสภาจังหวัดสงเคราะห์ เป็นจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท

---

* คัดจากหนังสืออนุสรณ์ งานฉลองอายุครบ ๖ รอบของคุณพ่อวิชัย อูนากูล ๕ มค. ๑๒.

พ.ศ. ๒๕๐๗ บริจาคเงินสมทบสร้างรั้วโรงเรียนชลกันยานุกูล เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ คุณวิชัย อูนากูล ยังได้ติดตามถามถึงความต้องการของโรงเรียน ตลอดจนการดำเนินการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะฉะนั้น เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบ ๖ รอบนี้ โรงเรียนขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พระพุทธสิหิงค์ ฯ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงช่วยคุ้มครอง คุณวิชัย อูนากูล และครอบครัว ให้พ้นจากภยันตรายทั้งปวง จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ ด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ.

ตอนที่ ๒ เมื่อสิ้นบุญคุณพ่อ

คำไว้อาลัย	ของ	พระคุณเจ้าพระธรรมโกศาจารย์
สัปปุริสวิชยานุสรณ์	,,	พระคุณเจ้าท่านพุทธทาส อินทปัญโญ
ผู้ไม่รู้จักตน	,,	พระคุณเจ้าท่านเจ้าคุณเทสรังสี
อาลัยวาท	,,	พระคุณเจ้า เจ้าอาวาสวัดใหญ่
คำไว้อาลัย	,,	พณ ฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
,,	,,	พระดุลยพากย์สุวมัณฑ์
,,	,,	คุณชำนาญ ลือประเสริฐ
,,	,,	คุณเชื้อ ชนานพ
พ่อกับลูก	,,	ศจ. น.พ. อวย เกตุสิงห์
คุณวิชัย กับรร. ชลกันยานุกูล	,,	คุณสุภรณ์ วีรวรรณ
คำไว้อาลัย	,,	คุณชลิต มุตตามระ
แด่คุณพี่วิชัยที่รักและเคารพ		คุณการุณ อูนากูล
คำไว้อาลัย	,,	คุณวิโรจน์ อูนากูล
แด่คุณตา	,,	จากหลาน ๆ
คุณปู่ที่เคารพยิ่งของหลาน	,,	ปราชญ์นา อูนากูล

ฉลอง ๗๙ ปี คุณพ่อ
๕ มกราคม ๒๕๑๙.

คุณพ่อหลับชั่วนิรันดร์
๒๘มีนาคม๒๕๑๙.

หลานๆบวชเณรให้
คุณปู่ที่วัดหินหมาก-
เป้ง จ.หนองคาย

หลังจากครองความสุข
ร่วมกันมาอย่างราบรื่น
เป็นเวลายาวนานถึง-
๕๗ ปี.

เห็นหน้าคุณพ่อสุดที่รัก
เป็นครั้งสุดท้าย.

เหลือแต่คุณงามความดีไว้
เป็นอนุสรณ์ คุณพ่อยังไม่-
ตายจากความทรงจำของ
แม่และลูกๆ.

สดุดีเกียรติคุณ

คุณพ่อกับคุณแม่และลูกๆ .

กับหลานๆ .

กับบรรดาเครือญาติ .

กับน้องๆและแม่ลูก.

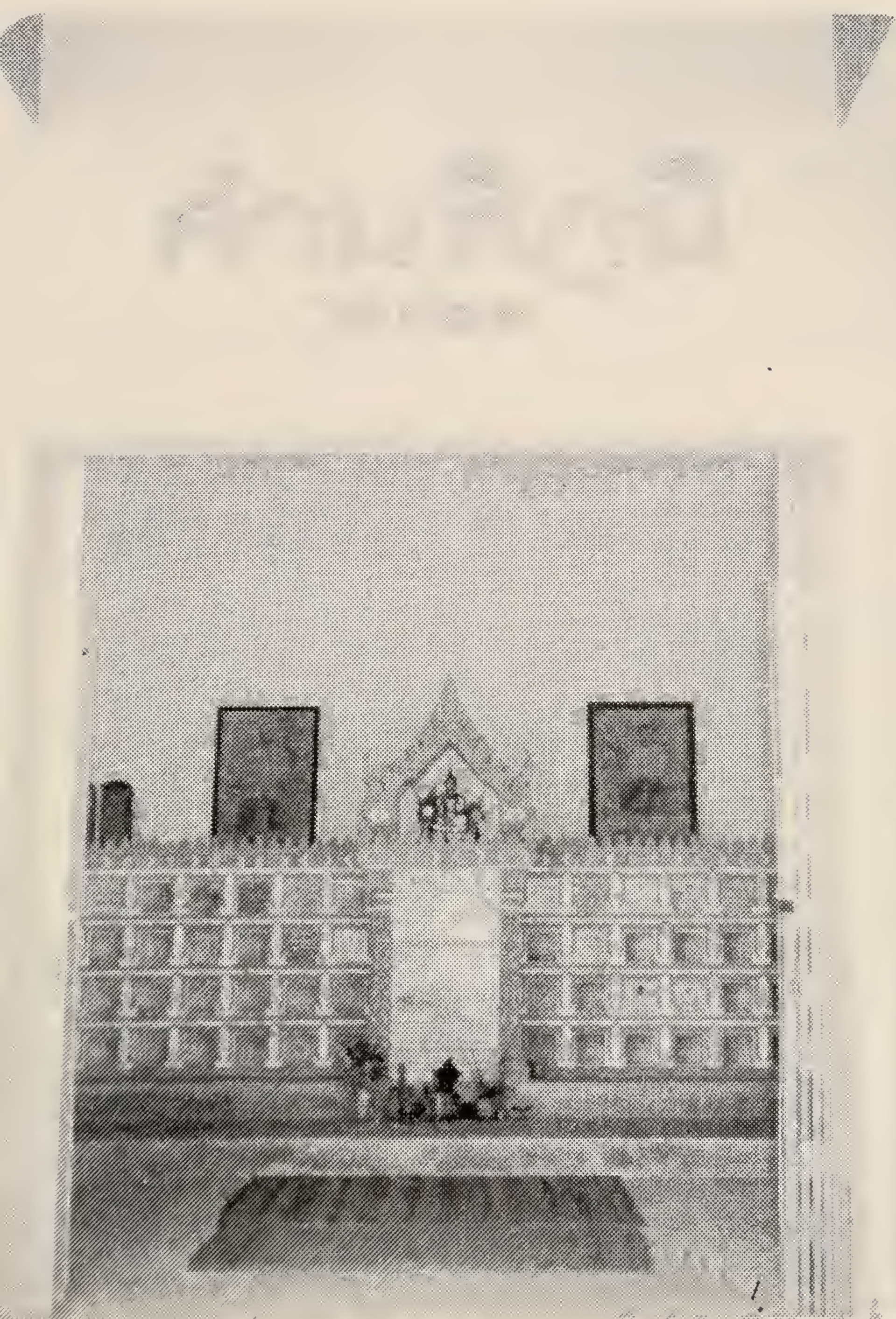
พระธรรมโกศาจารย์ เจ้าคณะจังหวัด พระไพโรจน์ภัทรธาดา เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม.

กับ เพื่อนๆของลูก.

กุศลส่งด้วยอริยทรัพย์

ที่อยู่ของคุณพ่อชั่วนิรันดร์พร้อมวงศาคณาญาติ.

เจ้าภาพขอขอบพระคุณท่านที่ได้ร่วมทำบุญ

ในการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพของ คุณวิชัย อูนากูล

จันทร์ที่	๒๙	มีนาคม	ภริยา บุตรธิดา หลาน และญาติ	เจ้าภาพ
อังคาร	๓๐	,,	พุทธสมาคมชลบุรี, ศูนย์ศึกษา ฯ วัดนอก	,,
พุธ	๓๑	,,	ธนาคารแห่งประเทศไทย, ภาควิชาชีวเคมีศิริราช	,,
พฤหัส ฯ	๑	เมษายน	คุณบุญชู โรจนเสถียร	,,
ศุกร์	๒	,,	สโมสรไลออนส์ชลบุรี, "รุจิรัตน์", ทองดำ บานชื่น, ดรุณ–สกล และน้อง ๆ, สุพร–สมรัตน์	,,
เสาร์	๓	,,	"กัปปิยบุตร", "เตระยานนท์", เหล่ากาชาดจังหวัดชลบุรี, โรงเรียนชลกันยานุกูล	,,
อาทิตย์	๔	,,	สมาคมผู้ปกครองและครูบดินทรเดชา, โรงเรียนอาชีวศึกษาชลบุรี	,,
จันทร์	๕	,,	"สืบสงวน", "เสตะกสิกร", "สิงคาลวณิช"	,,
อังคาร	๖	,,	คณะเพื่อน ดร. เสนาะ, โรงพิมพ์ธนบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย	,,
เสาร์	๑๐	,,	คณะกรรมการโรงพยาบาลชลบุรี	,,
เสาร์	๑๗	,,	สมาคมธนาคารไทย	,,
เสาร์	๒๔	,,	"ตันประเสริฐ", "สันติกุล", "มุตตามระ", "สุรภาพ" คุณจันทร์ พรหมศิริ	,,
เสาร์	๑	พฤษภาคม	สมาคมไทยเงินทุนและหลักทรัพย์, คุณหญิงวิฑุรธรรมพิเนต และลูก ๆ แพทยสมาคมแห่งประเทศไทย, คณะพยาบาลศาสตร์มหิดล, คณะเพื่อน น.พ. สนอง	,, ,,
เสาร์	๘	,,	เอื้องฟ้า ๙๑	,,
เสาร์	๑๕	,,	ลูก ๆ และหลาน ๆ	,,
เสาร์	๒๒	,,	น้อง ๆ ตระกูล "อูนากูล"	,,

คำไว้อาลัย คุณวิชัย อูนากูล

ของ พระธรรมโกศาจารย์

เมื่อเกิดได้	ก็ตายได้	ใครไม่ว่า
เหมือนมีมา	ก็มีไป	เข้าใจอยู่
ขอแต่อยู่	ให้ดี	มีคนรู้
ว่าเราอยู่	เราทำ	กรรมอันใด
ผลที่ทำ	กรรมอันนั้น	สุขสันต์หรือ
หรือโหดหือ	ร้อนรน	ไม่ทนได้
ทำลายศีล	ปลิ้นปลอก	อย่าบอกใคร
อยู่ที่ไหน	ไม่เป็นสุข	ทั่วทุกคน
คนเลวร้าย	ไม่มีใคร	อยากให้อยู่
เพราะเขารู้	อยู่ไป	ไม่ได้ผล
ถูกคนหมิ่น	สิ้นค่า	ราคาคน
ทุกชุมชน	ถอยห่าง	ไม่วางใจ
เห็นคนเลว	ตายร้อย	ไม่น้อยจิต
เพราะความคิด	คนเลว	นั้นเหลวไหล
คุณวิชัย	ตายคนเดียว	เราเสียวใจ
คิดอาลัย	ถึงอยู่	ไม่รู้วาย
คุณวิชัย	สมบูรณ์	คุณสมบัติ
เกียรติประวัติ	ดีพร้อม	หอมไม่หาย
ใจสัตย์ซื่อ	ถือธรรม	มีความอาย
สมสืบสาย	วงศา	อูนากูล
เป็นผู้นำ	ทำงาน	การพานิช
เศรษฐกิจ	สืบสาย	ไม่หายสูญ
เชิดชีวิต	ดำรง	พงษ์ประยูร
ให้เพิ่มพูน	สมบัติ	วัฒนา

เป็นนายก	พุทธ	สมาคม
จิตนิยม	ธรรมของชาติ	ศาสนา
มิตรจิต	มิตรใจ	เพื่อนไปมา
สมภรรดา	ชายา	ไม่ราคี
มีปัญญา	วาจา	ความสามารถ
มารยาท	น่ารัก	สมศักดิ์ศรี
เอาชำนะ	ภัยพาล	ด้วยขันตี
เกิดเป็นศรี	ธรรมสมบัติ	พัฒนา
สมเป็นพ่อ	ของบุตร	สุดที่รัก
เกียรติศักดิ์	ครบถ้วน	ควรแก่ค่า
ดีที่สุด	ระหว่างบุตร	และบิดา
เหมือนเกิดมา	ดำรง	ซึ่งวงศ์วาร
ด้วยพ่อดี	เป็นศรี	มงคลส่ง
จำเริญวงศ์	วาสนา	มหาศาล
ให้ลูกดี	เป็นศรี	สืบวงศ์วาร
สมฐาน	บุตรธิดา	เบื้องหน้าไป
นายแพทย์สนอง	คนใหญ่	มีชัยโชค
เป็นนายก	แพทยสมาคม	สมสมัย
ศาสตราจารย์	เคมี	ชีวะใน
แห่งแพทย์ใหญ่	ศิริราช	พยาบาล
อรุณี	ที่สอง	ผ่องฉวี
เป็นแม่ศรี	เรือนถาวร	จิตต์สถาน
แห่งนายแพทย์	อำนวย	ช่วยบันดาล
ประกอบงาน	บรรเทาโศก	โรคจำนน

อารีรัตน์ ที่สาม งามฉวี
เป็นแม่ศรี เรือนสว่าง เจริญผล
แห่งรองอ- ธิบดี ศรีสัตว์ชล
นามยุบล กรมประมง ธำรงการ
คนที่สี่ คุณอารมณ์ สมฉวี
เป็นแม่ศรี เรือนแพทย์ พิมลสถาน
แห่งนายแพทย์ รุจิรัตน์ สวัสดิการ
สำนักงาน จิรวัธน์ จัดจำเริญ
คุณสมนึก อนุสนธ์ คนที่ห้า
ที่ปรึกษา องค์การ ท่านสรรเสริญ
อนามัย โลก, นำ ความเจริญ
ต้องหมั่นเหิน ไปอินเดีย เอเชียไกล
หก ด.ร. เสนาะ ไพเราะโสต
ดวงไพโรจน์ มงคล วิมลใส
ผู้ว่าการ ธนาคาร แห่งชาติไทย
ตำแหน่งใหญ่ คนหนึ่ง น่าพึงชม
คนที่เจ็ด คุณบังอร อ่อนศรี
เป็นแม่ศรี เรือนวรุณ มีบุญสม
ชิคาโก สห รัฐอุดม
ปฏิคม สุดหา เมตตานัก
แปดแพทย์หญิง จันทร บวรฉวี
เป็นแม่ศรี เรือนทวี พานิชศักดิ์
แห่งนายแพทย์ สุนทร ถาวรรัก
มีสำนัก อยู่สุราษฎร์ ตลอดจำเริญ

คุณวิชัย ไขแสง มงคลส่ง
ลูกดำรง โชคชัย ได้สรรเสริญ
ทำงานใด โชคชัย ให้จำเริญ
ทั้งทองเงิน ยศศักดิ์ ไม่พักนาน

มิตรสหาย ขายค้า ได้อาศัย
เงินทองใช้ ขัดข้อง มาร้องขาน
หรือทุกข์ใจ สิ่งใด มาไหว้วาน
ก็ช่วยจาน เจือจุน อุดหนุนไป

นี้คือบุญ คุณวิชัย ไขแสงเมือง
ให้รุ่งเรือง เกียรติยศ งามสดใส
ทั้งจรรยา อารี มีวินัย
อีกน้ำใจ ใบบุญ สุนทรทาน

เทศกาล งานใด ร่วมใจช่วย
ร่วมมือด้วย อวยกุศล ผลไพศาล
ด้วยศรัทธา โมทนา สาธุการ
ทั่วทุกงาน ทุกวัด ที่ศรัทธา

คุณวิชัย วางวาย เหมือนไฟดับ
สว่างลับ ลอยเล่ จากเคหา
ความมืดคลุ้ม คลุมเรือน บุตรธิดา
โอ้ / พ่อขา พ่อลับ ครรไลไกล

จะเหลียวซ้าย ไปเล่า ก็เปล่าตา
เหลียวขวาหา พ่อขา อยู่ที่ไหน ?
เหลียวมาหน้า อีกเล่า ก็เปล่าใจ
เหลียวหลังไป เปลี่ยวเปล่า เศร้าฤดี

เห็นแต่รูป รูปพ่อ ลออตา
ดูท่าที ว่องไว สดใสสี
เห็นแววตา พ่องาม ความปรานี
ยังอารี แลรับ ชำเลืองมา

ถ้าพลอดได้ พ่อคงพลอด ตลอดงาน
ขอบคุณท่าน ไมตรี ที่มาหา
ผมจากไป ยังไม่ลืม ปลื้มวิญญาณ์
ขอให้อา- ยุมั่น ทุกท่านเทอญ

ทุกคนพ่อ ไมตรี ปรานีเขา
ยังมาเล่า รำพัน พูดสรรเสริญ
ว่าพ่อแนะ แนวทำ ความเจริญ
จับใจเพลิน เพราะหู ไม่รู้เลือน

คนไม่น้อย ร้อยพัน ลูกผ่านตา
หาคุณค่า เสมอพ่อ ไม่พอเหมือน
นึกหน้าพ่อ มองละม้าย คล้ายจะเตือน
ให้หมั่นเยือน ญาติรัก สามัคคี

เป็นพระคุณ อุ่นเกล้า ทุกเช้าค่ำ
ลูกของพ่อ ร่วมรัก สมัครสมาน
พ่อของลูก ปลุกใจ ให้ชื่นบาน
ลูกรักงาน ตามพ่อ ต่อกันมา

พ่อตักเตือน ลูกไว้ ให้คนชม
ไม่นิยม ยอไว้ ให้คนด่า
ให้นิสัย ให้จริต ติดลูกมา
สูงด้วยค่า ควรชม นิยมยล

ลูกของพ่อ จึงสำเร็จ ดังเพชรลูก
พ่อฝังปลูก ให้สมนึก ที่ฝึกฝน
ดังเรือนทอง รองเพชร เม็ดอุบล
ถึงยากจน ค่ายังถ้วน ควรแก่งาน

ขอเดชะ บุญช่วย อำนวยผล
จากกุศล ด้วยจิต อธิษฐาน
ขอให้คุณ วิชัย สบายมาน
ทิพย์สถาน ชั้นดุสิต เป็นนิตย์ เทอญ

สัปปุริสวิชยานุสรณ์

ข้าพเจ้า ได้คุ้นเคยกับคุณวิชัย อุนกุล ด้วยการพบปะกันหลายครั้ง ตลอดเวลาหลายปีมาแล้ว; หรือถ้าจะกล่าวให้ถูกยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ เคยได้รับความช่วยเหลือจากท่านผู้นี้มา ตลอดเวลาเหล่านั้น นั่นเอง.

บัดนี้ ได้ทราบข่าวการถึงแก่กรรม, และได้รับการขอร้องให้เขียนบันทึกข้อความชนิดที่เป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้นี้บ้าง, ก็รู้สึกยินดี เป็นอย่างยิ่ง. ถ้ายกเอาเรื่อง"คบกับพระได้บุญ" ดังที่เขาชอบอ้างกันนัก ออกไปเสียแล้ว, ผลลัพธ์ก็คือ ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณ ของคุณวิชัย โดยส่วนเดียว เพราะยังไม่ได้ตอบแทนอะไรอย่างเป็นชิ้นเป็นอัน แก่ความช่วยเหลือที่ท่านผู้นี้ได้กระทำแก่ข้าพเจ้า ทุกครั้งที่ไปพักผ่อนที่จ.ว.ชลบุรี หลายครั้งหลายหน ตลอดเวลาร่วมยี่สิบปีนั่นเอง. ดังนั้น เมื่อกล่าวกันอย่างตรงไปตรงมา ก็คือ ข้าพเจ้าเป็นลูกหนี้; แล้วจะหาวิธีใช้หนี้ ด้วยการเขียนบทความอนุสรณ์นี้ ดังนั้นหรือ? ใครบ้างจะยอมรับว่า เป็นการกระทำที่ถูกต้อง และยุติธรรม ตามแบบของพุทธบริษัท ในพุทธศาสนา. แม้ข้าพเจ้าเอง ก็ยอมรับว่า เป็นไปไม่ได้, แม้จะมีใครนิยมว่า เป็นไปได้ ก็ตาม. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า ก็ขอเป็น เพียงลูกหนี้ ที่เขียนบันทึกอนุสรณ์ถึงบุคคลที่เป็นเจ้าหนี้ ที่ข้าพเจ้ายังไม่ได้ใช้หนี้อย่างครบถ้วน อยู่นั่นเอง, และก็เขียนไปตามความรู้สึก ที่รู้สึกอยู่ในใจ ตลอดเวลา.

ในฐานะที่คุณวิชัยเป็น มนุษย์คนหนึ่งในโลก, ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่มีอะไรบกพร่อง คือได้ทำหน้าที่นั้นเสร็จสิ้นก่อนอายุขัย,

ตามความหมายของมนุษย์ที่ถูกต้อง เต็มตามมาตรฐานแห่งความ-
หมายของคำคำนี้ ทุกประการ. มนุษย์คนอื่นๆ จะพึงถือเอาเป็น
ตัวอย่าง อยู่ตลอดเวลา, และเป็นการได้บุญอยู่ในตัวมันเอง โดย
ไม่ต้องมีเจตนา, อย่างมีปริมาณและคุณค่าเหลือหลาย.

ในฐานะที่เป็นคนมีทรัพย์สมบัติคนหนึ่ง นั้น, มีอะไรๆ
ที่ทำให้ข้าพเจ้าสังเกตเห็นได้ว่า เป็นผู้มีความสนุกในการทำงาน,
ถือเอาการงานเป็นการปฏิบัติธรรม อย่างถูกต้องตามหลักแห่งพระ-
พุทธศาสนา, มีความสุขจากการประพฤติธรรมอยู่ในตัว, จึงเกลียด
กลัวอบายมุข และขจัดออกไปเสียได้ โดยสิ้นเชิง; ถึงพร้อม-
ด้วย ทรัพย์ เกียรติยศ และไมตรี อย่างบริสุทธิ์สะอาด. แม้นี้
ก็เป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งใครเห็นแล้ว ก็เป็นการได้บุญขึ้นมาด้วย
กัน ทั้งสองฝ่าย.

ในฐานะที่เป็นอุบาสกคนหนึ่งในพระพุทธศาสนา, เห็นว่า
ได้เป็นแล้ว ทั้งร่างกายและจิตใจ เต็มตามความหมายของคำคำนั้น,
อย่างที่อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีส่วนบกพร่องด่างพร้อย ตามสายตา
ของข้าพเจ้า เท่าที่อาจจะเห็นได้; มีความงดงามแห่งความเป็น
อุบาสกอยู่ทุกระเบียดนิ้ว ซึ่งคงจะเป็นอย่างนี้ ทั้งที่ไปวัด หรืออยู่
ที่บ้านก็ตาม, พอที่จะรับสนองพระพุทธประสงค์ได้ว่า ไม่เป็นอุ-
บาสก ที่ทำความเสื่อมแก่พระศาสนา ในบรรดาพุทธบริษัทสี่เหล่า
ที่มีความรับผิดชอบในข้อนี้, ซึ่งไม่ต้องพูดกันให้เสียเวลา ว่า
จะได้บุญ หรือไม่ได้บุญ.

ในฐานะที่เป็น สามีคนหนึ่งของภรรยา, เป็นพ่อคนหนึ่ง
ของลูก, หรือ ปู่ตาคนหนึ่ง ของหลาน ฯลฯ, ข้าพเจ้าเชื่อว่าคน
เหล่านั้นทุกคน จะรู้สึกว่าเขาเป็นคนโชคดี, หรือว่ามีบุญกุศล

ที่ได้ทำไว้แต่หนหลัง, อย่างที่เรียกว่า แตกต่างจากคนจำนวนมาก ที่มิได้เป็นเช่นนั้น, คือ มิได้มีสามี บิดา บุตร ฯลฯ ที่อำนวยให้แต่ความเย็น. หรือจะกล่าวให้กลับกันอีกอย่างหนึ่ง ก็กล่าวได้ว่า ผู้ใดเป็นภรรยาของบุรุษนั้น ผู้นั้นก็เย็น, ผู้ใดเป็นบุตรของบุรุษนั้น ผู้นั้นก็เย็น, ผู้ใดเป็นหลานของบุรุษนั้น ผู้นั้นก็เย็น, ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ก็ดูเอาเองเถิดว่า คนฝ่ายไหน ที่ฝ่าย ที่เป็นคนโชคดี มีบุญ ในสังคมแห่งบุคคล ที่มีครอบครัวสำหรับเป็นรากฐานที่ดี ของประเทศชาติ สืบไป.

ในฐานะที่เป็น เพื่อนบ้านของเพื่อนบ้าน, ข้าพเจ้า สังเกตุเห็นว่า เป็นเพื่อนบ้านของเพื่อน ชนิดที่ไม่ต้องออกปากว่า "ฉันเป็นเพื่อน" ดังที่เขาเป็นๆกัน. ทั้งนี้ เพราะเหตุว่า การเป็นอย่างหุบปากเงียบนั้น มันมากกว่า หรือจริงกว่า การเป็นด้วยการพูดดังๆ. คนเงียบนี้ เป็นให้มากกว่าที่เพื่อนต้องการจะให้เป็น, และเป็นก่อนแต่ที่จะถูกขอร้องให้เป็น; จึงเป็นชนิดที่เข้าไปเต็มอัดอยู่ในจิตใจของเขา ชนิดที่ใครไม่อาจจะลืมได้. สังคมใด เต็มไปด้วยมิตรภาพชนิดนี้แล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องพูดอะไรกันอีก ถึงเรื่อง พัฒนา สามัคคี ให้หนวกหู; เพราะมันเป็นรากฐานของการพัฒนา สามัคคี อยู่ในตัว อย่างไม่มีที่สิ้นสุด. น่าเสียดายอยู่แต่ว่า ตัวอย่างแห่งวัฒนธรรมทำนองนี้ จะสูญสิ้นไป; หรือว่า ลูกหลานจะรักษาสืบทอดกันไว้ได้เพียงใด ก็จะเป็นสิ่งที่น่าชื่นใจ อยู่เพียงนั้น.

ในฐานะที่เป็นบุคคล คนหนึ่ง ที่ต้องล่วงลับไป ตามธรรมดาแห่งสังขาร, ข้าพเจ้า เชื่อเป็นอย่างแน่นอนว่า คุณวิชัย ไม่สนใจ หรือไม่วิตก ว่าใครจะบำเพ็ญกุศล ส่งไปให้ หรือไม่, นอก

ไปเสียจากว่า ผู้กระทำ ต้องการจะสะสมบุญของตนให้มากยิ่งขึ้นไป, หรือว่า กตัญญูกตเวทิตาธรรม ของเขา บังคับให้ทำ; และ หวังว่า ทุกคน จะเอาอย่างคุณวิชัยในข้อนี้ เป็นอย่างยิ่ง ด้วย.

ข้าพเจ้า บันทึกข้อความเหล่านี้ไว้ ในฐานะเป็นเครื่องยืนยันตามที่รู้สึกด้วยตนเอง; และเป็นสิ่งอนุสรณ์ เพราะรู้สึกว่า ไม่จำเป็นจะต้องอุทิศส่วนกุศลใดๆ แก่คุณวิชัย อีก; และ เชื่อว่า ทุกคนที่ได้อ่านบันทึกนี้ คงรู้สึกยอมแพ้แก่คุณวิชัย แล้ว โดยประการทั้งปวง เป็นแน่, หรือ แม้ไม่มาก ก็น้อย.

พุทธทาส อินทปัญโญ

โมกขพลาราม, ไชยา
๒๘ เมย. ๑๙

ผู้ไม่รู้จักตน จะทำคนแลคนอื่นให้ได้ความสุขแสนยาก*

คนเราผู้ไม่รู้จักตน (กาย–ใจ) แล้ว จะทำตนแลคนอื่นให้เป็นคนดีได้ยาก จะประกอบภารกิจอะไร ๆ ก็ไม่มีจุดหมายปลายทาง มีความรู้ความสามารถแต่ก็ไม่ทราบว่าจะเอาความรู้ความสามารถนั้น ๆ ไปใช้ให้เป็นคุณประโยชน์แก่ตนและคนอื่นได้อย่างไร ? เมื่อไม่รู้จักตนเสียอย่างเดียวเท่านั้นแหละ แม้แต่ตนเองก็บริหาร (รักษากายใจ) ของตนเองไม่ได้แล้ว ไม่จำต้องพูดถึงการรับภารกิจหรือการงานอื่น ๆ ตลอดถึงเป็นผู้บริหารประเทศชาติเป็นต้น จะให้เกิดผลได้รับความสุขได้อย่างไร ?

ผู้รู้จักตน (กายใจ) ว่า เวลานี้เราทำอะไรอยู่ เราพูดอะไร เราคิดอะไร สิ่งที่เราประกอบนั้น ๆ อยู่ มันเป็นคุณและเป็นโทษแก่ตนแลคนอื่นหรือไม่ ? ย่อมรู้แล้วตั้งตนไว้เป็นเครื่องเทียบกับคนอื่นก่อนเสมอ แล้วจึงกระทำ–พูด–คิดประกอบภารกิจในเรื่องนั้นต่อไป คนผู้มีจริยาดังว่ามานี้เป็นของหาได้ยาก ชาวโลกพึงเลือกเอาไว้ใช้ให้เป็นผู้นำเถิดจะไม่เสียผล

ก่อนจะศึกษาพุทธศาสนาพึงให้เข้าใจตนเสียก่อน (กาย–ใจ–รูป–นาม) (จำชื่อ รูป–นาม ไว้ได้มาก ๆ) แต่ถ้ายังไม่รู้จักตัวตนที่แท้จริงแล้ว จะไปรู้จักพุทธศาสนาได้อย่างไร? สมมติบัญญัติเปรียบเหมือนคลื่นบนผิวน้ำ ถ้าคลื่นไม่สงบเราก็จะไม่ทราบว่าน้ำนั้นมีสีอย่างไร ? ต่อเมื่อคลื่นสงบแล้วเราจึงจะรู้จักสีนั้นพร้อมทั้งปรากฏเงาของเราผู้ไปชะโงกดูขึ้นมาในน้ำนั้น สิ่งที่ท่านผู้รู้ไปรู้ รูป–นาม ตามสภาพความเป็นจริงของมันนั้น เรียกว่า ธรรม เมื่อท่านรู้แล้วนำเอาความรู้นั้น ๆ มาสอนคนอื่น เรียกว่า พุทธศาสนา เช่นธาตุสี่ มันมีสภาพเป็นอยู่อย่างไร ? ท่านผู้รู้ไปตามรู้ตามความเป็นจริงของมัน ธาตุสี่เป็นธรรมหรือธรรมธาตุ ความรู้ของท่านผู้รู้ไปรู้ธาตุสี่เป็นพุทธศาสนา

รูป–นาม เป็นอัตตาในฐานะผู้ยังยึดอัตตาอยู่ เป็นอนัตตาในฐานะผู้ปล่อยวางไม่ถืออัตตาแล้ว ถ้าไม่มีอัตตา อนัตตาจะเกิดมีได้อย่างไร ? เหมือนความเกิดกับความดับ ดับก็ต้องมีมาจากเกิด ผู้ไม่รู้จักธรรม คืออัตตาและอนัตตา สอนผู้ไม่รู้ด้วยกันเข้า ก็เหมือนกับคนตาบอดจูงคนตาบอดด้วยกัน พากันหลงทางเข้าป่าลึก ไม่ทราบว่าจะพากันไปล้มไปตาย ณ ที่ใด

เทสรังสี

---

* มอบให้ ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล ลงในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย อูนากูล

อาลัยวาท

จาก เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี

เมื่อลมปราณ หมดจริง นิ่งสนิท
เหลือความดี เป็นนิมิต เฝ้าคิดถึง
เป็นเครื่องตัก- เตือนใจ ให้คำนึง
ไว้รำพึง แทนซาก ที่จากไปฯ

รำลึกถึงนายวิชัย อูนากูล อดีตนายกพุทธสมาคมชลบุรี เมื่อพุทธสมาคมนี้ได้ตั้งขึ้นที่วัดใหญ่อินทารามใน พ.ศ. ๒๔๙๕ นายวิชัย อูนากูล ได้เป็นกำลังอันสำคัญคนหนึ่งที่ให้ความช่วยเหลือมาแต่ต้น จนต่อมาได้รับเลือกจากกรรมการพุทธสมาคมให้เป็นนายกพุทธ-สมาคมจังหวัดชลบุรี สืบมาอีกหลายสมัย สามารถสร้างความเจริญให้เป็นหลักฐานปรากฏสืบมาจนถึงบัดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ หลวงพ่อแดง (ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์) ได้มรณภาพไป ทำให้วัดใหญ่อินทารามว่างเจ้าอาวาส นายวิชัย อูนากูล ได้เป็นผู้หนึ่งที่ไปนิมนต์ข้าพเจ้ามาเป็นเจ้าอาวาสแทน และได้เป็นกำลังช่วยเหลือข้าพเจ้าร่วมกับกรรมการอื่น ๆ จัดการบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะของวัดใหญ่อินทารามที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นการใหญ่ ทั้งยังได้วางระเบียบในการจัดผลประโยชน์อันเกิดจากที่ธรณีสงฆ์ของวัดจากเดิม ซึ่งได้เดือนละเล็กละน้อยประมาณเดือนละ ๕๐ กว่าบาท โดยการแก้ไขสัญญาเช่าให้ถูกต้องได้มาตรฐาน ยังผลให้พระภิกษุสามเณรได้รับความสะดวกสบายจากผลประโยชน์นั้นตลอดมา นอกจากนี้แล้วยังมีส่วนในการจัดตั้งมูลนิธิการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและนักธรรม จนปัจจุบันนี้มีทุนสำหรับใช้ในการนี้อย่างเพียงพอ ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่วัดใหญ่อินทารามทั้งในด้านวัตถุและการศึกษา ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดใหญ่-อินทารามเป็นพระอารามหลวง ตั้งแต่วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ในด้านอื่น ๆ นั้นเล่า นายวิชัย อูนากูลก็ได้ให้ความช่วยเหลือส่งเสริมทางวัดอีกหลายอย่างด้วยดีเสมอมา

ในด้านการศึกษาของเยาวชน นายวิชัย อูนากูล ได้ให้ความอุปถัมภ์และส่งเสริมเป็นอย่างดียิ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในขณะที่ข้าพเจ้ายังเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดท้องคุ้ง ต. นาป่า อ. เมือง จ. ชลบุรี ได้สร้างโรงเรียนประชาบาลแบบ ป. ๒ ขึ้นที่วัด นายวิชัย อูนากูล ได้

ช่วยทำประตูหน้าต่างไม้สักให้ทั้งหลัง ครั้นเมื่อข้าพเจ้ามาอยู่ที่วัดใหญ่ฯ ได้สร้างอาคารเรียนชั้นเดียวอีกหนึ่งหลัง คือ ร.ร. อินทปัญญา ๑ โดยไม่ได้ขอเงินช่วยจากรัฐบาลเลย นายวิชัยก็ได้ช่วยเป็นกำลังร่วมกับกรรมการคนอื่นๆจัดการจนสำเร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ครั้นเมื่อคุณหลวงบำรุงราชนิยมได้เป็นเจ้าของทุนในการจัดสร้างโรงเรียน "จั่นอนุสรณ์" ขึ้นที่สถานเปลื้องทุกข์ ซึ่งข้าพเจ้าก็มีส่วนในการก่อสร้างครั้งนี้ด้วย นายวิชัย อูนากูล ก็มีส่วนร่วมในการสร้างโรงเรียนหลังนี้เป็นเงินถึง ๑๐๑,๓๘๐ บาท ช่วยให้การก่อสร้างสำเร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ นอกจากนี้นายวิชัย อูนากูล ยังได้สร้างโรงเรียนประชาบาลมีชื่อว่า "วิชัย-เนื่องวิทยา" ขึ้นอีกหลังหนึ่งในที่ดินของตนเอง และในที่ธรณีสงฆ์ส่วนหนึ่งของวัดใหญ่อินทารามด้วย ที่ ต. บ้านสวน อ. เมือง จ. ชลบุรี สำหรับในเรื่องการศึกษานี้นายวิชัย อูนากูล มีความสนใจให้ความอุปถัมภ์เสมอมาหลายแห่ง ตลอดจนโรงเรียนประจำจังหวัด มี โรงเรียนชลกันยานุกูลเป็นต้น

นอกจากการศึกษาแล้ว นายวิชัย อูนากูล ยังได้ให้ความช่วยเหลือทางราชการโดยการร่วมเป็นกรรมการในการจัดงานต่าง ๆ มี งานประจำปีของจังหวัดชลบุรีแต่ชุดแรกมาเป็นต้น และงานในการก่อสร้างโรงพยาบาลชลบุรี นายวิชัย อูนากูลก็ได้ให้ความช่วยเหลือมาแต่หนุ่มถึงวัยชรา รวมทั้งได้สร้างตึกคนไข้พิเศษให้ ๑ หลังเมื่อปี ๒๔๙๙ ยังผลให้ได้รับความชมเชยจากทางราชการ และได้รับพระราชทานเหรียญตราจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้เชิดชูเกียรติในวงศ์ตระกูลเป็นหลักฐานสืบมา

อีกประการหนึ่งซึ่งควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ก็คือว่า นายวิชัย อูนากูล นี้ เป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยน เรียบร้อย เป็นคนมีเหตุผล ทำอะไรด้วยความสุขุมรอบคอบ ใช้ปัญญาความคิดสูง รักความสะอาดเรียบร้อยในบ้านเรือนของตน แม้เป็นบ้านโบราณก็จัดวางสิ่งของและเครื่องประดับไว้เป็นที่เป็นทาง ไม่รกเกะกะตา ข้าพเจ้าได้ไปที่บ้านเนื่องจากธุระและเยี่ยมเยียนความทุกข์สุขในบางคราว ไม่เคยได้ยินวาจาที่หยาบคายในบ้านนั้น หรือพูดจาด้วยอารมณ์ฉุนเฉียว และไร้เหตุผลกับบุตร–ธิดา–หลาน หรือใคร ๆ ที่อยู่ในบ้านเลย

นายวิชัย อูนากูล แม้จะได้รับการศึกษาทางโลกพอประมาณก็จริง แต่ก็รู้จักใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่ปิยชนเป็นอย่างดียิ่ง โดยได้ให้การศึกษาแก่บุตร–ธิดาหลานทุกคนจนสามารถตั้งตัวเป็นหลักฐานนำเกียรติและชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล ดังจะเห็นได้ว่าชนแทบทุกชั้นตั้งแต่ข้าราชการ ชั้นรัฐมนตรี อธิบดี และหัวหน้ารัฐวิสาหกิจ จนถึงสามัญชนทั่วไป ได้มาแสดงความเคารพศพบิดาของตนจำนวนมากมายเป็นประวัติการณ์ จึงกล่าวได้ว่า นายวิชัย อูนากูล ได้รับการกระทำตอบแทนจากบุตร–ธิดาและหลาน ๆ ของตนสมความตั้งใจ คือได้ตั้งใจไว้ว่าบุตร–ธิดาของเรา เมื่อเราแก่เขาจะเลี้ยงดู เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยเขาจะรักษาเยียวยา เมื่อตายเขาจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ก็สมความตั้งใจทั้ง ๓ ประการครบบริบูรณ์ นี้นับว่าเป็นปุพเพกตบุญและทิฏฐธรรมกตบุญของนายวิชัย อูนากูล ยากที่คนส่วนมากจะได้มีเหมือน

ปัจฉิมภาค

นายวิชัย อูนากูล มีอายุ ๘๐ ปี ภรรยา คือ แม่เนื่อง ได้มีบุตร–ธิดาด้วยกัน ๘ คน มีหลาน ๒๓ คน นายวิชัย อูนากูล ได้ให้ความเลี้ยงดูสนับสนุนลูกทุกคนมาตั้งแต่เล็กจนเติบใหญ่จนถึงมีเหย้าเรือน มีลูกหลานสืบสกุลเป็นหลักฐานทุกคน ถึงแม้บุตรคนหนึ่งจักได้ถึงแก่กรรมไปก่อนก็ได้มีหลานให้เห็นแล้วทุกคน จึงกล่าวได้ว่า "หมดห่วง" หลับตาตายได้สมตามความในพระราชนิพนธ์ ร. ๖ ว่า "เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าคอยรับใช้, เมื่อเจ็บไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา เมื่อถึงคราวตายวายชีวา หวังให้ลูกปิดตาเมื่อคราตาย" นายวิชัย อูนากูล ได้ถึงแก่กรรมด้วยความหมดห่วง เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๙ เวลาบ่าย หลังจากนั้นเล็กน้อยข้าพเจ้าได้ทราบก็รีบไปเยี่ยมศพ เห็นนายวิชัยนอนหลับตาสนิท ได้ความว่าก่อนหมดลม ได้จบเงินทำบุญ ๒๐๐ บาท เนื่องในการทำศพไม่มีญาติ และเงินอีก ๒,๕๐๐ บาทช่วยวัดบางสมัน อ. พานทอง ซึ่งกำลังก่อสร้างอุโบสถอยู่ จากนั้นไม่นานก็ถึงแก่กรรมลงด้วยความสงบนับว่านายวิชัย อูนากูล มีนิมิตในการตายดี ทั้งได้ประกาศคุณสมบัติของความเป็นอุบาสกที่เคยปฏิบัติมาให้ปรากฏ จากนั้นคณะเจ้าภาพจึงได้กำหนดปรารภเรื่องการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตั้งแต่นั้นมาจนถึงการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นลำดับ

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอฝากกวีโวหาร อันเป็นรายนามบุตร–ธิดา–เขย–สะใภ้ ของนายวิชัย อูนากูล ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของผู้ล่วงลับฝากไว้เป็นสมบัติในบรรณโลก หากบทกวีนี้มิเป็นที่สบอัธยาศัยของผู้ถูกเอ่ยนามประการใดบ้าง ก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย กับขออำนาจคุณความดีมีเป็นประการใดขออุทิศให้ นายวิชัย อูนากูล ผู้สูญสิ้นแต่ซากสังขาร แต่คุณงามความดีมิได้อันตรธานไปตาม คงปรากฏให้เป็นที่ปลื้มปีติของบุตร-หลานสืบไปชั่วกาลนาน ดังนี้

๏ จับปากกา อาลัย หทัยถวิล
เชลงพจน์ สุนทรถ้อย ร้อยวาทิน
บุตรแปดปิ่น เชิดชู "อูนากูล"
พร้อมบุตรหญิง ชายได้ สะใภ้, เขย
ขอชมเชย มวลบุตร ดุจไอยสูรย์
เกียรติระบือ ลือหล้า จ้าจำรูญ
สายประยูร วงศ์วุฒิ อุดตะโม
คุณวิชัย สร้างตัว ครอบครัวเคร่ง
พินิจเพ่ง พุทธธรรม นำสุโข
บุตรหญิง, ชาย หมายผนึก ผึกมะโน
เล็กและโต เพียรทำ ตำแหน่งมี
ปวงบุตรแปด แวดล้อม พรั่งพร้อมหน้า
ล้วนรับการ ศึกษา สมหน้าที่
พร่ำอบรม บ่มนิสัย ได้เด่นดี
สมเป็นศรี "อูนากูล" จำรูญเรือง
ร่วมรักใคร่ ปรองดอง ฉันท์น้องพี่
สิ่งบัดสี ปรากฏ ปดปลดเปลื้อง
พี่รักน้อง น้องรักพี่ ศรีประเทือง
"อูนากูล" ฟูเฟื่อง เรืองลำยอง

อันบุตรา บุตรี มีลำดับ
ที่หนึ่งนับ เป็นชาย "นายสนอง"
อภิชาติ ศาสตราจารย์ ชาญช่ำชอง
เป็นนายแพทย์ แคล่วคล่อง ของเมืองไทย

ศิริราช พยาบาล งานทำอยู่
เป็นที่รู้ แหล่งงาน การบ่วยไข้
บำบัดทุกข์ ทนุสุข ปลุกกาย-ใจ
ทุกคนได้ พ้นโรค โศกบรรเทา

มีคู่คิด พิสมัย วิไลศักดิ์
อุดมลักษณ์ เลอเลิศ เฉิดเฉลา
นามประเสริฐ "เลิศลักษณ์" พักตร์ลำเพา
นวลนงเยาว์ สมหญิง มิ่งแม่เรือน

คนที่สอง "อรุณี" ศรีสมหญิง
สนใจยิ่ง หน้าที่ ไม่มีเหมือน
มารยาท สะอาดจิต ติดตรึงเตือน
มิแชเชือน ปรนนิบัติ เต็มอัตรา

ทุกเช้า-เย็น เป็นห่วง ในดวงจิต
เฝ้าตามติด ดูแล แน่นักหนา
หมั่นใกล้ชิด บิดรท่าน ทั้งมารดา
แม้วิวาห์ พ้นไป ไม่ละเลย

ได้สามี ยอดชาย เป็นนายแพทย์
ชีวิตแวด ล้อมสุข ปลุกเบิกเผย
"หมออำนวย" คู่ครอง ของทรามเชย
เป็นบุตรเขย มาร่วม รวมน้ำใจ

คราวบิดา แก่เฒ่า เฝ้ามนัส
ปฏิบัติ เจ็บป่วย ช่วยแก้ไข
ปรนนิบัติ พัดวี ดีกระไร
จวบท่านได้ ทิ้งร่าง ลงวางวาย
เป็นธุระ จัดการ ในงานศพ
พี่, น้องครบ ทุกคน ร่วมขวนขวาย
กตัญญู ชูกุศล ผลมากมาย
มั่นมุ่งหมาย อุทิศ แด่บิดา
คนที่สาม นาม "อารี" ศรีประจักษ์
ลำเพาพักตร์ ผ่องเพี้ยง เพียงเลขา
กุลสตรี ดีพร้อม จอมจรรยา
จนชันษา สมสถาน การมงคล
ดำเนินตาม ประเพณี ศรีเยี่ยงอย่าง
กับ น.ท. "สว่าง เจริญผล"
ให้ครองคู่ สู่สม ภิรมย์ชนม์
นฤมล มีสุข ทุกวันวาร
ชีวิตคน วนว่าย หลายกระแส
ไม่มีแน่ แปรปรวน ส่วนสังขาร
เมื่อมีเกิด ต้องแก่ แลวายปราณ
ชีพนงคราญ "อารี" มีอันเป็น
จึงล้มป่วย ด้วยโรค โศกดวงจิต
สิ้นชีวิต ก่อนบิดา ไม่มาเห็น
พึงตระหนัก หลักกรรม ธรรมบำเพ็ญ
ความลำเค็ญ คลี่คลาย หมายตรึกตรอง

คนที่สี่	"อารมณ์"	สมศักดิ์หญิง
สมรมิ่ง	สดใส	ไร้หม่นหมอง
ได้รับการ	ศึกษา	ค่าเนืองนอง
คุณธรรมครอง	ยอดหญิง	มิ่งแม่ไทย
สูงจรรยา	มารยาท	สามารถพร้อม
นบนอบน้อม	ศาสนา	น่าเลื่อมใส
คราวบิดา	ล่วงลับ	ดับชีพไป
ร่วมแรงใจ	กอปรกุศล	แผ่ผลบุญ
สามีหมอ	"รุจิ"	วิริยะ
เสียสละ	ล้ำเลิศ	เทอดเกื้อหนุน
ช่วยสังคม	สมฐาน	การการุณ
พร้อมค้ำจุน	ประชา	ศึกษาการ
คนที่ห้า	"สมนึก"	สร้างตึกใหญ่
เป็นนายช่าง	คนไทย	ไผ่หลักฐาน
ไปอินเดีย	"เดลฮี"	มีผลงาน
หกปีผ่าน	มาเคารพ	ศพบิดา
"นางประทิน"	ครองคู่	อยู่ร่วมสุข
ปลื้มเปรมปลุก	ชีวัน	ชื่นหรรษา
งามพรั่งพร้อม	มารยาท	สะอาดตา
ทุกเวลา	ร่วมจิต	ผลิตผลงาน
คนที่หก	"ดร. เสนาะ"	นามเพราะนัก
ลายเซ็นแบ๊งค์	เด่นประจักษ์	เลิศหลักฐาน
ตำแหน่งใหญ่	ยศฐาน	ผู้ว่าการ
ธนาคาร	ชาติไทย	ให้จำเริญ

เป็นคู่ครอง ของเธอ "เคอร์นงนุช"
งามผาดผุด ความรู้ ครูสรรเสริญ
เป็นคู่บุญ บารมี ศรีดำเนิน
ก้าวหน้าเดิน ไปสู่ ประตูทอง

คนที่เจ็ด "บังอร" สมรมิ่ง
สมบุตรหญิง ใสสด หมดหม่นหมอง
เจริญวิทย์ กิจการ งานลำยอง
ลอออ่อง ผ่องพริ้ม ยิ้มละไม

ได้วิวาห์ ครองคู่ อยู่เป็นสุข
กับ "วรุณ" ปลื้มปลุก ทุกสมัย
ดำเนินงาน การค้า ก้าวหน้าไกล
อยู่ถึงใน อเมริกา น่าสำราญ

คนสุดท้อง แพทย์หญิง มิ่งสมร
ชื่อ "จันทร" เสาวลักษณ์ กอปรหลักฐาน
ผู้บำบัด โรคา พยาบาล
ร่วมกิจการ สามี เด่นดีจริง

กับนายแพทย์ "สุนทร" กระฉ่อนชื่อ
ชนนับถือ เชี่ยวชาญ การแพทย์ยิ่ง
สงเคราะห์คน ป่วยไข้ ไม่ประวิง
ไม่ทอดทิ้ง ยอดนิยม ชนชมเชย

บุตรทั้งหลาย ชายหญิง มวลมิ่งมิตร
ครองคู่คิด สะใภ้ ใหญ่น้อยเขย
ต่างร่วมแรง ร่วมใจ ไม่ละเลย
ความคุ้นเคย คือญาติ ร่วมชาติกัน

ทุกคนมี หน้าที่ ศรีประเสริฐ
เป็นจุดเกิด เกียรติยืน ชื่นสุขสันต์
คุณวิชัยฯ มีบุญ หนุนอนันต์
บุตรทั้งนั้น กตัญญู รู้พระคุณ
พระท่านว่า คนดี มีนิมิต
ชั่วชีวิต ตอบแทน แน่นเกื้อหนุน
มีแต่ความ จำเริญ เพลินในบุญ
แสนอบอุ่น ทุกทิวา ราตรีกาล
ด้วยอำนาจ กุศล ผลอุทิศ
บุตรและหลาน ญาติมิตร อธิษฐาน
จงสัมฤทธิ์ ผลิตบุญ หนุนวิญญาณ
สู่วิมาน ทิพย์สถิต นิจเนืองนอง ฯ.

พระไพโรจน์ภัทรธาดา

๑๕ เมษายน ๑๙.

คำไว้อาลัย คุณสรชัย [illegible]

คุณสรชัย [illegible] เป็นผู้ที่ข้าพเจ้าได้เห็นเมื่อประกวด [illegible]. ผมเห็นเขาเป็นครั้งแรก ในการประกวดภาพวาดของนักเรียนทั่วประเทศครั้งที่ ๑ ณ หอศิลป์ [illegible] พระนคร กรุงเทพฯ.

ผมเห็นผลงานของคุณสรชัย มีความงดงาม ประณีต และเต็มไปด้วยพลัง [illegible] ผมเห็นเขาอยู่ในงาน [illegible] จังหวัดชลบุรี [illegible].

เขาและเพื่อน [illegible] มีความสุข [illegible] และเคารพนับถือ คุณสรชัย, [illegible].

ในระยะเวลาที่ผมป่วย [illegible] มีผู้ยกย่อง [illegible] และคุณงามความดี [illegible] อยู่เสมอ. ในขณะนี้ [illegible] ที่ได้ [illegible] และ [illegible] แห่งโลกนี้ไป.

ขอให้ [illegible] และขอให้ [illegible]

[illegible] ๑๑ พ.ค. ๒๕

แด่คุณวิชัย อูนากูล คหบดีและคนดีของเมืองชลฯ

ข้าพเจ้าต้องขอมีส่วนร่วมเศร้า โศกโทมนัสอย่างลึกซึ้งและจริง ใจกับครอบครัวของคุณเนื่อง อูนากูล และลูกหลานของท่าน ต้องมาพลัดพรากจากคุณวิชัย อูนากูล ผู้เป็นหัวหน้าหลักสกุลวงศ์ไปในครั้งนี้ แม้บรรดาท่านที่สนิทสนมติดต่อวิสาสะสัมพันธ์มาแล้วกับท่านผู้ล่วงลับนี้ ก็คงจะรู้สึกเศร้าสร้อยละห้อยหวลดุจเดียวกัน นับว่า เป็นครั้งสำคัญของการสูญเสียคนดีของเมืองชลไปคนหนึ่ง ผู้อารีอารอบเมตตาปรานี ประกอบกุศลกรรมทำประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ฝ่ายตนเองและผู้อื่น เป็นไปอย่างสม่ำเสมอตลอดมา

ท่านผู้ล่วงลับเป็นกัลยาณมิตรของข้าพเจ้า อัธยาศัยต้องกัน มีแนวปฏิบัติธรรมไปในทางเดียวกัน เริ่มด้วย ท่านอาจารย์ พุทธทาส ภิกขุ คราวหนึ่งรับอาราธนามาอบรมธรรมะแก่พวกผู้พิพากษาผู้ช่วยที่กระทรวงยุติธรรม พอมีช่วงวันว่าง ได้ไปพักที่บ้านชายทะเลบางแสน ชื่อบ้านเนื่องสุข ให้อดีตท่านเจ้าคุณลัดพลีธรรมประคัลภ์ คุณชำนาญ ลือประเสริฐและข้าพเจ้าร่วมทางมาด้วย ได้รับความสุขกาย และสุขใจมาก เพราะเก็บเกี่ยวธรรมะจากอาจารย์โดยเฉพาะอีกด้วย นับแต่นั้นมา คุณวิชัยฯ ปวารณาว่า ขอให้มาอีกได้ทุกเวลาอย่าเกรงใจ สั่งคนเฝ้าไว้แล้วตรงไปได้เลย ย้ำ ๆ ทุกที น่าประทับใจนัก ข้าพเจ้าได้มาอีกหลายครั้ง บางครั้งคิดถึงก็เพียงแวะเยี่ยมที่บ้านชลบุรีในคราวที่เริ่มป่วยลงแล้ว คุณวิชัยฯ มีใจเยือกเย็นสงบหนักแน่นในธรรมดีมาก ปรารภบ่อย ๆ ว่าอายุก็เข้าขัยถึง ๗๐ เศษแล้ว สมควรแก่กาละ ลูกเต้าเป็นฝั่งฝาแล้วทุกคน ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในวงการมั่นคงและทำงานซื่อสัตย์สุจริตได้เกียรติงามดี บุตร–ศาสตราจารย์นายแพทย์สนอง อูนากูล บอกว่าคุณพ่อนั่งดูที.วี. อยู่ดี ๆ เฉย ๆ แล้วผลอยเหมือนม่อยหลับสนิทนิ่งไปเลย จึงนับว่านิมิตดีมาก ย่อมมีสุคติเป็นที่หวังได้ พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่าก็กรรมขาว มีวิบากขาว เมื่อประมวลกายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร อันไม่มีความทุกข์ ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความทุกข์ ผัสสะอันไม่มีความทุกข์ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันไม่มีความทุกข์ เขาอันผัสสะไม่มีความทุกข์ถูกต้องแล้วย่อมเสวยเวทนาอันไม่มีความทุกข์ เป็นสุขโดยส่วนเดียว ดุจเทพชั้นสุภกิณหะฉะนั้น ทำกรรมใดไว้ ย่อมเข้าถึงเพราะกรรมนั้น เพราะมีกรรมเป็นทายาท กรรมขาวย่อมมีวิบากขาว ดังนี้

คุณวิชัยฯ มาแล้วดี ดำรงชีวิตอยู่แล้วดี และไปแล้วดี เป็นสุคโต สวัสดี ขอให้วิบากกุศลผลบุญที่ได้สั่งสมมาแล้วมาก จงช่วยผลักดันส่งให้เข้าสู่ทางสงบสันติสูงส่งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ กว่าจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทาง อันเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ต้องการ ตลอดกาลนาน เทอญ

ดุลยพากย์สุวมัณฑ์

คำไว้อาลัย

คุณวิชัย อูนากูล ท่านคหบดีผู้หนึ่งของจังหวัดชลบุรี นามท่านเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในสังคมทุกชั้น ด้วยความเป็นกัลยาณชนของท่านเอง

กระผมรู้จักกับท่านมาเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษแล้ว ด้วยผมเคารพและมีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษตลอดมา ผมจึงตั้งชื่อเรียกท่านตามความรู้สึกเหมาะสมของผมเอง ผมเรียกท่านว่า "นายเฮีย" ตามความหมายของผมก็คือว่า นายก็คือคำที่โบราณชอบให้พรกันว่าให้เป็นจ้าวคน นายคน คำที่ผมเรียกนายมาจากคำนี้ เฮีย ก็คือคำในภาษาจีนซึ่งแปลว่า พี่ ผมจึงใช้คำเรียกว่า นายเฮีย ตลอดมาด้วยความสบายใจอย่างยิ่ง เพราะเหมาะกับความหมายของผมที่เรียกชื่อท่านว่านายเฮีย

ท่านมีนิสัยเป็นนายอย่างไร ? คนผู้ที่รู้จักกับท่านทุกคนจะต้องรู้เห็นอย่างเดียวกันตลอดมา คือเป็นผู้ที่ไม่มีนิสัยเหยียดหยามคนจน ไม่ดูถูกดูหมิ่นคนจน จะพูดจากับผู้คนทุกคนไม่ว่าจะเป็นลูกจ้าง ผู้รับใช้ หรือลูกหลานทุกคน ท่านจะต้องพูดด้วยความผ่องใส พูดเบา ๆ ไม่หักโหมน้ำใจใคร มีอะไรที่จะช่วยเหลือใครได้ ก็เต็มใจช่วยทั้งนั้น ไม่เลือกที่รักที่ชัง ถ้ายิ่งเป็นการกุศลด้วยแล้ว เรียกว่าไม่ต้องพูดกันมาก จะบริจาคให้ด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ทุกเวลา ทุกครั้ง เท่าที่กระผมได้ทราบตลอดมา

ทางฝ่ายผู้เป็นที่เคารพนับถือ ผู้หลักผู้ใหญ่ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ไปมาหาสู่กับท่านนายเฮีย ท่านก็ต้อนรับขับสู้ให้สมควรแก่ฐานะทุกประการ ท่านเป็นผู้รู้จักฟ้าต่ำ แผ่นดินสูงได้ดี กระผมเคยไปนอนพักผ่อนกันในที่พักของท่าน รวมกันอยู่ที่จำได้ก็มี ท่านเจ้าคุณลัดพลีธรรมประคัลภ์ พระดุลยพากย์ สุวมัณฑ์ คุณธรรมนูญ สิงคาลวณิช สนทนาธรรมกันเป็นเวลาหลายคืน พร้อมกับท่านเจ้าคุณอาจารย์สวนโมกข์ และพ.อ. ชม สุคันธรัต บ่อย ๆ เสมอ ด้วยเคยอยู่กับท่านนายเฮียมานาน และเคยไปประชุมพุทธสมาคมในต่างจังหวัด เคยอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ๆ จึงคอยดูนายเฮียอย่างละเอียดลออเป็นเวลานานพอ จะพูดจะรู้ได้เป็นความจริงบริสุทธิ์ใจทุกประการ มิได้มายกยอปอปั้นสรรเสริญท่านแต่ประการใด

ในวัยบั้นปลายชีวิตของท่าน เมื่อกระผมผ่านมาทางจังหวัดชลบุรีก็ถือโอกาสมาเคารพเยี่ยมเยียนท่านบ่อย ๆ เมื่อได้ทราบจากอาจารย์หมอสนอง อูนากูล บุตรชายท่าน ว่าท่านได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่ธรรมชาติฝ่ายธรรมะได้สอนให้เข้าใจความจริงที่ทุกชีวิตต้องเป็นไปตามทางนี้ทุกประการ คนดีเมื่อมาจากไป ก็ย่อมเป็นที่ร่ำร้องเสียดายเพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ก็เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การที่ควรอยู่เป็นปกติ ผู้ได้รับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็ต้องระลึกถึงคุณท่านนายเฮียเสมอเป็นธรรมดา เมื่อร่มโพธิ์ ร่มไทร ต้องสุดสิ้นลงด้วยธรรมชาติเช่นนี้ ก็หมดเรื่องของท่านเพียงชั่วลมหายใจสุดท้ายของท่าน แต่กุศลกรรมที่เป็นตัวนายเฮียมาและการกระทำทุกอย่างในชีวิตท่าน จะเป็นตัวอย่างอันดีอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่อยู่ภายหลังจะได้ยึดถือเป็นอนุสติต่อไป นายเฮียไม่ตายในความหมายของธรรมะ เพราะคนอย่างนายเฮียนี้ ประกอบกุศลในสิ่งที่ไม่ตายตลอดมา ส่วนร่างกายของท่านก็เป็นไปตามธรรมชาติทุกประการ ขอให้การเกิด–ขึ้น–ตั้งอยู่–ดับไป ของนายเฮีย จงเป็นคติธรรมให้ผู้ที่คิดว่าตัวยังอยู่ ดูนายเฮียที่เคารพ ด้วยความสุขกาย สุขใจ ทุกประการเทอญ

ถ้ามีอะไรที่ไม่เหมาะไม่สมในการเขียนคำไว้อาลัยจากกระผมถึงเรื่องนายเฮียแล้ว ก็ขออภัยให้แก่ความบริสุทธิ์ใจของกระผมด้วยครับ.

ชำนาญ ลือประเสริฐ

คำไว้อาลัย คุณวิชัย อูนากูล

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับมอบจาก คุณอรุณี ถาวรจิตต์ บุตรคนที่สองของคุณวิชัย อูนากูล ให้เขียนคำไว้อาลัยคุณพ่อ ซึ่งข้าพเจ้าก็ไม่ถนัดในการเขียนนัก แต่เนื่องด้วยมีความคุ้นเคยชอบพอรักใคร่นับถือกับครอบครัวนี้มานาน ตั้งแต่คุณวิชัยยังมีชีวิตอยู่ตลอดมาจนถึงบุตรคุณวิชัยด้วย จึงทำให้ข้าพเจ้ายินดีรับคำด้วยความเต็มใจ

คุณวิชัย เป็นผู้มีนิสัยสุภาพอ่อนโยนละเอียดถี่ถ้วน มีความเมตตากรุณา ใจบุญสุนทาน จะเห็นได้จากเป็นหัวแรงในคณะกรรมการโรงพยาบาลชลบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการคือ

๑. ขุนนนทเวชวรานุบาล
๒. ขุนอินทวราคม
๓. นายวิชัย อูนากูล
๔. นายดาว บุปผเวช
๕. นายอุทิศ กาลวันตวานิช
๖. นายแพทย์สง่า วิชพันธ์
๗. นายบริบูรณ์ ศรีตรัย
๘. นางรัตนา ชนานพ
๙. นายจิรัตน์ สายสุพัฒน์ผล
และ ๑๐. นายเชื้อ ชนานพ

โดยนายแพทย์สง่า วิชพันธ์ นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการชุดนี้บริจาคทรัพย์ส่วนตัว และชักชวนพ่อค้า คหบดี ให้เห็นความสำคัญของโรงพยาบาล ร่วมกันบริจาคสมทบกับเงินงบประมาณและเงินช่วยเหลือจากเงินทุนอนุสรณ์ "สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์" (เจริญ สุขบท วัดเทพศิรินทร์ฯ) ซึ่งมีพลโทบัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นประธานมอบเงินให้เป็นค่าก่อสร้างจำนวนเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท และเงินจากงานประจำปีของจังหวัด จึงทำให้จังหวัดชลบุรีมีโรงพยาบาลที่ทันสมัย ดังท่านจะเห็นได้ในปัจจุบันนี้

ปัจจุบันกรรมการที่ยังมีชีวิตอยู่คือ คุณจิรัตน์ สายสุพัฒน์ผล และข้าพเจ้านายเชื้อ ชนานพ ผู้เขียน เพียง ๒ คน เท่านั้น ซึ่งยังไม่ทราบว่าใครจะเป็นกรรมการคนสุดท้าย

คุณวิชัย อูนากูล เป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง ซึ่งสร้างฐานะเป็นปึกแผ่นขึ้นมาด้วยการค้า ด้วยความมานะ อดทน และมัธยัสถ์ อบรมสั่งสอนบุตร ธิดา ให้มีความประพฤติดี มีสายตาเห็นการณ์ไกล ให้การศึกษาแก่บุตรธิดาเป็นอย่างดี ประกอบกับมีภรรยาที่มีคุณสมบัติดี จึงทำให้บุตรธิดาทั้ง ๘ คน ของคุณวิชัยมีอนาคตดี บางคนก็มีความรุ่งเรืองในราชการ บางคนก็มีอาชีพที่ก้าวหน้า มีฐานะดี สามารถจะอบรมบุตรหลานให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งน้อยคนนักที่จะมีความสามารถอย่างคุณวิชัย สมควรจะเป็นตัวอย่างที่คนรุ่นหลังน่าจะจดจำเป็นตัวอย่างสืบไป

เนื่องจากคุณวิชัย เป็นผู้ช่วยเหลือทางการเงินแก่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี "ชลกัลยานุกูล" เรื่อยมา จึงได้รับแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นผู้อุปการะโรงเรียน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ จนกระทั่งบัดนี้

อันความดีของคุณวิชัย ที่ข้าพเจ้ากล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงส่วนน้อยซึ่งข้าพเจ้าไม่สามารถจะบรรยายให้หมดในหน้ากระดาษอันจำกัดนี้ได้

ข้าพเจ้าชอบบทความของท่านพระยาอนุมานราชธนบทหนึ่ง ที่เปรียบเทียบคนที่ทำความดีไว้คือ

"ชีวิตของคนที่เกิดมา มีอุปมาอุปไมยดังรอยเท้าที่เหยียบย่ำอยู่บนทราย ถ้าผู้ใดมีคุณงามความดี ก็เสมือนรอยที่เห็นเด่นชัดอยู่ในทราย ผู้ที่มีคุณความดีน้อยกว่า ก็เสมือนรอยทรายที่ไม่เด่นชัดหรือลางทีก็สุดแต่ว่าเป็นรอยเห็นราง ๆ เท่านั้น ครั้นแล้วกาลเวลาซึ่งเปรียบได้ด้วยเวลาที่น้ำทะเลขึ้นก็ท่วมลบรอยเท้าเหล่านั้นหายไปหมด จะเหลืออยู่ในความทรงจำของคนรุ่นหลัง ก็แต่รอยที่เห็นเด่นชัดเท่านั้น"

ถ้าว่าถึงชีวิตของคุณวิชัย อูนากูล ผู้ซึ่งเคยรู้จักและคุ้นเคยกันมาช้านาน ย่อมทราบดีว่า ชีวิตของท่านเปรียบเสมือนรอยที่เห็นเด่นอยู่ใน "ทรายแห่งสมัย" อันจะทำให้ผู้มีอยู่หลังควรจะจดจำไว้ตลอดกาลนานเทอญ

ขอให้บุญกุศลต่าง ๆ ที่คุณวิชัย อูนากูล ได้ทำมาเป็นระยะเวลานาน รวมทั้งที่ภรรยาและบุตรธิดาได้กระทำ จงเป็นผลให้ คุณวิชัย อูนากูล จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย

นายเชื้อ ชนานพ

ห้องอาหาร นพรัตน์

พ่อกับลูก

อวย เกตุสิงห์

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่พ่อกับลูกเป็นเรื่องหนักหน่วงและประณีตไปพร้อม ๆ กัน, และเป็นทั้งอุปการะและปฏิการะคละเคล้ากัน. ทั้งนี้เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในการเทศนาโปรดสิงคาลมานพเกี่ยวกับการไหว้ทิศทั้งหก ว่ามารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดาโดย ๕ ประการคือ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว, (๒) สอนให้ตั้งอยู่ในความดี, (๓) ให้ได้ศึกษาศิลปวิทยา, (๔) หาคู่ครองที่สมควรให้, และ (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส ส่วนบุตรธิดาย่อมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา โดย ๕ ประการเหมือนกัน, คือ (๑) เลี้ยงดูบิดามารดาเป็นการตอบแทน, (๒) ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน, (๓) รักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล, (๔) ประพฤติตนให้สมควรเป็นผู้รับมรดกของท่าน, และ (๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว, ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน ในที่อื่นทรงแสดงว่ามารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรด้วยการประกอบพรหมวิหารธรรม, และบุคคลแรกที่กุลบุตรพึงถวายทานคือมารดาและบิดา ข้อธรรมเหล่านี้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติที่ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย, สำหรับแม่พ่อที่ดีและบุตรธิดาที่ดี

คุณพ่อวิชัย อูนากูล มิได้มีสายสัมพันธ์กับผู้เขียนเลย, จะโดยทางสายเลือดหรือโดยการสมรสก็ตาม ผู้เขียนได้รู้จักท่านเป็นครั้งแรกที่ท่าอากาศยานดอนเมืองเมื่อไปส่งคุณหมอสนอง อูนากูลซึ่งเดินทางไปศึกษาเพิ่มเติมที่สหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ หลังจากนั้นหลายเดือนท่านไปหาผู้เขียน ณ ที่ทำงานที่ศิริราชเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนของคุณหมอสนอง เป็นครั้งแรกที่ได้สนทนากัน ผู้เขียนรู้สึกเคารพนับถือในความเปิดเผยและตรงไปตรงมาของท่าน, ประกอบกับมีความรู้สึกต่อคุณหมอสนองเสมือนกับ "ลูกผู้น้อง" มากกว่า "ลูกน้อง", ผู้เขียนจึงได้ใช้คำแทนชื่อท่านว่า "คุณพ่อ" ทั้ง ๆ ที่รู้ดีว่าท่านแก่กว่าผู้เขียนเพียงหนึ่งรอบพอดี. หลังจากนั้นท่านก็ได้ไปพบผู้เขียนบ่อย ๆ, บางครั้งก็มีธุระเกี่ยวกับคุณหมอสนอง, บางครั้งก็เพียงแต่ไปเยี่ยมเยียน, และมักจะมีของฝากติดมือไปด้วยเสมอ ในการ

สนทนากันครั้งหนึ่งผู้เขียนเล่าเรื่องการจับจองที่ดินที่บางละมุงว่า มีความ ขัดข้องเรื่องการขอทำโฉนด พอท่านได้ยินเท่านั้นก็รับจะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่และชะยั้นชะยอว่าต่อไปหากไปบางละมุงอีกให้ไปค้างที่บ้าน (สมัยนั้นการเดินทางต้องเสียเวลามากกว่าเดี๋ยวนี้) ผู้เขียนรู้สึกว่าท่านเสนอด้วยความจริงใจ, จึงได้สนองด้วยการกระทำคือไปแวะจริง ๆ, และท่านก็ได้ต้อนรับขับสู้อย่างเต็มใจจริง ๆ จนผู้เขียนรู้สึกกระดาก, ทั้ง "คุณพ่อ" และ "คุณแม่" ช่วยกันเอาใจใส่ให้ได้รับความสะดวกทุกอย่างและสนทนาพาทีด้วยอย่างเป็นกันเอง น้อง ๆ ของคุณหมอสนองก็ได้ให้ความสนิทสนมอย่างเช่นกับญาติจริง ๆ ผู้เขียนและภรรยาได้ไปพักที่บ้าน "คุณพ่อ" หลายครั้งจนคุ้นเคยกับคุณพ่อคุณแม่และลูก ๆ ของท่านจนถึงขั้นที่พูดความในใจกันได้ ถ้าผู้เขียนละเว้นไปแวะที่บ้านนั้นเป็นเวลาค่อนข้างนาน, เวลา "คุณพ่อ" มีธุระเข้าไปกรุงเทพ ฯ ท่านก็ต้องแวะไปเยี่ยมยังที่ทำงานเสมอ

ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ หลังจากประสบเหตุการณ์บางอย่างที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมของโรงเรียนในกรุงเทพ ฯ ผู้เขียนเกิดความคิดที่จะสร้างโรงเรียนที่ดีจริง ๆ สักแห่งหนึ่ง ผู้เขียนมีที่ดินที่เหมาะ, แต่ไม่มีเงินจะใช้ลงทุน เมื่อพูดให้เพื่อนร่วมงานฟัง คุณหมอสนองก็รับจะหาช่องให้โดยอาศัยเพื่อนคนหนึ่งที่เป็นนายธนาคาร ในที่สุดผู้เขียนก็ได้กู้เงินธนาคารแห่งหนึ่งไปเริ่มงานตามแผน ปรากฏว่าการคาดคะเนรายจ่ายผิดพลาด การก่อสร้างเข้าสภาพบานปลาย, ทำให้เงินที่กะไว้สำหรับการใช้จ่ายประจำขาดแคลนไป, จำต้องหาเงินมาเพิ่มโดยด่วน คุณหมอสนองได้ช่วยเหลือหามาให้จากเพื่อนผู้หนึ่งซึ่งก็เป็นลูกศิษย์ของผู้เขียนเหมือนกันและให้กู้โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราพิเศษเพียงร้อยละสิบต่อเดือน

หลังจากนั้นไม่นานนักในวันอาทิตย์วันหนึ่งผู้เขียนอยู่ที่บ้าน, "คุณพ่อ" ได้โผล่เข้าไปหาโดยไม่ได้นัดหมาย, บอกว่าอยากจะดูโรงเรียน, ผู้เขียนได้พาท่านชมแล้วท่านก็ถามถึงเรื่องการเงิน ผู้เขียนเรียนท่านตามตรงว่ายังแย่เพราะรายจ่ายมีมากกว่าที่คิดไว้และเราเก็บค่าเล่าเรียนค่อนข้างถูก "คุณพ่อ" ควักซองซองหนึ่งออกมาจากกระเป๋ายื่นให้ผู้เขียนพร้อมกับพูดว่า "นี่หมอ, เอาเงินนี่ไว้ใช้เรื่องโรงเรียน ไม่คิดดอกเบี้ยอะไรหรอก เอาไว้นานเท่าใดก็ได้ สบายใจเมื่อไรจึงค่อยใช้" ผู้เขียนพูดอะไรไม่ออก, ได้แต่ขอบพระคุณแล้วรับเงินเอาไว้ เปิดดูเห็นเป็นเงินก้อนใหญ่อย่างที่ไม่เคยได้รับจากใครมาก่อนเลย ไม่ต้องสงสัย

ว่าท่านได้ตั้งใจเอามาให้เพราะนับใส่ซองไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนเล่าเรื่องนี้ให้เพื่อนบางคนฟัง คนหนึ่งบ่นขึ้นมาว่า "แหม, ท่านช่างรักอาจารย์เสียจริง ๆ นะ พ่อของผมแท้ ๆ เสียอีก, ผมยืมเงินมาปลูกบ้านไม่กี่หมื่น, พอให้เช่าได้ก็ทวงยิกทีเดียว"

เงินก้อนที่ "คุณพ่อ" ให้ไว้ใช้นั้น ได้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่โรงเรียนอยู่ต่อมาอีกกว่าสิบปี, จนการเงินค่อยราบรื่นขึ้น, ผู้เขียนจึงได้นำไปคืนท่านเจ้าของ, ท่านรับไว้พร้อมกับสั่งว่า "ต้องการอีกเมื่อใดก็มาเอานะ, เอามากกว่านี้ก็ได้" ผู้เขียนเชื่อว่าท่านพูดด้วยความจริงใจ เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๑๘ นี้เอง, ผู้เขียนได้ไปเยี่ยมและรดน้ำสงกรานต์ท่านที่บ้าน สมองของท่านเสื่อมสภาพมากแล้ว ท่านพูดช้า ๆ และไม่ค่อยชัด แม้กระนั้นตอนที่ผู้เขียนจะลา ท่านยังอุส่าห์พะยักพะเยิดเปล่งเสียงออกมาว่า "โรงเรียนเป็นอย่างไร มีให้ช่วยอีกไหม ยังช่วยได้นะ ยังช่วยได้นะ" ผู้เขียนตื้นตันจนน้ำตาแทบไหล ได้แต่ก้มลงกราบแทบเท้าของท่านด้วยความขอบพระคุณอย่างที่สุด

ผู้เขียนเชื่อว่า "คุณพ่อ" ท่านมองผู้เขียนเป็นเสมือนลูกหรือหลานของท่านคนหนึ่งจริง ๆ นอกจากแสดงความเมตตาด้วยการให้นั้น, ท่านยังแสดงความเป็นกันเองในด้านอื่น ๆ อีก ท่านเปลี่ยนจากเรียกผู้เขียนว่า "อาจารย์" เป็น "หมอ", และเรียกภรรยาผู้เขียนว่า "หญิง" แทน "คุณหญิง" หากมีงานอะไรเกี่ยวกับตัวท่านหรือครอบครัว, ท่านต้องบอกให้ทราบเสมอ, รวมทั้งที่เป็นเรื่องในวงญาติสนิท ทุกครั้งท่านจะต้องบอกด้วยว่า "สะดวกถึงค่อยไปนะ"

เมื่อท่านทำบุญอายุครบหกรอบ ผู้เขียนและภรรยาได้ไปร่วมงานด้วยในฐานะ "ลูก" พวก "น้อง ๆ" ก็ได้ให้ความยกย่องโดยมิได้รังเกียจเดียจฉันท์อะไรเลย ผู้เขียนทราบว่าลูก ๆ ของ "คุณพ่อ" ทุกคนออกเงินจำนวนหนึ่งรวมกันให้เป็นทุนการกุศลในนามของคุณพ่อ, จึงได้ขอมอบเงินจำนวนหนึ่งสมทบด้วย เงินก้อนนั้นอาจไม่ใหญ่นักสำหรับหลาย ๆ คน แต่สำหรับผู้เขียนนับว่าใหญ่พอใช้ และเป็นความจริงว่าผู้เขียนไม่เคยออกเงินช่วยงานใครเท่านั้นเลย ผู้เขียนออกเงินครั้งนั้นด้วยความเต็มใจจริง ๆ เพราะสำนึกในพระคุณของ "คุณพ่อ" ที่มีต่อผู้เขียนและครอบครัวทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจ หลังจากเหตุการณ์ผ่านไปแล้วกว่าสิบปี, เมื่อปลายพ.ศ. ๒๕๑๘ คุณหมอสนองไปถึงบ้านผู้เขียน, นำเงินจำนวนเท่านั้นทั้งหมดไปให้,

เล่าว่า "คุณพ่อบ่นมาหลายหนแล้วว่า ไม่ควรไปเอาเงินของอาจารย์ (คุณหมอสนองเป็นคนเดียวในหมู่ลูกของ "คุณพ่อ" ที่ไม่ยอมเรียกผู้เขียนว่า "พี่") รบเร้าให้เอามาคืน" ใคร ๆ ทำเฉย ๆ เสียก็ไม่เลิกบ่น พักนี้ยิ่งตีโพยตีพายใหญ่ ผมทนไม่ได้จึงเอามาคืน" ผู้เขียนคิดว่า "คุณพ่อ" คงยังจำได้ว่าฐานะการเงินของผู้เขียนไม่ค่อยดีนัก, เห็นเอาเงินไปสมทบกับคนอื่นๆ เข้าก็คงจะสงสาร, เกรงจะลำบาก, จึงรบเร้าให้คืนเสีย ผู้เขียนเชื่อว่าท่านคงจะไม่ได้ทำเช่นนั้นเพราะรังเกียจว่า "ไม่ใช่ลูก" พอดีผู้เขียนมีแผนการจะหล่อรูปเหมือนของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ขนาดโตกว่าตัวจริงเล็กน้อยในเวลาไล่ ๆ กันนั้น, จึงบอกกับคุณหมอสนองว่า "เรียนคุณพ่อว่าผมรับเงินไว้, แล้วจะเอาไปใช้ในการหล่อรูปท่านพระอาจารย์มั่นและอุทิศส่วนกุศลให้คุณพ่อ ขอให้คุณพ่อหายจากโรค" ครั้นถึงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๑๙ อันเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่านพระอาจารย์ ฯ, ผู้เขียนก็ได้จัดการดังกล่าวนั้นเรียบร้อยไปแล้ว

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่าสิ่งสำคัญที่สุดของคนหนึ่ง ๆ คือกรรม กรรมเป็นตัวทำคนให้เป็นไป ใครทำกรรมอย่างใดก็ได้อย่างนั้น "คุณพ่อ" ไม่ได้ให้กำเนิดแก่ผู้เขียน, แต่ได้ประกอบกรรมหลาย ๆ อย่าง, ทั้งกายกรรม, วจีกรรม และมโนกรรม, คล้ายกับที่พ่อพึงกระทำแก่ลูก การกระทำของท่านทำให้ผู้เขียนมีความรู้สึกว่าท่านคล้ายพ่อ, และทำให้อยากจะปฏิบัติต่อท่านคล้าย ๆ กับที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อพ่อของตน อย่างไรก็ดี, มีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ขัดขวางไม่ให้ผู้เขียนกระทำการในด้านนี้ได้มากเท่าที่ควรหรือที่อยากกระทำ ถ้ากล่าวโดยสรุปว่า "คุณพ่อ" ท่านได้ทำกับผู้เขียนคล้ายกับพ่อที่ดีกระทำต่อลูก, ก็ต้องกล่าวด้วยว่าส่วนผู้เขียนนั้นได้ปฏิบัติต่อ "คุณพ่อ" เหมือนอย่างลูกที่ไม่ค่อยดีนัก ข้อนี้เป็นความจริง

แม้คุณพ่อวิชัย อูนากูล จะไม่ใช่พ่อบังเกิดเกล้า, แต่เมตตาคุณและอุปการคุณของท่านก็ทำให้รู้สึกว่าท่านเป็น "พ่อคนหนึ่ง" ทุกครั้งที่ระลึกถึงท่านก็นึกว่าท่านเป็น "พ่อคนหนึ่ง" ส่วนผู้เขียนเป็น "ลูกนอกแถว", ไม่ค่อยได้ทำอะไรสนองคุณท่านมากนัก ยังเป็นหนี้ท่านอยู่อีกเหลือหลาย ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพท่าน ผู้เขียนและภรรยาขอตั้งจิตอุทิศส่วนกุศลที่เราทั้งสองได้กระทำแล้วให้แก่ "คุณพ่อ" ขอ "คุณพ่อ" จงได้รับทราบ, ได้อนุโมทนา ขอให้กุศลจากอนุโมทนามัยนี้จงร่วมกับกุศลทั้งหลายที่ "คุณพ่อ" ได้ทำไว้, ส่ง "คุณพ่อ" ไปสู่สุคติในปรภพนั้นเทอญ.

คุณวิชัย อูนากูล กับ โรงเรียนชลกันยานุกูล ในความทรงจำของข้าพเจ้า

โดย สุภรณ์ วีรวรรณ

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ด้วยความสนใจ ข้าพเจ้ามิได้มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่เป็นบันทึกในดวงใจ ฉะนั้นอาจจะมีสิ่งที่หลงลืมขาดตกไปบ้าง ท่านผู้รู้โปรดอภัยด้วย

ข้าพเจ้ามารับราชการในตำแหน่งครูโรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ ข้าพเจ้าได้รู้จักกับคุณวิชัย อูนากูล ในฐานะที่ท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ของครอบครัวที่ข้าพเจ้าพักอาศัยอยู่ และในฐานะเป็นผู้อุปการะโรงเรียนชลกันยานุกูล เมื่อข้าพเจ้าได้รู้จักกับท่านในครั้งแรก ข้าพเจ้าก็รู้สึกได้ทันทีว่า การที่กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งท่านเป็นผู้อุปการะโรงเรียน และได้นำนามสกุลของท่านส่วนหนึ่งมาประกอบท้ายชื่อของโรงเรียนนั้น เป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นผู้ "อนุกูล" จริงๆ ไม่ว่าโรงเรียนจะขาดเหลือสิ่งใด ท่านจะเข้าช่วย "อนุกูล" ทุกครั้งไป มิเคยแสดงความรังเกียจเบื่อหน่าย ใบหน้าของท่านจะยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เป็นนิจ

คุณงามความดีของท่านนอกจากจะจารึกอยู่แก่โรงเรียนแล้ว ข้าพเจ้าแน่ใจว่าจะจารึกอยู่ในหัวใจของคณะครูและนักเรียนทั่วไปด้วย

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ที่โรงเรียนชลกันยานุกูลหลังเดิม (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนอนุบาลชั้นเด็กเล็ก) นั้น มีกระดานป้ายแสดงรายนามผู้บริจาคเงินก่อสร้าง ณ ที่นั้น มีนามของคุณวิชัย อูนากูล อยู่บนบรรทัดแรก เพราะท่านบริจาคเงินมากที่สุด นอกจากนั้นยังได้แสดงความจำนงที่จะช่วยเหลือตลอดไป กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นคุณงามความดีของท่าน จึงได้แต่งตั้งเป็นผู้อุปการะโรงเรียน และเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลของท่าน จึงขนานนามโรงเรียนนี้ว่า "โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด ชลกันยานุกูล" แม้ต่อมาจะได้ย้ายสถานที่เรียนไปอีก คือย้ายไปยังโรงเรียนชลราษฎร์อำรุงเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนอนุบาลชั้นประถม) ท่านก็มิได้ทอดทิ้ง ยังคงอุปการะตลอดมา เมื่อข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนชลกันยานุกูล (พ.ศ. ๒๔๙๔–๒๕๐๘) อยู่นั้น จำนวนนักเรียนมีมาก จำเป็นต้องปรับปรุงให้มีจำนวนห้องเรียนเพียงพอแก่จำนวนนักเรียน ข้าพเจ้าก็ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านทุกครั้ง เป็นต้นว่าอาคารไม้ ๒ ชั้น ๘ ห้องเรียน อาคารไม้ชั้นเดียว

ปลูกชั่วคราว ๔ ห้องเรียน (ได้รื้อเอาโครงสร้างนั้นมาสร้างเป็นโรงอาหารของโรงเรียนปัจจุบัน) ประตูด้านหน้าของโรงเรียน แม้เมื่อสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดชลบุรีคิดสร้างหอประชุมขึ้นในบริเวณที่ดินของโรงเรียน ท่านก็ร่วมบริจาคเงิน เพราะประสงค์จะให้โรงเรียนได้ใช้ประโยชน์ร่วมด้วย เนื่องจากโรงเรียนไม่มีหอประชุมของตนเอง

เมื่ออดีตท่านผู้ว่าราชการจังหวัดคนก่อน (นายนารถ มนตเสวี) ได้กรุณาสร้างอาคารเรียนให้ใหม่เป็นตึก ๒ ชั้นบนที่ดินริมทะเลในบริเวณที่เรียกกันว่า "ตำหนักน้ำ" ท่านก็ได้ร่วมสละทรัพย์ช่วยเหลือการก่อสร้างอีกเป็นจำนวนหลายหมื่นบาท เมื่อสร้างอาคารเรียนเสร็จแล้ว ยังต้องสร้างตึกวิทยาศาสตร์ ทำรั้ว ทำประตูโรงเรียน ๓ ด้าน ตามลำดับ ท่านก็ได้ช่วยเหลือทุกด้าน คิดเป็นจำนวนเงินกว่าแสนบาท

อุปกรณ์การเรียนการสอนซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นแก่โรงเรียน ท่านก็มิเคยทอดทิ้ง ห้องสมุดของโรงเรียนใหญ่โต งดงาม เป็นแหล่งค้นคว้าความรู้ที่ทันสมัยแห่งหนึ่งได้นั้น ก็เพราะความอุปการะของท่าน ถ้าท่านผู้อ่านได้เข้าไปชมห้องสมุดของโรงเรียนแล้ว ท่านจะได้พบชื่อคุณวิชัย อูนากูล ตามหิ้งหนังสือ ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ มากมายด้วยกัน แม้แต่หนังสือที่ท่านคิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ครูและนักเรียน ท่านก็กรุณานำมามอบให้อยู่เนือง ๆ

นอกจากนั้น ท่านยังได้มอบทุนการศึกษาให้แก่โรงเรียนชลกันยานุกูลเป็นจำนวนเงินปีละ ๑,๐๐๐ บาททุกปีไม่ขาด ทุนนี้เริ่มมาตั้งแต่ก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้มารับราชการในโรงเรียนนี้ มอบให้เป็นทุนเล่าเรียนแก่นักเรียนที่ยากจนแต่เรียนดี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมปลาย ๑ คน มัธยมต้น ๑ คน คนละ ๕๐๐ บาท แต่ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ท่านได้เปลี่ยนเป็นมอบให้แก่โรงเรียนเพื่อซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการศึกษาแทน เงินจำนวนนี้ท่านยังคงบริจาคอยู่จนบัดนี้ โดยกำหนดเอาวันที่ ๑ มกราคมเป็นวันมอบให้

ความอาทรที่ท่านมีต่อโรงเรียนนั้น ก็เป็นที่ซาบซึ้งใจมากอยู่แล้ว หากท่านผู้อ่านได้ทราบว่าน้ำใจของ คุณวิชัย อูนากูล ประเสริฐยิ่งกว่านั้นแล้ว ท่านคงจะเห็นด้วยกับคำที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วแต่ข้างต้นว่า ข้าพเจ้าเขียนด้วยความทรงจำอันแนบแน่นในดวงใจของข้าพเจ้า คุณวิชัย อูนากูล ไม่ได้ช่วยสร้างช่วยอุดหนุนต่าง ๆ เพื่อหวังความมีชื่อเสียง ถ้าข้าพเจ้าจะเล่าแก่ท่านผู้อ่าน คุณวิชัย อูนากูล ได้เคยปรารภแก่ข้าพเจ้าและคณะครูบ่อย ๆ ว่า "ครูทำงานกันมาเหนื่อยตลอดปี เงินเดือนก็น้อย ปิดเทอมก็ไม่มีโอกาสได้พักผ่อน เที่ยวเตร่

ผมเห็นใจเหลือเกิน ครูอยากไปเที่ยวไหนกันบ้าง บอกผม ผมจะพาไป จะออกเงินให้ และจะเป็นคนนำเที่ยวด้วย ไม่ว่าใกล้ไกล ผมยินดีทั้งนั้น ครูบอกมาก็แล้วกัน" ท่านจะได้ชื่อเสียงอะไรในการแสดงความอาทรต่อครู หากแต่ความเมตตากรุณาของท่านหลั่งจากน้ำใสใจจริงของท่านเอง ซึ่งทำให้เราคณะครูบังเกิดความตื้นตันใจ อิ่มในน้ำใจของท่าน ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าหายไปหมดสิ้น และไม่กล้ารบกวนท่าน

ในด้านส่วนตัวของข้าพเจ้าขณะยังดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่อยู่นั้น ท่านได้อุปการะแก่ข้าพเจ้าในด้านความคิดอีกด้วย ปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการปรับปรุงอาคารสถานที่ หรือการปกครอง การเรียน ท่านจะแนะนำให้ความสว่างแก่ข้าพเจ้าทันทีเมื่อข้าพเจ้าเรียนปรึกษาเมื่อใดที่ท่านว่างจากภารกิจ ท่านและภรรยาก็จะไปเยี่ยมโรงเรียน ถามไถ่ทุกข์สุข แนะนำตรวจตราดู สิ่งใดที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรก็ช่วยเหลือทุกครั้ง

คุณวิชัย อูนากูล เป็นผู้ตั้งอยู่ในความดีทุกประการ ท่านรู้จักใช้ทรัพย์ของท่านให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่เฉพาะแต่โรงเรียนชลกันยานุกูลแห่งเดียว ในวงการศาสนา ย่อมรู้จักท่านดี ท่านไม่ถือตัว แม้ท่านจะเป็นผู้ใหญ่ ท่านพบใครที่ไหน ท่านมักจะทักทายปราศรัยก่อนเสมอ ท่านเป็นชาวชลบุรีที่จังหวัดชลบุรีย่อมภูมิใจ ผลแห่งความดีของท่านนี้จึงเป็นเหตุให้เป็นที่นับถือของข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ท่านและภรรยาของท่านเป็นผู้ประเสริฐเหนือความประเสริฐทั้งหลาย คือท่านสามารถถ่ายทอดคุณลักษณะอันเลิศของท่านนี้ให้แก่บุตรธิดาของท่านทุกคน ผู้สืบสกุลของท่านได้เจริญรอยตามท่านมิผิดเพี้ยน ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาทั้งนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งแห่งคุณความดีของท่านเท่านั้น ยังมีอีกหลายประการที่ข้าพเจ้ามิอาจกล่าวให้ละเอียดได้

แต่ในขณะนี้ เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๙ ท่านได้จากพวกเราไปแล้วโดยไม่มีวันกลับ คงเหลือแต่คุณงามความดีและเกียรติประวัติอันบริสุทธิ์ผุดผ่องเท่านั้น ข้าพเจ้าจึงรู้สึกเศร้าสลดและเสียดายอาลัยรักเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ ตั้งจิตอธิษฐานขอบารมีแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และขอให้กุศลบรรดามี ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญทั้งในอดีตและที่กำลังบำเพ็ญอยู่ในปัจจุบัน จงดลบันดาลเป็นบุญประทีปนำดวงวิญญาณของคุณวิชัย อูนากูล ไปสู่สุคติสวรรค์ในสัมปรายภพโน้นด้วย เทอญ

คำไว้อาลัยของนายชลิต มุตตามระ

พี่วิชัย อูนากูล เป็นญาติสนิทของผม ผมเป็นลูกผู้น้อง แต่ความจริงแล้ว ตั้งแต่ผมเติบโตพอจำความได้จนบัดนี้ผมมีอายุได้ ๖๔ ปี พี่วิชัยมีอะไรๆที่ไม่เหมือนญาติชั้นลูกผู้พี่ แต่เหมือนพี่ตัวที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ทั้งนี้คงเป็นเพราะญาติที่ร่วมบิดามารดาเดียวกันกับแม่นั้น ทุกคนตั้งบ้านเรือนอยู่ชิดกันตั้งแต่เชิงสะพานหัวค่ายจนถึงเชิงสะพาน "คุณจ่า **" ด้วยเหตุที่คนรุ่นพ่อแม่ตั้งบ้านติดต่อกันเช่นนี้ จึงทำให้ญาติชั้นลูกเรียงพี่เรียงน้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทกันทุกคน เพิ่งจะมีแยกบ้านไปในชั้นหลัง ด้วยความใกล้ชิดกันอย่างนี้จึงมีความเกี่ยวพันช่วยเหลือกันเสมือนครอบครัวเดียวกัน และพี่วิชัยเป็นผู้เปี่ยมล้นด้วยความสุภาพและเมตตา โอบอ้อมอารีแก่ญาติทุกคน เมื่อมีโอกาสแล้วมิได้นิ่งเฉย ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ญาติทุกคน ญาติที่เป็นผู้ใหญ่กว่าคือคนรุ่นแม่ของผมก็มีความรักและยกย่องนับถือพี่วิชัยทุกคน ญาติรุ่นน้องเช่นรุ่นผมนี้ก็รักและเคารพพี่วิชัยทุกคน ผมยังไม่เคยได้ยินผู้ใดตำหนิพี่วิชัยไม่ว่ากรณีใดๆ เลย คุณงามความดีอย่างนี้ประการหนึ่ง กับเฉพาะส่วนตัวผมแล้วได้รับความเมตตากรุณาจากพี่วิชัยมาแต่สมัยเด็กจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ พี่วิชัยได้ให้ความเมตตาแก่ผมเสมอมา

สมัยเมื่อผมเป็นเด็ก ท่านก็เคยแจกสตางค์ เมื่อโตขึ้นก็ให้ความไว้วางใจสนิทสนม มีธุระก็ใช้สอย ซึ่งจะขอเล่าไว้ในที่นี้สักเรื่องหนึ่ง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ผมอายุได้ ๑๕ ปี ทางบ้านพี่วิชัยขาดคนรับใช้และเฝ้าบ้าน เพราะเขาลาไปเยี่ยมบ้านชั่วคราว ส่วนตัวพี่วิชัยทำการค้ากิจการโรงสีข้าว ก็ต้องไปคุมงานทางโรงสีข้าวแต่เช้าทุกวัน ส่วนพี่เนื่องเวลานั้นก็มีธุระจำเป็นต้องไปทำนอกบ้านอยู่ ๒ วัน เป็นเหตุให้ขาดคนดูแลเฝ้าบ้าน พี่วิชัยบอกแก่ผม

(ประวัติเดิมเมื่อครั้งพระเจ้าตากรวมกำลังทัพตีฝ่ากองทัพพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา มุ่งมารวบรวมกำลังเพื่อกลับไปกู้กรุงศรีอยุธยานั้น ได้มายั้งทัพอยู่ที่เมืองชลบุรี และตั้งค่ายตั้งแต่บริเวณที่เป็นสะพานหัวค่ายนี้จนมาถึงวัดใหญ่อินทาราม เมื่อบริเวณนี้เป็นสะพานยื่นลงไปชายทะเล เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน จึงเรียกชื่อสะพานนี้ว่า "สะพานหัวค่าย" เดี๋ยวนี้เปลี่ยนชื่อเป็นสะพาน "กลบ้อมค่าย" ผมเห็นว่าทำให้เสียความและเสียประวัติ เสียอนุสรณ์สำคัญของจังหวัดชลบุรีไปอย่างน่าเสียดาย ถ้าผู้ใดช่วยแก้ไขเปลี่ยนชื่อให้เป็น "สะพานหัวค่าย" ตามชื่อเดิมได้ จะเป็นการสร้างกุศลอย่างหนึ่ง และคงจะได้รับการโมทนาสาธุจากชาวชลบุรีทั้งหลาย

** ปัจจุบันนี้ชื่อสะพาน "บ่ายนำพล" ฟังแล้วขัดหู เพราะขัดข้อเท็จจริง มิได้อาศัยสิ่งใดเป็นอนุสนธิ์ กลอนพาไปเท่านั้น น่าเสียดายครับ

ว่าไม่มีคนเฝ้าบ้าน ให้ผมไปเฝ้าบ้านในเวลากลางวันให้ที ผมได้ฟังแล้วก็รีบรับคำทันทีด้วยความดีใจ เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าพี่วิชัยไว้วางใจและเป็นโอกาสที่ผมจะได้รับใช้ ผมไปเฝ้าบ้านให้ ๒ วัน แต่ผมได้รับประโยชน์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตผมนอกเหนือจากที่ได้มีโอกาสรับใช้ดังกล่าวแล้วอีกประการหนึ่ง คือที่บ้านพี่วิชัยนั้นมีสมุดแบบฝึกหัดของนักเรียนวางอยู่บนโต๊ะริมระเบียงเล่มหนึ่ง ผมเข้าใจว่าเป็นสมุดของเด็กนักเรียนวางไว้ จึงหยิบมาเปิดดู ปรากฏว่าในสมุดเล่มนั้นได้ตีแบบเป็นบัญชีทั้งเล่ม มีรายการรับจ่ายเบ็ดเตล็ดประจำวันลงไว้ทุกวันมิได้ขาด เห็นลายมือเขียนบัญชีก็จำได้ทันทีว่าเป็นลายมือของพี่วิชัย ซึ่งใคร ๆ ได้เห็นครั้งเดียวก็จำได้ เพราะพี่วิชัยเขียนหนังสือไม่มีตัวบรรจง ไม่มีตัวหวัด เขียนตัวหนังสืองามเรียบโย้หลังเล็กน้อย ตัวอักษรทุกตัวเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีหัวบอด จังหวะช่องไฟสม่ำเสมอเท่ากัน อักษรตัวเดียวกันเมื่อไปเขียนที่ใหม่ก็เหมือนกัน อ่านง่ายเหมือนหนังสือตัวพิมพ์ และตัวหนังสือที่เขียนในสมุดนั้นคือ "รายการค่าใช้จ่ายประจำวันในบ้าน" การซื้อของกินของใช้ในบ้านทุกอย่างจะลงไว้ครบถ้วนแม้แต่ซื้อของตั้งแต่ ๑ สตางค์ขึ้นไป รวมทั้งค่ากับข้าว เมื่อสิ้นรายการจ่ายในวันหนึ่งก็จะรวมเงินจ่ายประจำวันนั้นไว้ทุกวันมิได้ขาด ท่านผู้อ่านคงนึกฉงนว่า ผมเอาเรื่องอย่างนี้มาเล่าไว้ทำไม ? ได้โปรดเถิดครับ บัญชีเล่มนั้นให้ประโยชน์แก่ผมมหาศาล ในประการแรกผมเกิดความสนใจในการทำบัญชี ประการที่สองผมได้เห็นรายจ่ายนั้นละเอียดเพราะรวมทั้งค่ากับข้าวที่ซื้อมาประกอบอาหาร ซึ่งส่วนมากไม่เกินวันละ ๕๐ สตางค์ เขียนด้วยลายมือสวยมีระเบียบ ตัวหนังสือเสมอเหมือนแกะออกมาจากแบบอีกประการหนึ่งรายการจ่ายแม้แต่ ๑ สตางค์ ก็มีปรากฏอยู่ ทั้ง ๆ ที่พี่วิชัยเป็นผู้มีฐานะชั้นผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง แต่มิได้เห็นการจ่ายเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นสิ่งเล็กน้อย เมื่อมีมูลค่าแล้วก็นับรวมเข้าด้วย ไม่ละทิ้งไปเปล่า ๆ เป็นสิ่งทำให้ผมได้ความคิด และทำให้ผมเกิดความตั้งใจที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ดี และบังเกิดความรักและยำเกรงพี่วิชัยยิ่งขึ้นเป็นอันมาก บัญชีรายจ่ายประจำวันในบ้านที่ผมเห็นนั้นเป็นคำสอนที่ตรึงใจยิ่งนัก และผมก็ได้ระลึกและนำมาปฏิบัติด้วยแม้ระดับนิสัยของผมต่างกับพี่วิชัยมาก ทำได้ไม่เท่าครึ่งของพี่วิชัย แต่ผมก็ขอเรียนว่าเป็นบท

เรียนที่มีส่วนช่วยให้ผมทำดี ปฏิบัติดี กว่าสภาพเดิมจนตราบเท่าทุกวันนี้ และยังผลให้ผมมีความสุขโดยสมควร

พี่วิชัยได้ให้ความเมตตากรุณาแก่ผมตลอดมา จนกระทั่งผมออกรับราชการและย้ายไปอยู่ในส่วนกลาง พี่วิชัยก็ให้ผมไปพักอาศัยที่บ้านซึ่งพี่วิชัยซื้อไว้ที่ถนนดำรงรักษ์จนผมออกไปรับราชการเป็นนายอำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง พี่วิชัยให้ไปอยู่บ้านนั้น ไม่ให้อยู่เปล่า เพราะผมรับราชการมีเงินเดือนพอใช้ พี่วิชัยคิดค่าเช่าพอเป็นธรรมเนียมคือเดือนละ ๒๐ บาท ผมและครอบครัวอยู่กันรวมทั้งหลาน ๆ อีก ๒–๓ คนได้รับความสุขดี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๙ ผมย้ายมาดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี และในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๗ ผมย้ายมาดำรงตำแหน่งนายอำเภอพนัสนิคมในจังหวัดชลบุรี พี่วิชัยก็ยังได้เป็นที่พึ่งของผมอีกเป็นอันมาก พี่วิชัยมักจะฝากฝังผมกับผู้รู้จักมักคุ้นว่าผมเป็นน้อง เป็นนายอำเภออยู่ที่นั้น ๆ ทั้งนี้เมื่อมีโอกาสจะได้ติดต่อช่วยเหลือกันโดยสมควร ซึ่งเป็นคุณแก่การปฏิบัติงานของผมโดยจะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือราชการเป็นอย่างดี ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือระยะที่ผมเป็นนายอำเภอบ้านบึง พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นระยะปลายสงครามโลกครั้งที่สอง และเมื่อสงครามเลิกใหม่ ๆ ภาวะทางเศรษฐกิจคับขัน เงินเดือนนายอำเภอไม่พอใช้ในครอบครัว จำเป็นต้องทำการค้าช่วยพยุงรายได้ สมัยนั้นจังหวัดชลบุรีมีการค้าน้ำตาลทรายแดงเป็นการค้าหลักอย่างหนึ่ง ผมก็หัดค้าบ้าง รับซื้อน้ำตาลทรายแดงในฤดูผลิตประมาณเดือนธันวาคม–มกราคม–กุมภาพันธ์ ก่อนเทศกาลตรุษจีน ซึ่งน้ำตาลออกสู่ตลาดมาก ราคาน้ำตาลลดลง ซื้อได้แล้วเก็บรอไว้ เมื่อสิ้นฤดูหีบอ้อยราคาน้ำตาลดีขึ้นจึงขายพอได้กำไรบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยพยุงฐานะรักษาชื่อเสียงไว้ได้ ในการนี้ผมก็ได้พึ่งพี่วิชัยนับแต่การซื้อและการเก็บน้ำตาลก็ฝากเก็บไว้ที่ยุ้งของพี่วิชัย ถึงคราวได้ราคาดีควรขายพี่วิชัยก็เป็นธุระให้อีก ผมไม่เคยมาดูด้วยตาตนเอง กำไรมีเก็บไว้ให้ ยิ่งกว่านั้นเงินทุนไม่มีก็พึ่งพี่วิชัยอีก แม้เป็นธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ใหญ่โต แต่ก็ช่วยพยุงฐานะของผมไว้ได้ ไม่ต้องประพฤติสิ่งอันไม่ควรประพฤติ

เมื่อผมได้รับราชการเป็นนายอำเภอมีผู้เชื่อถือพอสมควร บางทีได้รับเชิญให้เป็นผู้ใหญ่ในงานพิธีวิวาหมงคลในฐานะเป็นผู้นำขันหมาก เป็นผู้รับขันหมาก เก็บขันหมาก และ

เป็นผู้ปูที่นอนคู่บ่าวสาวบ้าง เมื่อแรก ๆ ผมก็ชักจะตื่น ๆ และเงอะ ๆ งะ ๆ แต่ผมก็ได้มาคุยกับพี่วิชัย เพราะพี่วิชัยและพี่เนื่องได้รับการยกย่องรู้กันทั่วในเมืองชล ฯ เกี่ยวกับพิธีการดังกล่าวนี้ เนื่องจากจะต้องได้รับเชิญไปประกอบพิธีทุกปีจนบางปีต้องจองตัวกันไว้แต่เนิ่น ๆ พี่วิชัยก็ได้ช่วยถ่ายทอดความรู้และวิธีปฏิบัติให้ เช่นการเก็บขันหมากก็แนะนำว่าเมื่อรับขันหมากที่แห่มาแล้วจัดวางเรียงถาดใส่ของเป็นสองแถว นำธง (กระดาษแดง) ที่เตรียมไว้มาปักในของขัน-หมากนั้นให้ครบ (คงเป็นวิธีของเก่าครั้งโบราณ ซึ่งฝ่ายหญิงทำธงไว้ตามจำนวนของขันหมากที่ตกลงกันไว้ในขั้นสู่ขอ ว่าฝ่ายชายจะต้องจัดขนมขันหมากมาจำนวนเท่าใด กี่คู่ ก็ทำธงไว้เท่าจำนวน เมื่อนำธงมาปักเสร็จแล้วไม่มีธงเหลือ ก็เป็นอันว่าฝ่ายชายจัดมาถูกต้องตามที่ตกลง) หลังจากนั้นก็ต้องนำน้ำพระพุทธมนต์ที่พระสงฆ์ได้สวดและเสกไว้แต่ตอนเช้า มาประพรม ให้ทั่ว พี่วิชัยกำชับว่าเวลาประพรมน้ำมนต์นั้นต้องภาวนาคาถาอันเป็นมงคล จะใช้บทสวดมนต์บทใดก็ได้ ให้เลือกบทที่เป็นมงคล และต้องสำรวมจิตให้เป็นสมาธิ อธิษฐานให้คู่สมรสนั้นดำรง-ชีพให้มีความสุขร่มเย็น เจริญรุ่งเรืองในกิจการงานอาชีพยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย ได้กำชับนักหนาว่าอย่าประพรมน้ำมนต์เพียงอย่างเดียว ต้องตั้งใจอธิษฐานจิตให้ดี จะได้เป็นคุณประโยชน์แก่คู่บ่าวสาวและเจ้าภาพทั้งสองฝ่าย

พี่วิชัยได้ให้สิ่งที่หาค่ามิได้แก่ผมตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ตามเรื่องราวตัวอย่างที่เล่ามาข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผมได้รับ ที่มิได้นำมาเล่าก็ยังมี และที่เกี่ยวข้องกับญาติคนอื่น ๆ และบุคคลที่มิใช่ญาติ ตลอดจนสังคมและกิจการสาธารณะนั้น คงมีผู้กล่าวถึงในส่วนอื่นแล้ว

เรื่องที่นำมาเล่าไว้นี้ ถ้าจะมีคำถามว่าคุณงามความดีของพี่วิชัยมีประมาณเท่านี้หรือ ผมขอตอบว่าหามิได้ ที่นำมาเล่านี้ประมาณเท่ากับต้นไม้ใหญ่ปลูกอยู่ในที่ดินอุดมด้วยปุ๋ย เจริญงอกงามมาเป็นเวลา ๘๐ ปี ไม่เคยมีโรคร้ายรบกวน ลำต้นก็ย่อมเจริญ แผ่กิ่งก้านสาขาออกไปกว้างใหญ่ ใบของไม้ต้นนั้นก็ย่อมมีปริมาณมากเหลือที่จะนับ ที่ผมเล่ามานี้เปรียบเหมือนหยิบเอาใบของต้นไม้นั้นมาให้ท่านผู้อ่านดูเพียงสองสามใบเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ก็เหมือนใบไม้ที่ยังอยู่กับต้นไม้นั้นทั้งหมด

ที่เป็นเช่นนี้เพราะพี่วิชัยทำแต่ความดีและมีความดีจนวาระสุดท้าย ซึ่งจะขอแถมท้าย อีกสักเรื่องหนึ่ง คือที่บรรจุศพ (สุสาน) ของต้นตระกูล "อูนากูล" พี่วิชัยเป็นผู้นำจัด

ที่ส่วนด้านหลังให้เป็นที่บรรจุกระดูกของญาติทุกคนด้วย เมื่อถึงเทศกาล "เชงเหม็ง" บรรดาญาติก็ไปบำเพ็ญกุศลร่วมกันทุกปี เป็นการสร้างเสริมความคุ้นเคยรักใคร่ระหว่างกันเป็นอย่างดีตลอดมา ด้านหน้าของที่ดินแปลงนี้ มีที่ดินข้างเคียงบังหน้าอยู่ผืนหนึ่ง ตามลักษณะที่นั้นถ้าได้มารวมเป็นที่เดียวกันจะทำให้ดูดีมีขอบมีชานดีขึ้นที่แปลงนั้นเป็นของแม่ผิน เฮงตะกูล คหปตานีผู้หนึ่งของอำเภอบ้านบึง และเป็นที่ผืนเดียวกับที่บรรจุศพ (สุสาน) ของญาติของแม่ผินโดยความเชื่อถือมาแต่โบราณนั้น จะแบ่งที่ดินซึ่งเป็นที่บรรจุศพมิได้ แต่โดยที่แม่ผินเป็นคนคุ้นเคยกับพี่วิชัย รู้ความต้องการของพี่วิชัยว่าอยากได้ที่ดินแปลงนั้นไปผนวกกับที่ดินเดิม แต่ก็เป็นการจนใจให้ไม่ได้ เพราะแม่ผินมีที่บรรจุศพ (สุสาน) ของญาติอยู่ในที่ผืนนั้น แต่ด้วยความรักและนับถือพี่วิชัย แม่ผินไม่อาจเก็บความขัดข้องนี้ไว้ได้ ครั้นวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๑๙ แม่ผินสั่งให้คุณวิบูลย์ อูนากูล น้องชายพี่วิชัยไปพบที่อำเภอบ้านบึง และแจ้งให้ทราบว่าได้ตัดสินใจโอนที่ดินแปลงดังกล่าวให้ โดยพูดว่า "ฉันยินดีให้ ฉันให้แก่นายวิชัย" แม่ผินคิดค่าชดใช้ที่ดินนั้นจำนวนหนึ่ง ซึ่งจะต้องนำไปใช้จ่ายในการรื้อย้ายสุสานเดิมที่มีในที่แปลงนั้นไปหาที่สร้างใหม่ ทุกคนต่างก็ดีใจเป็นอันมาก เนื่องจากโดยปรกติจะไม่มีทางได้ที่ดินผืนนั้นมารวมกับที่เดิม เพราะแม่ผินเป็นผู้มีฐานะดี ไม่มีความเดือดร้อน ไม่มีความต้องการอยากได้เงิน และถ้ายอมให้ที่ดินนั้นมา ก็จะต้องรื้อย้ายสุสานเก่าของญาติไปสร้างใหม่ในที่อื่น แต่แม่ผินรู้ว่าพี่วิชัยอยากได้ จึงสนองความต้องการของพี่วิชัย แม่ผินออกปากให้ได้เพียงวันเดียว รุ่งขึ้นพี่วิชัยก็ถึงแก่กรรม เรื่องนี้ถ้าจะอวดอ้างว่าความดีของพี่วิชัยได้สร้างไว้และให้ผลจนถึงวาระสุดท้าย ก็คงจะไม่ไกลความจริงเกินไปนัก

บัดนี้ต้นไม้นั้นก็เป็นไปแล้วตามกาล พี่วิชัยจากไปแล้วด้วยดี ด้วยกุศลผลบุญราศีอันพี่วิชัยได้กระทำแล้วในช่วงชีวิตอันยาวนานมิได้ขาดสาย ลูก หลาน และญาติ มีความมั่นใจว่าพี่วิชัยไปสู่สุคติในสัมปรายภพอันสุกใสงดงามยิ่งนัก

พี่วิชัยจากไปหลายวันแล้ว แต่ด้วยความรู้สึกของผมเหมือนกับผมเห็นพี่วิชัยยังอยู่ ยังเห็นแม้ใบหน้าอันอิ่มเอิบ และกริยาท่าทางอันนุ่มนวล นึกถึงเมื่อใดก็เห็นอยู่ในความทรงจำเมื่อนั้น ด้วยคุณงามความดีของพี่วิชัย ผมรู้สึกเหมือนพี่วิชัยยังอยู่ พี่วิชัยไม่ตาย เพียงแต่ผมพูดจาด้วยไม่ได้เหมือนอย่างแต่ก่อนเท่านั้น เพราะร่างของพี่วิชัยแตกดับไปตามอายุขัย ผมเขียนข้อความทั้งหมดนี้ด้วยความอาลัยตามวิสัยของปุถุชนคนหนึ่ง.

แด่ คุณพี่วิชัย อูนากูล ที่รักและเคารพ

จำได้ว่าเมื่อข้าพเจ้าอายุได้๘–๙ขวบ กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมตอนปลาย คุณพี่วิชัยฯ ได้มารับตัวจากคุณพ่อ เพื่อนำไปเลี้ยงและอบรม เพราะข้าพเจ้าเป็นกำพร้าแม่มาแต่อายุ ๓ ขวบ

ข้าพเจ้าได้อยู่ภายใต้การอบรมสั่งสอนของพี่สะใภ้ สิ่งที่ได้รับเป็นนิสัยติดตนมาจนบัดนี้ ก็คือ การมีมารยาทในการรับประทาน และการประหยัดรู้จักจับจ่ายทรัพย์ที่หามาได้

มารยาทในการรับประทานก็คือ เมื่อเด็กขณะร่วมรับประทานอาหารกับผู้ใหญ่ ได้ประพฤติตนไม่สมควร มีการไม่สำรวม รับประทานอาหารหกตกหล่นจากจานชามที่ใส่รับประทาน มีเสียงดังจากการบริโภค ก็ได้รับการสั่งสอนและดัดนิสัยว่า การรับประทานมีเสียงดังเป็นอาการของสัตว์เลี้ยงคือสุกร ให้ไปสังเกตดู การรับประทานอาหารหกตกหล่น คือ ผู้ลุกลี้ลุกลน ไม่สุภาพเรียบร้อย รับประทานอาหารให้เหลืออยู่ในจานชามเมื่ออิ่มแล้ว เป็นการไม่ประหยัด จะรับเท่าใดก็ตักไปเพียงเท่าที่จะรับได้ ได้ถูกดัดนิสัย โดยแยกให้ไปรับเดี่ยวและรับอาหารพร้อมข้าวเพียงจานเดียว จนกว่าจะปฏิบัติตนได้ดีจึงจะได้รับอนุญาตให้เข้ามาร่วมวงกับผู้ใหญ่ได้ ความรู้สึกที่ข้าพเจ้าได้รับอบรมมานี้ ไม่รู้ลืม และได้ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

การประหยัดได้แก่การเก็บหอมออมทรัพย์ เมื่อเด็กข้าพเจ้าไปโรงเรียน ทางบ้านจัดปิ่นโตใส่อาหารให้ไปรับกลางวัน และให้สตางค์อีก ๓ สตางค์เป็นค่าขนม แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องมีเหลือเก็บใส่กะปุกออมสินที่บ้านต่อหน้าผู้ปกครองทุกวัน จะเป็น ๑ หรือ ๒ สตางค์ก็ได้ไม่บังคับ บังคับแต่ว่าถ้าไม่มีเหลือมาเก็บ วันรุ่งขึ้นก็ถูกทำโทษไม่ได้รับสตางค์ไปโรงเรียน การอบรมสั่งสอนให้รู้จักเก็บหอมออมทรัพย์นี้ จึงติดนิสัยให้เป็นผู้สามารถมีบ้านเรือนเป็นที่อยู่ของตนเองเมื่อออกจากงานลูกจ้างบริษัท เพราะอายุเลยกำหนดแล้ว แม้จะไม่มีบำเหน็จบำนาญเช่นข้าราชการ ก็ยังพอมีทรัพย์ที่เก็บออมไว้เลี้ยงตน ไม่เดือดร้อน

ประการสุดท้าย คือ คุณธรรมที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาโดยตรง ก็คือ อุบายให้ละโทสะจริต ข้าพเจ้าเป็นคนที่มีโทสะจริต เวลาไม่ชอบใจ มักจะพูดจาไม่เกรงใจคน และ

ไม่กลัวคนโกรธ คุณพี่วิชัย ฯ ก็ได้สั่งสอนว่า "เขาก็เป็นคนเลือดร้อนเช่นเดียวกับข้าพเจ้าเมื่อหนุ่ม ๆ แต่อาศัยที่ฝึกหัดนับหนึ่งถึงสิบก่อนจะพูดออกไป จนกลายเป็นผู้เยือกเย็นเป็นนิสัย ขอให้พิจารณาดูและหัดเอา จะได้เป็นประโยชน์แก่ตน" ด้วยความประพฤติเป็นคนเจรจาสุภาพเรียบร้อยของคุณพี่วิชัย ฯ นี้ จึงเป็นคนที่ผู้ได้ติดต่อคบค้าสมาคมด้วยมีความรักใคร่นับถือ ทำมาค้าขายก็เจริญรุ่งเรืองเป็นที่ปรากฏแก่ทุกคนจนถึงอวสานต์แห่งชีวิต

นอกจากการอบรมสั่งสอนตามที่กล่าวมา คุณพี่วิชัยก็ยังได้อุปการะแก่น้อง ๆ แทนบิดาซึ่งชราภาพและมารดาซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้ว ด้วยสำนึกในหน้าที่ของผู้มีกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะส่วนตัวข้าพเจ้า ก็ได้จัดการอุปสมบทให้ ณ วัดเขา บางทราย จังหวัดชลบุรี ขณะคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ และจัดการแต่งงานโดยหาภรรยาที่สมควรให้ เมื่อคุณพ่อได้เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อศึกษาจบและออกทำงานยังไม่มีบ้านอยู่อาศัยของตนเอง ต้องเช่าบ้านเขาอยู่ เงินเดือนที่ได้รับก็น้อยเป็นที่คับแค้น ก็จัดหาซื้อบ้านให้ได้อยู่อาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า เป็นการผ่อนคลายความยากลำบากไปได้ นับว่าเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

คุณพี่วิชัย ฯ เป็นผู้ได้ชื่อว่า เกิดมาดี อยู่ดี และไปดี ซึ่งข้าพเจ้าขอเทิดทูนพระคุณ เนื่องในโอกาสที่จะพิมพ์หนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ด้วย ขอบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้ว จงเป็นพลวปัจจัยให้คุณพี่วิชัย ฯ จงประสบสุข สำเร็จด้วยปัตตานุโมทนามัยในกุศลทักษิณานุประทาน เทอญ

จากน้องชาย

นายการุญ อูนากูล

๒๒ เมษายน ๒๕๑๙

คำไว้อาลัย

พี่วิชัย ดำเนินชีวิตการเป็นพ่อค้ามาตั้งแต่เยาว์วัย ได้ฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มามากมาย แต่ด้วยความหมั่นเพียร อุตสาหะ มานะ ประกอบกับมีความคิดก้าวหน้า จึงสามารถบรรลุผลสำเร็จในด้านการค้า เจริญก้าวหน้าจนมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในหมู่ชาวชลบุรี ทั้งในด้านสังคมสงเคราะห์ก็ดี ในด้านสาธารณกุศลก็ดี ในด้านบำรุงพุทธศาสนาก็ดี รวมทั้งพี่วิชัยได้รับความยกย่องอย่างสูงจากทางราชการด้วย พี่วิชัยเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงพลานามัยสมบูรณ์ แม้อายุจะอยู่ในวัยชราแต่ก็มีบุคลิกลักษณะดี สีเลือดดี หน้าตาอิ่มเอิบกระชุ่มกระชวย คนหนุ่ม ๆ บางคนยังเทียบไม่ได้ แม้แต่น้อง ๆ ก็ยังมีสีหน้าลักษณะแก่กว่าด้วยซ้ำไป โดยที่พี่วิชัยมีนิสัย สุขุมเยือกเย็น มีน้ำใจโอบอ้อมอารีแก่ผู้คบค้าสมาคม เป็นที่ชื่นชมเคารพรักใคร่นับถือจาก ภรรยา บุตร ธิดา น้องๆ และมวลญาติมิตรสหาย เมื่อได้มาด่วนจากไปอย่างกะทันหัน ณ วันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ เป็น ปีมะโรง อายุครบ ๘๐ ปีบริบูรณ์ จึงยังความเศร้าโศก สลดใจ อาลัยแก่ทุก ๆ คนอย่างสุดซึ้ง

พี่วิชัยเป็นผู้มีพระคุณต่อน้องมาก ตั้งแต่เล็กก็ได้อุปการะน้องให้ได้รับการศึกษาอย่างดี เมื่อน้องอายุครบบวชก็จัดการบวชพระให้เพื่ออบรมจิตใจให้เป็นคนมีธรรมะ หลังจากบวชครบพรรษาแล้ว ก็จัดการให้มาฝึกทำการค้าอุตสาหกรรมโรงสีที่ตำบลแสนสุข และจัดการให้มีครอบครัวเมื่ออายุ ๒๕ ปี พร้อมทั้งให้ทุนมาดำเนินการค้าจนมีหลักฐานเลี้ยงครอบครัวเองได้ คุณงามความดีของพี่วิชัยที่มีต่อน้องนี้เปรียบเสมือนบิดาเกื้อกูลบุตร เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรที่หาไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้

น้องขออำนาจสิ่งศักดิ์ในสรวงสวรรค์ จงได้นำดวงวิญญาณของพี่วิชัย สิงสถิตย์ในทิพยพิมานสถาน ให้ได้รับความผาสุกเกษมสำราญในสัมปรายภพ และขอตั้งจิตอธิษฐาน หากบุญกุศลมีจริง จงดลบรรดาลให้น้องได้เป็นน้องของพี่ไปตลอดทุก ๆ ชาติเทอญ

จากน้อง

วิโรจน์ อูนากูล

แด่คุณตา

หลาน ๆ ทุกคนรู้สึกเสียใจในการจากไปอย่างกะทันหันของคุณตา แต่ขณะเดียวกันก็คิดว่าคุณตาได้จากไปอย่างสงบโดยไม่ต้องทนทุกข์ทรมานต่อการเจ็บป่วยมากนัก พวกเราจึงภาวนาขอให้วิญญาณของคุณตาจงไปสู่สุคติจากผลของกรรมดีทั้งหลายที่คุณตา ได้ สะสมไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ อันความเมตตากรุณาและความโอบอ้อมอารีซึ่งเป็นนิสัยเด่นประจำตัวของคุณตานั้น ได้ถ่ายทอดไว้ให้ลูก–หลานอันเป็นมรดกที่ประมาณค่ามิได้

หากคุณตาสามารถมีญาณทิพย์ ก็คงจะได้เห็นความสามัคคีกลมเกลียวของหลานทุกคนที่ร่วมแรงร่วมใจกัน จัดงานบำเพ็ญกุศลให้คุณตาเป็นอย่างดี พวกเราต่างช่วยกันทำงานตั้งแต่กวาดถูพื้นจนกระทั่งจัดสถานที่ โดยมิได้แสดงความท้อแท้หรือเหน็ดเหนื่อย ไม่ว่าจะเป็นหลานรุ่นเล็ก หรือรุ่นใหญ่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าพวกเราทุกคนภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นหลานของคุณตานั่นเอง

จาก

หลาน ๆ

คุณปู่ที่เคารพรักยิ่งของหลาน

ก่อน ๆ หนุ่มก็เคยคิดเหมือนกันว่า คุณปู่อายุมากแล้ว สักวันหนึ่งก็คงจะต้องตาย แล้วหนุ่มจะทำอะไร ยังไง? แต่นั่นก็เป็นเพียงความคิดของเด็กที่ต้องการเรียนรู้ ครั้นเมื่อถึงเวลาเข้าจริง ๆ มันช่างรวดเร็วเกินกว่าที่ใคร ๆ จะคาดคิด ไม่ทันที่จะเตรียมตัวเตรียมใจ เมื่อไปกราบคุณปู่ในทันทีที่ทราบข่าว น้ำตามันไหลออกมาเอง ไหลออกมามากเสียด้วย เหมือนทำให้รู้สึกว่าคุณปู่มีความสำคัญมากเพียงไร...

ปกติก็ได้มากราบคุณปู่เดือนละครั้งพร้อมกับคุณพ่อคุณแม่ และสัปดาห์ที่แล้วมานี่เอง นิด, หนุ่ม, และลูกน้ำ ทั้ง ๓ คนก็ได้มากราบเพื่อลาคุณปู่ไปบวชเณรที่วัดหินหมากเบ้ง จังหวัดหนองคาย คุณปู่และคุณย่ายังควักเงินมาให้ ๑,๐๐๐ บาท แบ่งกัน ๓ คนได้คนละ ๓๐๐ บาท เหลืออีก ๑๐๐ บาทเลยเป็นบุญของพี่ใหญ่ไป เมื่อครั้งวันฉลองอายุครบ ๗๙ ปีของคุณปู่เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๔ มกราคมต้นปีนี้ คุณปู่ก็แจกเงินแก่ลูกและหลานทุกคน ๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท คุณปู่ใจดีเช่นนี้เสมอ และไม่เพียงแต่ใจดีกับลูกหลานและญาติมิตรเท่านั้น ยังเผื่อแผ่ไปถึงคนอื่น ๆ ด้วย ทุก ๆ วันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ก็ได้แจกเงินให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ แห่งละ ๑,๐๐๐ บาทบ้าง ๕๐๐ บาทบ้าง ติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายสิบปี

โดยที่คุณปู่ได้สร้างกุศล บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมตลอดมา ฉะนั้นเมื่อคุณปู่จากไป จึงมีผู้นำหรีดมาเคารพศพและไว้อาลัยอย่างมากมาย ทุกคนคอยช่วยเหลือเป็นห่วงเป็นใยกันพรั่งพร้อม น่าปลื้มใจอย่างที่สุด

บัดนี้ แม้ไม่มีร่างคุณปู่ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยว แต่หนุ่มก็ยังคงรักและเคารพเหมือนครั้งที่คุณปู่ยังอยู่เสมอ หนุ่มจะพยายามทำดีเยี่ยงคุณปู่ รักษาชื่อเสียงอันเป็นอนุสรณ์เตือนใจไว้ให้สมกับเป็นหลานปู่ หลาน ๆ อื่น ๆ ทุกคนก็คงคิดเช่นเดียวกัน หนุ่มขอไหว้วอนอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ทวยเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงในสากลโลก รวมทั้งบุญกุศลที่หนุ่มได้รับจากการบวชเณรครั้งนี้ ขอมอบให้คุณปู่ทั้งสิ้น ให้ช่วยเป็นปัจจัยพิทักษ์รักษาและนำพาคุณปู่ไปสู่สุคติภพ เทอญ

"สิ่งกุศลผลบุญจะหนุนส่ง ยังเผ่าพงศ์ลูกหลานกาลสมัย
แม้สิ้นดินสิ้นฟ้าครรรลาลัย ก็ยังไม่สิ้นชื่อยึดถือกัน"

กราบลาคุณปู่ด้วยความอาลัยรัก

หนุ่ม (ปราชญ์นา อูนากูล)

คุณพ่ออยู่ที่ไหน

ลูกแลไม่เห็นแล้ว

ความระทมใด ๆ

ไม่สะเทือนใจเท่ากับสูญเสียคุณพ่อ

มีใครที่จะรักและเป็นห่วงลูกเท่ากับพ่อและแม่

พระคุณของพ่อนี้ใหญ่ยิ่งนัก

ตอนที่ ๓. เกร็ดความรู้

พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ	พระธรรมโสภณ
เรื่องเมืองบางปลาสร้อยหรือเมืองชลบุรี	สุบิณ สืบสงวน
ประวัติวัดปาลิไลยวัน	จากหนังสืออนุสรณ์
อนิจจัง ทุกขัง	ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล
พระพุทธศาสนากับการแพทย์	ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล
การรักษาโรคอ้วนและโรคเบาหวานโดยใช้ธรรมะ	ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล
เรื่องของธนาคารชาติ	ดร. เสนาะ อูนากูล

พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ*

การทำศพตามประเพณีไทยมีหลายอย่าง ตั้งต้นแต่ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา ทำบุญอัฐิ, บรรจุอัฐิ

พิธีบำเพ็ญกุศล ก็จัดทำเป็นไปตามฐานะของเจ้าของ เมื่อมรณะแล้วนำศพไปวัด ไม่พักบำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี ตั้งไว้บำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี

กล่าวเฉพาะที่ตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เบื้องต้นพึงกำหนดจัดสถานที่ตั้งศพ จัดเครื่องสักการะศพตามสมควร จัดตั้งที่สักการบูชาพระอีกแห่งหนึ่ง จัดที่สำหรับพระสวดอภิธรรม

สิ่งที่ต้องเตรียมในงานศพ เครื่องสำหรับใช้ในการนี้ นอกจากเครื่องสักการบูชาศพหรือเครื่องบูชาพระแล้ว ต้องเตรียม

๑) ผ้าภูษาโยง

๒) เครื่องทองน้อย ๑-๒ ที่

๓) ตู้พระอภิธรรม

๔) เครื่องกะบะมุก

ผ้าภูษาโยง เป็นผ้าสำหรับลาดให้พระจับในเวลาสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ต้นผ้าผูกไว้กับศพ ตามที่นิยมกันใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกจากศพออกมาถึงปากหีบศพข้างนอก แล้วผูกผ้าภูษาโยงไว้ ถ้าผ้าภูษาโยงสั้น ใช้แถบหรืออีกอย่างหนึ่งเรียกว่าริบบิ้นชนิดเงินหรือทองก็ได้ ผูกกับด้ายสายสิญจน์เสียก่อน แล้วให้แถบห้อยลงมาตรงหน้าศพ แล้วพับหรือม้วนวางไว้บนที่รองรับ ส่วนผ้าภูษาโยงให้พับวางไว้ทางเหนือแถวพระสงฆ์นั่ง ผ้าขาวม้วนวางไว้ในที่ใกล้กับผ้าภูษาโยง

เครื่องทองน้อยมี ๕ ชิ้น เชิงปักธูป ๑ ปักเทียน ๑ กรวยสำหรับใส่ดอกไม้ ๓ รวมตั้งไว้ในกะบะหรือพานตั้ง ให้ธูปเทียนอยู่คู่กัน ธูปอยู่ด้านซ้าย เทียนอยู่ด้านขวาของผู้บูชา แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศพสำหรับจุดบูชาศพ มีข้อพึงสังเกตไว้คือ เมื่อเราบูชาศพ

---

* คัดจากคู่มือปฏิบัติงาน **ศาสนพิธี** พระธรรมโสภณ (สนธิ์ กิจฺจกาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียง

ให้กั้งหันธูปเทียนมาทางด้านตัวของเรา แต่ถ้าให้ศพบูชา เช่นเมื่อเวลาพระเทศน์ พึงตั้งหันธูปเทียนทเข้าางศพ ระวังอย่าให้สับสน

เครื่องทองน้อย บางท่านมักจะเรียกว่าเครื่อง ๕ เพราะเห็นว่ามี ๕ ชิ้น แต่เครื่อง ๕ ที่แท้จริงดูจะมีอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากเครื่องทองน้อย มี ๘ ชิ้นคือ กรวยดอกไม้ ๕ เชิงเทียน ๒ กระถางธูป ๑ ใส่พานรวมกันเช่นเดียวกับเครื่องทองน้อย นี้เรียกว่าเครื่อง ๕

ตู้พระอภิธรรม ถ้าจะจัดที่พระสวด ณ ที่ใด พึงตั้ง ณ ที่นั้น เบื้องหน้าของพระสวด

เครื่องกะบะ หรือที่เรียกกันว่าเครื่องกะบะมุก มี ๙ ชิ้นบ้าง ๑๐ ชิ้นบ้าง บางท่านอธิบายว่า ๙ ชิ้นใช้เกี่ยวด้วยงานศพ คือมีกรวยสำหรับดอกไม้ ๔ กรวย เชิงปักเทียน ๔ เชิงปักธูป ๑ ส่วน ๑๐ ชิ้นใช้สำหรับเกี่ยวด้วยงานมงคล คือเพิ่มกรวยดอกไม้อีก ๑ จึงรวมเป็น ๑๐ แต่ที่ใช้กันอยู่ดูไม่สู้จะได้คำนึงกันนัก ตั้งในกะบะเรียงเป็น ๒ แถว ดอกไม้อยู่แถว ๑ ธูปเทียนอยู่แถว ๑ ใช้เทียน ๔ ธูป ๑ ธูปตั้งไว้กลางแถว จัดเสร็จแล้วตั้งไว้ด้านหน้าตู้พระอภิธรรม หันแถวธูปเทียนมาทางด้านนอก เพื่อจุดบูชาในเวลาพระสวดอภิธรรม

เครื่องทองน้อยและเครื่องกะบะ นิยมใช้กันอยู่โดยมากในชั้นสูง ชั้นสามัญโดยทั่วไป ใครมีหรือหาได้ก็ใช้ ถ้าไม่มีก็มักใช้ธูปเทียนบูชากันตามธรรมดา

ศพลงหีบ ตามที่นิยมกัน เมื่อนำศพบรรจุหีบเสร็จ ยกขึ้นตั้งเสร็จแล้ว ต้องมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่จะมากหรือน้อย ไม่นิยมพระว่าต้องจำนวนเท่าไร ควรนิมนต์พระเตรียมไว้ เมื่อพระเข้าที่พร้อมแล้ว จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อยแล้วกราบศพ ลาดผ้าภูษาโยง แล้วนำแถบต่อกับผ้าภูษาโยง ครั้นแล้วจึงนำผ้าที่จะสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทอด คือวางไว้บนผ้าภูษาโยงตรงตามหน้าพระ เมื่อพระกระทำกิจเสร็จ เตรียมกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล

อนึ่งพึงทราบในเรื่องผ้าภูษาโยง เมื่อทอดออกแล้วห้ามข้ามกราย หรือแม้ที่ห้อยลงจากหีบ ก็ห้ามข้ามกรายเป็นอันขาด ถือกันว่าเสียมรรยาทอย่างยิ่ง ควรระวังให้มาก แม้ใช้สิ่งของเช่นพานดอกไม้เป็นต้น ทับไว้ก็ไม่ควร

วิธีทอดผ้า ให้นำผ้าไปทอดวางขวางลงบนผ้าภูษาโยง ไม่ต้องประเคน ทอดผ้าลงแล้วพึงกราบทางพระครั้งหนึ่ง แล้วพึงหันหน้าไปทางศพกราบศพอีกครั้งหนึ่ง หรือทอดหลายองค์ องค์ต้น ๆ เป็นเพียงยกมือประณมไหว้ เสร็จแล้วจึงกราบพระและกราบศพ พึงทำดังนี้ทุก ๆ ครั้งที่ทอดผ้า

การสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทุก ๆ ครั้ง ถ้าไม่เกินกำลังควรจัดให้มีผ้าสำหรับทอดตามสมควร

พิธีที่กล่าวนี้ เรียกกันว่าชักผ้าปากหีบ แต่ไม่ได้นำไปทอดที่ปากหีบ คงทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอย่างธรรมดานั่นเอง ไม่มีอาราธนาศีล รับศีล และไม่มีมาติกา แต่บางแห่งเจ้าของต้องการให้มาติกาด้วยก็มี แต่พิธีของหลวงไม่มีมาติกา

ตอนกลางคืน เมื่อพระที่จะสวดอภิธรรมมาและเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของงานพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะก่อนแล้วกราบพระ และจุดที่เครื่องทองน้อย เสร็จแล้วกราบศพ ส่วนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปนั้นไม่ต้องจุดก็ได้ เมื่อจุดเสร็จแล้วให้อาราธนาศีล รับศีล ครั้นแล้วพระเริ่มสวดต่อไป

เมื่อพระสวดจบแล้ว (หมายถึงตอนเลิก) พึงจัดการสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และเมื่อพระอนุโมทนาก็กรวดน้ำ ตามนัยดังกล่าวแล้วในพิธีปากหีบ

ทำบุญ ๗ วันเรียกสัตตมวาร การทำบุญ ๗ วันมีนิยมทำกันอยู่ทั่วไป ก็แลการนับวันนั้นมีนิยมกำหนดดังนี้ ถ้าตายวันไหนให้ถือเอาวันนั้นเป็นวันสำคัญ คือเป็นวันอุทิศผล เช่นตายวันอาทิตย์ ถ้าจะทำงานเป็น ๒ วัน พึงสวดมนต์ในวันเสาร์ เลี้ยงพระวันอาทิตย์ เพราะการบริจาคทานเสร็จสิ้นในวันอาทิตย์ แล้วจึงอุทิศผลให้ ถ้าทำเป็นวันเดียว คือสวดมนต์วันนั้นฉันวันนั้น ต้องทำในวันอาทิตย์ ถ้าจะทำในวันเสาร์ไม่ควร เพราะการอุทิศผลนั้นนิยมกันว่า ล่วงไปแล้ว ๗ วันจากวันที่ตาย จึงได้ถือเอาวันที่ ๘ เป็นวันอุทิศผล

พิธีทำ ก็ต้องแล้วแต่ฐานะของเจ้าของ จะทำมากหรือน้อยสุดแต่กำลัง จักนำมากล่าวไว้ในที่นี้ให้เต็มตามที่นิยมทำกัน คือ วันต้นมีสวดมนต์ เทศน์ พร้อมด้วยพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป และมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ กลางคืนพระสวดอภิธรรม รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ เสร็จแล้วมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ

พิธีที่เกี่ยวด้วยเรื่องพระ พึงจัดโดยนัยดังกล่าวแล้วในตอนต้น ต่างแต่เพียงไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์และตั้งที่น้ำมนต์ ส่วนจำนวนพระมักนิยมเป็นคี่ เช่น ๕, ๗, ๙ ถ้าเป็นคู่ก็เป็น ๑๐ ที่เป็น ๙ มีน้อย ถ้าเลย ๗ มักจะเป็น ๑๐

เมื่อพระมาพร้อม และเข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดที่เครื่องสักการะศพคือที่เครื่องทองน้อยสำหรับบูชาศพเสร็จแล้ว พึงอารธนาพระปริตต์ (ถ้าไม่มีเทศน์ต่อท้ายสวดมนต์ พึงอาราธนาศีลก่อน) เมื่อพระสวดมนต์จบ ถวายน้ำดื่มพอสมควรแล้ว พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยง ทำพิธีให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตอนนี้ไม่ต้องกรวดน้ำเพราะไม่มีอนุโมทนา เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ

อนึ่งในสมัยก่อน ทั้งในงานมงคล ทั้งในงานศพ ก่อนพระสวดมนต์จะกลับ ท่านนิยมถวายหมากพลูซองหรือธูปเทียน หรือทั้งหมากพลูธูปเทียนก่อน เรียกหมากพลูท้ายสวดมนต์ หรือธูปเทียนท้ายสวดมนต์ หรือเรียกรวมว่าเครื่องท้ายสวดมนต์ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายว่า เสร็จแล้วกลับได้ เช่นเมื่อสวดมนต์จบแล้ว จะทำอะไรหรือสนทนาอะไรก็ทำหรือสนทนาไป พอถวายเครื่องท้ายสวดมนต์ตลอดแถวแล้ว เลิกสนทนา พระลากลับ เครื่องดังกล่าวนี้ได้มาเลิกเมื่อสมัยงดการรับประทานหมากและจวบกับสมัยธูปเทียนแพงมากจึงเลิกไป แต่ในบางแห่งก็ยังมี

เมื่อพระสวดมนต์กลับแล้ว พึงเตรียมจัดตั้งธรรมาสน์ไว้ในที่อันสมควร และมีเทียนดูหนังสือปักเชิงเทียนไว้ ๑ เล่ม ควรเป็นเทียนขนาดค่อนข้างใหญ่ จัดวางไว้บนโต๊ะทางด้านซ้ายหรือขวาของธรรมาสน์ พึงพิจารณาดูตามควร คือไม่ให้กีดขวางต่อกิจการที่จะพึงทำ และอย่าตั้งให้ใกล้พระเทศน์นักจะร้อน จัดที่สำหรับพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป ไว้ในลำดับแห่งอาสนะของพระเทศน์ คือแถวเดียวกันกับอาสนะของพระเทศน์นั่ง ในเมื่อยังไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ ตั้งโต๊ะเครื่องกะบะไว้เบื้องหน้า ตู้พระอภิธรรมไม่ต้องมีก็ได้ เว้นไว้แต่จะจัดที่พระสวดรับเทศน์กับพระสวดอภิธรรมอยู่แห่งเดียวกัน

อาราธนาธรรม เมื่อพระมาและนั่งเข้าที่นั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ก่อน เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้วพึงอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้วพึงอาราธนาธรรมด้วยคำว่า

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธสตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ

เมื่ออาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยหน้าศพเพื่อให้ศพฟังธรรม บางทีก็จุดเมื่อตอนจะรับศีล คือหลังจากจุดเทียนดูหนังสือ

ตามที่นิยมกันในชั้นสูง ท่านเจ้าของงานมักมีเครื่องทองน้อยอีกที่หนึ่ง สำหรับจุดเมื่อเวลาฟังธรรม สามัญเรียกว่าเครื่องฟังเทศน์

พอเวลาเทศน์จบ พึงจุดธูปเทียนเครื่องกะบะซึ่งตั้งไว้ที่เบื้องหน้าพระสวดรับเทศน์ จุดเสร็จแล้วพึงบูชาและกราบ เมื่อพระสวดจบแล้วถวายน้ำร้อนหรือเครื่องดื่มตามสมควร ส่วนพระเทศน์ ควรจัดถวายน้ำเมื่อลงจากธรรมาสน์ เสร็จแล้วลาดผ้าภูษาโยง ทอดผ้าให้พระเทศน์และพระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเก็บผ้าภูษาโยง แล้วจัดถวายเครื่องไทยธรรม แต่บางครั้งก็จัดถวายไทยธรรมก่อนแล้วจึงจัดสดับปกรณ์หรือบังสุกุลตามแต่สะดวก

เมื่อเสร็จแล้ว เตรียมที่กรวดน้ำไว้ เมื่อพระกล่าวคำว่า ยถา ฯ พึงเทน้ำกรวด

เมื่อพระเทศน์และพระสวดรับเทศน์กลับแล้ว พึงจัดสถานที่สำหรับพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล พระมาพร้อมแล้วพึงนิมนต์เข้านั่งประจำตามที่ พระสงฆ์เริ่มสวดมาติกา พอสวดไปถึงบทปัฏฐานมาติกาคือ เหตุปจฺจโย ฯ พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงลาดมาตลอดแถวพระสงฆ์ พอพระสงฆ์สวดจบ จึงทอดผ้าให้พระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำในเมื่อพระสงฆ์กล่าวคำว่า ยถา ฯ มีนัยดังกล่าวแล้ว เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ ครั้นแล้วจึงจัดให้พระสวดอภิธรรมต่อไปจนกว่าจะจบ ปฏิบัติตามดังที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องสวดอภิธรรม เสร็จพิธีในวันต้น

รุ่งขึ้นวันเลี้ยงพระ กิจต่าง ๆ ที่เนื่องในพิธีเช่น ธูปเทียน เครื่องบูชา เป็นต้น ต้องเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระมาและเข้าที่พร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปเครื่องบูชาพระ แล้วจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยที่บูชาศพ เสร็จแล้วอาราธนาศีล, พระถวายพรพระ จบแล้ว เลี้ยงพระ ถวายไทยธรรมพระสงฆ์ (สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ ไม่ต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอีก) เสร็จแล้วกรวดน้ำ เมื่อพระฉันกลับแล้ว ถ้ามีการสดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อท้ายอีก ก็จัดดังกล่าวแล้วในวันก่อน นับว่าเสร็จพิธี

พึงทราบว่า ที่ได้มีพิธีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมากครั้งเช่นนี้ ก็เฉพาะท่านที่ต้องการพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมาก เพื่อจะแบ่งไม่ให้คับคั่งในเวลาเดียวหรือจะตัดเสียเลยก็ได้ หรือแม้เทศน์ สวดรับเทศน์จะไม่มีก็ได้ ถ้ามีกำลังพอก็ควรจะมี ถ้าจะทำเป็นงานวันเดียว ก็จัดอนุโลมตามนี้ การสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ควรจัดทำเมื่อเวลาพระฉันเสร็จแล้ว ก่อนจะอนุโมทนา

ทำบุญ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร มีพิธีจัดทำอย่างเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน

เผา บำเพ็ญกุศลในการเผา มักทำเป็น ๒ ตอน คือที่บ้านตอนหนึ่ง กับที่วัดตอนหนึ่ง

บำเพ็ญกุศลที่บ้าน มีพิธีดังกล่าวแล้วในเรื่องทำบุญ ๗ วัน ก่อนจะเชิญศพไปวัด ควรมีพระสงฆ์สักกี่รูปก็ได้ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน แล้วจึงเคลื่อนศพ

การนำศพไปวัด มีกระบวนตามศพ ให้มีพระนำศพ ๑ รูป อ่านพระอภิธรรมนำไปข้างหน้า พระที่จะนำศพควรเป็นพระที่เกี่ยวข้องเคารพนับถือใกล้ชิดของผู้ตาย นำไปถึงวัดแล้ว นำเวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวียนซ้าย ครบแล้วเชิญศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วบำเพ็ญกุศลอีกตามสมควร ถ้าประสงค์จะไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็นำไปยังสถานที่ตั้ง ยังไม่ต้องนำไปสู่เชิงตะกอน

ถ้าเชิญศพไปดังที่เรียกกันว่าลักศพ คือไปโดยไม่มีกระบวน ไม่ต้องมีพระนำศพด้วยก็ได้

การบำเพ็ญกุศล ตามที่นิยมกันมีเทศน์ พระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ มีวิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นี้กล่าวเฉพาะที่ได้จัดการบำเพ็ญกุศลที่บ้านมาเสร็จแล้ว

ถ้าจะไปจัดการบำเพ็ญกุศลที่วัดทั้งหมด ก่อนแต่จะเคลื่อนศพไปวัด ก็ควรมีสดับ-ปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน

พิธีจัดบำเพ็ญกุศล พึงปฏิบัติโดยลักษณะเทียบเคียงตามนัยที่กล่าวมาแล้วในเรื่องการบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือมีสวดมนต์ เทศน์ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เป็นต้น

เมื่อจัดบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว ใกล้ถึงเวลาเผา พึงเชิญศพไปสู่เชิงตะกอน มีพระนำ ๑ องค์ก็ได้ ไม่ควรมากองค์ ตามแบบของหลวงมี ๑ องค์เท่านั้น บางท่านว่าศพถึงวัดแล้วไม่ต้องมีพระนำก็ได้ เมื่อนำศพไป บรรดาญาติมิตรผู้น้อยพึงเดินตามหลังศพให้มีระเบียบ ผู้ใหญ่กว่าศพไม่ควรตามศพ แม้เดินหน้าศพก็ไม่นิยม นอกจากพระหรือผู้นำกระบวนเท่านั้น เวลานำศพไป ผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้พึงลุกยืน ผู้นั่งกับพื้นไม่ต้องลุกขึ้นยืน เพียงนั่งตัวตรงแสดงคารวะก็พอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศพนั้น

พึงเตรียมผ้าไว้สำหรับทอดปากหีบ จะเป็นไตรจีวรหรือสบงก็ได้ ก่อนที่จะประชุมเพลิง เจ้าของหรือผู้ใกล้ชิดหรือผู้มีเกียรติ พึงนำผ้าไปทอดไว้ปากหีบ แล้วนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลคราวละรูป อย่าให้หลายรูปนัก จักเปลืองเวลา ทำให้เสียเวลาของแขกที่มาในงาน

ตามที่นิยม เบื้องต้นให้เจ้าของและลูกหลานหรือญาติทอด และเหลือไว้ท้าย ๑ ที่

ใครที่เป็นผู้ใหญ่ในงาน ควรเชิญผู้นั้นเป็นผู้จุดเพลิงเผา ก่อนที่จะจุดเพลิง พึงมอบผ้าที่เหลือไว้นั้นให้ทอดก่อน ส่วนพระสงฆ์ที่จะชักผ้าต้องเตรียมนิมนต์มาไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อให้ทันกัน พระสงฆ์ชักผ้าเสร็จแล้วจึงจุดเพลิง แล้วผู้อื่นก็ขึ้นต่อ ๆ กันไปให้เป็นระเบียบ อย่าแย่งชิงกันขึ้น เรียงขึ้นเป็นฝ่าย ๆ แลงามดี เช่น ฝ่ายชายก็พวกหนึ่ง ฝ่ายหญิงก็พวกหนึ่ง ฝ่ายไหนจะขึ้นก่อนหรือหลัง แล้วแต่หัวหน้าคือผู้จุดเพลิงคนแรก หรือจัดให้ขึ้นลงคนละข้างได้ก็เรียบร้อยดี ไม่เปลืองเวลามาก

ในเวลาประชุมเพลิง ควรจัดให้มีพระสวดอภิธรรม ๔ รูป ที่เรียกว่าสวดหน้าไฟ

เก็บอัฐิ มีนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ ทำ ๓ หาบ ๑ ทำอย่างสามัญ ๑

เครื่อง ๓ หาบ ต้องเตรียมคาน ๑ สาแหรกคู่ ๑ สำรับหรือปิ่นโตคาวหวาน ๑ อังโล่หรือเชิงกราน ๑ หม้อใส่ข้าวสารและเครื่องครัวแห้ง ๑ คานและสาแหรกพันผ้าขาว เชิงกรานและหม้อทาขาวและผ้าไตร เตรียมอย่างละ ๓ ชุด จัดนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ๓ องค์ และเตรียมเครื่องใส่อัฐิและอังคารด้วย

วันเก็บอัฐิ เวลาเช้าพึงนำเครื่องที่เตรียมไว้ไปสู่เชิงตะกอน และนำเครื่องที่เตรียมไว้นั้นไปจัดตั้งเป็นแถว ๓ ชุด คือ ๑. ไตร ๒. สำรับวางในสาแหรกสำหรับหาบ ส่วนหม้อเชิงกรานถือตามไป ถ้าใช้ปิ่นโตแทนสำรับ ให้จัดเชิงกรานและหม้อวางในสาแหรก จัดบุตรหลานให้หาบและถือ เดินเรียงเป็นกระบวนตามลำดับ เวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวลาเดินให้ร้อง "วู้ ๆ" ครบแล้ววาง ให้เจ้าหน้าที่ทำการแปรรูป เสร็จแล้วจุดเทียนธูปบูชา แล้วนำผ้าขึ้นทอดครั้งละ ๑ ที่ ให้พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลจนครบ ๓ รูปแล้ว เลือกเก็บอัฐิตามต้องการ ส่วนที่เหลือรวมบรรจุในภาชนะเก็บไว้ จัดที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จะให้ฉันในที่นั้นหรือให้กลับไปฉันที่กุฏิ ตามแต่สะดวก และมอบเครื่องหาบถวายไป แต่ไม่ต้องประเคน (หมายถึงอาหารแห้ง) เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เป็นเสร็จการ

ถ้าทำการเก็บอัฐิอย่างสามัญ ก็เพียงให้เจ้าหน้าที่แปรรูปแล้วทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลเท่านั้น

ทำบุญอัฐิ พึงประกอบพิธีอนุโลมตามทำบุญ ๗ วันนั้น แต่มีข้อควรทราบคือ ให้จัดที่บูชาอัฐิแห่งหนึ่งต่างหากจากที่บูชาพระพุทธรูป อย่าตั้งในที่บูชาเดียวกันกับพระพุทธรูป ทั้งไม่ต้องตั้งน้ำมนต์วงด้ายสายสิญจน์ เพราะถือว่าอัฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว

บรรจุอัฐิ อัฐิและอังคารซึ่งเป็นส่วนที่เหลือ นิยมบรรจุไว้ในที่สมควร เช่นเจดีย์หรือถาวรวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ก่อนแต่บรรจุ นิยมบำเพ็ญกุศลก่อน โดยมากมักถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ตามสมควร แล้วสดับปกรณ์หรือบังสุกุล หรือจะมีเทศน์ด้วยก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วนำบรรจุเป็นเสร็จการ

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เมื่อมีความประสงค์จะทำได้อย่างไร ก็จงเลือกคัดทอนทำตามความต้องการ และปฏิบัติจัดงานไปตามหลักนี้ เพื่อจะได้เป็นระเบียบเรียบร้อย การงานไม่สับสน.

เรื่องเมืองบางปลาสร้อย หรือเมืองชลบุรี

โดย.... สุบิณ สืบสงวน

สถานที่ตั้งเมืองชลบุรีในปัจจุบันนี้ แต่ก่อนคนพื้นเมืองและคนต่างเมือง หรือแผนที่ของทางราชการก็ดี เรียกกันว่า "บางปลาสร้อย" คนจีนเรียก "มั่งก๊ะส่วย" มีถนนอยู่เพียงสายเดียว ต่อมามีชื่อว่าถนนวชิรปราการ ทางทิศเหนือเริ่มต้นตั้งแต่หน้าศาลเจ้าพ่อสาคร และมีความยาวตรงมาทางทิศใต้โดยผ่านหน้าศาลเจ้าเก๋ง เชิงสะพานหัวค่าย เชิงสะพานแดง (คูกำพล) และผ่านหน้าที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ไปจนถึงโบสถ์วัดสวนตาล ต่อจากโบสถ์ไปเป็นป่ารก มีทางเดินเล็ก ๆ คดไปคดมาสำหรับคนเดิน ผ่านคลองบางปลาสร้อยไปออกที่ว่างซึ่งจะไปยังตำบลห้วยกะปิหรืออ่างศิลา สองข้างทางมีต้นหญ้าอีกริม (ใช้มัดทำไม้กวาดได้) และต้นหนามพุงดอขึ้นอยู่เต็ม สูงท่วมศีรษะ

ถนนสายนี้มีห้องแถว ๒ ข้างถนนติดต่อกันตั้งแต่หน้าศาลเจ้าพ่อสาครจนมาถึงเชิงสะพานแดง (คูกำพล) มีตลาดขายปลาสดและปลาเค็มอยู่เพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามกับตึกที่ทำการธนาคารมณฑล (ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากซอยศรีนิคม แต่ปัจจุบันได้เลิกกิจการไปรวมกับธนาคารอื่นแล้ว)

ส่วนผักสดวางขายกันบริเวณหน้าศาลเจ้าเก๋ง ซึ่งเวลานั้นหน้าศาลเจ้ายังเป็นที่ว่างไม่มีกำแพงกั้น และยังวางขายกันตามหน้าร้านสองข้างถนนของบริเวณนั้นด้วย การขายหมูนั้นนอกจากมีขายอยู่ในตลาดปลาแล้ว ยังตั้งเขียงขายได้ตามหน้าร้านทั่ว ๆ ไป

ในสมัยที่รัฐบาลยังอนุญาตให้มีการผูกขาดตั้งโรงบ่อนเบี้ยได้นั้น ได้มีโรงบ่อนเบี้ยตั้งอยู่ตรงหน้าศาลเจ้าเก๋ง แต่อยู่ห่างถนนลงไปทางด้านชายทะเลประมาณ ๑๐๐ เมตร นายอากรบ่อนเบี้ยจะมีการละเล่น เช่นงิ้วหรือเกลิที่หน้าบ่อนทุกวันเพื่อให้คนดูฟรี เป็นการเรียกร้องให้คนมาเที่ยวแล้วเลยเข้าเล่นการพนัน ในบริเวณตรงข้ามศาลเจ้าเก๋งลงไปจึงมีร้านขายอาหารคาวหวานต่าง ๆ ให้คนเลือกซื้อรับประทานได้ตามใจชอบ แม้ในเวลาต่อมารัฐบาลได้เลิกอากรบ่อนเบี้ยแล้ว อาคารที่เป็นโรงบ่อนก็ได้เปลี่ยนสภาพเป็นวิกลิเกอยู่หลายปี ภายหลัง

ได้เปลี่ยนเป็นร้านจำหน่ายฝิ่นแห่งใหญ่ของเมืองชล ฯ ฉะนั้นในบริเวณหน้าศาลเจ้าเก่งจึงมีผู้คนไปประชุมกันหนาแน่นทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดมา

ส่วนถนนตอนต่อจากปอกซอยคู้ก้ำพลลงไปจนถึงที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขนั้น มีห้องแถวปลูกบ้าง เว้นเป็นที่ว่างบ้าง ห้องไม่ติดต่อกัน เนื่องจากสมัยก่อนผู้คนไม่มากเหมือนสมัยนี้ การค้าในถนนตอนนี้จึงมีเพียงประปรายและเป็นห้องมีผู้เช่าอยู่อาศัยเสียเป็นส่วนมาก ถนนตั้งแต่หน้าที่ทำการไปรษณีย์ไปโบสถ์วัดสวนตาลนั้น แต่ก่อนทางด้านตะวันตกของถนนเป็นที่ว่างเปล่าตลอดไป พื้นที่ของที่ว่างนี้มีระดับต่ำมาก ลักษณะเป็นที่ตะกาดคือที่ ๆ เคยเป็นนาเกลือมาแล้ว มีต้นชะครามขึ้นประปราย ต่อจากที่ตะกาดลงไปทางทะเลเป็นป่าแสม เมื่อถึงฤดูร้อนมีพวกนักกีฬาว่าวได้ใช้ที่ตะกาดนี้เป็นสนามว่าวจุฬาและว่าวปักเป้าขนาดใหญ่ คว้าพนันกันดังเช่นที่เป็นอยู่ในสนามหลวงของพระนครในฤดูร้อน จนต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ พระยาประชาสัยสรเดช (สอาด ณ ป้อมเพชร์) มาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ขอเงินงบประมาณจากกระทรวงมหาดไทยมาจัดการถมที่ให้สูง แล้วปลูกบ้านพักสำหรับผู้ว่าราชการจังหวัดขึ้นใหม่ลงในที่ตะกาดนี้เป็นบ้านแรก เวลานี้บ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดหลังที่กล่าวถึงนี้ถูกรื้อไปเสียแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ บรรดาข้าราชการและพ่อค้าประชาชนได้ประชุมกันและเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะได้สร้างพระพุทธรูปหล่อด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์ขึ้นไว้เพื่อเป็นมิ่งขวัญประจำเมืองให้เป็นที่เชิดหน้าชูตาและเคารพบูชาสักองค์หนึ่ง และควรสร้างเป็นพระพุทธรูปจำลองแบบพระพุทธสิหิงค์ ที่ประชุมจึงได้ลงมติให้เชิญพลตรีศิริ สิริโยธิน เป็นประธานกรรมการ และนายแสวง รุจิรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดในเวลานั้นเป็นรองประธานดำเนินงานและจัดการโฆษณาในงานประจำปีนั้น ซึ่งพลตรีศิริ สิริโยธิน ก็ได้รับติดต่อดำเนินงานเรื่อยมา ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๓ นายนารถ มนตเสวี ได้ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดแทนนายแสวง รุจิรัตน์ และท่านได้ยินดีเข้าร่วมงานด้วยความเต็มใจและความสามารถ จนมีพิธีเทโลหะเงินหล่อพระพุทธสิหิงค์จำลองขึ้นในงานสงกรานต์ประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๐๓ เวลา ๑๕.๐๗–๑๗.๐๘ น. เมื่อหล่อแล้วต่อมาก็ได้นำไปให้ช่างขัดและจัดการอื่น ๆ จนถึงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๔ จึงได้นำไปไว้ที่โบสถ์วัดเบญจมบพิตร สมเด็จพระอริยวงศา-

กตัญญาณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงทำพิธีถวายพระนามพระพุทธสิหิงค์จำลององค์นี้ว่า "พระพุทธสิหิงค์มิ่งมงคลสิรินารถ พุทธบริษัทราษฎร์สามัคคี ชลบุรีบูชนียบพิตร" เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ได้อัญเชิญขึ้นสู่รถยนต์เข้าขบวนแห่มายังเมืองชล ฯ และได้มีพิธีต้อนรับกันอย่างเอิกเกริก ในเวลาต่อมาได้มีการประชุมตกลงกันว่า ควรจะได้สร้างพระวิหารอย่างสวยงามขึ้นไว้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ ฯ ที่ได้หล่อไว้แล้ว และมีความเห็นพ้องกันว่าที่ ๆ จะใช้สำหรับก่อสร้างวิหารให้เหมาะสมที่สุดก็คือบริเวณบ้านพักของผู้ว่าราชการจังหวัดนั่นเอง และที่ประชุมขอร้องให้นายนารถ มนตเสวี ได้รับธุระไปเจรจากับกระทรวงมหาดไทย เพื่อขออนุญาตรื้อบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีอยู่แล้ว โดยชาวเมืองชล ฯ ขอสัญญาจะหาเงินมาสร้างบ้านพักของผู้ว่าราชการจังหวัดให้ใหม่ในที่ ๆ อยู่ถัดจากบ้านเดิมออกไปทางด้านทิศตะวันตกเล็กน้อย โดยขอความกรุณาให้กระทรวงมหาดไทยช่วยตั้งงบประมาณเพิ่มเติมบ้าง ในที่สุด นายนารถ มนตสวี ได้ใช้ความสามารถหาเหตุผลเจรจากับกระทรวงมหาดไทยจนเป็นผลสำเร็จด้วยดี และได้ทำการรื้อบ้านพัก ฯ ออก จัดการสร้างบ้านพักหลังใหม่ขึ้นแทน เป็นตัวตึก ๒ ชั้น รูปทรงทันสมัยดูสวยงาม แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังที่เห็นปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

ได้บรรยายถึงลักษณะของด้านถนนตั้งแต่ที่ทำการไปรษณีย์ทางด้านตะวันตก และเรื่องที่ติดต่อกันเสียยืดยาวแล้ว ขอย้อนกลับมาพูดเรื่องลักษณะเมืองชล ฯ ต่อไป ด้านตะวันออกของถนนตั้งแต่ที่ทำการไปรษณีย์มาทางใต้นั้นเป็นสถานที่ทำงานของรัฐบาล โดยปลูกเรียงรายกันเป็นลำดับมา แต่ที่ทำการของรัฐบาลสมัยก่อนปลูกอยู่ไม่ห่างจากตัวถนนมากนัก (แนวด้านหน้าของเสาธง) เริ่มด้วยที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ต่อไปเป็นที่ว่าการอำเภอ ที่ว่าการคลัง สรรพากรจังหวัด ศาลากลางจังหวัด ที่ทำการสัสดี ศาลจังหวัด และสถานีตำรวจ-ภูธรเป็นแห่งสุดท้าย ซึ่งอยู่ตรงที่ว่างหน้าประตูเรือนจำขณะนี้ สถานที่ราชการเหล่านี้สร้างเป็นเรือนไม้หลังคามุงด้วยจาก ส่วนมากยกพื้นสูงจากดินเกือบ ๒ เมตร ใต้ถุนใช้ไม้ตีเป็นตารางรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

ต่อมาสมัยเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ท่านได้มาพักตากอากาศ ณ ที่บ้านของท่านที่ปลูกอยู่ที่ปลายสะพาน

หัวค่ายทุกปี ท่านได้ออกเดินสำรวจเพื่อหาที่สร้างหอทะเบียนที่ดิน ได้พบที่อยู่ต่อจากโบสถ์วัดสวนตาลไป จึงได้จ้างคนถางที่ ๆ เป็นป่าหนามพุงดอและต้นหญ้าอีกริมออกหมด ได้เนื้อที่เป็นบริเวณกว้างใหญ่มาก จึงกันเขตเป็นถนนต่อจากของเดิมโดยผ่านเนื้อที่ ๆ ได้ถางใหม่นี้ไปจนจรดคลองบางปลาสร้อย แล้วใช้ที่ด้านข้างถนนฝั่งตะวันออกตอนห่างจากโบสถ์วัดสวน-ตาลไปทางทิศใต้ประมาณ ๘๐ เมตร สร้างหอทะเบียนที่ดิน (หลังแรก) ขึ้นหนึ่งหลัง และสร้างบ้านพักนายทะเบียนที่ดินและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ อีก๒–๓บ้าน แล้วเสร็จราว พ.ศ. ๒๔๔๖ และยังมีที่เหลืออยู่ทางทิศตะวันออกอีกมาก ซึ่งต่อมารัฐบาลได้ใช้เป็นที่ปลูกบ้านพักให้ข้า-ราชการ ในปัจจุบันแลดูเป็นหมู่บ้านกลุ่มใหญ่ ส่วนที่ดินซึ่งอยู่ข้างถนนฝั่งตะวันตกได้ทำรั้วล้อมรอบทำเป็นสวนปลูกต้นทับทิมเต็มเนื้อที่ ซึ่งต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๕๒ ทางราชการได้ใช้ที่ดินซึ่งเป็นสวนทับทิมนี้ปลูกสร้างสถานีตำรวจขึ้นใหม่ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ต่อมารัฐบาลได้วางแผนผังสร้างที่ทำการของรัฐบาลขึ้นใหม่ โดยสร้างตึกเป็นที่ทำการศาลจังหวัดชลบุรีขึ้นเป็นแห่งแรก แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ และได้สร้างตึกทำเป็นศาลากลางจังหวัดชลบุรีขึ้นใหม่เป็นแห่งที่สอง แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมาสถานที่ทำการของรัฐบาลแห่งอื่น ๆ ก็ได้ทำการก่อสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด การสร้างสถานที่ทำการใหม่ที่กล่าวมานี้ได้วางแนวขึ้นใหม่ด้วย โดยสร้างถอยหลังห่างออกไปจากเดิมมาก เหลือแต่ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขคงอยู่ที่เดิมเพียงแห่งเดียว ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ถนนวรชิปราการทางด้านเหนือ เริ่มต้นแต่เพียงแค่หน้าศาลเจ้าพ่อสาครซึ่งตั้งอยู่ปากซอยเสริมสันติเท่านั้น ก็เพราะว่าเวลานั้นที่ดินบริเวณที่เป็นตลาดผัก ตลาดปลา รวมทั้งที่ดินซึ่งอยู่รอบตลาดซึ่งได้สร้างเป็นห้องแถวหรือตึก อันรวมเรียกว่า "ตลาดทรัพย์สิน" ในเวลานี้ เป็นสถานที่ตั้งกองทหารเรือ เมื่อแรกก่อสร้างนั้นทางกองทหารได้สร้างสะพานไม้มีความยาวมากยื่นลงไปในทะเล เพื่อใช้เป็นที่จอดเรือและเป็นที่ให้ทหารหัดว่ายน้ำ และได้สร้างกระโจมไฟไว้ที่ปลายสะพานด้วย ชาวบ้านเรียกสะพานนี้ว่า "สะพานหลวง" ซึ่งปัจจุบันถูกเปลี่ยนชื่อเรียกสะพานเสริมสันติ ต่อมากองทหารเรือนี้ได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ชายหาดตำบลบางพระเป็นเวลาหลายปี จึงได้ย้ายไปอยู่ที่ตำบลสัตหีบ ดังเป็นที่ทราบ

กันอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่ากองทหารจะได้ย้ายไปแล้วเป็นเวลานาน ก็ยังมีรั้วสังกะสีล้อมรอบบริเวณนี้ และยังมีบ้านผู้อยู่ดูแลรักษา ๒-๓ หลัง เป็นเหตุให้ผู้ที่มีบ้านอยู่ที่ตำบลบ้านโขด บางทราย ฯ อันตั้งอยู่ทางด้านเหนือของกองทหารนี้ เดินทางไปมาติดต่อกับตลาดใหญ่ได้รับความลำบาก เพราะต้องเดินมาตามทางเล็ก ๆ ริมรั้วด้านทะเลของกองทหาร และเวลาที่น้ำทะเลขึ้นสูงมาก น้ำจะท่วมทางเดินตอนนี้ด้วยเพราะยังเป็นที่ต่ำ

ต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๕๔ กรมพระคลังข้างที่ซึ่งเป็นผู้ปกครองที่ดินที่เคยเป็นที่ตั้งกองทหารเรือนี้ ได้ส่งช่างออกมาและทำการรื้อรั้วออกหมด แล้วทำการตัดถนนตามแนวเดิมของถนนวชิรปราการ ผ่านเนื้อที่รายนี้ไปทางทิศเหนือบรรจบกับถนนตอนหน้าวัดสมณะ ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ทำให้ประชาชนที่อยู่ทางตำบลบ้านโขด บางทราย ฯ ต่างพากันรู้สึกยินดีปรีดาทั่วหน้ากัน เพราะได้รับความสะดวกในการสัญจรไปมาผิดกว่าแต่ก่อนมาก ฝ่ายนายช่างเมื่อได้วางแนวถนนเรียบร้อยแล้ว จึงกำหนดแผนผังให้ผู้รับเหมาก่อสร้างสร้างตลาดผักขึ้น ๑ หลัง ตลาดปลา ๑ หลังทางด้านถนนฝั่งตะวันออก แล้วให้เอกชนเช่าที่ปลูกห้องแถว ๒ ชั้นด้วยไม้ขึ้นทางด้านทิศเหนือและใต้และด้านตะวันออกของตัวตลาดผักและปลาครบทั้ง ๓ ด้าน ส่วนที่ข้างถนนฝั่งตะวันตกนั้นพระคลังข้างที่ได้จ้างเหมาให้ก่อสร้างเป็นห้องแถวขึ้น ๒ แถวต่อเนื่องกัน แถวหนึ่งมีประมาณ ๒๐ ห้อง การก่อสร้างตลาดและห้องแถวที่กล่าวนี้แล้วเสร็จเมื่อราวพ.ศ. ๒๔๕๕ ประชาชนเรียกกันว่า "ตลาดพระคลังข้างที่" และทางการได้ขอร้องให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าขายของสด ย้ายที่ขายจากตลาดเก่าเข้าไปขายในตลาดพระคลังข้างที่ รวมทั้งให้บรรดาผู้ที่ตั้งเขียงขายหมูตามหน้าร้านต่าง ๆ ย้ายที่เข้าไปขายอยู่ในตลาดที่สร้างใหม่ด้วย เป็นอันว่าตลาดเก่าที่เคยตั้งอยู่ที่หน้าที่ทำการธนาคารมณฑลต้องล้มเลิกไปแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อจากนั้น บ้านเมืองก็ได้วิวัฒนาการเรื่อยมา ตั้งแต่ปากซอยคู่กำพลถึงที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งแต่ก่อนสองข้างถนนเคยเป็นที่ว่างอยู่ เจ้าของที่ก็ได้จัดการปลูกห้องแถวขึ้นติดต่อกันหมด ห้องที่คนอยู่อาศัยก็กลายเป็นร้านค้าทั่วไป

ครั้นถึงวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ตรงกับปีขาล เดือน ๕ เวลา ๒๓ น. มหันตภัยอันใหญ่ยิ่งก็ได้เข้ามาเยี่ยมกรายชาวเมืองชล ฯ กล่าวคือได้เกิดเพลิงไหม้ตลาดชลบุรี

ครั้งใหญ่เป็นประวัติการณ์ ต้นเพลิงเกิดขึ้นที่ห้องของหญิงชราคนหนึ่ง เรียกกันว่ายายอ่อง อยู่ด้านตะวันตกของถนนวชิรปราการ หลังห้องนี้อยู่ติดกับหลังศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ขณะนั้นเป็นฤดูแล้ง น้ำที่จะใช้อาบ ซักฟอก หรือใช้รับประทานหาได้ยาก เพลิงจึงเกิดลุกลามอย่างรวดเร็ว ชั่วเวลาไม่นานนักเพลิงก็ได้ข้ามไปไหม้ห้องแถวของฝั่งตะวันออกขึ้นด้วย และเนื่องด้วยต้นเพลิงนี้อยู่ทางด้านใต้ของถนนเป็นต้นทางลม เพลิงจึงได้ลุกลามไหม้ห้องแถวมาทางด้านเหนือซึ่งอยู่ใต้ลมพร้อมกันทั้งสองฟากถนน และไหม้อยู่จนเวลาใกล้สว่างเพลิงจึงสงบ เนื้อที่ ๆ เพลิงไหม้นี้เป็นบริเวณกว้างและยาวมาก คือด้านใต้จรดศาลาพึ่งธรรมซึ่งอยู่ตามแนวถนนทางเข้าประตูวัดใหญ่ ฯ ด้านเหนือจดตลาดพระคลังข้างที่ โดยไหม้ที่ห้องแถวฝั่งตะวันตกของพระคลังหมดไป ๑ แถว ๒๐ ห้อง และไหม้ตลาดของสดที่อยู่ติดถนนไปแถบหนึ่ง ทางด้านตะวันออกไหม้ไปจรดถนนซอยด้านหลัง ส่วนทางด้านตะวันตกซึ่งเป็นเขตที่มีบ้านเรือนหนาแน่นนั้น ยังเคราะห์ดีอยู่หน่อยที่สมัยนั้นผู้ที่มีที่ดินอยู่ตามเชิงสะพาน ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างหลังห้องแถวกับหมู่บ้านตามสะพานนั้น ที่เชิงสะพานหลายแห่งเขาเว้นเป็นที่ว่างไว้ แล้วปลูกกล้วยบ้าง ปลูกละมุดบ้าง หาได้สร้างเป็นห้องแถวติดต่อกันเป็นพืดไปดังปัจจุบันนี้ไม่ ดังนั้นประชาชนจึงสามารถช่วยป้องกันเพลิงไว้ไม่ให้ข้ามไปไหม้ยังหมู่บ้านซึ่งอยู่ในทะเลได้ พอรุ่งเช้าขึ้นมองดูแลเห็นส่วนที่ถูกเพลิงไหม้ได้ถนัด ดูเวิ้งว้างน่าอนาถใจ ถ้าเรายืนอยู่หน้าศาลาพึ่งธรรมในที่ใกล้ต้นเพลิง จะมองเห็นประตูวัดกำแพง และเห็นห้องแถวของพระคลัง ฯ ส่วนที่ยังเหลืออยู่ได้ถนัด และยังเห็นควันไฟที่ยังคุกรุ่นไหม้กองข้าวเปลือกและน้ำตาลทรายแดงหลายแห่งอยู่ ความเสียหายครั้งนั้นคิดเป็นเงินมากมาย กว่าจะมีการสร้างห้องแถวขึ้นใหม่ให้ติดต่อกันเหมือนเดิมก็กินเวลาหลายปี ต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงมีตลาดขายของสดเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งอยู่ทางด้านใต้ของปากซอยคู่กำพล โดยหลวงบุรีบริบาล (เสียง อุทัยชลานนท์) เจ้าของที่ได้จัดสร้างขึ้น แล้วให้ชื่อว่า "ตลาดบุรีบริบาล" แต่ชาวบ้านเรียกกันว่าตลาดล่าง และเรียกตลาดพระคลัง ฯ ว่า ตลาดบน

เมืองชลบุรีมีลักษณะแปลกแตกต่างจากหัวเมืองชายทะเลอื่น ๆ อยู่อย่างหนึ่ง คือเมืองอื่นนั้นบ้านเรือนสร้างอยู่บนฝั่งแทบทั้งสิ้น แต่ที่เมืองชล ฯ นี้บ้านเรือนส่วนใหญ่สร้างอยู่

ในทะเล เมื่อก่อนที่ยังไม่มีทางหลวงสายสุขุมวิทผ่านมา ได้ลองคำนวณโดยคิดเอาบ้านเรือนโรงที่อยู่ในเขตตัวเมืองรวมกันแล้วแบ่งเป็น ๗ ส่วน ปรากฏว่ามีบ้านเรือนที่อยู่ในทะเลถึง ๕ ส่วน ปลูกอยู่บนฝั่งเพียง ๒ ส่วนเท่านั้น ปัญหาที่ว่าเหตุใดชาวเมืองชล ฯ จึงนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ในทะเลนั้น เมื่อได้พิจารณาโดยละเอียดแล้วได้พบว่ามีเหตุหลายประการด้วยกัน

ประการแรกทีเดียว ถนนวชิรปราการซึ่งเป็นถนนสายสำคัญและสายเดียวของเมืองชล ฯ สร้างอยู่ตามแนวฝั่งทะเล และเมื่อแรกสร้างนั้นอยู่ชิดฝั่งมาก จนเวลาน้ำทะเลขึ้นสูงจะมีระดับน้ำถึงหลังห้องแถวด้านทะเลทีเดียว ยังมีสิ่ง พิสูจน์ว่าเป็นเช่นนั้นอยู่คือ ที่เชิงสะพานท่าเรือพลีมีศาลเจ้าของชาวจีนอยู่ศาลหนึ่ง (ศาลเดิม) ด้านหลังของศาลนี้อยู่ติดถนนด้านตะวันตก ด้านหน้าของศาลหันออกทางทะเล ชาวพื้นเมืองเรียกศาลนี้ว่า "ศาลเจ้าตีนทะเล" หลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่แล้ว ตัวศาลของเดิมนี้ได้ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นร้านค้าไป ๒ ห้อง อนึ่ง ถนนนี้ตั้งอยู่ในทำเลที่เกิดความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ เนื่องจากเนื้อที่ต่อจากชายฝั่งออกไปเป็นที่ดินโคลนเลน ตามปกติน้ำทะเลขึ้นท่วมวันละ ๒ ครั้ง ขณะที่น้ำขึ้นมีปลาเรียกชื่อว่าปลากระบอก ว่ายตามน้ำเข้ามาหากินตามชายฝั่งชุกชุมมาก และขณะที่น้ำลงนั้น ชายน้ำจะอยู่ห่างฝั่งออกไป บางฤดูจะห่างออกไปไกลหลายกิโลเมตร ที่ดินเลนนี้เป็นที่เกิดหอยต่าง ๆ ชุกชุมเหมาะแก่การที่จะทำการประมงทะเล เช่นทำโป๊ะ ทำอวน ทำรังเผือก ทำการเลี้ยงหอยแมลงภู่ไว้ขาย วางจั่นจับปูม้าและปูทะเล ฯลฯ

ประการที่สอง ในสมัยที่ยังไม่มีถนนหนทางติดต่อกับต่างจังหวัด จำเป็นต้องใช้เรือเดินทะเลขนาดใหญ่และเล็กสำหรับติดต่อการค้าขายกับจังหวัดต่าง ๆ ทั่วไป แม้การติดต่อค้าขายในเขตจังหวัดเดียวกันก็ต้องใช้เรือเป็นพาหนะ เช่น ติดต่อกับตำบลอ่างศิลา บางแสน บาง พระศรีราชา บางละมุง นาเกลือ สัตหีบ หรือบางปะกง เหล่านี้ ต้องใช้เรือเป็นส่วนใหญ่วิ่งไปไปมาถึงกันเป็นประจำทุกวัน (แต่ครั้งก่อนบางปะกงเป็นเขตของจังหวัดชลบุรี) เมื่อเป็นดังนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อคิดรวมจำนวนเรือต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการติดต่อค้าขายและรวมกับเรือที่ใช้ในการประมงชนิดต่าง ๆ เข้าด้วยแล้วจะเป็นจำนวนเรือมากมาย ถ้าคิดถึงคนประจำเรือจะมี

จำนวนคนมากกว่าเรืออีกหลายเท่า เมื่อมีเรือไว้สำหรับใช้มาก ๆ เช่นนี้ จึงเกิดความจำเป็นต้องสร้างสะพานยื่นออกไปจากฝั่ง ให้เรือมีที่จอดได้สะดวกเพื่อเหมาะสมแก่กิจการของคนแต่ละคน

ประการที่สาม แต่ก่อนที่ชายทะเลเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีผู้ใดหวงแหน ถ้าใครอยากจะปลูกบ้านอยู่ก็สร้างสะพานยื่นออกไปในเลน จะได้เนื้อที่สองข้างสะพานสำหรับปลูกบ้านเรือนโดยมิต้องจ่ายเงินซื้อ เมื่อปลูกบ้านอยู่อาศัยแล้วก็มีที่ข้างบ้านสำหรับจอดเรือของตนด้วย ไม่ต้องใช้คนมานอนเฝ้า และถ้ามีใครอยากจะสร้างบ้านต่อออกไปในทะเลอีก ผู้ที่สร้างสะพานขึ้นก่อนก็มีใจเอื้อเฟื้ออนุญาตให้สร้างสะพานต่อจากเดิมออกไปได้เสมอ ประกอบด้วยเวลานั้นป่าไม้อยู่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองมากนัก เสาและไม้จึงมีราคาถูกหาซื้อได้ง่าย เมื่อนำเสาไม้มาถึงฝั่งแล้วก็รอเวลาน้ำขึ้น จึงผูกมัดให้ลอยน้ำ แล้วนำไปยังที่ต้องการใช้เป็นการสะดวก ต่อมาก็มีเรือบรรทุกเสาและไม้กระดานมาจำหน่ายอยู่เสมอ ดังนั้นผู้ที่เป็นนายทุนก็ดี ผู้ที่รับจ้างก็ดีซึ่งมีอาชีพเกี่ยวกับด้านทะเล หรือแม้แต่ผู้ที่มีอาชีพอิสระก็นิยมสร้างบ้านอยู่ในทะเล เพราะมีทางหากินได้กว้างขวาง เป็นต้นว่า สร้างบ้านเสร็จก็ซื้ออวนมาทำยอขึ้นสักหนึ่งหลัง เวลาน้ำขึ้นก็ยกยอได้ปลาพอรับประทานทุกวัน เวลาน้ำลง ตัวเองซึ่งเป็นชายหรือหญิงก็ตาม หรือบุตรหลานขนาดอายุ ๑๐ ขวบขึ้นไปซึ่งมิได้ไปโรงเรียนก็ตาม ถ้าไม่ขี้เกียจเสียอย่างเดียวก็อาจใช้กระดานถีบลงไปในเลน ช้อนกุ้งปลาตามหน้าเผือกหรืออวนที่มีคนเอา รังกั้นหางปลาไว้หรืองมหอยแครงมาขาย เมื่อถึงฤดูมีปูชุกชุมก็พายเรือเล็ก ๆ ออกไปในทะเล วางจั่นจับปูมาขายได้เงินวันละไม่น้อย ด้วยเหตุนี้จึงมีการสร้างสะพานออกไปในทะเลเป็นจำนวนหลายสิบสะพาน และหลายสะพานมีความยาวกว่า ๑ กิโลเมตร ส่วนมากสองข้างสะพานมีบ้านเรือนปลูกอาศัยอยู่ทั้งนั้น การปลูกบ้านของคนโบราณเขามักเว้นช่องว่างไว้ให้ห่างระยะกัน เป็นการป้องกันอัคคีภัยไม่ให้ลุกลาม แต่ปัจจุบันนี้สร้างติดต่อกันหมด น่ากลัวอันตรายมาก

การอยู่บ้านสะพานนั้นมีความลำบากอยู่อย่างหนึ่ง คือเรื่องน้ำกินและน้ำสำหรับใช้อาบ ซักฟอก ผู้มีทรัพย์และบ้านเรือนกว้างขวางจึงหาซื้อตุ่มน้ำไว้มาก ๆ สำหรับใส่น้ำฝนกิน ส่วนน้ำสำหรับใช้อย่างอื่นนั้นต้องใช้ครุหรือปีบมาหาบเอาที่บนบกจากบ่อน้ำสาธารณะ หรือจากบ่อน้ำตามห้องแถว บ้านหนึ่ง ๆ ต้องหาบกันวันละหลายหาบตามจำนวนคนอยู่และตาม

ความต้องการน้ำที่จะใช้ นับว่าเป็นภาระใหญ่อย่างหนึ่งทีเดียว เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำในบ่อเหล่านี้แห้งหมด ความเดือดร้อนก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ในราว พ.ศ. ๒๔๕๐ ทางราชการได้ขุดคลองจากด้านทะเลเข้าไปจนติดถนนใหญ่ตรงหน้าศาลากลางจังหวัด แล้วขุดบ่อน้ำขึ้นที่ข้างถนน ๒ บ่อ บ่อนี้ตาน้ำดีไหลแรงและมีรสไม่กร่อยมากเหมือนที่บ่ออื่น ๆ เมื่อประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ในทะเลได้ทราบ จึงเอาเรือเข้าไปในคลองจอดที่ใกล้บ่อ แล้วหาบน้ำมาใส่ในเรือซึ่งได้ล้างสะอาดแล้วนำมาใส่ตุ่ม ใช้สารส้มกวนให้น้ำใสเอาไว้ใช้อาบและซักฟอก ฯ จึงช่วยผ่อนคลายความลำบากลงได้เป็นอันมาก แต่คลองและบ่อน้ำนี้ทางราชการได้กลบเสียหลังจากเริ่มมีประปาใช้แล้วเมื่อ ๒–๓ ปีมานี่เอง

ต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๖๖ หลวงบำรุงราชนิยม (สูญ สิงคาลวณิช) ได้สร้างบ่อคอนกรีตสำหรับขังน้ำฝนขึ้น ๑ บ่อ ณ ที่บ้านสะพานจีน (สะพานสำราญราษฎร์) เพื่อเป็นการทดลองดูความทนทาน นับว่าเป็นบ่อคอนกรีตบ่อแรกที่สร้างลงในพื้นทะเล และเป็นบ่อประวัติการณ์ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

แต่เดิมชาวเมืองชล ฯ ยังเข้าใจว่า กำแพงที่สร้างด้วยปูนซีเมนต์และทรายนั้น ถ้าถูกความเค็มอยู่เสมอไม่นานเท่าไรกำแพงคงจะพรุนหมด ฉะนั้นจึงต่างพากันมีความสนใจคอยดูและฟังข่าวเรื่องบ่อคอนกรีตบ่อนี้ว่าเมื่อน้ำเค็มขึ้นแช่ข้างบ่ออยู่ทุกวัน ข้างบ่อจะมีการเปลี่ยนแปลงประการใดบ้าง ครั้นเวลาล่วงไป ๒–๓ ปีก็รู้สึกว่าปูนที่ฉาบไว้ข้างบ่อยังคงดีอยู่เป็นปกติ แต่นั้นมาผู้ที่มีบ้านเรือนอยู่ในทะเลก็พากันสร้างบ่อคอนกรีตขึ้นเพื่อใช้ขังน้ำฝนมากแห่งด้วยกัน บรรดาโรงงานทำน้ำปลานั้นนอกจากจะสร้างบ่อเพื่อใส่น้ำแล้ว ยังทดลองใช้ดองปลาแทนถังไม้อีกด้วย ต่อจากนั้นมาก็มีการต่อเหล็กจากหลังบ่อเปลี่ยนสภาพเป็นการสร้างตึก ๒ ชั้น ๓ ชั้นขึ้นในทะเลดังที่เห็นปรากฏอยู่ อนึ่งเวลานี้บรรดาโรงงานทำน้ำปลาจังหวัดอื่น ๆ ก็ได้นำวิธีทำบ่อคอนกรีตขึ้นใช้ดองปลาอยู่ทั่ว ๆ ไป

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ชาวเมืองชล ฯ ได้สร้างสะพานยื่นลงไปในทะเลเป็นจำนวนหลายสิบสะพาน แต่ในปัจจุบันนี้ถ้าคนต่างเมืองมาเดินอยู่ในถนนวชิรปราการ นึกอยากจะเห็นว่าสะพานที่สร้างไว้นั้นมีลักษณะอย่างไร จึงไปยืนอยู่ตามปากซอยของถนนด้านตะวัน

ตกอันเป็นต้นสะพานนั้นแล้ว ผู้นั้นจะมองหาสะพานไม่พบ และจะเห็นแต่ถนนซอยสายเล็ก ๆ ทั้งนั้น จึงควรเขียนเล่าไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบประวัติบ้างว่า สภาพของเมืองชล ฯ ตอนนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปแต่เมื่อใด และด้วยวิธีการอย่างไร ?

เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๗๖ หลวงบำรุงราชนิยม (สูญ สิงคาลวณิช) ได้พูดปรารภแก่บรรดาญาติและผู้ชอบพอกันว่า สะพานจีน (สำราญราษฎร์) ซึ่งคุณยาย (จั่น สืบสงวน) ได้ทำการซ่อมใหญ่คือเปลี่ยนเสาและกระดานใหม่หมดเมื่อครั้งสุดท้ายมาจนถึงบัดนี้ก็เป็นเวลานานจนกระดานกร่อนลงมาก เวลานี้ไม้กระดานก็มีราคาสูงกว่าแต่ก่อนมาก ส่วนราคาปูนซีเมนต์ที่ทำขึ้นได้เองในประเทศไทยราคาย่อมเยาลงแล้ว และเวลานี้เมืองชล ฯ มีรถลาก (เรียกกันว่ารถเจ๊ก) รับจ้างอยู่ทั่วไป รถสามล้อ (ชนิดพ่วงข้าง) ก็มี ดังนั้น ถ้าจะเอาเงินที่ใช้ซ่อมสะพานมาทำเป็นถนนขึ้นแทนก็จะเพิ่มความสะดวกสบายขึ้นอีกหลายประการ เป็นต้นว่า คนชราเดินไปมาก็ไม่ต้องกลัวตกสะพาน หรือเมื่อเดินไปไหนไกลไม่ไหว ก็สามารถที่จะจ้างสามล้อหรือรถลากให้พาไปส่งยังที่ต้องการได้ และนับแต่นั้นมาหลวงบำรุง ฯ ก็ได้บริจาคเงินส่วนตัวซื้อทรายและปูนซีเมนต์มากองไว้ และให้คนงานประจำบ้านก่อหินเป็นรูปเขื่อนกันดินเป็นแนวไปตามสองข้างสะพาน เมื่อก่อไปได้ยาวพอควรก็ซื้อดินมาเตรียมไว้ แล้วจัดการรื้อสะพานออก นำดินมาถมลงแปลงรูปเป็นถนน แต่การสร้างถนนดังที่กล่าวมานี้นับว่าเป็นงานส่วนไม่เร่งร้อน ถ้าคนงานมีงานอื่นที่จะต้องทำก็หยุดไปทำงานอื่นเสียเป็นเวลานาน บางทีก็หยุดไปเป็นจำนวนปี ต่อมาในภายหลังได้มีผู้บริจาคทรัพย์ร่วมด้วย ดังนั้นเมื่อล่วงมาถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงสร้างลงไปได้หลายร้อยเมตรจนถึงสะพานเชื่อมระหว่างสะพานสำราญราษฎร์กับสะพานบ่ายพลนำ การผลิตปูนซีเมนต์ของไทยเกิดเสื่อมคุณภาพลงมาก ทั้งนี้เป็นเพราะได้เกิดมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นทางทวีปยุโรปก่อน ต่อมาประเทศไทยก็ได้เกิดกรณีพิพาทขึ้นกับประเทศฝรั่งเศสเรื่องเมืองพระตะบองและนครจำปาศักดิ์ ทำให้วัตถุดิบที่จะใช้ในการทำปูนซีเมนต์บางอย่างส่งมาจากต่างประเทศไม่สะดวก จึงต้องหยุดการสร้างถนนไว้เพียงนั้น การสร้างถนนขึ้นแทนสะพานนี้นับว่าหลวงบำรุง ฯ ได้สร้างขึ้นที่สะพานสำราญราษฎร์เป็นสายแรก แต่ทว่าการสร้างถนนในครั้งนั้นมีความกว้างเพียง ๒.๒๐ เมตร โดยมุ่งประสงค์ให้รถลากหรือรถสามล้อลงได้สะดวก และ

ได้ทำที่ให้กว้างสำหรับรถหลีกกันไว้เป็นระยะ ๆ นับว่าเป็นประโยชน์แก่ชาวสะพานนั้นและบรรดาที่อยู่สะพานข้างเคียงเป็นอันมาก มีรถลาก รถไส บรรทุกสินค้าและคนขึ้นลงวันละมากเที่ยว แต่เมื่อบ้านเมืองได้เจริญยิ่งขึ้น ๆ จนมีการใช้รถยนต์กันอยู่ทั่วไป ทั้งเทศบาลก็มีรถดับเพลิงขนาดเล็กไว้สำหรับใช้การตามสะพาน จึงเห็นว่าได้สร้างเขื่อนกั้นดินไว้มีระยะห่างกันน้อยเกินไปทำให้ถนนแคบ การขับรถยนต์ลงมาไม่สะดวกและไม่ปลอดภัย

ขอเล่าเรื่องที่เกี่ยวกับซอยสำราญราษฎร์นี้ให้ติดต่อกัน เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๒ นายวิชัย-แม่เนื่อง อุนากูล ได้บริจาคเงินซื้อหิน ปูนซีเมนต์ ทราย และดิน มามอบให้เทศบาลก่อเขื่อนกั้นดินขึ้นใหม่ทั้งสองข้างตลอดสาย เท่ากับที่หลวงบำรุง ฯ ได้ทำไว้แต่เดิม นอกจากนี้นางเปรม–วิชัย นิตินาถ, นายสุบิณ สืบสงวน, และนางเกื้อกูล วานิชวัฒนา ได้ร่วมกันบริจาคเงินซื้อหิน ซีเมนต์ ทราย ดิน มอบให้เทศบาลทำต่อจากของเดิมออกไปอีกยาวราว ๑๐๐ เมตร เมื่อสร้างเสร็จถมดินแล้วถนนมีความกว้างรวมกับของเดิมเป็น ๓.๖๐ เมตร (เพราะที่จำกัด) ทำให้รถสามล้อวิ่งหลีกกันได้อย่างสบาย และรถยนต์วิ่งไปมาได้สะดวก

เมื่อหลวงบำรุง ฯ ได้สร้างถนนขึ้นมาแทนสะพานตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อมาราว พ.ศ.๒๔๙๓ ทางเทศบาลได้แสดงความประสงค์ให้ประชาชนทราบว่า ถ้าผู้ที่อยู่สะพานต้องการสร้างถนนแทนสะพานของตนบ้างแล้ว ทางเทศบาลก็ยินดีจะเป็นผู้ออกค่าแรงเป็นการร่วมมือกัน ดังนั้น นายสำเภา นิรมล ซึ่งเป็นคนชราจึงได้บริจาคเงินจำนวนหนึ่งร่วมด้วยกับชาวบ้านที่อยู่ในสะพานนั้นมอบให้เทศบาลจัดการรื้อสะพานกลบ้อมค่ายออก แล้วใช้ดินโคลนที่ข้างสะพานนั้นถมข้างล่าง เอาดินลูกรังทับข้างบน นับว่าเป็นการสร้างถนนขึ้นแทนสะพาน ณ ที่สะพานกลบ้อมค่ายเป็นสายที่สอง

ขอแทรกเรื่องไว้ตรงนี้สักนิด คือ เมื่อการสร้างถนนแทนสะพาน ได้ผ่านพ้นบ้านนายสำเภา นิรมล ที่กล่าวแล้ว ได้มีผู้ชอบพอกับนายสำเภาไปเยี่ยมเยียน นายสำเภาได้พูดปรารภให้ฟังว่า "แก่แล้วไปไหนไม่ไหว แต่เมื่อได้นั่งตรงหน้าต่าง มองดูผู้คนเดินผ่านไปมาที่ถนนหน้าบ้าน อันตนได้มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดขึ้นแล้ว ให้รู้สึกปลื้มปีติยินดีประดุจว่าได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น" ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ตั้งใจสร้างความดีย่อมได้รับผลเป็นความสุขใจเห็นปานฉะนี้

ต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๙๕ นายเย เจริญผล ได้บริจาคเงินส่วนใหญ่ร่วมกับบรรดาชาวบ้านที่อยู่สะพานศรีนิคม จัดการซื้อหิน ซิเมนต์ ทราย ฯ มอบให้เทศบาลจัดการสร้างถนนขึ้นที่สะพานศรีนิคมบ้าง นับว่าเป็นถนนซอยที่ ๓

ต่อจากนั้นมา บรรดาคหบดีซึ่งมีบ้านเรือนอยู่ตามสะพานต่าง ๆ ก็ได้บริจาคเงินร่วมด้วย ชาวสะพานนั้น ๆ ซื้อ อิฐ ปูน ทราย ดิน ให้เทศบาลจัดการก่อเขื่อนกันดินขึ้นที่สะพานของตนบ้าง คือ ที่สะพานเสริมสันติ สะพานคูกำพล สะพานท่าเรือพลี ฯ เป็นลำดับไป ซึ่งต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เทศบาลเมืองชล ฯ ก็ได้เปลี่ยนเรียกคำว่าสะพานเป็นคำว่า "ถนนซอย" แทน

ขอเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านทะเล ให้ติดต่อกันจนจบเรื่องไปเสียตอนหนึ่ง คือสมัยที่ยังไม่มีการสร้างถนนสุขุมวิทต่อจากจังหวัดสมุทรปราการมาชลบุรีนั้น ได้มีเรือกลไฟเดินรับส่งสินค้าและรับคนโดยสารระหว่างชลบุรีกับกรุงเทพ ฯ อยู่ถึง ๕ ลำ มีกำหนดออกจากชลบุรีมากรุงเทพ ฯ และกรุงเทพ ฯ–ชลบุรี สวนทางกันทุก ๆ วัน และมีเรือฉลอมทะเลขนาดใหญ่สำหรับบรรทุกสินค้าน้ำตาลทรายแดง ข้าว ปลา ฯลฯ ไปยังกรุงเทพ ฯ และจังหวัดอื่น ๆ อีกมากมาย และมีเรือโดยสารเดินรับส่งคนต่างตำบลก็มาก ครั้นเมื่อถนนสุขุมวิทตัดผ่านไปถึงชลบุรีแล้ว แต่ยังไม่มีการสร้างสะพานเทพหัสดินทรข้ามแม่น้ำบางปะกง บรรดาเรือกลไฟและเรือฉลอมทะเลก็เริ่มลดน้อยลงเป็นลำดับอย่างรวดเร็ว เพราะมีการขนส่งสินค้าเข้ากรุงเทพ ฯ กันทางรถยนต์ได้มากขึ้น ส่วนคนที่มีธุระติดต่อกับกรุงเทพ ฯ หรือติดต่อบางปะกงและที่อื่น ๆ ก็ใช้โดยสารรถยนต์แทนนั่งเรือดังแต่ก่อน ครั้นเมื่อสร้างสะพานเทพหัสดินทรเสร็จและได้ทำพิธีเปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ แล้ว แต่นั้นมาเรือกลไฟเรือฉลอมทะเล และเรือที่เดินรับส่งคนตามตำบล ก็หายหน้าเข้ากลีบเมฆไปหมดไม่มีเหลือเลย และการสร้างบ้านในทะเลก็หยุดชะงักลง หันกลับไปสร้างบ้านอยู่ทางด้านบนบกมากขึ้น เพราะเป็นสมัยใช้รถยนต์

ต่อไปจะได้เล่าถึงสภาพของบ้านเมืองทางด้านบนบก และการวิวัฒนาการให้ทราบในระหว่างห้องแถวฝั่งตะวันออกของถนนวชิรปราการ มีทางเดินไปสู่ด้านหลังเป็นระยะ ๆ ไป เรียกว่าตรอก มีชื่อต่าง ๆ กันดังที่เห็นอยู่ในเวลานี้ เพราะในสมัยก่อนตรอกทุก ๆ ตรอกมี

ความกว้างเพียงเล็กน้อย ไม่มีตรอกใดมีความกว้างพอที่จะเรียกเป็นถนนได้เลยสักแห่งเดียว แม้แต่ถนนอัคนิวาต ที่เราแลเห็นเชื่อมติดกับถนนวชิรปราการ ที่อยู่ระหว่างธนาคารศรีอยุธยากับธนาคารออมสินว่ากว้างมากนั้น แต่เดิมก็เป็นของเอกชน มีต้นมะขามใหญ่อยู่หนึ่งต้น เจ้าของใช้เป็นท่ารับซื้อไม้ซุง[๑] ไว้ขาย ต่อมาได้ปลูกเป็นห้องแถว ๓ ห้อง หันหน้าออกทางถนนวชิรปราการ คงเหลือทางเดินทางด้านธนาคารศรีอยุธยาประมาณ ๔ เมตรเท่านั้น

ในตรอกต่าง ๆ นี้มีบ้านเรือนปลูกอยู่ประปราย บ้านหนึ่ง ๆ มีเนื้อที่ว่างเป็นบริเวณมาก ถ้าเดินเข้าตรอกต้นจันทน์ทางด้านถนนวชิรปราการไปจนถึงถนนที่ ๆ เป็นถนนเจตน์-จำนงค์ในเวลานี้ จะถึงขอบหนองด้านใต้ของหนองต้นโพธิ์พอดี หนองนี้มีความยาวมาก ขอบหนองด้านเหนือจดถนนโพธิ์ทองตรงมุมวัดกำแพง ขอบของหนองด้านนี้มีต้นโพธิ์อยู่ต้นหนึ่ง ชาวบ้านจึงเรียกหนองนี้ว่าหนองต้นโพธิ์ ทิศตะวันออกของหนองติดเขื่อนวัดนอกและโรงเจตลอดแนวมาจนถึงธนาคารเอเชีย จำกัด ส่วนขอบหนองด้านตะวันตกติดที่ของเอกชนและติดหลังโรงต้มกลั่นสุราดั้งเดิมของรัฐบาล ตัวหนองจึงมีความกว้างรวมทั้งเขตขอบหนองราว ๕๐ เมตร จากขอบหนองต้นโพธิ์ด้านเหนือ เมื่อข้ามถนนโพธิ์ทองไปแล้วเป็นที่ว่างเปล่า ซึ่งอยู่ระหว่างแนวกำแพงของวัดกำแพงและวัดกลางด้านหนึ่ง และแนวเขื่อนของวัดเครือวัลย์กับวัดราษฎร์บำรุงอีกด้านหนึ่ง มีความกว้างมากแต่เป็นที่ลุ่ม ใช้เป็นทางเกวียนตรงไปทางบ้านโขดทางหนึ่ง และมีทางเกวียนแยกออกไปทางตะวันออก ซึ่งอยู่ระหว่างเขื่อนของวัดราษฎร์บำรุงกับเขื่อนของวัดเครือวัลย์ ซึ่งสมัยก่อนเขื่อนของทั้งสองวัดอยู่ห่างกัน ทางเกวียนเส้นนี้จะตรงไปข้างเขาน้อย เมื่อพ้นจากแนวของหนองและที่ว่างดังกล่าวแล้ว ทางด้านตะวันออกก็จะเป็น

---

๑ ไม้ซุงที่กล่าวถึงข้างบนนี้ ไม่มีลักษณะดังไม้กลมท่อนใหญ่ ๆ ที่เห็นรถบรรทุกผ่านไปตามถนนในปัจจุบันนี้ แต่เป็นไม้ใหญ่ที่ผู้ตัดใช้โค่นลงมาด้วยขวาน แล้วถากเปลือกและกระพี้ออกจนมีลักษณะสี่เหลี่ยมตลอดท่อนโคนและท่อนปลาย มีความยาว ๙ เมตร เป็นส่วนมาก แล้วใช้เกวียนบรรทุกมาขายให้แก่เจ้าของท่า เมื่อมีผู้คิดจะปลูกบ้านเรือนขึ้นใหม่ เขาจะคำนวณดูว่าจะต้องใช้ไม้ชนิดใด มาทำอะไร เป็นจำนวนเท่าใด แล้วก็จะไปตามท่าซุงเลือกซื้อไม้ที่เหมาะแก่ความต้องการแล้วกะให้เลื่อยออกเป็นแผ่นกระดานหนาและบาง หรือเป็นตัวไม้ตามที่คิดว่าจะต้องใช้ คนรับจ้างเลื่อยไม้จะขอแรงคนมาช่วยยกท่อนซุงขึ้นวางบนม้าซึ่งทำไว้แข็งแรง ทั้งท่อนหัวและหาง ม้านั้นสูงเพียงหน้าอก แล้วกะตีเส้นลงบนท่อนไม้ตามที่กะจะเลื่อยให้เส้นตรงกันทั้งสองข้าง คนเลื่อยจะจับเลื่อยคนละข้าง ลากไปไสมาให้ตรงตามรอยเส้นที่ตีไว้

แนวของวัดต่าง ๆ เกือบทั้งนั้น จากด้านเหนือมาใต้ เริ่มด้วยวัดราษฎร์บำรุง–วัดเครือวัลย์–วัดนอก–โรง–เจ–หมู่บ้านโรงน้ำมัน–วัดโรมันคาธอลิค–วัดใหม่–วัดใหญ่ ฯ–วัดต้นสนและวัดเนิน ฯ ตามลำดับ เมื่อพ้นหลังวัดและหมู่บ้านที่กล่าวมาแล้วจะเป็นทุ่งนาตลอด ซึ่งคนในตัวเมืองชลบุรีได้ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนนั่งรับลมเย็น ๆ ในฤดูร้อน และชมว่าวจุฬา–ว่าวปักเป้าขนาดใหญ่กว้าพนันกัน ดังเช่นที่เห็นที่สนามหลวงในกรุงเทพ ฯ ปัจจุบันนี้ เท่าที่ได้บรรยายภาพมาแล้ว ท่านผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่าด้านหลังของห้องแถวฝั่งตะวันออกของถนนวชิรปราการนั้น มีผู้คนและบ้านเรือนอยู่น้อยมาก เพราะเหตุว่าประชาชนส่วนใหญ่ได้พากันไปสร้างบ้านเรือนอยู่ในทะเลดังที่ได้เล่าไว้แล้วในตอนต้น

ประโยชน์ของหนองต้นโพธิ์ในสมัยนั้นมีอยู่มากเหมือนกัน คือเป็นที่รับน้ำในฤดูฝนซึ่งน้ำได้ไหลจากทุ่งนาลงมาตามร่องระหว่างเขื่อนของวัดนอกกับเขื่อนของโรงเจ เมื่อน้ำในหนองมีระดับสูงขึ้นก็จะไหลลอดใต้ถนนโพธิ์ทองลงสู่ที่ราบลุ่ม แล้วไหลตามทางเกวียนไปลงยังคลองบ้านโขด ประโยชน์สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ สมัยก่อนคนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บนบกนั้น มีความลำบากในเรื่องที่รับประทานอิ่มแล้วเกิดความทุกข์ขึ้น หาที่เปลื้องทุกข์ได้ยาก เพราะยังไม่มีบริษัทรับจ้างตั้งถังถ่ายเทหรือทำส้วมซึม ดังนั้นคนที่อยู่ทางด้านเหนือจึงร่วมใจกันสร้างห้องเล็ก ๆ ขนาดกว้าง ๑ เมตร ๒๕ เซนติเมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมขึ้น ๒ แถว ๆ หนึ่งประมาณ ๑๐ ห้อง ฝากั้นกลางระหว่างห้องสูงพอนั่งลงแล้วมองไม่เห็นหน้ากัน สำหรับเป็นที่ปลดทุกข์ ของชาย ๑ แถว และหญิง ๑ แถว ห้องที่กล่าวนี้ได้สร้างล้ำลงในหนองด้านตะวันตก ส่วนพวกที่มีบ้านเรือนอยู่ทางด้านใต้ก็ทำเช่นเดียวกัน คือสร้างห้องเล็ก ๆ ขึ้น ๒ แถว ล้ำลงในหนองทางด้านใต้ของโรงเจ และปลาที่อยู่ในหนองนี้ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากก็ได้ช่วยกันทำให้กลิ่นของหนองต้นโพธิ์ลดน้อยลงได้มาก

ส่วนการคมนาคมติดต่อกับตามตำบลหรืออำเภอนั้น ใช้เดินตามหัวคันนาและทางเกวียนเป็นส่วนมาก ถ้าสามารถติดต่อกันทางเรือเป็นการสะดวก ก็ใช้เรือดังได้กล่าวมาแล้วแต่ตอนต้น มีถนนที่ใช้ติดต่อกับตำบลและอำเภอเป็นเส้นตรงที่ขึ้นหน้าขึ้นตาเพียงสายเดียว คือสายระหว่างชลบุรีกับพนัสนิคม ถนนสายนี้ไม่ทราบว่าใครดำริสร้างไว้แต่ครั้งใด มีฐานกว้าง

ราว ๒.๕ เมตร ส่วนบนกว้าง ๒ เมตร แต่บางตอนก็แคบ และมีหลายแห่งที่ถนนถูกตัดขาดออกจากกัน เพื่อให้น้ำสองข้างทางไหลถึงกันได้ เมื่อสมัยที่ยังไม่มีรถยนต์เดินรับคนโดยสารได้มีพวกจีนตั้งกองคาราวานขึ้นราว ๔๐ คน โดยใช้เข่งใหญ่ปากกว้างขนาดผ่าศูนย์กลาง ๑ เมตร ใช้เชือกผูกปากเข่ง ๒ ใบ แล้วใช้ไม้คานหาบสินค้าเช่นของป่าและผักจากตลาดพนัส-นิคมมาขายที่ตลาดชลบุรี แล้วซื้อปลานึ่ง ปลาเค็ม และของอื่นที่ทางพนัสนิคมต้องการ หาบกลับไปขาย แต่เนื่องด้วยระยะทางนี้ไกลกว่า ๒๔ กิโลเมตร ต้องเดินทางกันหลายชั่วโมง จะเดินทางกลับในวันเดียวไม่ทัน กองคาราวานนี้จึงแบ่งออกเป็น ๒ พวก พวกละ ๒๐ คน หาบสวนทางกันไปเป็นหมู่ทุกวัน และเมื่อทางที่ว่าการอำเภอพนัสนิคมจะนำเงินมาส่งคลัง (เงินเหรียญบาท) หรือเบิกเงิน แบบฟอร์ม เครื่องเขียนต่าง ๆ ก็ได้อาศัยจ้างพวกนี้หาบ ส่วนตัวเจ้าพนักงานและตำรวจนั้นได้ขี่ม้าควบคุมมา

สินค้าสำคัญของเมืองชลบุรีในสมัยก่อนนอกจากปลา หอย และข้าวแล้ว ยังมีน้ำตาลทรายแดงอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นสินค้าหลักที่ทำเงินให้มาก เมื่อถึงฤดูหีบอ้อยบรรดาเจ้าของโรงหีบจะให้บรรดาเจ้าของเกวียนซึ่งตกลงจ้างกันไว้แล้ว บรรทุกน้ำตาลทราย-แดงที่หีบได้บรรจุกระสอบกก เกวียนละ ๑๓ กระสอบ กระสอบหนึ่งมีน้ำหนัก ๖๐ กิโลกรัม มาส่งให้นายทุน (เกี่ยวจู๊) ยังตลาดในตัวเมืองชล ฯ ดังนั้นเมื่อถึงฤดูหีบอ้อย พอเช้าตรู่ก็มีเกวียนบรรทุกน้ำตาลทรายแดงมาจอดในวัดกลาง (ซึ่งเวลานั้นยังเป็นที่ว่าง) วัดกำแพง หน้าและหลังศาลเจ้าก๊วน ที่ว่างในบริเวณตรอกโรงหมู และอื่น ๆ ต่อไปทางทิศใต้ เต็มไปหมด บรรดานายทุนจะส่งคนเอาเหล็กแหลมออกไปแทงกระสอบเอาน้ำตาลออกมากองใส่กะบะน้ำตาลเพื่อเป็นตัวอย่าง จะได้ทราบว่าน้ำตาลที่ส่งมานั้นมีสีสวยหรือเป็นน้ำตาลชนิดดีเลวขนาดไหนแล้ววางกะบะน้ำตาลไว้ตามหน้าร้านเพื่อให้บรรดาพ่อค้าที่มีเรือฉลอมได้ซื้อไปจำหน่ายยังกรุงเทพฯ และตามจังหวัดอื่น ๆ ถ้าไม่มีผู้ซื้อหรือผู้ซื้อตกลงราคากันไม่ได้ ก็จัดการส่งลงเรือกลไฟไปให้ชาวแพซึ่งเป็นนายหน้าขายน้ำตาลที่กรุงเทพ ฯ ขายต่อไป ดังนั้น ในตอนเช้าจึงมีคนทำงานกันขวักไขว่โดยที่พวกเกวียนเมื่อได้รับค่าจ้างบรรทุกแล้ว ก็ออกเดินเที่ยวหาซื้อของตามที่ต้องการ ส่วนนายทุนก็จัดการให้กุลี (จั้บกัง) ซึ่งเป็นชาวจีนจัดการเอาน้ำตาลลงจากเกวียน แล้วจัด

ของที่ทางโรงหีบต้องการ เช่นกระสอบกก เชือกปอ ปูนขาว ข้าวสาร และอาหารต่าง ๆ ขึ้นบรรทุกเกวียนให้พวกเกวียนได้รีบกลับ เพื่อวันรุ่งขึ้นจะได้นำน้ำตาลมาส่งให้อีก

ต่อมาถึงสมัยที่พระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) มาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี (ธ.ค. ๒๔๖๒–๑ ธ.ค. ๒๔๗๑) ได้อนุญาตให้นายกิมเล้ง วิวัฒน์วานิช กับพวกนำรถยนต์ฟอร์ดมาเดินรับส่งคนโดยสารระหว่างชลบุรี–พนัสนิคม ในถนนที่มีอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องปราบหน้าถนนและเส้นทางบางตอนให้กว้างขึ้น แล้วใช้ต้นตาลตัดเป็นท่อนแล้วผ่าซีกขุดไส้กลางออกให้เป็นร่อง นำมาพาดตามช่องถนนที่ขาดให้มีระยะห่างพอดีกับช่วงของล้อรถทั้งสองข้าง เมื่อเริ่มออกเดินรถรับส่งคนโดยสารได้นั้นอยู่ในราว พ.ศ. ๒๔๖๕ นับเป็นรถยนต์โดยสารสายแรกที่มีขึ้นในจังหวัดชลบุรี แต่ทว่ารถวิ่งได้ช้ามาก เนื่องจากยังไม่รู้ถึงวิธีการใช้ลูกรังมาถมหน้าถนน เป็นแต่เพียงขุดดินในท้องนามาถม เมื่อรถเดินเข้าจึงเกิดร่องลึกตามรอยของล้อ ทำให้รถต้องวิ่งไปตามร่องนั้น ประกอบกับต้องระวังตอนวิ่งให้ตรงร่องของต้นตาลที่วางพาดร่องน้ำด้วย กว่ารถจะเดินถึงพนัส ฯ ก็หยุดเติมน้ำถึง ๒ ครั้ง ๆ ละนาน ๆ ต่อจากนั้นมาชั่วระยะ ๒ปี ก็เกิดมีรถยนต์ของเอกชนเดินรับส่งคนโดยสารขึ้นอีกหลายสาย โดยเดินรถอ้อมไปตามทางเกวียนและขอผ่านที่ดินของเอกชนโดยการเช่าหรือให้ขึ้นรถฟรีทั้งครอบครัว สายหนึ่งไปทางข้างเขาน้อย–ศาลาคู่–สำนักบก–มาบไผ่–ตลาดบ้านบึงอีกสายหนึ่งผ่านทางตำบลหนองรี–ตลาดบ้านบึง อีก ๒ สายผ่านข้างวัดเสม็ด–แสนสุข–ตลาดเก่าบางพระ–ศรีราชา แต่บางตอนทางแยกกันคนละทาง และอีกสายหนึ่งผ่านคลองตำหรุไปตำบลบางปะกงฝั่งซ้าย ต่อมารัฐบาลได้สร้างถนนเชื่อมจังหวัด เริ่มแต่ตัวเมืองฉะเชิงเทราฝั่งซ้ายมาทางอำเภอพนัสนิคม แล้วสร้างถนนทับเส้นทางเก่ามาจนถึงตัวเมืองชลบุรีราว พ.ศ. ๒๔๗๔ ถนนสายนี้มีชื่อว่า "ถนนสาย ๒๒" นับว่าเมืองชลบุรีมีถนนเชื่อมกับจังหวัดอื่นเป็นครั้งแรก และต่อมารัฐบาลได้ให้สัมปทานแก่บริษัทขนส่ง นำรถมาเดินรับคนโดยสารไปมา ระหว่างชลบุรี–ฉะเชิงเทรา วันละหลายเที่ยว เป็นอันว่าผู้ที่นำรถมาเดินรับคนโดยสารระหว่างชลบุรี–พนัสนิคมอยู่ก่อน ต้องเลิกล้มกิจการไป ทั้งยังเป็นเหตุให้รถโดยสารที่เดินระหว่างชลบุรี–บางปะกงฝั่งซ้าย มีผู้โดยสารลดน้อยลงมาก เพราะตามปกติคนโดยสารเหล่านี้มุ่งไปลงเรือเมล์เล็กเพื่อต่อไปยังฉะเชิงเทรา จึงในที่สุดก็ต้องเลิกกิจการไปด้วย

เมื่อรัฐบาลได้สร้างถนนสาย ๒๒ เสร็จแล้ว รัฐบาลยังได้มีโครงการสร้างถนนสายเลียบชายทะเลฝั่งตะวันออก เริ่มต้นจากจังหวัดสมุทรปราการผ่านมาทางคลองด่าน–บางปะกง–ชลบุรี ไปจนถึงสัตหีบอันเป็นที่ตั้งกองทัพเรืออีกด้วย ในการที่จะสร้างทางสายนี้ ทางกองทัพเรือมีความต้องการให้ถนนระยะเมืองชลบุรี–สัตหีบได้สำเร็จขึ้นในเร็ววันก่อน เพื่อจะได้ใช้รถยนต์วิ่งจากสัตหีบผ่านชลบุรีไปยังฉะเชิงเทรา ขึ้นรถไฟไปถึงกรุงเทพ ฯ เพียงเวลา ๖ ชั่วโมงเท่านั้น เป็นการสะดวกในการที่จะติดต่อการงานกับทางกรุงเทพ ฯ ได้รวดเร็ว ดังนั้นทางกองทัพเรือจึงได้เจรจากับรัฐบาลของบประมาณมาสร้างทางตอนนี้เสียเองซึ่งกรมทางได้กรุยทางไว้เสร็จแล้ว โดยกองทัพเรือได้มอบหน้าที่ให้นายทหารเรือผู้หนึ่งซึ่ง มียศในเวลานั้นว่า ร.ท. คล้อย มหาสุคนธ์ ร.น. มีหน้าที่ควบคุมงานก่อสร้าง และเริ่มลงมือสร้างราว พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยสร้างจากตัวเมืองชลบุรีไปทางสัตหีบ เป็นอันว่าในตัวเมืองชลบุรีได้มีถนนสายใหญ่เพิ่มขึ้นเป็นสายที่ ๒ ซึ่งเมื่อทางสายนี้เสร็จเรียบร้อยแล้วมีชื่อว่า "ถนนสุขุมวิท" และมีรถของบริษัทขนส่งมาเดินรับคนโดยสาร เจ้าของรถที่ได้สร้างทางของตนเองเดินรถระหว่างชลบุรี–ศรีราชา–นาเกลืออยู่ก่อนจึงต้องเลิกไปหมดส่วนรถโดยสารของเอกชนซึ่งเดินระหว่างตัวเมืองกับอำเภอบ้านบึงนั้น ได้เลิกไปภายหลังที่ทางราชการได้สร้างทางหลวงจังหวัดสายบ้านบึงขึ้น ดังที่เห็นอยู่ในเวลานี้

ได้บรรยายสภาพของตัวเมืองชลบุรีสมัยก่อนให้ผู้อ่านได้ทราบไว้พอเป็นเครื่องเปรียบเทียบแล้ว ต่อไปนี้จะได้เล่าถึงการตัดถนนในตัวเมืองให้ทราบต่อไป แต่ควรจะได้เล่าถึงการตั้งเทศบาลเมืองชลบุรีไว้ด้วย เพราะการตัดถนนต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงล้วนเป็นงานของเทศบาลเกือบทั้งสิ้น

แต่เดิมมามีประชาชนทั่ว ๆ ไปบ่นกันว่า รัฐบาลเก็บภาษีอากรไปแล้วก็นำเอาไปใช้บำรุงแต่ในจังหวัดพระนครแห่งเดียว หาได้แบ่งเงินเอาไว้ใช้บำรุงท้องถิ่นบ้าง ท้องถิ่นต่าง ๆ จึงไม่เจริญขึ้นได้ เสียงบ่นนี้ได้ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง ต่อมารัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาลพุทธศักราช ๒๔๗๖ ขึ้นเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เป็นทำนองว่า ต่อไปนี้รัฐบาลจะได้จัดแบ่งเงินไว้ให้ใช้บำรุงท้องถิ่นตามมากและน้อย ขอ

ให้ท่านปรึกษาหารือกันดูว่า ควรจะใช้เงินที่รัฐบาลมอบให้นี้ในทางใดบ้าง เพื่อให้เกิดประโยชน์ก่อนและหลังอันจะทำให้ท้องถิ่นของท่านเจริญ

ในระยะเริ่มต้นนี้ ตามพระราชบัญญัติกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกเทศบาลขึ้นดำเนินการก่อนมีกำหนด ๑ ปี ต่อจากนั้นไปจึงให้มีการเลือกตั้งโดยราษฎร ดังนั้น พระยาศรีมหาเกษตร (ชวน สมุทรานนท์) ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีในเวลานั้นจึงได้แต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรีขึ้น ๑๘ นาย ในจำนวนนี้มีสตรีรวมอยู่ด้วย ๒ นาง คือ นางเวียน สุรภาพ กับ นางเปรื่อง เชี่ยวเวช และได้ทำพิธีเปิดเทศบาลเมืองชลบุรีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยใช้สถานที่ซึ่งทางราชการสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ออกสลากกินแบ่งของจังหวัดชลบุรีครั้งหนึ่งเป็นศาลาเทศบาลเมืองชลบุรี สถานที่นี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของโรงเรียนอนุบาล และตั้งให้หลวงธำรงค์ธุระราษฎร์ (ทองอยู่ กนะกาศัย) เป็นนายกเทศบาลเมืองชลบุรีเป็นคนแรก และตั้งให้นายสรอย จันทดิระ กับนายสุรชัย คัมภีรญาณนนท์ เป็นเทศมนตรี และรับโอนเอากิจการของสุขาภิบาลเมืองชลบุรีทั้งหมดมาเป็นของเทศบาล มีโรงไฟฟ้า โรงพยาบาล เป็นต้น หลวงธำรงค์ ฯ รับหน้าที่นายกเทศมนตรีอยู่จวนครบหนึ่งปี ทางการยังมิได้ประกาศเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลชุดใหม่เข้ามารับหน้าที่แทน หลวงธำรงค์ ฯ ก็ได้ลาออกเสียก่อนเพราะป่วย พระศรีนครคาม (แช่ม สุทธพินทุ) ผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่จึงแต่งตั้งให้หลวงบำรุงราชนิยม (สูญ สิงคาลวณิช) เป็นนายกเทศมนตรีแทน ต่อมาไม่นานนักทางราชการก็ได้ประกาศว่า ผู้ใดมีความประสงค์จะเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรีก็ให้ยื่นใบสมัคร ซึ่งหลวงบำรุงราชนิยมก็ได้ยื่นสมัครด้วยผู้หนึ่ง และเมื่อได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกแล้วก็ได้รับ เลือกจากสภา เทศบาล ให้เป็นนายกเทศมนตรีต่อมาอีกจนหมดสมัยเป็นเวลาอีก ๔ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๙–๑๔ พฤษภาคม ๒๔๘๓) แล้วไม่ยื่นสมัครเป็นสมาชิกสภาเทศบาลต่ออีก

ในสมัยที่ต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลโดยราษฎรเป็นครั้งแรกนี้เอง ผู้เขียนจึงได้สมัครเป็นผู้รับเลือกตั้งด้วยผู้หนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เข้าร่วมการปรึกษาหารือในกิจการของเทศบาลให้ดำเนินไปด้วยดี ซึ่งผู้เขียนก็ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรี

ติดต่อกันมาหลายสมัย เป็นเวลา ๑๖ ปีเต็ม (พ.ศ. ๒๔๘๐–๑๐ มิถุนายน ๒๔๙๖) จึงได้เลิกสมัคร เพราะเห็นว่าตัวเองมีอายุมากแล้ว

ในระหว่างที่ผู้เขียนเป็นสมาชิกเทศบาลเมืองชลบุรีอยู่นั้น สภาเทศบาลได้เลือกตั้งให้ผู้เขียนเป็นกรรมการตรวจร่างเทศบัญญัติงบประมาณด้วยผู้หนึ่ง[๑] และได้รับหน้าที่นี้ตลอดมาทุกสมัย ตลอดเวลาที่ผู้เขียนเป็นสมาชิกสภาเทศบาลอยู่นั้น ผู้เป็นสมาชิกมิได้มีเงินเดือนหรือเบี้ยประชุมแต่ประการใดเลย

ในระยะที่ตั้งเทศบาลขึ้น ๕–๖ ปีแรกนั้น เทศบาลยังมีรายได้น้อยมาก มีไม่กี่ประเภท เพราะรัฐบาลยังพิจารณาจัดสรรแบ่งเงินให้แก่เทศบาลยังไม่เสร็จ แม้แต่รายได้ของเทศบาลจากการเก็บภาษีโรงเรือนก็เก็บได้เพียงอัตรา ๑๒ ชัก ๑ คือโรงเรือนใดที่เจ้าของเก็บค่าเช่าได้ครบ ๑๒ เดือนต้องเสียภาษีตามราคาค่าเช่าเพียง ๑ เดือน (แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นภาษีในอัตราค่าเช่า ๑ เดือนครึ่ง) แต่รายจ่ายที่จำเป็นอย่างรีบด่วนมีมาก ดังนั้น เมื่อหลวงบำรุงราชนิยมได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีจากสภาแล้ว จึงได้แถลงนโยบายให้ที่ประชุมทราบเป็นใจความว่า ในขั้นแรกนี้ได้กะโครงการไว้ว่าจะต้องสร้างขยายตัวศาลาเทศบาลออกไปให้มีสถานที่เพียงพอแก่ความต้องการของเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ และหาสถานที่จัดสร้างโรงเรียนให้เด็ก ๆ ในเขตเทศบาลได้เข้าเรียนตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล (ฉบับ

---

๑ อนึ่ง ผู้เขียนเคยสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดชลบุรีในสมัยที่ ๒ และสภาก็ได้เลือกให้เป็นกรรมการตรวจร่างเทศบัญญัติงบประมาณด้วย ได้สังเกตเห็นว่าเงินรายได้ของสภาจังหวัดในเวลานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นรายได้จากอำเภอต่าง ๆ หามาได้เอง แล้วก็จ่ายไปเองจนหมดสิ้น เป็นแต่เพียงนำตัวเลขของจำนวนเงินนั้นมารวบรวมเข้าในงบประมาณพอเป็นพิธีเท่านั้นเอง ยังไม่มีเงินรายได้ที่รัฐบาลมอบให้เลย ส่วนการประชุมของสภาจังหวัดในเวลานั้นก็ไม่มีรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว มาเสนอให้ที่ประชุมรับรองตามระเบียบ ผู้เขียนจึงได้ขอร้องต่อผู้ทำหน้าที่เลขาธิการของสภา ซึ่งเป็นคนของรัฐบาลว่าควรจะได้ทำเสนอต่อที่ประชุม เพื่อบรรดาสมาชิกจะได้ทราบว่าได้มีสมาชิกคนใดได้เสนอความเห็นอย่างไรต่อทางราชการไปแล้วบ้าง และได้ผลเป็นอย่างไร ? แต่เมื่อถึงคราวประชุมสภาจังหวัดอีกกี่ครั้ง ๆ ก็ไม่มีรายงานการประชุมครั้งก่อนมาเสนอต่อที่ประชุมให้รับรองอย่างเช่นเคย ได้สอบถามผู้ทำหน้าที่เลขาธิการว่า การประชุมกันนี้ไม่ได้จดรายงานการประชุมหรืออย่างไร ได้รับตอบว่าจดเหมือนกัน เพราะต้องทำรายงานเสนอกระทรวงมหาดไทย ก็เป็นอันทราบได้ว่า เจ้าหน้าที่ได้ทำรายงานการประชุมของสภาจังหวัดเสนอกระทรวงไปตามความพอใจของเจ้าหน้าที่เท่านั้นเอง ดังนั้นเมื่อหมดสมัยแล้ว ผู้เขียนจึงไม่ยื่นใบสมัครเป็นสมาชิกสภาจังหวัดอีกต่อไป

แรก) ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้เทศบาลต้องจัดทำ[๒] และจะได้จัดวางแนวทางเดินหน้าห้องแถว (ฟุตปาต)ให้มีระดับสูงต่ำและยื่นออกไปให้เสมอเป็นแนวเดียวกันซึ่งจะทำให้น่าดูขึ้น ทั้งจะได้สร้างท่อรับน้ำจากห้องแถวฝั่งบนลงสู่ทะเล จัดการถมหินและลาดยางในถนน (วชิรปราการ) จนตลอดสาย แต่เมื่อได้ดูตัวเลขรายได้ประจำปีของเทศบาลและตัวเลขรายจ่ายประจำแล้วเห็นว่าเหลือเงินที่จะใช้จ่ายเป็นการจรน้อยมาก จึงรู้สึกหนักใจว่า งานที่กะทำไว้จะไม่ก้าวหน้าไปรวดเร็วดังใจ เพราะขาดกำลังเงินเมื่อที่ประชุมได้รับทราบนโยบายและเห็นชอบด้วยแล้ว หลวงบำรุงราชนิยมก็ได้ลงมือจัดทำงานไปตามที่ได้แถลงไว้ คือมีการสร้างต่อเติมศาลาเทศบาล สร้างท่อรับน้ำของถนนฝั่งบนตลอดสาย วางแนวและปรับทางเดินเท้า ๒ ฟากถนนให้มีระเบียบเหมือนกัน หาที่จัดสร้างโรงเรียนของเทศบาล ซึ่งได้ตกลงสร้างแทนที่ศาลาหลังเก่าของวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งทรุดโทรมมากจนไม่สามารถที่จะใช้การได้แล้ว แต่ทว่าศาลาหลังนี้สร้างหน้าจั่วไว้แปลกกว่าที่อื่น ๆ กรมศิลปากรจึงขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุไว้ ดังนั้นก่อนจะได้สร้างจึงได้ทำการตกลงกันว่า ให้สร้างหน้าจั่วตามรูปของเดิม และเมื่อสร้างแล้วทางวัดยินยอมให้ใช้เป็นโรงเรียนของเทศบาลด้วย เป็นอันว่าเทศบาลเมืองชลบุรีได้มีโรงเรียนเป็นของเทศบาลเองขึ้น ๑ โรง ซึ่งจะต้องมีการตั้งงบประมาณไว้สำหรับใช้สอยในกิจการของโรงเรียนนี้ขึ้นด้วย

ณ ที่หลังศาลาเทศบาล (หลังเก่า) นี้มีคลองและถนน ซึ่งเริ่มจากที่ตรงข้ามหน้าที่ทำการไปรษณีย์ขนานไปตามลำคลองจนจรดชายทะเล ในเวลานั้นคลองสายนี้เป็นท่าเรือแห่งหนึ่งของเมืองชลบุรี ซึ่งส่วนมากเป็นเรือที่มาจอดคอยรับบรรทุกผลไม้ต่าง ๆ จากเกวียนที่บรรทุกมาส่งถึงเรือ เพื่อนำไปขายที่กรุงเทพ ฯ อยุธยา และจังหวัดอื่น ๆ เรือบรรทุกน้ำตาลทรายแดงก็มีบ้าง เวลานั้นถนนสายนั้นชำรุดมากทั้งลำคลองก็ตื้นเขิน หลวงบำรุง ฯ จึงจัดให้ซื้อดินลูกรังมาถมถนน แล้วปราบให้แน่นจนเกวียนเดินขึ้นลงได้สะดวก และจัดลอกลำคลองให้ แล้วเจรจาขอเก็บเงินจากบรรดาพวกเกวียนที่บรรทุกของลงไปในอัตราเกวียนละ ๒๕ สตางค์ เป็นเงินบำรุงเทศบาล ซึ่งพวกเกวียนก็ยินดีจ่ายให้ด้วยความเต็มใจ

---

๒ ต่อมาภายหลังกิจการในเรื่องโรงเรียนของเทศบาลนี้ รัฐบาลได้วางระเบียบใหม่ซึ่ง ในปัจจุบันนี้ศาลาหรือโรงเรียนที่เทศบาลได้จัดสร้างขึ้นนั้น ทางวัดได้ก่อสร้างเพิ่มเติมและใช้เป็นที่ทำการของพุทธสมาคม ชลบุรี

เมืองชลบุรีเป็นเมืองที่กันดารน้ำดังได้เล่าไว้แล้วแต่ตอนก่อน เมื่อหลวงบำรุง ฯ ได้ทราบว่า เวลานั้นรัฐบาลได้มีเครื่องมือเจาะน้ำบาดาลไว้ใช้แล้ว จึงได้ขอให้ทางจังหวัดติดต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยให้จัดส่งเครื่องมาเจาะที่เมืองชลบุรีบ้าง และได้จัดการถมที่ดินซึ่งอยู่ข้างถนนวชิรปราการขึ้นแห่งหนึ่ง เพื่อให้เป็นที่เจาะบ่อน้ำดังกล่าว แต่เป็นที่น่าเสียใจที่เมื่อเจ้าหน้าที่มาเจาะให้ตามที่ขอไป เจาะลงไปได้ลึกเพียง ๖ เมตรก็ถึงหินชนิดแข็ง (หินแกรไนต์) เจาะไม่ลงจึงต้องเลิกล้มไป ต่อมาเทศบาลก็ได้ยกที่ ๆ ถมไว้นั้นให้แก่ทางราชการใช้เป็นสถานีอุตุนิยมชลบุรีมาจนถึงปัจจุบันนี้

อนึ่ง นายแพทย์ทางโรงพยาบาลได้มารายงานให้ทราบว่า เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขได้เรียกไปพบและแจ้งให้ทราบว่า ทางรัฐบาลได้ตกลงเป็นที่แน่นอนแล้วว่าต่อไปนี้รัฐบาลจะได้โอนเอางานในเรื่องโรงพยาบาลไปจัดทำเอง ดังนั้นจึงให้หาที่ทางซึ่งอยู่บนบกไว้จัดสร้างโรงพยาบาลใหม่ เพราะโรงพยาบาลเก่าซึ่งสร้างไว้ในทะเลเป็นสถานที่ไม่เหมาะและไม่สะดวกในการที่จะขยายโรงพยาบาลให้ใหญ่โตตามประสงค์ได้ ตัวนายแพทย์ (สง่า วิชพันธ์) เองได้ตรวจดูสถานที่แล้ว ได้เห็นที่แห่งหนึ่งเหมาะแก่การสร้างโรงพยาบาลใหม่และเป็นที่ของหลวงบำรุง ฯ นายกเทศมนตรีนั่นเอง จึงได้เจรจาขอร้องต่อหลวงบำรุง ฯ ทั้งขอให้ช่วยจัดหาเงินมาตั้งงบประมาณจ่ายค่าที่รายนี้ให้เสร็จไปโดยเร็วด้วย แต่ถึงแม้ว่าทางโรงพยาบาลจะได้ที่ดินจำนวนถึง ๒๑ ไร่ และมีความยาวขนานไปตามถนนสุขุมวิทเป็นจำนวนนับตั้ง ๑๐๐ เมตรเศษก็ตาม แต่เนื้อที่นั้นก็หาได้อยู่ติดกับเขตถนนสุขุมวิทไม่ เพราะมีที่ดินของเอกชนบังหน้าอยู่ตลอดแนวถนน ดังนั้น หลวงบำรุง ฯ จึงได้ไปเจรจาขอซื้อจากเจ้าของที่นั้น เมื่อตกลงราคากันแล้วก็ได้บริจาคเงินส่วนตัวชำระค่าที่ดินตลอดแนวที่บังหน้าทั้งหมดนั้น แล้วยกให้เป็นสมบัติของโรงพยาบาลชลบุรี เป็นอันว่าโรงพยาบาลได้มีที่ดินเพิ่มขึ้นและมีอาณาเขตยื่นออกมาจนจรดเขตถนนสุขุมวิท ดังที่เห็นอยู่ในเวลานี้

ส่วนการถมหินและลาดยางในถนนวชิรปราการนั้น หลวงบำรุง ฯ ทำได้สำเร็จเป็นบางตอนไม่ตลอดสาย เนื่องจากเทศบาลมีเงินเหลือเพื่อใช้ในการนี้เพียงปีละไม่มากเท่า

ใด ในสมัยที่หลวงบำรุง ฯ เป็นนายกเทศมนตรีอยู่นั้น เทศบาลได้ตั้งงบประมาณจ่ายเงินเดือนให้นายกเทศมนตรีเดือนละ ๘๐ บาท เท่านั้น ซึ่งเมื่อหลวงบำรุง ฯ ได้เซ็นรับแล้วก็มอบให้เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งรักษาไว้ แล้วเอาเงินเดือนนั้นจัดสร้างห้องน้ำห้องสุขาขึ้นในด้านหลังเทศบาลเพื่อเป็นความสะดวกสบายแก่เจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี นอกจากนี้ถ้าเทศบาลจะต้องมีการใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ให้เอาเงินนั้นจ่ายซื้อได้ทันที ไม่ต้องทำพิธีเขียนหนังสือขอตั้งเบิกเงินของเทศบาลทำให้การดำเนินงานสะดวกและรวดเร็วขึ้น

ครั้นถึงสมัยเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรีครั้งต่อมา นายจำนงค์ จันทถิระ ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้หนึ่ง และได้รับเลือกตั้งจากสภาเทศบาลเมืองชล ฯ ให้เป็นนายกเทศมนตรีด้วย (๑๕ พฤษภาคม๒๔๘๓–๒๙ มิถุนายน ๒๔๘๗) ซึ่งนายจำนงค์ จันทถิระ ได้แถลงนโยบายให้ที่ประชุมสภาได้รับทราบเป็นใจความว่า นายจำนงค์มีความคิดอยู่ในใจเป็นเวลานานมาแล้วว่า ถ้าสามารถตัดถนนสายกลางเมืองขึ้นได้อีก ๑ สาย แล้วจะทำให้ตัวเมืองชลบุรีมีลักษณะน่าดูขึ้นเป็นอันมาก ดังนั้นเมื่อได้มาดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองชลบุรีขึ้นแล้วเช่นนี้ จึงขอถือเอาความตั้งใจของตนมาเป็นนโยบายที่เทศบาลจะได้จัดทำต่อไป และได้แถลงต่อไปว่า นอกจากเรื่องตัดถนนแล้วจะได้จัดการกับตรอกต่าง ๆ ซึ่งเดิมเป็นทั้งทางเกวียนและทางเดินเท้าให้มีรูปร่างเป็นตัวถนนขึ้นอย่างแท้จริงอีกด้วย ซึ่งที่ประชุมสภาได้รับทราบด้วยความยินดี แต่นั้นมานายจำนงค์ก็ได้สั่งให้จัดการถมที่ดินจากด้านทิศเหนือ เริ่มจากแนวถนนสาครพิทักษ์ผ่านที่ว่างด้านทิศตะวันออกของวัดกำแพงมาทางทิศใต้ ถมหนองต้นโพธิ์หมดสิ้นจนมาจรดทางเดินของตรอกต้นจันทน์ ซึ่งแนวถนนต่อไปจะต้องผ่านที่ดินของเอกชน แล้วผ่ากลางวัดโรมันคาธอลิคออกมาจรดทางเกวียนทางด้านใต้ ระหว่างเขตวัดโรมันคาธอลิคและวัดใหม่พระยาทำ ซึ่งนายจำนงค์ก็สามารถเจรจากับเจ้าของที่และผู้ปกครองวัดโรมันคาธอลิคจนสำเร็จ ได้ตัดถนนผ่านไปตามแนวที่กะไว้ ต่อจากนั้นก็ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสวัดใหม่ ฯ ให้ตัดถนนเข้าไปในที่ว่างของวัดใหม่ ฯ แล้วได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสวัดใหญ่ ฯ ให้ตัดผ่านที่ป่าช้าของวัดใหญ่ ฯ ไปจนสำเร็จเป็นถนนขึ้นได้ตามประสงค์ เมื่อได้จัดการกรุยทางและปักเขตถนนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายจำนงค์ได้ตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า "ถนนเจตน์จำนงค์" ซึ่งเป็น

ชื่อที่เหมาะสมกับความหมายเป็นอย่างยิ่ง และได้ตั้งชื่อถนนสายเดิมว่า "ถนนวชิรปราการ[๓]" และตั้งชื่อตรอกศาลเจ้าพ่อสาครว่า "ถนนสาครพิทักษ์" และปักเขตขยายถนนให้กว้างตั้งแต่ระหว่างวัดเครือวัลย์และวัดนอกไปจรดถนนสุขุมวิท จัดถมทางเกวียนข้างวัดกำแพงด้านใต้เพื่อขยายถนนตอนนั้นให้กว้างขึ้น แล้วตั้งชื่อตรอกตลาดปลา (เก่า) หรือ ที่ชาวบ้านชอบเรียกกันว่าทางไปหนองต้นโพธิ์ว่า "ถนนโพธิ์ทอง" ซึ่งถนนสายนี้มีอาณาเขตไปจรดถนนสุขุมวิทดังกล่าวแล้ว ตั้งชื่อตรอกวัดใหม่ว่า "ถนนหลานกุญชร" และตั้งชื่อถนนซึ่งตั้งต้นแต่ถนนวชิร-ปราการตรงศาลาฟังธรรมตรงไปหน้าประตูวัดใหญ่ ๆ ว่า "ถนนพรหมมาส" อันเป็นชื่อศรของพระรามเล่มหนึ่ง แล้วตั้งชื่อถนนสายหน้าโรงไฟฟ้าว่า "ถนนอัคนิวาต[๔]" ซึ่งเป็นชื่อศรของพระรามอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งเมื่อแผลงออกไปแล้วเป็นไฟ อันมีความหมายถึงโรงไฟฟ้าของเทศบาลในเวลานั้นซึ่งตั้งอยู่ข้างถนนสายนี้ด้วย และตั้งชื่อถนนเชื่อมระหว่างถนนพรหมมาสกับถนนอัคนิวาตตรงหน้าธนาคารไทยพาณิชย์ว่า "ถนนพรายวาส" อันเป็นชื่อศรของพระรามอีกเล่มหนึ่งนอกจากนี้ยังได้ตั้งชื่อถนนสายจากหน้าที่ทำการไปรษณีย์ตรงไปยังทะเล มีคลองอยู่ข้างถนนซึ่งเวลานั้นเป็นท่าเรือแห่งหนึ่งว่า "ถนนพาสเภตรา"

การสร้างถนนอัคนิวาตออกไปบรรจบกับถนนสุขุมวิท แต่เดิมเป็นเส้นทางคนเดินและเส้นทางเกวียน เป็นทรายฟุบมาก เจ้าของที่ดินยังมิได้ปลูกบ้านเรือนหรือห้องแถวแต่ประ-

---

๓. อันมีความหมายถึงยศของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อครั้งเป็นเจ้าเมืองกำแพงเพชรได้รับยศเป็นพระยาวชิรปราการ ภายหลังย้ายมาเป็นเจ้าเมืองตากโดยมิได้เปลี่ยนนามยศของท่าน แต่ชาวบ้านมักเรียกท่านว่าพระยาตาก (สิน) ปรากฏตามตำนานว่า ท่านได้คุมไพร่พลมาทางเมืองชล ฯ นี้ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อตอนกรุงศรีอยุธยาแตกแต่มิได้พักแรม เพราะเมืองชล ฯ เวลานั้น บรรดาชายฉกรรจ์ได้ถูกเกณฑ์ไปที่อื่นหมด จึงเลยไปทางเมืองระยอง ครั้นได้ทราบว่า นายทองอยู่ นกเล็ก ได้มารวบรวมผู้คนอยู่ที่เมืองชลนี้ เพื่อประสงค์จะยกไปทำร้ายท่าน ท่านจึงได้นำไพร่พลย้อนกลับมาตั้งค่ายพักอยู่ที่เมืองชล ฯ นี้อีกครั้งหนึ่ง เมื่อปราบนายทองอยู่นกเล็ก ได้สำเร็จแล้ว จึงเดินทางมุ่งไปจันทบุรี ต่อมามีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บริเวณที่ตั้งค่ายนั้น จึงมีคำเรียกว่าบ้านในค่ายขึ้น ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านที่อยู่หลังตลาดบุรีบริบาลเรื่อยไปทางทิศใต้ และมีนามสะพาน ๆ หนึ่งว่าสะพานหัวค่าย ดังกล่าวแล้ว

มีท่านผู้หนึ่งเขียนเล่าไว้ว่า เมื่อพระยาตากได้คุมไพร่พลเป็นกองทัพผ่านไปนั้น ได้หยุดกองทัพพักแรม ณ ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งต่อมาชาวบ้านเรียกบริเวณนั้นว่า "บ้านทัพพระยา" แต่เมื่อเรียกกันนาน ๆ เข้าจึงเรียกเพี้ยนไปเป็น "บ้านพัทยา" มาจนทุกวันนี้

๔. ปัจจุบันเขียนว่า "อัครนิวาสน์" นับว่ามีความหมายผิดไปจากเดิมมาก

การใด ทางจึงแลดูกว้างมาก เมื่อหลุดแนวหลังวัดออกไปก็เป็นทุ่งนา นายจำนงค์ จึงได้เที่ยวเจรจาติดต่อกับเจ้าของที่สองข้างทางจนได้ที่ทำถนนกว้างดังที่เห็นอยู่เวลานี้ ครั้นแล้วก็มาถึงตอนที่จะเชื่อมกับถนนวชิรปราการ ได้เล่าไว้แต่ต้นว่า ตอนปากถนนที่จะเชื่อมกันนี้เป็นที่ของเอกชนขวางกั้นอยู่ตรงกลาง และเจ้าของได้ปลูกห้องแถว ๓ ห้อง มีผู้เช่าค้าขายอยู่เต็ม ทางเทศบาลได้มีความเห็นพ้องกันว่า ต้องตั้งงบประมาณไว้เพื่อซื้อที่ดินที่ขวางกั้นอยู่นี้ รื้อห้องแถวออกเป็นตัวถนน ดังนั้น นายจำนงค์และผู้เขียนจึงได้พากันไปหาเจ้าของที่ซึ่งอยู่ ณ สะพานบ้านโขด และได้เจรจาให้ทราบว่าเทศบาลมีความประสงค์จะขอซื้อที่ดินซึ่งขวางปากถนนอัคนิวาต ในชั้นต้นเจ้าของไม่ยอมขายโดยอ้างเหตุผลต่าง ๆ แต่ทางฝ่ายเราก็ได้อธิบายชี้แจงให้เจ้าของที่ได้ทราบว่า เทศบาลมีความจำเป็นจริง ๆ ที่จะต้องได้ที่รายนี้เปิดเป็นถนนให้จงได้ และได้อ้อนวอนเจ้าของให้ตกลงขายให้ด้วยการเจรจากันเถิด อย่าให้ต้องมีการบังคับซื้อเลย ดังนั้นเจ้าของจึงได้ตกลงขาย ซึ่งทางฝ่ายเทศบาลก็ได้แจ้งให้เจ้าของทราบว่า เมื่อได้จัดการโอนกันแล้วหากทางเจ้าของต้องการเสา ไม้ และอื่น ๆ ทางเทศบาลก็ยินดีให้รื้อถอนเอาไปได้ ดังนั้น ตอนปากถนนอัคนิวาตซึ่งอยู่ระหว่างธนาคารศรีอยุธยากับธนาคารออมสินซึ่งเชื่อมกับถนนวชิรปราการ จึงมีความกว้างมาก ทำให้ตัวเมืองมีลักษณะภูมิฐานน่าดู

ยังมีถนนอีกสายหนึ่งซึ่งปัจจุบันนี้มีชื่อว่า "ถนนชัยชนะ" พื้นที่เดิมของถนนสายนี้ก็คือทางเกวียนและทางคนเดิน ซึ่งอยู่ระหว่างเขื่อนของวัดโรมันคาธอลิคและเขื่อนของวัดใหม่ ๆ เวลาฤดูฝน ทางสายนี้เฉอะแฉะมาก จนคนเดินทางที่ประสงค์จะไปทางวัดป่าต้องอาศัยเดินในวัดใหม่ ๆ ไปออกทางหน้าโบสถ์แล้วเดินทางตามคันนาต่อไป ระหว่างเขื่อนของวัดทั้งสองนี้มีความกว้างประมาณ ๔ เมตร ซึ่งไม่กว้างพอที่จะสร้างเป็นถนน นายจำนงค์จึงได้ทำการติดต่อกับวัดทั้งสอง ขอร่นเข้าไปทั้งสองข้าง แต่ทางวัดทั้งสองก็อนุญาตให้ร่นเขื่อนเข้าไปเพียงเล็กน้อย ยังได้เนื้อที่กว้างไม่พอกับความต้องการของนายจำนงค์ เพราะทางวัดทั้งสองต่างเกี่ยงกันให้นายจำนงค์ร่นเขื่อนของฝ่ายตรงข้ามเข้าไปอีก นายจำนงค์จึงได้สั่งให้คนงานร่นเขื่อนไปตามความเห็นของตนตามที่เห็นควร จึงเป็นเหตุให้คนงานของเทศบาลจะเกิดวิวาทกับคนของวัด นายจำนงค์จึงสั่งระงับการสร้างถนนสายนี้ไว้ชั่วคราว โดยไม่ยอมสร้างถนนไปตามความกว้าง

ของเนื้อที่ๆ มีอยู่แล้ว ครั้นอยู่ต่อมาไม่นาน ไม่ทราบว่านายจำนงค์ได้จัดการอย่างไรจึงได้เนื้อที่กว้างออกไปตามความต้องการตามที่เป็นอยู่เวลานี้ ดังนั้น เมื่อได้กรุยทางและถมดินจนพ้นเขื่อนของวัดทั้งสองจนถึงถนนสุขุมวิทแล้ว นายจำนงค์จึงได้ตั้งชื่อถนนสายนี้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า "ถนนชัยชนะ" ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นถนนสายสำคัญที่มีความเชื่อมโยงจากถนนสุขุมวิทมายังถนนเจตน์จำนงค์ เข้าต่อกับถนนหลานกุญชรจนถึงถนนวชิรปราการ เป็นเส้นทางตรง เป็นการทำให้ตัวเมืองมีรูปร่างดีขึ้นเป็นอย่างมากอีกสายหนึ่ง

ยังมีที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งซึ่งเห็นว่าควรเขียนไว้ให้ทราบอย่างละเอียด ที่นั้นคือถนนซอยศรีมงคล ซอยนี้แต่เดิมเรียกกันว่า "ตรอกโรงหมู" เพราะว่ามีโรงฆ่าหมูตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของกลางซอยนี้ และมีทางเกวียนจากถนนชัยชนะผ่านถนนเจตน์จำนงค์มาทางด้านหลังของที่ตั้งสหธนาคารกรุงเทพฯ จำกัดในปัจจุบันนี้ มาสู่ยังที่ว่างของหน้าโรงฆ่าหมู ทางเกวียนนี้ยังเลยผ่านไปทางด้านเหนือโดยผ่านตรอกต้นจันทน์หลังศาลเจ้าก๊วนหน้าวัดกำแพงด้วย ดังนั้นเมื่อเราเดินเข้าตรอกโรงหมู ทางด้านถนนวชิรปราการตรงไปทางตะวันออกจนถึงทางเกวียนตอนที่โค้งไปทางด้านทิศใต้แล้ว และถึงที่ดินผืนใหญ่ของนายชาญ กุญชราทรเทพ ขวางหน้าอยู่ ครั้นเมื่อถนนเจตน์จำนงค์ได้ตัดผ่านที่ของนายชาญทางด้านตะวันออกเสร็จเรียบร้อยแล้ว นายชาญจึงได้สร้างห้องแถวขึ้นหลายห้องในเนื้อที่ด้านเหนือของตนโดยหันหน้าห้องมาทางทิศใต้ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ส่วนเนื้อที่ด้านหน้าซึ่งติดกับถนนเจตน์จำนงค์นั้นก็ได้สร้างห้องแถวหันหน้าออกถนนใหญ่จำนวนหลายห้องเช่นกัน คงเว้นที่ว่างเป็นทางเดินสำหรับเข้าออกของห้องแถวข้างในราว ๔ เมตร ต่อมาเจ้าของที่สองข้างตรอกโรงหมูนี้ก็ได้เตรียมการปักไม้วางแผนผังจะปลูกห้องแถวขึ้นบ้าง ตามแผนผังที่กะว่าจะปลูกนั้น คงเหลือช่างทางเดินในตรอกราว ๕ เมตรเท่านั้น นายชาญจึงได้ส่งคนออกติดต่อกับเจ้าของที่สองข้างตรอกนั้นว่า ถ้าหากเจ้าของที่เหล่านั้นจะปลูกห้องให้ถอยหลังออกไป โดยเว้นที่ด้านหน้าไว้เป็นตัวถนนให้กว้างเท่ากับที่เป็นอยู่ในเวลานี้แล้ว นายชาญยินดีที่จะรื้อตึกแถวด้านถนนเจตน์จำนงค์ซึ่งได้สร้างเสร็จเรียบร้อย และมีคนเช่าอยู่แล้วนั้นออกหนึ่งห้อง ทั้งจะสร้างถนนในเนื้อที่ของตนมาบรรจบกับทางสาธารณะตรงทางเกวียน และเปิดให้เป็นทางเดินเข้าออก ซึ่งจะเป็นเส้นทางตรงสู่ถนนเจตน์-

จำนงค์ด้วย ซึ่งเจ้าของที่ของข้างตรอกได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ถ้าได้ปฏิบัติตามความคิดเห็นของนายชาญแล้วจะเป็นประโยชน์มาก จึงได้วางแผนผังปลูกตึกแถวถอยหลังออกไปจนเหลือที่เป็นทางเดินกว้างขึ้นจากที่กะไว้เดิมมาก ส่วนนายชาญก็ได้รื้อห้องแถวของตนทางด้านถนนเจตน์จำนงค์ออกหนึ่งห้อง แล้วทำถนนมาเชื่อมกันตรงทางเกวียนตามที่พูดไว้ แล้วให้ชื่อถนนสายนี้ว่า "ซอยศรีมงคล" ซึ่งตรงกับชื่อคำแรกของพระยาศรีมหาเกษตร ซึ่งท่านมีบ้านอยู่ในซอยนี้ ถนนซอยนี้เมื่อสร้างเสร็จแล้วทำให้ตัวเมืองมีลักษณะน่าดูขึ้น และมีความสำคัญแก่การจราจรเป็นอย่างยิ่ง การที่นายชาญได้ปฏิบัติการไปดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนขอชมนายชาญไว้ในที่นี้ด้วย

ขอเล่าเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า เมื่อก่อนหน้านี้หลายสิบปี ป่าไม้ยังมิได้ถูกถางโล่งเตียนไปไกลจากตัวเมืองมากนัก เมื่อถึงฤดูฝนชุกมีฝนใหญ่ตกติดต่อกัน ๒ วัน น้ำป่าจะไหลมาตามทางเกวียน ผ่านข้างวัดป่า ผ่านถนนสุขุมวิทมาตามทางเกวียนในถนนชัยชนะ ผ่านถนนเจตน์จำนงค์มาออกทางตรอกโรงหมู แล้วไหลข้ามถนนวชิรปราการลงสู่ทะเลทางสะพานหัวค่าย (กลป้อมค่าย) อยู่เสมอ บางปีมีน้ำไหลมามากจนเซาะเสาห้องแถว ทำให้เจ้าของห้องต้องวุ่นวายหากระดานมากันปะทะไว้

อนึ่ง ในตรอกโรงหมูนี้เคยเป็นที่ตั้งโรงบ่อนเบี้ยอยู่ประมาณ ๒ ปี ตรงห้องแถวด้านเหนือห่างจากถนนวชิรปราการเข้าไปราว ๙๐ เมตร เมื่อเลิกจากตั้งบ่อนเบี้ยแล้วก็เปลี่ยนเป็นวิกแสดงลิเกอยู่คราวหนึ่ง จึงปรับปรุงเป็นห้องแถวขึ้นหลายห้อง

นอกจากนายจำนงค์ได้ตั้งชื่อถนนต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว นายจำนงค์ยังได้ตั้งชื่อสะพานต่าง ๆ ให้มีนามคล้องจองกัน ทำให้จำได้ง่ายอีกด้วย เพราะแต่เดิมชื่อของสะพานนั้นชาวบ้านตั้งชื่อเรียกกันเอง บางสะพานก็ตั้งชื่อคนที่อยู่ในสะพานนั้น แต่คนผู้นั้นก็ตายไปนานแล้ว คนรุ่นหลังก็เลยไม่ทราบว่าหมายถึงสะพานไหน ชื่อสะพานที่นายจำนงค์ตั้งขึ้นนี้ผู้เขียนจะได้เขียนชื่อเก่ากำกับไว้ในวงเล็บด้วย แต่คงเขียนชื่อเก่าไม่ได้ครบทุกสะพานไป ขึ้นต้นของชื่อสะพานที่เปลี่ยนชื่อใหม่ เริ่มจากสะพานด้านใต้สุดเรียงลำดับมาทางทิศเหนือดังต่อไปนี้ ราชวิถี (สะพาน ๑), ศรีบัญญัติ (สะพาน ๒), รัฐผดุง (สะพาน ๓), บำรุงเขต (สะพาน ๔),

เจตน์ประชา (สะพาน ๕), ทีฆามารค (สะพานยาว) ภาคมหันต์ (สะพานบ้านแม่ห่อ), จันทสถิตย์ (สะพานบ้านนายสรอย จันทถิระ), พิทย์สถาน (สะพานบ้านแม่คง), บ้านลำพูน (สะพานต้นลำพู), คูกำพล (สะพานแดง), กลป้อมค่าย (สะพานหัวค่าย), บ่ายพลนำ (สะพานคุณจ่า), สำราญราษฎร์ (สะพานจีน), ชาติเดชา (สะพานจีนสั้น), ท่าเรือพลี (สะพานศาลเจ้า ซึ่งเป็นท่าเรือ), ศรีนิคม (สะพานเก๋ง), ปฐมวัย (สะพานโรงเรียนกล่อมปฐมวัย), ไกรเกรียงยุค (สะพานคู่), สุขนิรันดร์ (สะพานบ้านนายสุน), เสริมสันติ (สะพานหลวง), ต่อจากนี้ไปขึ้นต้นใหม่ว่า อดิเรก (สะพาน ๑๖), เอกวุธ (สะพานหมอเก๋), อุทยาน (สะพานหน้าวัดสมถะ), ธารนที, ปรีดารมย์ (สะพานหน้าวัดน้อย), ชมสำราญ, ย่านโพธิ์ทอง (สะพานหน้าวัดโพธิ์), คลองสังเขป (สะพานคลอง), เทพประสาท, ราชประสิทธิ์, จิตประสงค์, จงประสาน, เทศบาลสมมุติ (เป็นสะพานสุดท้ายซึ่งอยู่ในเขตเทศบาล) แล้วได้นำป้ายชื่อสะพานซึ่งตั้งชื่อใหม่มาปักไว้ที่เชิงสะพานเพื่อให้เป็นที่ทราบทั่วกัน

อนึ่ง โฉนดที่ดินซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ออกให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์ในสมัยก่อน ๆ นั้น ได้เขียนชื่อหมู่บ้านและตำบลตามชื่อที่ตั้งไว้เดิมทั้งนั้น จึงขอเล่าถึงการตั้งชื่อตำบลเสริมไว้ให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้ทราบด้วยว่า เดิมเมื่อทางราชการได้จัดรวมหมู่บ้านเป็นตำบลขึ้นนั้น ในตัวเมืองชล ฯ นี้ทางราชการได้แบ่งเขตออกเป็นหลายตำบล คือตั้งแต่แนวสะพานกำพลซอยหลานกุญชร ถนนชัยชนะ (เพียงแนวหลังวัด) ฝั่งด้านใต้เรื่อยไปจดคลองบางปลาสร้อยเป็นตำบลท้ายบ้าน และตั้งแต่แนวสะพานศรีนิคมถนนโพธิ์ทองฝั่งใต้เรื่อยมาจนจดเขตตำบลท้ายบ้านเป็นตลาดกลาง และตั้งแต่แนวสะพานเสริมสันติ ถนนสาครพิทักษ์ฝั่งใต้เรื่อยมาจดเขตตำบลตลาดกลางเป็นตำบลมะขามหย่ง เหนือขึ้นไปนั้นเป็นตำบลบ้านโขด และบางทราย ตามลำดับ คำว่าบางปลาสร้อยซึ่งเป็นชื่อดั้งเดิมหายไป ครั้นต่อมาทางราชการมีความเห็นว่าควรจะรักษาชื่อตำบลหรือเมืองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์เอาไว้ จึงได้เอาเขตตำบลท้ายบ้านและตลาดกลางรวมกัน แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นตำบลบางปลาสร้อย ทั้งยังเปลี่ยนชื่ออำเภอเมืองเป็นอำเภอบางปลาสร้อยอีกด้วย แต่ต่อมาไม่กี่ปีก็กลับเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเมืองอีก แต่ครั้งหลังนี้ต้องเติมชื่อของเมืองลงไปด้วยเช่นอำเภอเมืองชลบุรี อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา เป็นต้น

เมื่อตอนที่นายจำนงค์ จันทถิระ เข้ารับตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองชลบุรี ในปีแรก ๆ นั้น เทศบาลฯ ได้ตั้งงบประมาณจ่ายเงินเดือนให้เพียงเดือนละ ๑๒๐ บาทเท่านั้น ซึ่งได้รับน้อยกว่าเงินเดือนของนายแพทย์มาก ทั้งนี้ก็โดยนายแพทย์นั้นได้รับเงินเดือนทางรัฐบาลอยู่แล้วเดือนละ ๑๖๐ บาท เทศบาลจึงจ่ายให้อีกหนึ่งเท่า รวมได้รับ ๒ ทางเป็นเงินเดือน ๆละ ๓๒๐ บาท แต่ผลงานที่นายจำนงค์ได้จัดทำไว้แม้ว่ายังไม่สำเร็จบริบูรณ์เป็นส่วนมาก เช่นยังมิได้ถมหินลาดยางวางท่อระบายน้ำก็ดี แต่นายจำนงค์ก็ได้ปักผังวางแนวไว้เสร็จแล้ว ทั้งนี้นับว่าได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาวเมืองชลบุรีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งเป็นการสะดวกแก่ผู้ที่รับหน้าที่ต่อมาด้วย ตามที่ได้เขียนเล่ามาแล้วนี้จะเห็นได้ว่านายจำนงค์ต้องใช้ความคิดและกำลังกายเที่ยววิ่งติดต่อกับเจ้าของที่ดินต่าง ๆ มากมาย ซึ่งผู้เขียนขอเล่าเรื่องนี้ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายจำนงค์ จันทถิระ ผู้วายชนม์ไปแล้วด้วย

ในสมัยที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลครั้งต่อมา สภาเทศบาลเมืองชลบุรีได้เลือกตั้งให้ขุนอภัยประศาสน์ (ใจ โพธิสุนทร) เป็นนายกเทศมนตรี (๒ มกราคม ๒๔๘๘–๒๕ พฤษภาคม ๒๔๙๒) ซึ่งก็ได้จัดการต่อไปตามโครงการที่นายจำนงค์ จันทถิระได้วางไว้

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลต่อมาอีก สภาเทศบาลเมืองชลบุรีได้เลือกตั้งให้นายแพทย์ประสงค์ บานชื่น เป็นนายกเทศมนตรี (๒๖ พฤษภาคม ๒๔๙๒–๑๖ มกราคม ๒๔๙๓) นายแพทย์ประสงค์ได้สั่งให้ถมดินตามแนวถนนเจตน์จำนงค์ด้านเหนือซึ่งนายจำนงค์วางผังไว้แล้วต่อไปพ้นเขตวัดราษฎร์บำรุง ซึ่งต่อมาทางเทศบาลได้ตั้งชื่อถนนช่วงนี้ว่า "ถนนราษฎร์ประสงค์" ครั้นเมื่อนายแพทย์ประสงค์ได้ลาออกจากตำแหน่งแล้ว สภาได้เลือกตั้งให้นายประชา ใช้ฮวดเจริญ เป็นนายกเทศมนตรี (๑๗ มกราคม ๒๔๙๔–๑๔ สิงหาคม ๒๔๙๔) นายประชาและนายการุณ อูนากูล เทศมนตรี ได้ติดต่อกับเจ้าอาวาสวัดน้อยและเจ้าอาวาสวัดสมณะขออนุญาตรื้อเขื่อนกั้นเขตวัดทั้งสองวัดออก แล้วสร้างถนนในที่ของวัดจากถนนวชิรปราการไปทางทิศตะวันออกจนจดกับถนนราชประสงค์ ซึ่งตามโครงการต้องการจะตัดพุ่งเป็นเส้นตรงไปบรรจบกับถนนสุขุมวิท แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เจ้าของที่ดินที่ขวางอยู่ไม่อนุญาต เทศบาลจึงยังไม่มีทางเชื่อมระหว่างถนนสุขุมวิทกับถนนวชิรปราการเป็นเส้นตรงทางด้านเหนือ ถนนที่ตัดใหม่นี้ต่อมาทางเทศบาลตั้งชื่อว่า "ถนนไทยประชา"

เมื่อนายประชา ใช้ฮวดเจริญ ลาออกจากหน้าที่นายกเทศมนตรีแล้ว นายสุรชัย คัมภีรญาณนนท์ ได้รับเลือกให้เป็นนายกเทศมนตรีต่อมา (๑๔ สิงหาคม ๒๔๙๔–๑๐ มิถุนายน ๒๔๙๖) ระหว่างที่นายสุรชัยรับหน้าที่อยู่นี้ ได้มีผู้อนุญาตให้เทศบาลใช้ที่ดินตัดถนนจากถนนสุขุมวิทมาทางทิศตะวันตกผ่านข้างโบสถ์วัดราษฎร์บำรุงมาร่วมถนนราษฎร์ประสงค์อีกสายหนึ่ง ซึ่งทางเทศบาลให้ชื่อว่า "ถนนสุรชัย" ถนนสายนี้แม้ว่าจะไม่เป็นเส้นทางตรง แต่ก็นับว่าเป็นถนนที่ช่วยแก้ความยุ่งยากในการที่รถจะผ่านเข้ามาถนนวชิรปราการลงได้มาก

ต่อมาถึงคราวเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลกันใหม่อีก แต่ครั้งนี้และครั้งต่อ ๆ มา ผู้เขียนมิได้ยื่นสมัครเป็นสมาชิก จึงไม่ค่อยทราบกิจการของเทศบาล แต่มีเรื่องที่ควรเล่าอีก ๒ เรื่อง เพราะเป็นเรื่องต่อเนื่องกัน คือต่อมาในตอนหลังๆ ได้มีถนนเชื่อมถนนเจตน์จำนงค์กับถนนสุขุมวิทเกิดขึ้นอีกสายหนึ่งโดยใช้ที่ดินของโรงเจ และที่ดินซึ่งเวลานั้นเป็น ของตระกูลโปษยานนท์ และที่ดินของผู้อื่นอีกสร้างถนนสายนี้ขึ้น ได้ทราบว่า นายสมชาย โปษยานนท์ ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีในเวลานั้นได้เป็นผู้ทำการติดต่อกับเจ้าของที่ดินเหล่านั้นได้สำเร็จ ถนนสายนี้ทางเทศบาลได้ตั้งชื่อว่า "ถนนโปษยานนท์" นับเป็นถนนเชื่อมสายสำคัญสายหนึ่ง ทำให้ตัวเมืองมีลักษณะดียิ่งขึ้นและทำให้การจราจรคล่องตัว

อนึ่ง ในสมัยที่นายนารถ มนตเสวี เป็นผู้ว่าราชการชลบุรี (๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๒–๑๐ กันยายน ๒๕๑๓) อยู่นั้น นอกจากจะได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยให้รื้อบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดออก เพื่อใช้ที่สร้างหอพระพุทธสิหิงค์ และได้สร้างบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดขึ้นใหม่ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว นายนารถ มนตเสวี ยังได้จัดให้มีการถมดินด้านชายทะเลซึ่งอยู่ต่อจากบ้านพักแห่งใหม่ลงไปอีกไกล และมีบริเวณกว้าง แล้วได้ขอเงินสภาจังหวัดชลบุรีบ้าง เงินงานสงกรานต์ประจำปีบ้าง และเงินอื่น ๆ อีกหลายอย่างรวมกันมาสร้างโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี (ชลกันยานุกูล) ขึ้นใหม่ ณ ที่ใกล้ชายทะเล ในการหาเงินสร้างนี้ได้อาจารย์สุภรณ์ วีรวรรณ ครูใหญ่โรงเรียนชลกันยานุกูลในเวลานั้น เป็นผู้ติดต่อกับนักเรียนเก่าและที่กำลังเรียนอยู่พร้อมด้วยคณะครู ได้เงินมาจัดการถมดินในบริเวณโรงเรียนประมาณหนึ่งแสนบาท และยังได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองนักเรียน พ่อค้า

คหบดี ได้เงินมาสมทบทุนในการสร้างโรงเรียนอีกหลายแสนบาทด้วย ปรากฏว่าได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าถมที่ดินและก่อสร้างโรงเรียน ค่าสร้างโต๊ะ เก้าอี้นักเรียน และอื่น ๆ รวมทั้งสิ้นประมาณ ๒,๒๙๐,๐๐๐ บาท และได้ย้ายโรงเรียนสตรี ฯ ไปอยู่ ณ โรงเรียนที่สร้างใหม่นี้ และได้จัดให้มีพิธีเปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๐๕ และกระทรวงศึกษาธิการยังได้ให้งบประมาณมาสร้างตึกวิทยาศาสตร์ขึ้นทางด้านตะวันออกของโรงเรียนสตรี ฯ อีกหนึ่งหลังด้วย ต่อมาได้รับงบประมาณแผ่นดินมาสร้างศาลากลางจังหวัดชลบุรีขึ้นใหม่เป็นตึก ๒ ชั้น โดยใช้สนามหน้าศาลาเทศบาล (หลังเก่า) เป็นที่สร้าง เมื่อเสร็จแล้วได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๐ ได้ทราบว่าในการสร้างนี้เงินงบประมาณที่ได้มาไม่พอ จึงได้ขออนุญาตขยายศาลากลางหลังเดิมให้แก่เทศบาลเมืองชลบุรีเพื่อได้เงินมาสมทบ ศาลาเทศบาลเมืองชลบุรีจึงได้ย้ายไปอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดชลบุรีหลังเก่าสืบมา ส่วนศาลาเทศบาลเดิมและสโมสรข้าราชการนั้นได้ถูกรื้อลงเป็นที่ว่างตลอดบริเวณ และคลองที่มีอยู่หลังศาลาเทศบาลหลังเดิมนั้นเมื่อหมดสภาพในการใช้เป็นท่าเรือแล้วจึงได้ถูกกลบไปด้วย

ในอนาคตข้างหน้าเมืองชลบุรีจะเจริญเติบโตขึ้น บ้านเรือนถนนหนทางและสถานที่ต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน และเมื่อถึงเวลานั้น ถ้าอนุชนรุ่นหลังบังเอิญจะได้อ่านถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนได้บรรยายมาข้างต้น ก็หวังว่าจะช่วยทำให้ได้รับความบันเทิงใจ และทราบถึงความเป็นมาของสภาพอำเภอเมืองชล ฯ พอสมควร

(แต่งครั้งแรกเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๐๘ และครั้งที่สอง เมื่อ ๗ ธันวาคม ๒๕๑๔)

ประวัติ วัดปาลิไลยวัน (วัดเขาฉลาก) *

เมื่อเดือนตุลาคม ๒๔๙๒ มีพระภิกษุคณะหนึ่งคือพระใช่ สุชีโว เป็นหัวหน้า พระเช้า จันทะสีโล และพระชอบ สัตตะธะโน ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ตำบลวัดหลวง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ได้เดินทางเพื่อแสวงธรรมกัมมัฏฐาน และได้มาอาศัยอยู่ในสวนของนายเปรม นางกิมซัว สถิตย์เสถียร ซึ่งทั้งสองได้ช่วยเหลือจัดสถานที่ให้พักในระยะแรก และมีนางพะยุง แสงสว่าง น.ส. ชั้น ยอดพยนต์ และคนอื่น ๆ ช่วยจัดเครื่องบริขารถวายเป็นประจำรวมทั้งร่วมกันช่วยปลูกกระต๊อบหลังคามุงจากขึ้น ๓ หลัง และทำทางสำหรับให้พระเดินจงกรมได้

ครั้นถึงพรรษาที่ ๑๓ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ มีพระจำพรรษาอยู่ ๖ รูป อุบาสิกา ๙ คน ในปีนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์จากคณะสังฆมนตรีเป็นเถรสมาคม คณะหุบเขาฉลากจึงเริ่มขออนุญาตจากทางการเพื่อสร้างเป็นวัด โดยมีนายวิชัย อูนากูล เป็นผู้วิ่งเต้นติดต่อ และนางพะยุง แสงสว่าง ถวายที่ดินเพิ่มเติมอีกรวมเป็นที่ดิน ๙ ไร่ ๓ งานเศษ เมื่อนายวิชัยไปติดต่อกับทางราชการก็ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดได้ จึงสำเร็จเป็นสำนักสงฆ์โดยสมบูรณ์ และในการขออนุญาตนั้นได้อาศัยท่านพระครูสุนทรธรรมรสเป็นกำลังสำคัญ ในการจัดธุระต่าง ๆ จนเป็นผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ใบอนุญาตให้สร้างวัด

เลขที่ ๕๓๕/๒๕๐๕ ที่ว่าการอำเภอศรีราชา

วันที่ ๒๘ เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕

อนุญาตให้ นายวิชัย อูนากูล อายุ ๖๕ ปี
สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย ศาสนาพุทธ
อาชีพ ค้าขาย ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเลขที่ ๓๖๘ ฉ.
ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
ทำการสร้างวัดขึ้น ณ หุบเขาฉลาก หมู่ที่ ๔
ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ลงชื่อ..............................

ตำแหน่งนายอำเภอ

---

* จากหนังสือที่ระลึกในพิธีวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ วัดเขาฉลาก บางพระ (ปาลิไลยวัน) ๒๑ พ.ค. ๑๐

ที่ ๔๒๒๘/๒๕๐๖ ที่ว่าการอำเภอศรีราชา

๑๕ กันยายน ๒๕๐๖

เรื่อง ขอตั้งวัด

เรียน นายวิชัย อูนากูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งสำนักสงฆ์ที่บริเวณหุบเขาฉลาก ๑ ชุด

ตามที่ท่านได้ยื่นเรื่องขอตั้งวัด ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างขึ้น ณ บริเวณหุบเขาฉลาก อำเภอศรีราชานั้น บัดนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งสำนักสงฆ์ พร้อมให้ชื่อวัดตามที่ขอไปแล้วนั้น จึงเรียนมาเพื่อทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายสุวิทย์ ไชยเจริญ)

ศึกษาธิการอำเภอโท ลงชื่อแทน

นายอำเภอศรีราชา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง ตั้งสำนักสงฆ์ที่บริเวณหุบเขาฉลาก

ตามที่อนุญาตให้นาย วิชัย อูนากูล สร้างวัดขึ้นที่บริเวณหุบเขาฉลาก หมู่ที่ ๔ ตำบลบางพระ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี นั้น บัดนี้ปรากฏว่าผู้รับอนุญาตได้จัดการสร้างวัดเสร็จพอสมควรเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ได้แล้ว ควรตั้งเป็นสำนักสงฆ์ตามกฎหมาย เพื่อให้พระสงฆ์สามารถทำสังฆกรรมได้ตามพระวินัย

อาศัยอำนาจตามความข้อ ๔ แห่งกฎกระทรวงศึกษาธิการออกตามความพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และตามความมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และมหาเถรสมาคมอนุมัติแล้ว กระทรวงศึกษาธิกการจึงประกาศตั้งวัดนี้เป็นสำนักสงฆ์และให้มีนามว่า วัดปาลิไลยวัน ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ขอให้สำนักสงฆ์แห่งนี้เจริญรุ่งเรือง เป็นหลักมั่นแห่งบวรพระพุทธศาสนาสืบไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๐๖

(ลงชื่อ) ปิ่น มาลากุล

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

พรรษาที่ ๑๕ ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ มีพระจำพรรษา ๖ รูป สามเณร ๑ รูป อุบาสก ๑ คน อุบาสิกา ๑๓ คน อุบาสิกาทองเย็น อูนากูล, นายประสิทธิ์ ปัทมดิลก, อาจารย์ยอด มานพ ร่วมกันทอดผ้ากฐินสามัคคี

ในงานนี้ พระใช่ สุชีโว เป็นหัวหน้าร่วมกับนายวิชัย อูนากูล อุบาสิกาทองเย็น อูนากูล ฯลฯ ประชุมปรึกษากันถึงเรื่องวิธีการขออนุญาตสร้างโบสถ์เป็นครั้งแรก และมอบหมายให้นายวิชัย อูนากูล เป็นผู้ดำเนินการขออนุญาตสร้างโบสถ์จากทางราชการ โดยมีนายทองใบ–นางน้อม บุรีเทศน์ นายบุญรอด–นางศรีเชิญ ผลชีวิน แจ้งความประสงค์ด้วยจิตศรัทธามอบที่ดินของตนซึ่งติดกับวัด เป็นเนื้อที่ประมาณ ๕ ไร่เศษ ให้เป็นที่ตั้งโบสถ์ ซึ่งเป็นที่ชื่นชมยินดีของอาจารย์ใช่ และอุบาสกอุบาสิกาโดยทั่วกัน

พรรษาที่ ๑๖ พ.ศ. ๒๕๐๘ นายฉบับ–นางสงวน ชูจิตารมย์, อุบาสิกาทองเย็น อูนากูล, อาจารย์ยอด มานพ ได้ร่วมกันจัดทอดผ้ากฐินสามัคคี ในงานทอดนี้คณะกรรมการวัดอันมีนายวิชัย อูนากูลเป็นหัวหน้า ได้ประกาศโฆษณาถึงเรื่องการสร้างโบสถ์ให้ผู้มาร่วมทอดกฐินสามัคคีทราบถึงความประสงค์ ได้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสร้างเสาโบสถ์กัน ได้เงิน ๓๓,๐๐๐ บาท

พรรษาที่ ๑๖ นี้ วัดปาลิไลยวันได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตามหนังสือราชการ ที่ว่าการอำเภอศรีราชา ช.บ. ๕๕/๑๒๑๒ ลงวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๐๘ และพระอาจารย์ใช่ สุชีโว ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส วัดปาลิไลยวัน เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ จากเจ้าคณะตำบลบางพระ ตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ตั้งแต่นั้นมา พระอาจารย์ใช่ สุชีโว พร้อมด้วยนายวิชัย อูนากูล เป็นหัวหน้า ร่วมกับอุบาสิกาทองเย็น อูนากูล, อุบาสิกาเวียน สุรภาพ, อุบาสิกามะปราง ศรีสวัสดิ์, อุบาสิกาวอน ปัทมดิลก, อาจารย์ยอด มานพ, นายวิบูลย์ อูนากูล, นายเปรม สถิตย์เสถียร, นายสอด ผลชีวิน, นายทองใบ บุรีเทศน์, นางสว่าง อูนากูล, นายวิโรจน์ อูนากูล ได้ปรึกษากันถึงเรื่องวิธีดำเนินการก่อสร้างอุโบสถขึ้นเป็นปีแรก ต่อมาก็ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ก็ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๐๘ นับแต่นั้นมา พระอาจารย์ใช่

สุชีโว จึงแต่งตั้งให้ นายวิชัย อูนากูล เป็นประธานกรรมการ พร้อมด้วยรองประธานกรรมการ ๒ ท่านกับกรรมการอีก ๕๔ ท่าน จัดสร้างอุโบสถขึ้น

ครั้นวันที่ ๑๐ ธค. ๐๙ นายวิชัย อูนากูล ประธานกรรมการ ได้เรียกประชุมกรรมการปรึกษาการจัดสร้างอุโบสถ โดยมีท่านพระครูสุนทรธรรมรส และพระอาจารย์ไช่เป็นที่ปรึกษาอยู่ด้วย นายวิชัย อูนากูล ได้บริจาค ๒๐,๐๐๐ บาทเพื่อเป็นทุนเริ่มสร้างอุโบสถ และมีผู้ร่วมบริจาคดังนี้

๑. เรื่องที่ดินสร้างโบสถ์ นายทองใบ นางน้อม บุรีเทศน์ ถวายที่ดินจำนวน ๓ ไร่เศษ นายสอด นางศรีเชิญ ผลชีวิน ถวายที่ดินจำนวน ๒ ไร่เศษ

๒. กระเบื้องมุงหลังคาโบสถ์ อาจารย์ยอด มานพ รับเป็นผู้อุปการะให้ทั้งสิ้น

๓. ปูนซีเมนต์จำนวน ๑๒๕ ตัน นายวิโรจน์ อูนากูล, นายเทศ มีสุข รับหน้าที่เป็นผู้จัด คุณรังษี สิงคาลวานิช บริจาคร่วมด้วย ๒๐,๐๐๐ บาท

๔. เหล็ก งบประมาณ ๕ ตันครึ่ง นายฉ่ำ อินทรโฆษิต, นายโกวิท ดำรงค์ศิริ, นายง่วนเฮง แซ่ตั้น รับหน้าที่เป็นหัวหน้าจัดหา

๕. หิน จำนวน ๒๗๐ คิว นายทรง สุระประเสริฐ, นายประสาน เสมอวงศ์ รับหน้าที่เป็นหัวหน้าจัดหา

๖. อิฐจำนวน ๖๐,๐๐๐ ก้อน ผู้ใหญ่ณรงค์ งามวงศ์วาน เป็นผู้จัดหา

๗. ไม้ระแนงเนื้อแข็ง นายพิชัย รัตนประสิทธิ์ รับเป็นผู้จัดหาให้ทั้งสิ้น

๘. ไม้จันทัน คุณตึ่ง บานชื่น รับเป็นหัวหน้าจัดหา

๙. ทรายทั้งหมด นายเปรม สถิตย์เสถียร รับเป็นหัวหน้าจัดหา

๑๐. ประตูโบสถ์ ๔ คู่ หน้าต่างโบสถ์ ๑๐ คู่ นายวิบูลย์ อูนากูล, นางสว่าง อูนากูล เป็นหัวหน้าจัดหา

๑๑. อาสนสงฆ์หน้าพระประธาน คุณหมอสอด ผลชีวิน รับเป็นผู้จัดทำถวาย

๑๒. องค์พระประธานในโบสถ์ นายทิพย์ ครูวงศ์ไพบูลย์ ร่วมกับนางเลย ชัยสุนทร เป็นผู้อุปการะทั้งหมด

๑๓. ไม้พิมพ์ ไม้ค้ำยัน ราคาประมาณ ๑๓,๐๐๐ บาท เลขาธิการรับเป็นหัวหน้าจัดหา
๑๔. ช่อฟ้า นางศรีเชิญ ผลชีวิน เป็นผู้รับอุปการะ
๑๕. ใบระกา ให้กรรมการทุกท่านเตรียมจัดแสวงหาผู้อุปการะต่อไป
๑๖. ลวดลายหน้าบันโบสถ์ ให้กรรมการประกาศหาผู้อุปการะต่อไป
๑๗. พื้นโบสถ์ปูด้วยหินอ่อน ยังไม่มีผู้จอง
๑๘. โคมไฟ พวงแก้วหน้าพระประธาน นางพรรณี ล่ำซำ และนางพรรณี อูนากูล รับเป็นผู้อุปการะ

การประชุมได้ดำเนินต่อไปจนถึง ๑๙.๔๕ น. เป็นอันว่า โบสถ์นี้ได้สำเร็จด้วยความราบรื่นในศรัทธาอย่างแท้จริง จึงได้กำหนดงานวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๑๐ เวลา ๙.๓๙ น. ท่านพระครูสุนทรธรรมรสกล่าวอวยพรในความสำเร็จจากความสามัคคีเป็นที่ตั้งเป็นอานุภาพของวัดปาลิไลยวันอย่างเห็นผล พระอาจารย์ไช่ สุชีโว เจ้าอาวาสกล่าวขอบคุณคณะกรรมการทุกท่านที่ร่วมแรงร่วมใจรับจัดการบันดาลให้โบสถ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะกรรมการทุกคนก็พอใจที่ตนได้บำเพ็ญกุศลเพื่อประโยชน์ในบวรพุทธศาสนา

อนิจจัง ทุกขัง*

ศจ.น.พ. สนอง อูนากูล

เชื่อกันว่าโลกที่เราอาศัยอยู่นี้มีอายุได้กว่าครึ่งล้านปีแล้ว แต่การบันทึกหลักฐานต่างๆ นั้นเพิ่งเริ่มต้นมาได้เพียง ๕,๕๐๐ ปี โดยการเขียนลงบนฟางข้าวซึ่งทำเป็นสมุดข่อย และน้ำหมึกที่ใช้ก็คือเขม่าผสมกับน้ำและยางไม้

เรื่องที่เกี่ยวกับการแพทย์ในสมัยเริ่มแรก เป็นเรื่องเชื่อโชคลาง ภูตผีปีศาจ เทวดาฟ้าดิน พระอาทิตย์ พระจันทร์ ตลอดจนดวงดาวต่างๆ เท่าที่จะสรรหาได้ การรักษาก็เป็นแบบเสกเป่าบนบาน ใช้คาถาอาคม รดน้ำมนต์ ลงยันต์ ผูกตะกรุด สวดมนต์อ้อนวอนพระเจ้ากันไปตามเรื่อง เป็นแบบโชคดีก็หาย โชคร้ายก็ตายไปเอง ตามบุญ ตามกรรม ศาสนาก็มีกำเนิดมาแบบเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง โดยที่มีมูลเหตุเนื่องมาจากสัญชาตญาณแห่งความกลัวเหมือนกันนั่นเอง

หมอในสมัยเริ่มแรกจึงมีหลายประเภท ส่วนมากเป็นพวกนักบวช ผู้ที่มีจิตใจเป็นหมอก็หมั่นแสวงหาความรู้ความชำนาญ และที่อาศัยอาชีพหมอเพื่อหลอกลวงหากินก็มีสารพัด เพราะไม่ว่าใครๆ ก็ตั้งตนเป็นหมอได้ อย่างไรก็ดี ได้มีวิวัฒนาการกันเรื่อยๆ มา มีการทดลองยาโดยใช้สมุนไพรต่างๆ ใช้อวัยวะของสัตว์ ตลอดจนสารเคมี เมื่อได้ผลก็จดจำบันทึกไว้แล้วสอนกันต่อๆ มา ตำราแพทย์ของกรีกเชื่อถือกันว่า อะปอลโลเป็นพระเจ้าทางการแพทย์ ใช้งูเป็นสัญญลักษณ์ มีบุตรชายชื่อแอ๊สเคลเปียส ซึ่งมีชื่อเสียงร่ำลือกันว่าเป็นหมอเทวดาในสมัยนั้น ถึงกับมีโบสถ์ที่จารึกชื่อกว่า ๒๐๐ แห่ง สำหรับให้คนป่วยไข้เข้าไปนอนและจุดธูปเทียนบูชารูปของท่าน เพื่อจะให้มาช่วยรักษาในเวลากลางคืนหรือมาเข้าฝันบอกวิธีรักษาให้ ซึ่งต่อมาก็ได้พัฒนาเป็นโรงพยาบาล

ประเทศอียิปต์ซึ่งเป็นชาติแรกๆ ที่เจริญรุ่งเรืองในสมัย ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล คือสมัยเมื่อเริ่มมีการบันทึกกันไว้เป็นหลักฐานนี้เอง ก็ปรากฏว่ากษัตริย์แห่งอียิปต์ขณะนั้นทรงพระนามว่าโซเซ่อร์ มีอัครมหาเสนาบดีที่ชาญฉลาดชื่ออิมโฮเต็บ ซึ่งเป็นทั้งพระ หมอ

---

* จากวารสารเบาหวาน ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖, ๒๕๑๔

และนักประพันธ์ ที่ชนชาวอียิปต์ยกย่องกันว่าเป็นหมอวิเศษ แบบเดียวกับที่กรีกยกย่องแอ๊สเคลเบี่ยส ถึงกับชาวเมืองได้พร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ไว้กราบไหว้บูชาเป็นรูปปิรามิดสูงถึง ๑๙๐ ฟุต

ตำราแพทย์เล่มแรกของโลกเท่าที่ค้นพบกันคืออีเบ้อส์ ปาปี่ย์รัส ซึ่งพบเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๒ โดยศาสตราจารย์ยอร์ช อีเบ้อส์ ในหลุมฝังศพของธีเบส และในปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ที่มหาวิทยาลัยไลพ์ซิกในประเทศเยอรมนี ตำราแพทย์เล่มนี้ได้เขียนไว้ประมาณ ๑,๕๗๐ ปีก่อนคริสตกาล คือกว่า ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว มีอยู่ ๑๑๐ หน้า บันทึกตำรายาไว้ ๘๐๐ ขนาน และมีชื่อโรคต่าง ๆ อยู่มาก อาทิเช่น มาเลเรีย, วัณโรค, คางทูม, โรคปอดบวม, โรคเบาหวาน, โรคคอตีบ, โรคเรื้อน, บาดทะยัก, กาฬโรค, โรคหลอดเลือดแตกในสมอง, โรคประสาท, โรคหัวใจ, โรคผิวหนัง, โรคตาฟางในตอนกลางคืน, และไข้ต่าง ๆ ยาที่ใช้ส่วนมากนิยมผสมด้วยน้ำนม, น้ำผึ้ง, และเหล้าไวน์ มีทั้งยาถ่ายน้ำมันละหุ่ง, ยาทำให้อาเจียน, ยารม, ยาทาแผล, และยาเหน็บทวารหนัก ตัวยาก็มีทั้งเกลือแร่ เช่นจุนสีสำหรับหยอดตา, สมุนไพร, และอวัยวะสัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัวถูกนำมาใช้เป็นยาได้เกือบหมดทั้งตัวเลย ตับแกะก็นิยมใช้กันมาก ที่น่าสนใจคือมียาทาแก้ศีรษะล้านอยู่ด้วย ว่าตัวยาประกอบด้วยน้ำมันที่ได้จากม้าน้ำ. สิงห์โต, จรเข้. ห่าน, งู, และแพะป่า อย่างละเท่า ๆ กัน เอามาผสมกันเข้า แห้งทาแห้งทา ตำรารักษาโรคกระดูกขากรรไกรเคลื่อนก็นับว่าทันสมัยมาก บอกว่าในรายที่ไม่สามารถหุบปากได้ วิธีบำบัดคือให้เอานิ้วหัวแม่มือทั้งสองสอดเข้าไปในอุ้งปากที่ปลายขากรรไกรล่างตรงบริเวณแก้ม และให้นิ้วทั้งสี่อยู่ใต้คาง แล้วดึงลงมาแรง ๆ ปลายกระดูกขากรรไกรก็จะเลื่อนเข้าที่เดิมได้

ตำรายาอีกเล่มหนึ่งเรียกเอ็ดวินสมิธปาปี่ย์รัสตามชื่อของท่านผู้ค้นพบ เป็นตำราเกี่ยวกับเรื่องศัลยกรรมโดยเฉพาะ เขียนชื่อโรคเรียงจากศีรษะลงมาถึงเท้า พร้อมทั้งแจ้งวิธีการรักษาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในสมัยนั้นก็มีทั้งมีด, กรรไกร, สิ่ว, เลื่อย, ปากคีบ, เครื่องแยง, เครื่องถ่าง, และสว่านสำหรับเจาะกระโหลกศีรษะ ซึ่งนับว่าก้าวหน้ามาก นอกจากนี้ยังมีการสอนวิธีผ่าผี, การขลิบปลายอวัยวะสืบพันธุ์ และการใช้ไฟจี้ให้เลือดหยุด ฯลฯ

ตำราอายุรเวชช์ของอินเดียในสมัยเดียวกันนี้ ก็ได้บันทึกโรคต่าง ๆ ไว้ถึง ๑,๑๒๐ โรค กับตำรายากว่า ๗๖๐ ชนิด รวมทั้งน้ำมันกระเบาสำหรับรักษาโรคเรื้อน รากระย่อมสำหรับรักษาโรคแรงดันเลือดสูงและโรคประสาท มีการเจาะรูหูเพื่อป้องกันโรคและเพื่อความสวยงามด้วย ชนชาวอินเดียมีความรู้พิเศษเกี่ยวกับเรื่องพิษงู และรู้จักใช้เหล้าไวน์เป็นยาสลบ ศัลยกรรมพลาสติคก็ได้กระทำกันในอินเดียมากว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว แพทย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้นคือซัสรุตา

การแพทย์แผนปัจจุบันถือว่าเริ่มต้นด้วยฮิพโปเครติส ซึ่งเป็นทั้งแพทย์, นักค้นคว้าทดลอง, และนักปราชญ์ชาวกรีก เมื่อ ๒,๔๐๐ ปีมานี้เอง โดยที่เขาได้ปฏิวัติระบบการแพทย์แผนโบราณโดยสิ้นเชิง เขาไม่เชื่อเรื่องภูตผีปีศาจและคาถาอาคม แต่มีทฤษฎีว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้งสี่คือดินน้ำลมไฟ ซึ่งถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงในธาตุทั้งสี่นี้ก็จะเกิดความผิดปกติและเป็นโรคขึ้น เขามีความเห็นว่า วิชาแพทย์เป็นทั้ง "ศิลป" และ "วิทยาศาสตร์" โดยได้บันทึกไว้ว่า "วิชาแพทย์เป็นศิลปชั้นสูง แต่เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ จึงเป็นเหตุให้ศิลปการแพทย์ล้าหลังศิลปอื่น ๆ" ท่านจึงได้บัญญัติให้บรรดาสานุศิษย์ทั้งปวงสบถสาบาน และประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน ที่เรียกว่า "คำปฏิญาณของฮิพโปเครติส" ซึ่งได้มีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลกรวมทั้งภาษาไทยด้วย และแพทย์ที่จบการศึกษาแล้วจำเป็นต้องกล่าวคำปฏิญาณนี้ เพื่อจะช่วยให้คอยระลึกถึงไว้อยู่เสมอ

ท่านได้พร่ำสอนบรรดาลูกศิษย์ว่า ให้หมั่นศึกษาจากของจริงคือผู้ป่วย ให้คอยเฝ้าสังเกตอาการเปลี่ยนแปลงและการดำเนินของโรค และไม่เฉพาะแต่ดูในเรื่องเจ็บไข้เท่านั้น แต่ในการที่จะวินิจฉัยโรคได้ถูกต้อง จะต้องศึกษาภาวการณ์ทั่ว ๆ ไปของผู้ป่วยด้วย เป็นต้นว่างานประจำวัน, อาชีพ, ภาวะครอบครัว, สถานที่, และสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในฤดูกาล กับได้ให้หลักในการรักษาคือ ต้องพยายามช่วยธรรมชาติในทุกวิถีทาง เพราะธรรมชาติเท่านั้นที่เป็นผู้รักษาให้เขาหายได้ นี้แสดงถึงปัญญาอันหลักแหลมของเขา คิดดูสิ เขาไม่มีความรู้ในเรื่องเคมีและไม่มีความรู้เรื่องจุลินทรีย์ เนื่องจากเขาเกิดก่อนโรเบอร์ทบอยล์และปาสเต๋อร์กว่า ๒,๐๐๐ ปี แต่ความคิดอ่านของเขาแม้ในสมัยศตวรรษที่ ๒๐ นี้ก็ยังถือกันว่าทันสมัยอยู่

โดยที่การผ่าศพเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในประเทศกรีกสมัยนั้น ฉะนั้นความรู้ในเรื่องกายวิภาคศาสตร์, สรีรวิทยา, และพยาธิวิทยา จึงกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีเลย แต่ก็เป็นเรื่องน่าแปลก เพราะบทความที่เขาได้บันทึกไว้เกี่ยวกับ "โรคกระดูกหักและข้อเคลื่อน" ของเขา ยังนับว่าทันสมัยมาก รวมทั้งได้เขียนถึงประโยชน์ของการนวดด้วย คำสอนของเขาเกี่ยวกับการวินิจฉัยและการรักษาโรค ก็นับว่าดีอย่างไม่น่าเชื่อ เรื่องการรักษาแผลเขาก็ชำนาญมาก ได้บรรยายไว้โดยละเอียดถึงวิธีการทำความสะอาด, การใช้ใบไม้พอก, การพักผ่อน, ตลอดจนการเข้าเฝือก เขาได้เน้นเป็นพิเศษถึงเรื่องความสำคัญของอาหาร, การพักผ่อน, และการหมั่นดูแลผู้ป่วย ระหว่างที่ธรรมชาติคอยรักษาแผลให้เอง

อีกอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของวงการแพทย์ ก็โดยที่เขาได้เขียนตำราแพทย์ไว้มาก เท่าที่รวบรวมไว้ที่หอสมุดแห่งเมืองอเล็กแซนเดรียเพียงแห่งเดียวเท่านั้นก็มีถึง ๘๗ เล่มแล้ว ซึ่งบรรดาแพทย์ได้ยึดถือเสมือนหนึ่งคัมภีร์สำหรับใช้สอนกันในสมัยต่อมา

การผ่าตัดในสมัยก่อนนั้นต้องกระทำกันสด ๆ อย่างดีก็กรอกเหล้าให้เมาเสียก่อน แล้วใช้คน ๓ คน คอยจับศีรษะไว้ ๑ คน และคอยจับกดเท้าไว้อีกข้างละคน ซึ่งเป็นเรื่องที่แสนจะทารุณมาก ยิ่งกว่านั้นยังพบว่าการผ่าตัดได้ผล แต่คนไข้มักจะตายภายหลัง ๑ สัปดาห์ เนื่องจากการอักเสบเป็นหนอง, บาดทะยัก, และเลือดเป็นพิษ ต่อมามอร์ตันและแจ๊คสันก็ได้นำเอายาสลบมาใช้ ลิสเตอร์และเซมเมลไวส์นำเอาวิธีการเอเซพติคและแอนติเซพติคมาใช้อีก ช่วยให้การรักษาด้วยการผ่าตัดได้ผลดีขึ้นเป็นลำดับ

โรคที่ร้ายแรงน่าสพึงกลัวในสมัยก่อน ๆ นั้น ได้แก่โรคระบาดต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ได้คร่าชีวิตมนุษย์ไปครั้งละมาก ๆ อาทิเช่น กาฬโรค, อหิวาตกโรค, ไข้ทรพิษ, ไข้รากสาดน้อย, และไข้เหลือง บางครั้งถึงกับทำให้เป็นเมืองร้าง และชาวบ้านเรียกกันว่า "โรคห่าลง" เป็นเหตุให้ผู้คนพากันล้มตายราวกับใบไม้ร่วง ที่เหลือก็อพยพหนีกันอย่างอุตลุด เป็นสภาพที่น่าเศร้าเหลือจักประมาณ ดังข้อความที่ดาเนียลดีโฟได้ตีพิมพ์ไว้ในปี พ.ศ. ๒๒๖๕ ถึงสภาพของการระบาดของโรคไข้ทรพิษในปีนั้นว่า "....เสียงร้องไห้กันระเบ็งเซ็งแซ่ ได้ยินออกมาถึงถนน เสียงสะอึกสะอื้นของผู้หญิงและเด็ก ดังเล็ดลอดออกมาตามประตูและหน้าต่างบ้านแทบ

ทุกหลังในเมือง เนื่องจากอาลัยญาติพี่น้องของเขาซึ่งกำลังเจ็บหนักใกล้จะตาย ช่างเสียดแทงหัวใจของผู้ได้ยิน ทำให้แทบจะไม่สามารถกลั้นน้ำตาไว้ได้...."

นอกจากโรคระบาดดังกล่าวแล้วก็ยังมีโรคประจำถิ่น เช่นมาเลเรีย, คุดทะราด, โรคเรื้อน, วัณโรค, โรคที่เนื่องจากการขาดโปรตีน, ขาดวิตะมิน, และขาดเกลือแร่ต่าง ๆ ได้แก่โรคตานขโมย, โรคเหน็บชา, โรคลักปิดลักเปิด, โรคกระดูกอ่อน, โรคหนังกระ(เพลเลกร้า) และโรคคอพอก ซึ่งล้วนแล้วแต่มีผู้ป่วยเป็นจำนวนล้าน ๆ คน

ในปัจจุบัน โรคต่าง ๆ ดังกล่าวได้หมดความสำคัญไปแล้ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าในทางการแพทย์ โดยที่รู้ถึงสาเหตุของโรค, รู้ถึงวิธีการติดเชื้อ, รู้ถึงพาหะที่นำโรค, รู้ถึงเรื่องความสำคัญของการทำส้วมที่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีแมลงวันตอม, การบริโภคน้ำและอาหารที่สะอาด รวมทั้งพบยาปฏิชีวนะที่ได้ผลปราบเชื้อโรคอย่างชงัดโดยเฟลมมิ่ง พบวิธีการปลูกฝีโดยเจนเน่อร์ พบวิธีการทำวัคซีนโดย ปาสเต้อร์ พบวิธีการทำซีรั่มโดยเบห์ ริงก์ พบยาซาลวาร์ซานซึ่งเป็นสารเคมีชนิดแรกที่นำมาใช้รักษาโดยแอร์ลิช สมัยก่อนนี้ถ้าใครเป็นโรคบาดทะยักจนมีอาการชักหลังแอ่น ถ้าทนได้ถึง ๔ วันก็หายเอง เป็นโรคปอดบวม ถ้าทนเป็นไข้ได้ถึง ๗ วันก็หาย เป็นไข้รากสาดน้อย ถ้าทนเป็นไข้อยู่ได้นานถึง ๒๑ วัน ก็หายได้เอง แต่ส่วนมากแล้วมักจะตาย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้ามากที่พญามัจจุราชมัดมือชกเอาข้างเดียว บัดนี้มียาดีที่รักษาอย่างได้ผลแล้วทั้งสิ้น จึงไม่เป็นเรื่องที่น่าวิตกอีกต่อไป

แต่แทนที่มนุษย์เราจะอยู่เย็นเป็นสุข กลับมีโรคใหม่ที่เกิดขึ้นควบคู่กับความเจริญของโลกทางด้านวัตถุเข้ามาแทนที่อีก ซึ่งเนื่องมาจากการกินดีอยู่ดีเกินไป, ขาดการออกกำลังกาย, มีความเครียดและวิตกกังวลเพิ่มขึ้น, สูบบุหรี่และดื่มสุราอันเป็นยาพิษมากขึ้น, ประสบอุบัติเหตุบนท้องถนนเพิ่มมากขึ้น ฉะนั้นโรคที่เป็นสาเหตุของการตายสูงสุดในปัจจุบันได้กลายเป็นโรคของคนรวย ซึ่งมาแทนที่โรคของคนจนในสมัยก่อน นั่นคือโรคหัวใจและหลอดเลือดตีบ, โรคมะเร็ง, โรคแรงดันเลือดสูง, โรคอ้วน, และโรคเบาหวาน

พระพุทธศาสนากับการแพทย์

ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล

ชีวิตย่อมเป็นสิ่งที่รักของทุก ๆ คน การตายด้วยเหตุที่ไม่สมควรจะตายจึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

ความผาสุก การอยู่ดีกินดี และการมีอายุยืน ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมวลมนุษย์ทุกรูปนามไม่ว่าหญิงหรือชาย ไพร่หรือผู้ดี เศรษฐีหรือยาจก สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า อโรคยา ปรมาลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ

เห็นได้ง่าย ๆ ระหว่างคนที่มีเงินเป็นล้านแต่นัยน์ตาบอด หรือต้องนอนแบบอยู่กับที่เพราะเป็นอัมพาตหรือเป็นโรคหัวใจ ใครจะเลือกเอาอย่างไหน ?

การที่จะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จำต้องกระทำไปพร้อม ๆ กันทั้งสองทาง ทางหนึ่งนั้นคือการศึกษาและปฏิบัติธรรม จะช่วยให้ประสบสุขทางใจ ผิวพรรณผ่องใส ไม่แก่ก่อนวัย และอายุยืน ส่วนอีกทางหนึ่งนั้นคือการศึกษาหาความรู้ในทางแพทย์ เพื่อจะได้รู้จักการป้องกันโรคและการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ก็จะช่วยให้มีสุขภาพอนามัยดี แข็งแรง และอายุยืนยาว ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยเมื่อ ๖๐ ปีที่แล้วมาอายุถัวเฉลี่ยของคนมีเวลาอยู่ชมโลกได้เพียง ๔๙ ปีเท่านั้น แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ได้เพิ่มขึ้นเป็น ๗๒ ปีแล้ว และไม่ช้าก็คงจะถึง ๑๐๐ ปี

อันการศึกษาและปฏิบัติตามธรรมะของพระบรมศาสดานั้น ก็เพื่อให้เข้าใจและรู้ซึ้งว่าธรรมะเป็นฝ่ายสูง ที่จะคอยช่วยป้องกันหรือรักษา ตัณหาซึ่งเป็นฝ่ายต่ำ ทั้งสองอย่างนี้เป็นข้าศึกต่อกัน กล่าวคือกิเลสตัณหานั้นอาจเปรียบได้กับเชื้อโรค ส่วนธรรมะนั้นเป็นเสมือนหนึ่งโอสถอันวิเศษที่จะคอยช่วยป้องกันหรือบำบัดรักษา โดยปกติแล้ว ธรรมชาติฝ่ายต่ำย่อมมีอิทธิพลมาก เพราะเป็นของธรรมดาโลกที่น้ำย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ ภาวะของจิตใจคนก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากกิเลสเป็นของต่ำที่มีความเย้ายวนมาก ไม่ว่าเหล้าหรือบุหรี่ ย่อมก่อให้เกิดตัณหาคือความทะยานอยาก แล้วชักนำจิตที่ไม่ได้ฝึกให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางทางที่ชั่วได้โดยง่าย ส่วนธรรมะเป็นของสูง เป็นเสมือนเครื่องห้ามล้อที่คอยยับยั้งไม่ให้บุคคลถลำไปสู่ในทางที่ชั่ว เป็นเครื่องอบรมจิตให้บรรลุความดี ให้มีสติคอยเหนี่ยวรั้ง ให้มีปัญญาคอย

สังหารกิเลส ให้มีหิริความละอาย, โอตตัปปะความเกรงกลัว, ขันติความอดกลั้น, และวิริยะความเพียร ให้ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม กอปรไปด้วย สัปปุริสธรรม, เทวธรรม, และพรหมวิหารธรรม จึงเป็นเสมือนเครื่องสูบน้ำที่คอยส่งน้ำให้ขึ้นไปสู่ที่สูงได้

ผู้ที่มีธรรมะย่อมมีความสุข มีจิตใจแจ่มใสปีติปราโมทย์ อินทรีย์หรือผิวพรรณก็ย่อมอิ่มเอิบผ่องใสตามไปด้วย และการที่คนไทยเราได้รับการสรรเสริญกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อยน่ารัก มีกิริยามารยาทนุ่มนวลน่าเอ็นดู พูดจาไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสน่าคบหาสมาคม รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง เหล่านี้ก็ล้วนแล้วมาแต่มีมูลเหตุจากการที่มีพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมประจำใจนั่นเอง

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาคือ การสงเคราะห์มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกให้มีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน ให้รู้จักรักใคร่กัน เห็นอกเห็นใจกัน ช่วยกันเกื้อกูลให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้รับอิสระเสรีภาพและความสะดวกสบายพอสมควรแก่อัตภาพไปชั่วชีวิตอันสั้นนี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องเมตตาว่าเป็นธรรมค้ำจุนโลก เพราะความเมตตาย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งการเป็นญาติในระหว่างสัตวโลกทั้งปวง

พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นศาสนาที่ประชาชนนิยมนับถือกันอย่างแพร่หลายมานานกว่าศาสนาอื่น ๆ แล้ว ยังได้รับการยกย่องว่า เป็นปรัชญา, วิทยาศาสตร์, และตำราสุขภาพจิตอย่างดีเลิศอีกด้วย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้รับชื่อว่าเป็นยอดจิตแพทย์, ยอดนักวิทยาศาสตร์, ยอดนักปรัชญา, และศาสดาเอกของโลก พระองค์ทรงเป็นโลกวิทูผู้รู้แจ้งโดยแท้ เพียบพร้อมด้วยพระวิสุทธิคุณ, พระปัญญาคุณ, และพระมหากรุณาธิคุณ ทรงอุตส่าห์สั่งสอนประชาชนเพื่อให้สังคมได้อยู่เย็นเป็นสุข นับตั้งแต่ทรงบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษาตราบจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา บัดนี้แม้กาลเวลาจะได้ล่วงเลยไปกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม ชื่อเสียงเกียรติคุณความดี, พระบรมสารีริกธาตุ, ตลอดจนพระพุทธรูปอันเป็นอนุสรณ์ของพระองค์ ก็ยังคงสถิตสถาพรอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งในโลก

ธรรมะของพระพุทธองค์ไม่เพียงแต่จะสอนถึงเรื่องอริยสัจจ์ ๔ คือ เรื่องทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มรรค เพื่อให้คนพ้นทุกข์และนิพพานเท่านั้น ยังสอนในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมทุกแง่ทุกมุม สอนให้เห็นซึ้งถึงธรรมชาติและสภาพความเป็นจริงของโลกในเรื่องอนิจจัง, ทุกขัง, อนัตตา, เรื่องโลกธรรม และกฎแห่งกรรม ดังในสมัยพุทธกาล สุภมานพบุตรโตเดยพราหมณ์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า "อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ทั้งหลายมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณงาม มีศักดาน้อย มีศักดามาก มีโภคะน้อย มีโภคะมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง" พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า "สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ดีเลวและประณีตได้"

นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ทรงชี้ให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของพรหมลิขิตแต่เป็นกรรมลิขิต ผู้ใดทำดีย่อมได้รับผลดี ผู้ใดทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วอย่างมิต้องสงสัย พระองค์ทรงสอนให้เข้าใจได้ง่าย โดยแสดงให้เห็นแจ้งพร้อมทั้งเหตุและผลตลอดจนการป้องกันและการรักษา ซึ่งเมื่อผู้ใดประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ย่อมได้รับความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต อาจประมวลคำสอนของพระองค์ที่มีบทบาทต่อการแพทย์ได้ดังนี้

๑. เกี่ยวกับสุขภาพจิต

ในปัจจุบันปรากฏว่าคนเราเป็นโรคจิตโรคประสาทกันมาก โดยเฉพาะในประเทศที่เจริญแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้งนี้ก็เพราะแต่ละคนต้องดิ้นรนขวนขวายต่อสู้เพื่อความเป็นอยู่ เนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้น วิทยาศาสตร์เจริญขึ้น ยิ่งโลกเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งทำให้มีปัญหาสังคม, ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ, ตลอดจนปัญหาครอบครัวและค่าครองชีพสูงมากขึ้นเป็นเงาตามตัว และยิ่งมีปัญหาการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้เกิดความเครียด, ความวิตกกังวล มากขึ้นไปอีก

สังคมไทย ในขณะนี้ก็ตกอยู่ ในรัศมีของกระแสน้ำ ที่เชี่ยว กราก ไหลวนร่วมกับประเทศอื่น ๆ ก่อให้เกิดความทุกข์ร้อนทั้งทางกายและทางใจ ทุกข์ทางกายเกิดจากการเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ นับตั้งแต่การเอารัดเอาเปรียบ สาดโคลนป้ายสี จี้ปล้น กดขี่ข่ม

เหงกัน จนถึงขั้นใช้อาวุธประหัตประหารทำลายชีวิตและทรัพย์สิน ความทุกข์ทางใจก็มีความหวาดระแวง ความเกลียดชัง การยุยงให้เกิดความแตกแยก ปลุกระดมมวลชนให้หลงเชื่อในทางที่ผิด ตลอดจนความประหวั่นพรั่นพรึงถึงภยันตรายที่จะมาถึงตนในลักษณะต่าง ๆ ความทุกข์ดังกล่าวนี้ได้แผ่ขยายราวกับโรคระบาดครอบคลุมไปทั่วทั้งในกรุงและชนบท ทำให้เกิดบรรยา-กาศอันมืดมัวสับสน ตัวใครตัวมัน ใช้กฎหมู่เหนือกฎหมาย ใกล้ยุคมิคสัญญีซึ่งชีวิตหมดค่าเหมือนผักปลาหรือสัตว์ในป่า ที่อาจถูกประหัตประหารเสียเมื่อใดก็ได้ จึงทำให้คนมีจิตวุ่นยิ่งกว่ายุคก่อน ๆ

อันสาเหตุของความเครียดนี้มีอยู่มากมายดังกล่าวแล้ว แม้ในครั้งพุทธกาลก็มีอย่างเช่นในรายของยศกุลบุตร ลูกเศรษฐีแห่งเมืองพาราณสี วันหนึ่งเกิดคลุ้มคลั่งเที่ยววิ่งร้องตะโกนไปว่า "โลกนี้วุ่นวายหนอ ! โลกนี้ขัดข้องหนอ ! " เมื่อผ่านมายังที่ ๆ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ พระองค์จึงตรัสว่า "ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง เชิญท่านมานั่งที่นี่เถิด" ครั้นยศะนั่งลงเรียบร้อยแล้ว พระองค์จึงได้ทรงแสดงเทศนาอนุปุพพีกถาว่าด้วย, ศีล, สวรรค์, โทษแห่งกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม ฟอกจิตยศกุลบุตรให้อ่อนลงและไกลจากนิวรณ์ทั้ง ๕ แล้วทรงแสดงอริยสัจจ์ ๔ ยศกุลบุตรก็เกิดธรรมจักษุบรรลุโสดาปัตติผลในขณะนั้นเอง กับในรายของปฏาจาราสาวสวยที่วิ่งแก้ผ้าโทง ๆ เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าในวิหารเชตวันเมืองสาวัตถีก็อีกรายหนึ่ง เนื่องจากเกิดสติวิปลาศขึ้นในฉับพลัน เพราะสามีและลูกน้อยทั้งสองได้มาตายไปต่อหน้าต่อตา มีความเศร้าจักสุดประมาณจึงคิดจะไปพึ่งพ่อแม่ ครั้นไปถึงบ้านกลับพบภาพที่สลดใจซ้อนเข้าอีก บ้านช่องพังทลายเพราะถูกพายุ คนในบ้านตายหมดรวมทั้งพ่อแม่และพี่ชาย ชาวบ้านกำลังช่วยกันเผาศพอยู่ จึงถึงกับเสียสติเป็นบ้า วิ่งกระเซอะกระเซิงเข้าไปในวัดเชตวัน ผ้าผ่อนหลุดลุ่ยร้องไห้เพ้อเพร่ำรำพันถึงแต่สามี, ลูก, พ่อ, แม่, และพี่ชายอย่างน่าเวทนา ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคกำลังทรงแสดงธรรมอยู่ เมื่อทอดพระเนตรเห็นก็ทรงแผ่พระเมตตาช่วย นางก็ได้สติและบังเกิดความอาย ชายคนหนึ่งก็โยนผ้าให้นุ่ง นางนุ่งผ้าแล้วก็ตั้งใจฟังธรรม พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงธรรมให้ถูกกับอัธยาศัยของนาง ความว่า "เธอจงแสวงหาตัวเองเถิด การเป็นทุกข์ไม่มีประโยชน์อันใด เวลาที่ใครจะตาย ย่อม

ไม่มีบุตร ไม่มีบิดามารดา หรือญาติมิตรผู้ใดจะช่วยได้เลย ผู้มีปัญญาสำรวมในศีลเมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ควรแสวงหานิพพานอันเป็นที่ดับทุกข์เถิด" นางปฏาจาราเมื่อได้ฟังแล้วก็ซาบซึ้งและบรรลุเป็นพระโสดาบัน จึงออกบวชเป็นภิกษุณี ไม่ช้าก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นภิกษุณีผู้เลิศฝ่ายพระวินัย

คำสอนของพระองค์ในแต่ละอย่างแต่ละเรื่อง เมื่อผู้ใดได้ฟังแล้วย่อมเข้าใจได้แจ่มแจ้งเหมือนกับหงายของที่คว่ำ, บอกทางแก่คนหลง, หรือตามตะเกียงในที่มืด ให้คนสามารถแลเห็นทางได้ฉะนั้น ตัวอย่างเช่นพระองค์ได้ทรงชี้ให้เห็นโทษของความโกรธว่า "ความโกรธนั้นเมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใดแล้ว จะยังความเดือดร้อนให้ดังนี้คือ ๑. ย่อมมีผิวพรรณทราม ๒. ย่อมนอนเป็นทุกข์ ๓. ย่อมประสบความฉิบหาย ๔. โภคทรัพย์จะเสื่อมสิ้นไป ๕. แม้จะได้ยศมาแต่เดิม ก็จะเสื่อมจากยศนั้น ๖. มิตรสหายจะละจากไปหมด ๗. ผู้มีความโกรธย่อมประพฤติทุจริตทั้งกายวาจาและใจ นั่นคือคนโกรธย่อมไม่เห็นธรรม ย่อมไม่มีสติ ไม่มีหิริโอตตัปปะ คือความละอายหรือเกรงกลัวต่อบาป ย่อมก่อกรรมที่ทำได้ยากเหมือนเป็นของง่าย ย่อมไม่มีความเคารพต่อสิ่งใด ๆ ย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟเผา รวมทั้งย่อมทำลายชีวิตตนเองได้ง่าย ผู้มักโกรธจึงพึงฝึกฝนตนด้วยปัญญา มีความเพียรอันเป็นสัมมาทิฏฐิ ตัดอกุศลธรรมแต่ละอย่างเสียให้เด็ดขาด ละเสียซึ่งความโลภ, ความริษยา, ความคับแค้นใจ เมื่อฝึกฝนได้ดังนี้แล้วก็จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะและจักปรินิพพาน

ความเครียดหรือความเหนื่อยใจ ความวิตกกังวล มีผลต่อระบบประสาทและระบบต่อมไร้ท่อของร่างกาย มีการหลั่งฮอร์โมนแอดเรนะลีนและคอร์ติโซนจากต่อมหมวกไตมาก ทำให้ระดับน้ำตาลและโฆเลสเตอรอลในเลือดเพิ่ม เซ็ลล์ต่าง ๆ ต้องทำงานมากขึ้น ความเครียดจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้แก่ก่อนวัย สุขภาพเสื่อม ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ แรงดันเลือดสูง เป็นแผลในกระเพาะ เป็นโรคเบาหวาน เป็นโรคหลอดเลือดหัวใจ ตลอดจนเป็นโรคจิตโรคประสาทได้ง่าย ต้นเหตุของความเครียดที่สำคัญคือกิเลสอันได้แก่ความโลภ, ความโกรธ, และความหลง ซึ่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า "ความเป็นอยู่ของบุคคลที่มีกิเลสห่อหุ้มจิตนั้นย่อมเป็นประดุจคนบ้า เพราะกิเลสเปรียบเหมือนไฟที่คอยเผาผลาญร่างกายอยู่ตลอดเวลา"

และเมื่อมีผู้ทูลถามพระองค์ว่า "ภิกษุทั้งหลายที่ประพฤติพรหมจรรย์สงบอยู่ในป่า บริโภคอาหารเพียงมื้อเดียว แต่ทำไมผิวพรรณจึงผ่องใส ?" พระองค์ได้ตรัสตอบว่า "เพราะเธอทั้งหลายไม่เศร้าถึงสิ่งที่ล่วงเลยไปแล้ว ไม่เพ้อหวังถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง ยังชีพให้เป็นไปด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เพราะเหตุนี้แลผิวพรรณจึงผ่องใส ส่วนผู้ที่มัวแต่เพ้อหวังถึงสิ่งที่ล่วงเลยไปแล้ว นั่นแหละคือคนโง่ คนโง่จึงได้ซูบซีดเหมือนไม้อ้อสดอันถูกตัดขาดจากต้นจึงเหี่ยวแห้งไปฉะนั้น"

นายแพทย์เซลี่ย์ ได้ทดลองให้หนูอยู่ในภาวะความเครียดเป็นเวลานานพอสมควร เช่นให้ได้ยินเสียงดังหนวกหูอยู่เรื่อย หรือให้อยู่ในที่ ๆ มีอากาศเย็นจัด แล้วเอาหนูเหล่านี้มาผ่าตรวจดู ก็ได้พบสิ่งที่น่าสนใจมาก คือต่อมหมวกไตและต่อมธัยมัสซึ่งเป็นต่อมที่ผลิตฮอร์-โมนเพื่อคอยช่วยรักษาดุลย์ของร่างกาย รวมทั้งเยื่อบุของกระเพาะอาหารจะมีเลือดคั่งจนถึงกับมีเลือดออก จึงได้อธิบายว่า ความเครียดเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้อวัยวะต่าง ๆ พิการและเกิดเป็นโรคขึ้นได้ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตใจ ฉะนั้นผู้ที่ฉลาดจึงพึงหลีกเลี่ยงความเครียดให้มาก ๆ และการหลีกเลี่ยงที่ดีที่สุดก็คือการปล่อยวาง ตามแบบที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้นั่นเอง ผู้ใหญ่บางคนชอบพกแต่ความวิตกกังวลอยู่เรื่อย ไม่ว่าเรื่องของลูก ๆ หลาน ๆ หรือญาติพี่น้อง คนพวกนี้จัดว่ามีกรรม แม้กระทั่งจะหลับจะนอนก็ไม่เป็นสุข

พอลวูดในปี ๒๕๐๒ ได้กล่าวว่า "แรงดันเลือดสูงนี้ มีความสัมพันธ์กับความเจริญของโลกทางด้านวัตถุ" ลิบก็อทในปี ๒๕๐๕ ก็ได้สนับสนุนว่า พวกข้าราชการ, ผู้จัดการ, หรือหัวหน้าหน่วยงาน เป็นแรงดันเลือดสูงกันถึง ๔๓ % ผลการวิจัยของบริษัทรับประ-กันชีวิตในอเมริกาก็พบว่า แรงดันเลือดสูงเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญอันดับหนึ่งโดยมีอัตราตายสูงถึง ๓๔๙ ต่อ ๑ แสนคน ส่วนที่ตายด้วยโรคมะเร็งมีเพียง ๑๐๔ คนเท่านั้น

ตัวอย่างที่ช่วยสนับสนุนว่า ความเครียดเป็นเหตุหนึ่งที่ช่วยให้โฆเลสเตอรอลในเลือดสูงก็คือ ข้าราชการผู้หนึ่งซึ่งทำงานอยู่ในทำเนียบประธานาธิบดีอเมริกันในตำแหน่งที่ไม่สำคัญนัก มีระดับโฆเลสเตอรอลในเลือดเป็นปกติ ครั้นต่อมาไม่นาน ได้เลื่อนขึ้นไปรับ

ตำแหน่งที่ต้องมีความรับผิดชอบมาก ปรากฏว่าโฆเลสเตอรอลในเลือดได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ต่อมาก็เป็นโรคหลอดเลือดหัวใจ พวกสมุห์บัญชีของธนาคารและร้านค้าต่าง ๆ ก็เช่นกัน ปรากฏว่า โฆเลสเตอรอลในเลือดจะเพิ่มขึ้นระหว่างที่มีการงบดุลย์ และลดลงภายหลังที่งานได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ด้วยเหตุนี้นายแพทย์ฟรีดแมนจึงได้กล่าวเมื่อปี ๒๕๐๒ ว่า "คนที่คร่ำเคร่งอยู่กับงาน จะมีโอกาสเป็นโรคหัวใจได้ง่ายกว่าคนที่ทำงานตามสบาย ๖–๘ เท่า"

ศีลธรรมเปรียบได้กับยาที่ช่วยป้องกันและบำบัดโรคทุกข์ ธรรมะที่พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนนั้นแม้จะมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ทั้งจัดเข้าไว้ในประเภทต่าง ๆ กัน เช่น ศีล, สมาธิปัญญา ก็ดี ทรงสั่งสอนถึงประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์ภายหน้า, และประโยชน์อย่างยิ่ง คือมรรคผลนิพพานก็ดี อาจประมวลได้ใน ๓ หัวข้อเท่านั้นคือ ให้ละชั่ว, ให้ทำดี, และทำจิตให้ผ่องใส **การทำจิตให้ผ่องใสนี้แหละเป็นการรักษาสุขภาพจิตอย่างดีเลิศ**

ร่างกายของคนเรานั้น ทางหลักธรรมะถือว่าประกอบด้วยรูปกับนาม หรือกายกับจิต (ใจ) โดยที่จิตทำหน้าที่เป็นนาย ส่วนกายเป็นบ่าว ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า มโนปุพฺพํ คมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา แปลว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นหัวหน้า สำเร็จด้วยใจ" กล่าวคือถ้าใจดี กายวาจาก็ย่อมดีตาม ถ้าใจชั่ว กายวาจาก็ชั่วตาม สุขหรือทุกข์จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากใจ และเมื่อเกิดทุกข์ทางใจขึ้นแล้ว ทุกข์ทางกายก็เกิดขึ้นด้วยในทำนองเดียวกัน เมื่อเกิดทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจก็ติดตามมาทันที อันพื้นเพเดิมของจิตนั้นผุดผ่องประภัสสร แต่เพราะมีหน้าที่คิดนึกและคอยรับอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งร้ายและดีที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้ง ๖ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา จึงต้องแปดเปื้อนด้วยสิ่งเศร้าหมอง คือกิเลสที่จรมา เปรียบเหมือนน้ำสีต่าง ๆ เดิมนั้นก็เป็นน้ำที่ใสสะอาด ครั้นเมื่อใส่สีชนิดใดลงไปก็ย่อมกลายเป็นสีชนิดนั้น

อันจิตหรือใจนี้แหละที่บันดาลให้เกิดสุขหรือทุกข์ขึ้น แล้วแต่อารมณ์อันเกิดจากการกระตุ้นของอาตนะภายนอกทั้ง ๖ ต่ออายนะภายในซึ่งเป็นคู่กัน ถ้าเป็นอารมณ์ที่พอใจก็เป็นสุข ไม่พอใจก็เป็นทุกข์ พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้รู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นว่านี่เป็นตัวเรานี่เป็นของ ๆ เรา แล้วก็ย่อมจะไม่เกิดทุกข์ ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ว่า คนมีลูกก็เป็นทุกข์เพราะ

ลูก คนมีภรรยาก็เป็นทุกข์เพราะภรรยา คนมีเงินก็เป็นทุกข์เพราะเงิน ขั้นต่อไปพระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้รู้จักทำใจให้สงบ เพื่อให้เกิดปัญญาอันเห็นแจ้ง โดยทรงวางหลักปฏิบัติ ๓ ขั้น อันเป็นบันไดไปสู่นิพพาน ได้แก่ศีล, สมาธิ, ปัญญา ที่เรียกไตรสิกขา คือศีลเป็นเครื่องปราบวีติกกมกิเลส ได้แก่กิเลสอย่างหยาบที่แสดงออกมาทางกายวาจา เมื่อบุคคลมีศีล โทษที่เกิดขึ้นทางกายและวาจาก็ไม่มี ความสงบก็ย่อมเกิดขึ้น สมาธิคือความตั้งใจมั่น ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต เป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องปราบปริยุฏฐานกิเลส คือกิเลสอย่างกลางอันได้แก่นิวรณ์ มีกามฉันท์และพยาบาทเป็นต้น ที่ก่อกวนกลุ้มรุมจิตให้ฟุ้งซ่านเดือดร้อนกระวนกระวาย เมื่อมีสมาธิเสียแล้ว ความวุ่นวายทางจิตใจก็จะสงบลง ส่วนปัญญานั้นเป็นเครื่องปราบกิเลสอย่างละเอียดที่เรียกอาสวะหรืออนุสัย ซึ่งหลงเหลือตกค้างนอนนิ่งอยู่ในจิตให้หมดไปโดยไม่ให้มีเชื้อเหลืออยู่ จึงนับว่าเป็นการตัดขาดอย่างสิ้นเชิง และไม่มีความทุกข์อีกต่อไป

โดยที่ใจเป็นสิ่งแปรปรวน เกิดดับกวัดแกว่งไปตามอารมณ์ได้ง่ายและรวดเร็วมาก พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ใช้สติคอยเหนี่ยวรั้งป้องกัน คอยสอดส่องทั้งภายนอกและภายใน เปรียบเหมือนการวางยามไว้คอยตรวจตราคนเข้าออก โดยให้มีอินทรีย์สังวรได้แก่การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ ไม่ให้ยินดีในเวลาเห็นรูป, ฟังเสียง, ดมกลิ่น, ถูกต้อง โผฏฐัพพะ, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ส่วนวิธีรักษานั้นก็ต้องมุ่งที่ปมคือแก้ที่เหตุซึ่งได้แก่อวิชชา เพราะฉะนั้นวิธีถอนรากตัณหาซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ จึงต้องใช้ปัญญาเป็นโอสถ ปัญญาอันพิจารณาเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ย่อมกำจัดกิเลสได้ ดุจดวงอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืดให้สว่าง โดยให้มองทะลุเห็นว่า กิเลสก็คือเหยื่อซึ่งเกี่ยวเบ็ดคือความทุกข์ไว้ข้างใน ฉะนั้นเมื่อเราไม่หลงไปกินเหยื่อก็ย่อมไม่ติดเบ็ด จึงเป็นอันตัดมูลรากแห่งความเดือดร้อนนั้น ๆ เสียได้ แล้วความสุขเกิดขึ้น ดังพระพุทธภาษิตว่า อุปสนฺโต สุขํ เสนฺติ แปลว่า "ผู้สงบระงับย่อมอยู่เป็นสุข" และ สุสุขํ วต ชีวาม อาตุเรสุ อนาตุรา อาตุเรสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อนาตุรา แปลว่า "เราอยู่สบายดีหนอ ขณะที่เขากระวนกระวายกัน เมื่อมนุษย์กระวนกระวายอยู่ เราเป็นผู้ ไม่กระวนกระวาย" นั้นคือผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ บุญกุศลก็ย่อมเกิดขึ้น ยังผลให้ได้รับสันติสุขคือความเยือกเย็นใจ ปลอดโปร่งใจ ปลอดโปร่งกาย มีจิตใจแจ่มใส แช่มชื่นเบิกบานตลอดกาล

๒. เกี่ยวกับเรื่องการกิน

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนถึงหลักสำคัญที่สุดของโภชนาการ อันได้แก่ โภชเนมัตตัญญุตา คือ อย่ากินให้มากไป อย่ากินให้น้อยไป พึงกินแต่พอดี ๆ โดยทรงอุปมาให้เห็นว่า ร่างกายนี้เปรียบเหมือนม้าที่คนใช้ขี่เพื่อเดินทางไกล เจ้าของม้าต้องฉลาดในการบำรุงเลี้ยงม้าของตนไม่ให้มันผอมจนไม่มีแรง แต่ก็ไม่ให้อ้วนมากจนวิ่งไม่ไหว ควรเลี้ยงให้มันพอเหมาะให้เป็นม้าที่แข็งแรงอดทนคล่องแคล่ว ใช้งานได้ดี ไม่เจ็บไข้ง่าย ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงสอนเรื่องนี้กว่า ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว แต่นักโภชนาการก็เพิ่งจะเห็นถึงความสำคัญและได้นำมาปฏิบัติกันเมื่อ ๒๐ กว่าปีมานี้เอง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในสมัยก่อนนั้น คนเป็นโรคขาดอาหารและตายกันมาก เนื่องจากการขาดแคลนอาหารอย่างหนึ่ง และจากการกินไม่เป็นอีกอย่างหนึ่ง มัวหลงเข้าใจผิดว่าเมื่อกินให้อิ่มแล้วก็เป็นอันว่าใช้ได้ หาได้มีความรู้ในเรื่องสารอาหารที่สำคัญ ๆ และจำเป็น เช่นโปรตีน, ไวตามิน และเกลือแร่ต่าง ๆ หาได้ทราบว่าคนเราอาจเป็นโรคขาดอาหารได้ทั้ง ๆ ที่มีอาหารอยู่เต็มกระเพาะ เพราะไม่รู้จักเรื่องการกินที่ถูกต้อง นักโภชนาการจึงได้แก้ไขเรื่องนี้โดยแนะนำให้กินไข่วันละ ๒ ฟอง กินนมอีกวันละแก้ว ให้กินอาหารดี ๆ กินข้าวน้อย ๆ กินกับมาก ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการผลิตอาหารที่ให้พลังงานสูง แม้กระทั่งนมก็ยังเติมเหล็กเติมแคลเซี่ยมให้ ยังผลให้คนเป็นโรคอ้วนและโรคอื่น ๆ ตามมาสารพัด เนื่องจากการกินมากเกินไป ที่สำคัญ ๆ ก็คือโรคเบาหวาน, โรคเก๊าท์, โรคนิ่วน้ำดี, แรงดันเลือดสูง, ไขมันในเลือดสูง, รวมทั้งเป็นโรคหลอดเลือดหัวใจ ซึ่งเป็นสาเหตุการตายอันดับหนึ่งของโลกในปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพราะส่งเสริมให้กินมากจนเกินไปนั่นเอง โดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องทางสายกลางของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในปัจจุบันนี้จึงได้แนะให้เพลาการกินลง ไข่ก็ให้ลดลงเหลือเพียง ๒ วัน ต่อ ๑ ฟอง นมก็ให้ดื่มน้อยลง น้ำมันสัตว์ก็ให้กินลดลง ให้หันมากินน้ำมันพืชมากขึ้นแทน อาหารก็ผลิตชนิดที่ไร้คุณค่า ให้มีพลังงานแต่น้อย เพื่อช่วยลดความอ้วน ฯลฯ

นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังได้ทรงสอนให้กินเป็นเวลา สอนให้พิจารณาโดยแยบคายก่อนแล้วจึงบริโภค ไม่ใช่บริโภคเพื่อเพิ่มพูนกิเลสตัณหา แต่บริโภคเพียงเพื่อทำนุบำรุง

ร่างกายให้คงดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น จะได้ไม่ต้องมัวเป็นภาระในเรื่องการกิน ทรงสอนถึงวิธีปฏิบัติเพื่อไม่หลงกินอาหารมากเกินไปจนอ้วนว่า "บริโภคให้พร่องก่อนที่จะอิ่มอยู่ ๔–๕ คำ แล้วจึงดื่มน้ำ ก็จะได้รวมเป็นอิ่มพอดี ไม่แน่นท้องมากเกินไป"

พระองค์ได้ทรงสอนละเอียดมากในเรื่องการกิน สอนถึงอาหารที่ควรกิน (กัปปิยะ) และสิ่งที่ไม่มีโทษ(อนวัชชะ) ทรงห้ามกินเนื้อ ๑๐ ชนิดที่อาจเป็นภัยได้ เช่นเนื้อเสือและเนื้อหมีเป็นต้น ทรงห้ามไม่ให้กินเนื้อสดๆ เพราะคงทราบดีถึงเรื่องโรคพยาธิที่กำลังเป็นกันมากทั่วโลกอยู่ในขณะนี้ ทรงห้ามมิให้กินไปพลางคุยไปพลาง เพราะทรงเกรงว่าอาหารจะตกลงไปในหลอดลมตาย ฯลฯ (รายละเอียดมีในเรื่อง "การรักษาโรคอ้วนและโรคเบาหวานโดยใช้ธรรมะวารสารเบาหวานปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑, ๒๕๑๙)

๓. เกี่ยวกับเรื่องการเสพสุราและของมึนเมา

พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นโทษของการดื่มน้ำเมาว่ามีอยู่ ๖ อย่างคือ ๑. เสียทรัพย์ ๒. ก่อการทะเลาะวิวาท ๓. เกิดโรค ๔. ต้องถูกติเตียน ๕. ไม่รู้จักอาย และ ๖. ทอนกำลังปัญญา

ในปัจจุบันคนนิยมดื่มเหล้ากันมากและเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ทั้งๆ ที่เรื่องนี้พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติเป็นศีลให้พระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ละเว้นจากการดื่ม โดยที่ทรงตระหนักดีว่า เหล้าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดทุกข์ เนื่องจากทำให้เกิดความประมาทขาดสติสัมปชัญญะ และทำให้เกิดโรค ดังที่ทราบซึ้งกันดีอยู่แล้ว (วารสารสุขภาพปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒, ๒๕๑๖) จากรายงานขององค์การอนามัยโลกฉบับล่าสุด ได้กล่าวถึงสถิติของผู้ที่ติดเหล้าและตายว่าได้เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายเท่าในระยะ ๒–๓ ปีมานี้ โดยเฉพาะในเด็กๆ อายุ ๑๘–๑๙ ปีเป็นโรคติดเหล้ากันมากขึ้นร่วมกับการติดสิ่งเสพติดอื่นๆ ด้วย จากการสำรวจพบว่าแอลกอฮอล์เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยถึงกับต้องเข้านอนในโรงพยาบาลมีจำนวน ๑๐–๑๕%

ในอเมริกาซึ่งมีคน ๒๕๐ ล้านคนพบว่าพากันดื่มเหล้ามากกว่า ๕๐ ล้านคน กับที่ถูกเหล้าดื่มอีกกว่า ๑ ล้านคน เฉพาะผู้ป่วยโรคจิตที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเป็นผู้ติดเหล้าถึง ๒๖% และถ้าคิดเฉพาะในผู้ที่อายุระหว่าง ๓๕–๖๔ ปี แล้ว จะสูงถึง ๔๐%

ในประเทศอังกฤษซึ่งมีพลเมือง ๕๐ ล้านคน ปรากฏว่าเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังถึง ๓ แสน ๕ หมื่นคน เฉพาะคนเดินถนนและคนขับรถที่เมาเหล้าถูกตำรวจจับในปีที่แล้วก็มีถึง ๑ แสน ๓ หมื่นคน

ประเทศโปแลนด์ซึ่งผลิตเหล้าว้อดก้าที่มีฤทธิ์แรงที่สุด ปรากฏว่าจากจำนวนพลเมือง ๓๓ ล้านคน เป็นโรคพิษสุราเรื้อรังไม่ต่ำกว่า ๔ แสนคน

สำหรับพิษของแอลกอฮอล์นั้นที่สำคัญ ๆ ก็คือ ทำให้เป็นโรคตับแข็ง, หลอดเลือดแตกในสมอง, โรคจิต, โรคขาดอาหาร, และโรคแผลในกระเพาะ นอกจากนั้นยังอาจได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุและก่อการทะเลาะวิวาท รวมทั้งก่ออาชญากรรมทำให้บ้านเมืองไม่สงบอีกด้วย จึงเป็นเรื่องที่เห็นได้ชัดว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เห็นการณ์ไกลอย่างแท้จริง

ยังการติดยาเสพติดและของมึนเมาต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงห้ามรวมอยู่ในศีลข้อที่ ๕ นี้อีก ในปัจจุบันก็พบว่าเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมเช่นเดียวกัน เฉพาะเมืองไทยเราปรากฏว่ามีผู้ติดยาเสพติดให้โทษมากที่สุดในย่านภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยที่มีถึง ๕ แสนคน นับว่าเป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างยิ่ง

แม้แต่บุหรี่ พระเถระบางองค์ก็มีความเห็นว่าเป็นการไม่สมควรสำหรับภิกษุ จึงมีหลายวัดที่น่ายกย่องสรรเสริญซึ่งมีเจ้าอาวาสที่เคร่งและเห็นถึงพิษบุหรี่ เช่นวัดชลประทานรังสฤษดิ์, วัดธาตุทอง, วัดหินหมากเป้งจังหวัดหนองคาย, และสำนักสงฆ์บึบผลิวนาราม จังหวัดระยอง เป็นต้นที่ห้ามพระสูบบุหรี่อย่างเด็ดขาด นับว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมและควรได้รับการอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง สำหรับเรื่องนี้ข้าพเจ้ามีประสบการณ์ที่ใคร่เรียนให้ทราบว่ามีพระบวชใหม่หลายองค์ที่เพิ่งริสูบบุหรี่ตอนบวชนี่เอง เนื่องจากมีเวลาว่างมากและประชาชนนิยมเอาบุหรี่ไปถวายกัน ก็เท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมให้พระสูบบุหรี่มากขึ้น จึงไม่น่าประหลาดใจว่า ทำไมพระจึงสูบบุหรี่กันมากกว่าคฤหัสถ์เสียอีก ส่วนข้าพเจ้าเองกลับไปเลิกสูบบุหรี่เอาได้ตอนบวชพระวันแรกเมื่อ ปี ๒๕๐๘ เพราะเห็นว่าบุหรี่เป็นกิเลสและเป็นของสกปรก เลยได้เที่ยวแนะนำนวกะด้วยกันที่เพิ่งไปริสูบเอาตอนบวชหลายรูปว่าไม่เป็นการสมควร ไม่ช้าก็จะต้องตกเป็นทาสและได้ปริญญาติดบุหรี่เป็นที่ระลึกเมื่อลาสิกขาบท จึงใคร่

ขอบิณฑบาตบรรดาพระคุณเจ้าทั้งหลายให้เลิกสูบบุหรี่กันเสียที จะได้อานิสงส์อย่างยิ่ง เพราะบุหรี่ก็จัดอยู่ในพวกของมึนเมาที่เป็นยาพิษโดยแท้ แต่เพราะพิษของมันกว่าจะแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นมะเร็งปอด, ถุงลมในปอดพอง, หรือโรคหลอดเลือดหัวใจ ต้องใช้เวลากว่า ๒๐ ปีขึ้นไป คนจึงไม่ใคร่กลัวกัน ถ้าแม้นสูบบุหรี่วันนี้แล้วพรุ่งนี้เป็นโรค คนก็คงเลิกสูบบุหรี่กันหมดนานแล้ว(อ่านเรื่อง "มาเลิกสูบบุหรี่กันเถอะ" ในวารสารเบาหวานปีที่ ๓ ฉบับที่ ๕, ๒๕๑๔)

๔. เกี่ยวกับเรื่องกามโรค

พระพุทธองค์ทรงสอนให้ภิกษุถือพรหมจรรย์ จึงปลอดจากกามโรคโดยเด็ดขาด ส่วนคฤหัสถ์นั้นพระองค์ทรงสอนไม่ให้ไปเที่ยวยุ่งกับหญิงอื่นชายอื่นนอกเสียจากภรรยาหรือสามีของตน ก็นับว่าถ้าผู้ใดประพฤติตามก็ย่อมแคล้วคลาดจากกามโรคได้เช่นกัน

น่าสงสารผู้ที่ไม่ได้รักษาศีลหรือฟังธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องตกเป็นเหยื่อของโรคร้ายนี้ ซึ่งกำลังระบาดอย่างแพร่หลายไปทั่วโลกในขณะนี้รวมทั้งประเทศไทยเราด้วย องค์การอนามัยโลกได้ออกแถลงการณ์ว่า โรคหนองในในปี ๒๕๑๓ ได้เพิ่มขึ้น ๕% ในแคนาดาและเดนมาร์ค กับ ๗% ในอังกฤษ อัตราการเป็นโรคหนองในในคนอเมริกันประมาณว่ามีถึง ๙๐๐ คนต่อประชากร ๑ แสน ทั้งประเทศจึงมีผู้ป่วยรวมกันถึง ๑ ล้าน ๘ แสนคน ส่วนในสวีเดนมี ๔๘๕ คนต่อประชากร ๑ แสน ปรากฏว่าผู้ที่กำลังอยู่ในวัยหนุ่มเป็นกันมากขึ้น และได้แพร่เชื้อเข้าไปสู่พวกผู้หญิงอย่างรวดเร็ว นายแพทย์ฟรังซิสโกเจดีย์ผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลกภาคพื้นแปซิฟิค ก็ได้รายงานเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า สถิติกามโรคได้ระบาดเพิ่มขึ้นในเอเซียอย่างน่าตกใจ และได้กล่าวว่าเชื้อโรคหนองในดื้อต่อยาปฏิชีวนะเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตกและอันตรายอย่างยิ่ง

สำหรับเมืองไทยเรานั้น ปรากฏว่าเฉพาะที่มาขอรับการรักษาในหน่วยควบคุมกามโรคของกระทรวงสาธารณสุขในปี ๒๕๑๗ มีจำนวนถึง ๒๖๑,๖๓๙ ราย และพบว่ากลุ่มผู้มีอายุระหว่าง ๒๐–๒๔ ปี เป็นกันมากที่สุดถึง ๑๑๓,๑๖๔ รายหรือ ๔๓.๒๕% รองลงไปคือกลุ่มผู้มีอายุ ๑๕–๑๙ ปี ๖๓,๖๓๙ ราย คิดเป็น ๒๔.๓๒% และกลุ่ม ๒๕–๒๙ ปีมี ๔๘,๙๓๕ รายหรือ ๑๘.๗๐% ส่วนผู้ที่เป็นแล้วรักษาด้วยตนเองหรือรักษาตามคลีนิคคงมีมากกว่าจำนวนนี้อีกหลายเท่า

๕. เกี่ยวกับเรื่องการออกกำลังกาย

การออกกำลังจัดว่าเป็นยาอายุวัฒนะตามธรรมชาติ ช่วยให้ร่างกายเจริญ, ช่วยให้ท้องไม่ผูก, ช่วยให้ร่างกายเผาผลาญน้ำตาลและไขมันมากขึ้น, ช่วยให้โฆเลสเตอรอลในเลือดลดลง, ช่วยให้มีเลือดไปเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ มากขึ้น กล้ามเนื้อ, หัวใจ, ปอดแข็งแรง ทรวดทรงดี, อายุยืน, และไม่แก่ก่อนวัย (อ่านเรื่อง "มาออกกำลังกันเถอะ" ในวารสารเบาหวานปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑,๒๕๑๕) แต่ในสมัยนี้ซึ่งโลกเจริญมากทางด้านวิทยาศาสตร์ เป็นเหตุให้มีเครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ มาก เช่นมีรถยนต์, มีลิฟท์, มีบันไดเลื่อน, มีรถแทร็กเตอร์ใช้, มีโทรศัพท์ที่คอยช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในยุคนี้สะดวกสบายมากจนเกินไป ยังผลให้โอกาสที่จะต้องออกแรงนั้นมีน้อยลง ๆ โดยหาเฉลียวใจไม่ว่าเป็นการปฏิบัติตัวที่ผิดกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นพออายุเกิน ๔๐ ปีขึ้นไปแล้วจึงอ้วนกันเสียเป็นส่วนมาก และเกิดเป็นโรคต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว (อ่านเรื่อง "โรคอ้วน" ในวารสารเบาหวานปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑,๒๕๑๓) อย่างเช่นผลของการวิจัยในอเมริกาถึงสาเหตุของโรคหลอดเลือดหัวใจซึ่งทำให้คนอเมริกันตายถึงปีละ ๗ แสนคนหรือนาทีละ ๑ คน พบว่ามีสาเหตุสำคัญๆ ๖ ข้อ คือ ๑. โฆเลสเตอรอลในเลือดสูง ๒. แรงดันเลือดสูง ๓. ความเครียด ๔. สูบบุหรี่จัด ๕. ขาดการออกกำลัง และ ๖. อ้วน (อ่านเรื่อง "โรคนัสเซอร์" ในวารสารเบาหวานปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖, ๒๕๑๓)

พระบรมศาสดาทรงสอนให้ภิกษุทั้งหลายออกกำลังกายเป็นประจำ ได้แก่การบิณฑบาตเป็นกิจวัตรในตอนเช้า, การตักน้ำ, การหมั่นกวาดลานวัด และทำความสะอาดเสนาสนะ, การเดินจงกรม, ตลอดจนการจาริกและธุดงค์ไปยังที่ไกล ๆ พระองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการเดินว่า ๑. โรคภัยน้อย ๒. เดินทางไกลทน ๓. ทำความเพียรทน ๔. ช่วยย่อยอาหาร ๕. ช่วยให้จิตใจแช่มชื่นเบิกบาน เป็นสมาธิตั้งมั่น พระพุทธองค์โปรดการเดินจงกรมและจาริกตลอดพระชนมายุ จึงมีพระวรกายแข็งแรงและพระชนมายุยืนยาวถึง ๘๐ พรรษา ส่วนพระอานนท์พุทธอนุชา ซึ่งคอยเสด็จติดตามพระพุทธองค์ประดุจเงา ก็มีพระชนมายุถึง ๑๒๐ พรรษา ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงเป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ในการ

ปฏิบัติตัวเพื่อสุขภาพอย่างแท้จริง และถ้าใครปฏิบัติตามแล้วจะไม่มีโอกาสเกิดเป็นโรคหลอดเลือดหัวใจได้เลย

๖. เกี่ยวกับเรื่องความสะอาด

ความสะอาดเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเกี่ยวกับการป้องกันโรค เพราะเกี่ยวกับการที่เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายได้ง่าย ไม่ว่าทางปาก, ทางจมูก, ทางอวัยวะสืบพันธุ์, หรือทางผิวหนังที่เป็นแผล อันเป็นเหตุให้เกิดโรคที่ร้ายแรงเช่นวัณโรค, โรคเรื้อน, โรคบิด, ไข้รากสาดน้อย, กามโรค, ตลอดจนบาดทะยักถึงตายได้ง่าย

พระพุทธองค์ทรงเข้มงวดมากในเรื่องความสะอาด ไม่ว่าในเรื่องการบริโภค, เรื่องเครื่องนุ่งห่ม, หรือที่อยู่อาศัย ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงประสูติก่อนป๊าสเต้อร์ผู้ค้นพบเรื่องจุลินทรีย์ถึง ๒ พันปี ตัวอย่างเช่นทรงห้ามไม่ให้ภิกษุฉันเนื้อสด ๆ เพราะคงตระหนักดีถึงความไม่ปลอดภัย นี้เป็นเรื่องจริงอย่างยิ่ง เฉพาะในเมืองไทยเรานี้เท่าที่ได้ทำการสำรวจเมื่อปี ๒๔๙๘ พบว่ามีคนเป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับกว่า ๓ ล้านคน สาเหตุจากการกินปลาดิบ

แม้กระทั่งในเรื่องบาตร ก็ทรงสอนไม่ให้ใช้ต่างกระโถน เช่นทิ้งก้างปลา, กระดูก, หรือเศษอาหารอันเป็นเดน, ห้ามไม่ให้ล้างมือหรือบ้วนปากลงในบาตร แม้แต่จะเอามือเปื้อนจับบาตรก็ไม่ควร เมื่อฉันเสร็จแล้วก็ให้รีบล้างบาตร ห้ามไม่ให้เก็บบาตรทั้ง ๆ ที่ยังเปียกอยู่ให้ผึ่งแดดเสียก่อน ห้ามไม่ให้ผึ่งทั้งยังเปียกแต่ให้เช็ดจนหมดน้ำก่อนแล้วจึงผึ่ง และห้ามไม่ให้ผึ่งไว้นานเกินไป

เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย พระองค์ก็ทรงสอนให้หมั่นเอาใจใส่คอยชำระปัดกวาดให้หมดจด ให้หมั่นเก็บงำ ให้จัดตั้งเครื่องเสนาสนะเป็นระเบียบ อย่าให้รกด้วยหยากเยื่อและฝุ่นละออง ถ้าเห็นว่ารกหรือเปรอะเปื้อนต้องชำระให้สะอาดก่อนเก็บ ยามว่างก็ให้กวาดลานพระเจดีย์ ทรงสอนแม้กระทั่งสถานที่สำหรับถ่ายอุจจาระและปัสสาวะว่าต้องรักษาให้สะอาด ห้ามไม่ให้ถ่ายลงในน้ำ พึงถ่ายให้ลงที่ อย่าให้เปื้อนร่องหรือเวจ เมื่อพบเวจกุฏิโสโครกอันผู้อื่นกระทำไว้ก็ให้ช่วยล้าง ถ้ารกก็ให้ช่วยกวาด ห้ามไม่ให้เทอุจจาระ, ปัสสาวะ, หยากเหยื่อ, หรือของเป็นเดน ทิ้งนอกฝานอกกำแพงหรือทิ้งลงไปทางหน้าต่าง รวมทั้งห้ามถ่มน้ำลายด้วย และถ้าภิกษุเกิดอาพาธด้วยโรคอันอาจติดต่อกันได้ เช่นโรคเรื้อน, โรคท้องร่วง ก็ให้จัดแยก

เสนาสนะให้อยู่ส่วนหนึ่งต่างหาก ฯลฯ แสดงถึงความรอบคอบและทรงเห็นการณ์ไกลของพระองค์อย่างน่าสรรเสริญยิ่ง ที่ได้ทรงบัญญัติเสขิยวัตร คือ วัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาและปฏิบัติในเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียด

เท่าที่ได้หยิบยกหัวข้อสำคัญ ๆ เพียงส่วนหนึ่งที่มีในพระไตรปิฎกและหนังสือธรรมะต่าง ๆ มาแสดงให้เห็นนี้แล้ว ก็ยังมีสิ่งอื่น ๆ อีกมากในเรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์ อาทิเช่นเกี่ยวกับการปฐมพยาบาล, เรื่องสิ่งแวดล้อม, การอยู่ในที่สงบสงัด, การหายใจอากาศบริสุทธิ์ตามเขา ตามถ้ำ และตามใต้ต้นไม้ใหญ่, การไม่ประมาท, การระมัดระวังอุบัติเหตุ ทรงสอนแม้กระทั่งเรื่องเตียงและตั่งที่ใช้นอน ให้มีเท้าสูงไม่เกิน ๘ นิ้วพระสุคต เวลาจะนั่งลงบนอาสนะก็อย่าผลุนผลันนั่งลงไป ต้องพิจารณาให้ดีเสียก่อน และที่สำคัญที่สุดก็คือการให้หมั่นทำสมาธิ ซึ่งจะช่วยลดความเครียดทางจิตใจได้มาก ช่วยให้อัตราการเต้นของหัวใจช้าลง การหายใจช้าลง เซ็ลล์ต่าง ๆ ของร่างกายทำงานน้อยลง และแรงดันเลือดลดลงได้มาก จัดว่าเป็นการพักผ่อนอย่างดีที่สุด ช่วยให้การสึกหรอและความเสื่อมของร่างกายน้อยลง จึงช่วยให้อายุยืน ฉะนั้นทุกท่านคงเห็นพ้องต้องกันว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้นทรงเป็นนายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลก จักหาผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุก่อนฮิพโปเครติส ซึ่งได้รับชื่อว่าบิดาของการแพทย์แผนปัจจุบันกว่า ๑๐๐ ปี พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า "ชนทั้งหลายที่มีกิเลสบังปัญญาดุจธุลีในจักษุน้อย ย่อมมีอยู่เป็นปกติเพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม" "โลกนี้เต็มไปด้วยมายาและสิ่งลวง มนุษย์ผู้อ่อนเขลาต่อประสบการณ์นั้น ๆ ก็จักต้องตกเป็นทาสและเป็นเหยื่อเรื่อยไป จนกว่าจะได้พบแสงสว่างของพระธรรม"

การรักษาโรคอ้วน และโรคเบาหวาน โดยใช้ธรรมะ

ศจ. น.พ. สนอง อูนากูล

ธรรมะที่เกี่ยวกับเรื่องกิน

สิ่งต้องการ คนและสัตว์ คืออาหาร
ต้องทำงาน เหน็ดเหนื่อย ไม่สุดสิ้น
ยังบำเรอ ตัวตน จนเคยชิน
รูปเสียงกลิ่น และรส หมดทั้งมวล
ส่วนในใจ มีอาหาร ด้านพิเศษ
ตัดกิเลส อนุสัย ไร้ตัณหา
ใจจดจ่อ ในธรรม พระสัมมา ฯ
เป็นสิ่งพา ดับทุกข์ สุขใจจริง
จะเลือกได้ ทั้งอาหาร กายและใจ
ทั้งนอกใน เปลือกเนื้อ เผื่อดียิ่ง
รสเปรี้ยวเผ็ด หวานมัน นั้นมีจริง
เพราะเป็นสิ่ง ธรรมชาติ สร้างไว้เอง

(จากหนังสือสุภัททานุสรณ์ เรียบเรียงโดยแม่ชีวิไล สมหมาย)

ธรรมชาติของสัตวโลกที่มีเหมือนกัน คือสัญชาตญาณ ดังที่แสดงไว้ในธรรมภาษิตว่า อาหาร นิทฺทา ภยเมถุนญฺจ สามญฺญเม ตปฺปสุภิ นรานํ ธมฺโม หิ เตสํ อธิโก วิเสโส ธมฺเมน นินา ปสุภิสมานา แปลว่า การกินหนึ่ง, การนอนหนึ่ง, การสืบพันธุ์หนึ่ง, การหนีภัยหนึ่ง สี่อย่างนี้เป็นไปเสมอเหมือนกันไม่ว่าคนหรือสัตว์ ธรรมะเท่านั้นที่ทำให้คนแตกต่างไปจากสัตว์ ฉะนั้นถ้าหากปราศจากธรรมะเสียแล้ว คนก็เสมอกับสัตว์นั่นเอง

คำว่า "อาหาร" ถ้าพูดกันอย่างกว้าง ๆ แล้ว หมายถึงปัจจัยที่นำผลมาให้ ในทางธรรมแยกออกได้เป็น ๔ อย่าง ดังที่เรามักพูดกันว่า อาหารปาก, อาหารตา, อาหารหู, และอาหารใจ ได้แก่

๑. กวฬิงกลาหาร ได้แก่อาหารที่บริโภคเป็นคำ ๆ ทางปาก

๒. ผัสสาหาร ได้แก่อาหารที่มีความซาบซึ้ง ในเมื่อกายได้สัมผัสกับสิ่งทำให้เกิด ความพอใจ

๓. วิญญาณาหาร หมายถึงอาหารที่ช่วยให้รู้สึกชอบในเมื่ออายตนะภายในสัมผัส กับอาตนะภายนอกที่พอใจ

๔. มโนสัญญเจตนาหาร หมายถึงอาหารใจ ในเมื่อใจคิดนึกปรุงแต่งในอารมณ์ ที่ตนชอบ

ในที่นี้จะได้กล่าวถึงแต่เฉพาะอาหารประเภทที่หนึ่งที่เรากินกันทางปากเท่านั้น เรื่องอาหารการกินนี้ นอกจากจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสุขภาพแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับสังคมเป็นอย่างมาก ดังที่จะเห็นได้จากเรื่องยุ่ง ๆ ต่าง ๆ ในบ้านเมืองเราและทั่วโลกในขณะนี้ จึงได้มีการจัดตั้งองค์การระดับโลกเกี่ยวกับเรื่องนี้ถึง ๓ องค์การด้วยกันคือ องค์การอาหารและเกษตรแห่งโลก องค์การสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์การอนามัยโลก พระบรมศาสดาก็ได้ทรงสอนเรื่อง สาราณิยธรรม คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงเพื่อให้มีการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมจะได้อยู่เย็นเป็นสุข ว่ามี ๖ อย่างคือ

๑. ให้ประกอบกายกรรมด้วยเมตตา

๒. ให้ประกอบวจีกรรมด้วยเมตตา

๓. ให้ประกอบมโนกรรมด้วยเมตตา

๔. ให้แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวงไว้บริโภคจำเพาะแต่ผู้เดียว

๕. รักษาศีลให้บริสุทธิ์

๖. มีความเห็นร่วมกันกับภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน

พระบรมศาสดาได้ทรงทดลอง และทรงสั่งสอนเรื่องที่เกี่ยวกับการกินไว้มาก พอที่จะประมวลได้ดังนี้ เริ่มต้นด้วยพระองค์ได้ทรงทดลองอดพระกระยาหารก่อน โดยทรงผ่อนเสวย

แต่วันละน้อย จนกระทั่งงดเสวยเป็นเวลานานถึง ๔๙ วัน ยังผลให้พระวรกายเหี่ยวแห้ง พระฉวีเศร้าหมอง พระอัฐิโปนเห็นได้ชัด ถึงกับเมื่อทรงลูบไล้พระกาย เส้นโลมาซึ่งมีรากเน่าได้ร่วงหลุดติดมากับพระหัตถ์ พระกำลังก็ลดน้อยถอยลง จนถึงกับเสด็จไปไหนก็ซวนล้ม พระเนตรก็พร่าจนแทบจะมองไม่เห็นสิ่งใด ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าการปฏิบัติเช่นนี้หาใช่ทางตรัสรู้ไม่ จึงได้ทรงเสวยพระกระยาหารใหม่ และไม่ช้าก็ได้ทรงบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จึงได้ทรงชี้ให้เห็นว่า ในบรรดาปัจจัย ๔ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต คือบิณฑบาต, จีวร, เสนาสนะ, และเภสัช อาจกล่าวได้ว่าบิณฑบาตหรืออาหารเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ดังที่มีกล่าวไว้ในพระธรรมว่า "สัตว์ทั้งปวงตั้งอยู่ได้เพราะอาหาร"

มารยาทในเรื่องการกินก็จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก พระบรมศาสดาจึงได้ทรงบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการกิน เรียกว่า โภชนปฏิสังยุต มีอยู่ ๓๐ ข้อด้วยกันคือ

๑. เรารู้จักรับบิณฑบาตโดยเคารพ

๒. เมื่อรับบิณฑบาต เราจักแลดูแต่ในบาตร

๓. เราจักรับบิณฑบาตแต่พอเสมอขอบปากบาตร

๔. เราจักรับแกงพอสมควรแก่ข้าวสุก

๕. เราจักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ

๖. ขณะที่ฉัน เราจักแลดูแต่ในบาตร

๗. ขณะที่ฉัน เราจักไม่มองดูบาตรของผู้อื่น

๘. เราจักไม่ฉันให้ข้าวตกลงในบาตรหรือนอกบาตร

๙. ขณะที่ฉัน เราจักไม่เอานิ้วมือสอดเข้าปาก

๑๐. เราจักไม่ขุดข้าวสุกให้แหว่ง

๑๑. เราจักไม่ขยุ้มข้าวสุกแต่ยอดลงไป

๑๒. เราจักฉันแกงพอสมควรแก่ข้าวสุก

๑๓. เราจักไม่กลบแกง หรือกับข้าว ด้วยข้าวสุก เพราะอยากจะได้มาก

๑๔. ถ้าไม่เจ็บไข้ เราจักไม่ขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน

๑๕. เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่นัก

๑๖. เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม

๑๗. เมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก เราจักไม่อ้าปากคอยท่า

๑๘. เราจักไม่โยนคำข้าวเข้าปาก

๑๙. เมื่อข้าวอยู่ในปาก เราจักไม่พูด

๒๐. เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว

๒๑. เราจักไม่ฉันทำกระพุ้งแก้มให้ตุ่ย

๒๒. เราจักไม่ฉันเลียริมฝีปาก

๒๓. เราจักไม่ฉันแลบลิ้น

๒๔. เราจักไม่ฉันดังจั๊บ ๆ

๒๕. เราจักไม่ฉันดังซู๊ด ๆ

๒๖. เราจักไม่ฉันเลียมือ

๒๗. เราจักไม่ฉันพลางสะบัดมือพลาง

๒๘. เราจักไม่ฉันจนขอดบาตร

๒๙. เราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะใส่น้ำ

๓๐. เราจักไม่เอาน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวเทในบ้าน

อาจมีบางคนสงสัย เกี่ยวกับเรื่องการฉันเนื้อสัตว์ของพระพุทธเจ้าว่า เป็นการสมควรหรือไม่ เป็นการเบียดเบียนสัตว์หรือไม่ ก็ย่อมจะคลายความสงสัยได้เมื่อทราบถึงข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้

ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่สวนอัมพวัน หมอชีวกโกมารภัจจ์ซึ่งเป็นแพทย์ประจำพระองค์ ได้กราบทูลถามถึงข้อที่สงสัยว่า "ทำไมพระพุทธศาสนาห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ แต่แล้วภิกษุจึงยังคงฉันเนื้อสัตว์อยู่อีก? และผู้ที่ตั้งใจฆ่าสัตว์เพื่อนำเนื้อนั้นมาถวาย จะได้กุศลหรือไม่?" พระองค์ก็ได้ทรงอธิบายให้ทราบว่า

"เนื้อสัตว์ที่ภิกษุไม่ควรบริโภคนั้นประกอบด้วยสถาน ๓ คือ ด้วยการเห็น ๑. ด้วยการได้ยิน ๑. ด้วยการรังเกียจสงสัย ๑. การเห็นคือเห็นว่าเขาฆ่าเพื่อจะเอามาถวาย การ

ได้ยินก็คือได้ยินเขาพูดว่าเขาฆ่าเพื่อจะเอามาถวาย ส่วนการรังเกียจสงสัยก็คือ แม้ไม่ได้ยินไม่ได้เห็นก็ตาม แต่มีจิตรังเกียจโดยสงสัยว่าเขาฆ่าเพื่อนำมาถวายตน เพียงเท่านี้ภิกษุนั้นก็จะไม่ปรารถนาบริโภคเนื้อดังกล่าว" นอกจากนี้ยังมีเนื้อที่ทรงห้ามฉันอีก ๑๐ จำพวก ได้แก่เนื้อมนุษย์เป็นต้น กับทรงห้ามเนื้อดิบทุกชนิดอีกด้วย แล้วพระพุทธเจ้าได้ตรัสต่อไปว่า "ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล้วนเป็นผู้ที่มีใจเป็นกุศลประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา แผ่ไปทั่วทุกทิศ ก็แหละเมื่อคฤหบดีมาหาเธอและนิมนต์เธอไปรับอาหารบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้น เธอก็ไปที่บ้านตามที่รับนิมนต์ เขาก็อังคาสเธอด้วยบิณฑบาตทั้ง ๆ ที่เธอก็ไม่เคยมีจิตยินดีในเรื่องรสหรือชนิดของอาหารแต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้น เธอยังจะต้องฉันบิณฑบาตนั้นด้วยพิจารณาคือมิได้บริโภคด้วยตัณหา เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอยังเห็นว่าภิกษุนั้นมีเจตนาที่จะเบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่นอีกหรือ ?" หมอชีวกจึงกราบทูลว่าหามิได้เลย พระพุทธเจ้าก็ตรัสต่อไปว่า "ถ้าเช่นนั้นเธอก็ได้ชื่อว่าฉันอาหารโดยไม่มีโทษมิใช่หรือ ?" หมอชีวกก็กราบทูลว่าเป็นอย่างนั้น แล้วได้ทูลสดุดีพระองค์ว่าปฏิบัติชอบแล้ว และไม่แคลงใจสิ่งใดอีก

แล้วพระพุทธองค์ทรงสอนต่อไปว่า บุคคลที่ฆ่าสัตว์เพื่อนำมาถวายพระพุทธเจ้าหรือภิกษุสงฆ์ อันเรียกว่า "อุทิสมังสะ" นั้น ย่อมประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญถึง ๕ สถาน คือ

"เมื่อสั่งเขาว่าจงไปนำสัตว์นั้นมา ก็ประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นประการแรก

ครั้นเมื่อเขานำสัตว์นั้นมาด้วยวิธีล่ามจูงผูกคอมา มันย่อมได้รับความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจ ก็ได้ชื่อว่าประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นประการที่ ๒.

และเมื่อออกปากสั่งเขาว่าจงฆ่าสัตว์ ก็ได้ชื่อว่าประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นประการที่ ๓.

เมื่อสัตว์นั้นกำลังถูกฆ่า มันต้องเจ็บปวดทั้งกายทั้งใจ ก็ได้ชื่อว่าประสบสิ่งที่มิใช่บุญ เป็นประการที่ ๔.

และเมื่อได้นำมาถวายให้พระตถาคตหรือภิกษุสงฆ์ฉัน ด้วยสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ คือของที่ไม่สมควร ก็ได้ชื่อว่าประสบสิ่งที่มิใช่บุญเป็นประการที่ ๕."

หมอชีวกเมื่อได้ฟังดังนี้ก็กราบทูลสรรเสริญ และรับรองว่า ภิกษุเป็นผู้ฉันอาหารซึ่งเป็นกัปปิยะคือสิ่งที่สมควร และเป็นอนวัชชะคือสิ่งที่ไม่มีโทษ จึงได้กล่าวสดุดีว่า "ภาษิตของพระองค์ไพเราะแจ่มแจ้งยิ่งแล้วพระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศธรรมหลายข้อให้กระจ่างแจ้งเหมือนกับหงายของที่คว่ำ, เปิดของที่ปิด, บอกทางแก่คนหลง, หรือตามตะเกียงในที่มืดให้คนสามารถแลเห็นทางได้ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถือพระผู้มีพระภาคเจ้า, พระธรรม, แลพระสงฆ์ เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถือสรณะจนตลอดชีวิตตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปด้วยเทอญ"

ธรรมะที่ช่วยรักษาโรคอ้วนและโรคเบาหวาน

การกินจัดว่าเป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะช่วยให้ร่างกายมีการเจริญเติบโตและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แบบเดียวกับรถยนต์ที่วิ่งได้ก็เพราะน้ำมัน คนเราจึงต้องกินกันทุกวัน ๆ ละหลายมื้อ เสียทั้งเวลา เสียทั้งเงิน ปีละมิใช่น้อย ๆ รวมทั้งต้องมีภาระยุ่ง ต้องวุ่นวาย ต้องทำงานหนัก ต้องเก็บสะสมเงินทอง ก็เพราะเรื่องการหาใส่ปากใส่ท้องคือการกินนี้เอง แต่แม้กระนั้นคนเราส่วนมากก็ยังกินกันไม่เป็น ยังไม่รู้หลักของการกินที่ถูกต้อง จึงมีคนหลายร้อยล้านในโลกเป็นโรคขาดอาหาร และอีกหลายร้อยล้านคนเป็นโรคเพราะกินมากเกินไป ทั้ง ๆ ที่พระบรมศาสดาได้ทรงสอนถึงหลักของการกินในเรื่อง โภชเน–มัตตัญญุตา มาแล้วกว่า ๒,๕๐๐ ปี ในหัวข้อธรรมที่ว่า อปัณณกปฏิปทา คือปฏิบัติไม่ผิด ๓ อย่าง ได้แก่

๑. อินทรียสังวร คือการสำรวมอินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา, หู, จมูก, ลิ้น กาย, ใจ ไม่ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป, ฟังเสียง, ดมกลิ่น, ลิ้มรส, ถูกต้องโผฏฐัพพะ, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ

๒. โภชเน มัตตัญญุตา คือการรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่กินให้มากไป หรือกินให้น้อยไป พึงกินแต่พอดี ๆ

๓. ชาคริยานุโยค คือการประกอบความเพียร เพื่อชำระใจให้หมดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เห็นแก่การนอนมากนัก

พระบรมศาสดาได้ทรงเน้นถึงเรื่องโภชเน มัตตัญญุตา ไว้ในคิริมานนทสูตรว่า "การระงับดับกิเลสนั้นก็โดยให้ระงับบริโภค ๒ ประการให้เบาบางลง บริโภค ๒ นั้นคือจีวรปัจจัย (เครื่องนุ่งห่ม) และเสนาสนะปัจจัย (ที่อยู่อาศัย) สองอย่างนี้ชื่อว่าบริโภคภายนอก นับเป็นอย่างหนึ่ง บิณฑบาต(อาหาร)และคิลานะปัจจัย (ยารักษาโรค) สองอย่างนี้ชื่อว่าบริโภคภายใน นับเป็นอีกอย่างหนึ่ง บริโภคทั้งสองอย่างนี้เป็นตัวกิเลส, ตัวทุกข์, ตัวสุขทั้งนั้น ถ้าบริโภค ๒ นี้มากขึ้นเท่าใด ทุกข์ก็มากขึ้นตามไปเท่านั้น ถ้าบริโภค ๒ นี้น้อยลง ทุกข์ก็น้อยลง ความสุขก็มากขึ้น คือว่าบาปน้อยลงเท่าใดบุญกุศลก็มากขึ้นเท่านั้น บุญกุศลจึงมีอยู่ที่ตัวบุคคลทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับการกระทำคือกรรมนั่นเอง ในเรื่องนี้พระองค์ได้กล่าวกับพระ–อานนท์ว่า "ดูกรอานนท์ บุคคลที่บวชแล้วแต่ไม่รู้จักดับกิเลสคือบริโภค ๒ ให้เบาบางลง หลงเข้าใจไปว่าเมื่อบวชรักษาศีล ถือครองวัตรแล้วจะได้บุญ ก็เมื่อไม่หาอุบายระงับดับกิเลสและบริโภค ๒ แล้ว จะได้บุญมาแต่ไหน? แม้จะรักษาศีลตลอดจนพระปาติโมกข์แลธุดงควัตรก็เป็นการกระทำที่เหนื่อยยากลำบากกายเปล่าไม่อาจเป็นกุศลได้ เพราะพระปาติโมกข์แลธุดงควัตรทั้งหลายที่บัญญัติไว้นั้น ก็เพื่อให้เป็นเครื่องระงับดับกิเลสตัณหาคือบริโภค ๒ เมื่อระงับไม่ได้ก็ย่อมไม่เป็นบุญเป็นกุศล ฉะนั้นผู้ที่หลงเข้าใจว่าพระปาติโมกข์แลธุดงควัตร จะช่วยยกตัวให้ขึ้นสวรรค์ (ความสุข) แลนิพพาน (ความพ้นทุกข์)ได้เช่นนี้ เป็นความเห็นของคนที่โง่เขลาเบาปัญญา จักไม่พ้นทุกข์ได้เลย บริโภค ๒ นี้ได้ชื่อว่าปลิโพธิ ๒ ซึ่งแปลว่าความกังวล การรักษาพระปาติโมกข์และธุดงควัตรก็เพื่อจะตัดปลิโพธิให้เบาบางลง เมื่อทำให้เบาบางลงได้มากเท่าใดก็เป็นกุศล อันเป็นทางไปสู่สวรรค์และนิพพานได้มากขึ้นเท่านั้น"

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนท่านนาคิตที่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออิจฉานังคลแห่งแคว้นโกศลว่า "เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ฉันอาหารจนอิ่มแล้วก็ประกอบความสุขในการนอน, ในการเอนกายพักผ่อน, ในการหลับอยู่ หาประโยชน์อันใดไม่ได้ เราจึงมีความเห็นว่า การปฏิบัติเช่นนี้จักไม่ได้รับความสุขอันเกิดจากการออกบวช (เนกขัมมะ)" พระองค์จึงได้ทรงสอนภิกษุทั้งหลายว่า อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่มีอยู่ ๔ อย่างคือ

๑. อดทนต่อคำสอนไม่ได้ คือเบื่อต่อคำสอน

๒. เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ทนความอดอยากไม่ได้

๓. เพลิดเพลินในกามคุณ ทะยานอยากได้สุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔. รักผู้หญิง

นอกจากนั้นยังได้ทรงบัญญัติปาริสุทธิศีล ๔ แก่พระภิกษุเพื่อปฏิบัติคือ

๑. ปาติโมกขสังวร คือให้สำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต

๒. อินทรียสังวร คือให้สำรวมอินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ

๓. อาชีวปาริสุทธิ คือให้เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต

๔. ปัจจยเวกขณะ คือให้พิจารณาเสียก่อนแล้วจึงบริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่จีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และเภสัช ไม่บริโภคด้วยตัณหา

พระอานนท์ก็ได้แสดงธรรมแก่พระมหานามซึ่งเป็นเจ้าลิจฉวีองค์หนึ่งว่า "การรู้จักประมาณในการบริโภคนั้น ได้แก่การพิจารณาโดยถี่ถ้วนแยบคายก่อนแล้วจึงกลืนกินอาหาร ไม่ใช่กินเพื่อความเอร็ดอร่อย, กินเพื่อเล่น, กินเพื่อเมา, หรือกินเพื่อความสดใสเปล่งปลั่ง แต่กินเพื่อให้ร่างกายสามารถทรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป, เพื่อระงับความลำบาก, และเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์เท่านั้น"

ในอรัญญสูต (พระสูตรว่าด้วยการอยู่ป่า) มีเทวดาองค์หนึ่งมากราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "ภิกษุทั้งหลายที่ประพฤติพรหมจรรย์สงบอยู่ในป่า บริโภคอาหารเพียงมื้อเดียว แต่ทำไมจึงมีผิวพรรณผ่องใส ?" พระองค์ได้ตรัสตอบว่า "เพราะเธอทั้งหลายไม่เศร้าถึงสิ่งที่ล่วงเลยไปแล้ว ไม่เพ้อหวังถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง ยังชีพให้เป็นไปด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเพราะเหตุนี้แลผิวพรรณจึงผ่องใส ส่วนผู้ที่มัวแต่เพ้อหวังถึง สิ่งยังมาไม่ถึงหรือมัวตามโศกถึงสิ่งที่ล่วงเลยไปแล้ว นั่นแหละคือคนโง่ คนโง่จึงได้ซูบซีด เหมือนไม้อ้อสดอันถูกตัดขาดจากต้นจึงเหี่ยวแห้งไปฉะนั้น" นี้แสดงถึงว่าการกินอาหารแต่พอสมควรนั้นเป็นการเพียงพอแล้วแต่ความสดชื่นผ่องใสนั้นนับว่าพลังจิตมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยมาก เมื่อจิตใจดีก็ช่วยให้ร่าเริงสดชื่น

ส่วนจิตใจเหี่ยวแห้ง เช่นต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา หรือมีเรื่องยุ่งยากเกี่ยวกับเรื่องทางครอบครัว ฯลฯ จะทำให้ผิวพรรณเปล่งปลั่งได้ไฉน ?

พระบรมศาสดาได้ทรงเป็นห่วงเรื่องการฉันของพระภิกษุมาก จึงได้ทรงสอนไว้ในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง อาทิเช่น ทรงสอนให้หมั่นพิจารณาธรรม ๑๐ ข้ออยู่เนือง ๆ คือ

๑. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์ จึงควรแสดงกิริยาอาการแบบสมณะ

๒. พิจารณาเนือง ๆ ว่า ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น จึงควรทำตนให้เขาเลี้ยงง่าย

๓. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า อาการกายวาจาอื่นที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ยังมีอยู่อีก ไม่ใช่เพียงเท่านี้

๔. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า ตัวของเราเองติเตียนตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่

๕. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่

๖. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๗. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

๘. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรายินดีในที่สงัดหรือไม่

๑๐. พึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า คุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินในเวลาเพื่อนบรรพชิตถามในกาลภายหลัง

กับได้ทรงแสดงนาถกรณธรรม คือธรรมที่พึ่ง ๑๐ อย่างคือ

๑. ศีล ได้แก่การรักษา กาย วาจา ให้เรียบร้อย

๒. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมาก

๓. กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนที่ดีงาม

๔. โสวจัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

๕. กิงกรณีเยสุทักขตา ความขยันช่วยเอาใจใส่ในกิจธุระของเพื่อนภิกษุสามเณร

๖. ธัมมกามตา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ

๗. วิริยะ ความเพียรเพื่อละความชั่ว

๘. สันโดษ ยินดีด้วยผ้านุ่งห่ม, อาหาร, ที่นอนที่นั่ง, และยา ตามมีตามได้

๙. สติ จำการที่ได้ทำและคำที่ได้พูดแม้นานมาแล้วได้

๑๐. ปัญญา รอบรู้ในกองสังขารตามที่เป็นจริง

เกี่ยวกับเรื่องสันโดษในการกินนี้ พระบรมศาสดาได้ทรงสอนให้ภิกษุมีความพอใจตามที่ได้มา, ไม่ดิ้นรน, ไม่เที่ยวไปขอใคร ความว่า "ภิกษุเมื่อบิณฑบาตได้มา น้อยหรือมากก็ตาม หยาบหรือประณีตก็ตาม ให้ยังชีพด้วยบิณฑบาตตามที่ได้มานั้น ไม่ปรารถนาบิณฑบาตอื่น แม้ได้อีกก็ไม่ถือเอา" พระองค์ได้ตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายถือเอาพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่างว่า "ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะผู้นี้เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ยินดีด้วยจีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ, และเภสัช ตามมีตามได้ ไม่มักมาก และได้กล่าวสรรเสริญคุณของสันโดษด้วยปัจจัย ๔ ว่า ไม่ทำให้ต้องเป็นผู้เที่ยวคอยแสวงหา แม้หาไม่ได้ก็ไม่สะดุ้งตกใจหรือเมื่อได้มาแล้วก็ไม่มีความกำหนัด (วิราคะ) ในการบริโภคปัจจัย ๔ นั้น ท่านทั้งหลายพึงศึกษาตามที่เราสั่งสอนนี้เถิด" ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพระอริยบุคคลที่เป็นภิกษุล้วนบริโภคอาหารเฉพาะเพียงเพื่อประทังชีวิต พอเป็นอยู่ได้ไม่ลำบากเท่านั้น โดยบริโภคอาหารเพียงวันละมื้อเดียว ที่เรียกเอกะภัตติโก คือไม่มีการนั่งลงเพื่อฉันเป็นครั้งที่สองอีก พระภิกษุผู้เคร่งเหล่านี้ถือว่า การอิ่มธรรมสำคัญกว่าการอิ่มท้อง ดังที่มีกล่าวไว้ในพระธรรมว่า "ผู้ที่อิ่มใจในธรรม ย่อมเป็นสุข" พระพุทธเจ้าเองก็ไม่ทรงเสวยพระกระยาหารภายหลังเที่ยงไปแล้ว นี้เป็นข้อที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างยิ่งทั้งในทางแพทย์และทางธรรม เพราะว่าพระภิกษุอยู่ในศีลวัตรไม่ได้ทำงานออกแรงอะไรมากนัก จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องการอาหารมาก มิฉะนั้นแล้วก็จะทำให้อ้วน เป็นโรคเบาหวาน โรคนิ่วน้ำดี แรงดันเลือดสูง ทำให้หลอดเลือดตีบ และโรคหลอดเลือดหัวใจ ซึ่งกำลังเป็นสาเหตุการตายอันดับหนึ่งของโลกอยู่ในขณะนี้ มูลเหตุก็คือหลงกินอาหารมากเกินไปนั่นเอง นับว่าเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อที่พระองค์ทรงเห็นการณ์ไกล

ล่วงหน้ากว่า ๒,๕๐๐ ปี นอกจากนั้นแล้วทุกคนคงจะเห็นคุณค่าของการกินอาหารแต่พอควรว่า จะช่วยให้

๑. เบาราคะ คือความรู้สึกทางการด้านกามารมณ์ลดน้อยลง

๒. กังวลน้อยลง ทั้งตนเองและชาวบ้าน จะได้มีเวลาทำกิจอื่นได้มากขึ้น

๓. ช่วยประหยัดเศรษฐกิจ ทั้งข้าวปลา อาหาร ตลอดจนเป็ด ไก่ กุ้ง กะปิ น้ำปลา พืชผัก และผลไม้

ถ้าพิจารณากันถึงมูลเหตุของการกินจะพบว่า มีอยู่ ๒ ประการ คือ หิว ๑. และอยาก ๑. เรื่องหิวเป็นเรื่องของธรรมชาติที่แสดงว่าร่างกายต้องการอาหาร แต่เรื่องอยากนี่สิที่ทำให้ยุ่ง แม้ท้องจะอิ่มหายหิวแล้วแต่บางคนก็ยังไม่ยอมหยุดกิน ยังบริโภคด้วยความมัวเมา หรือกินจุบกินจิบทั้งวัน รวมทั้งเลือกกินแต่ของที่อร่อย ๆ และมีราคาแพงเสียด้วย กินกันจนกระทั่งจะกลายเป็นหมู ประเภทนี้แหละถือว่าเป็นการกินเพื่อบำเรอกิเลสตัณหา เกี่ยวกับการบริโภคเพียงเพื่อความเหมาะสมแห่งอัตตภาพ ไม่ใช่เห็นแก่กิเลสถือความอยากของลิ้น ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสอนบรรพชิตว่า ให้รู้สึกเหมือนหนึ่งเป็นการบริโภคเนื้อบุตรของตน ที่ตายลงกลางทางในระหว่างที่ข้ามทะเลทรายเป็นอุปมา หรือถือเสมือนหนึ่งเป็นการหยอดน้ำมันแก่เพลาเกวียน คือหมายถึงเพียงเพื่อให้มีความลื่นเกิดขึ้นระหว่างเพลาและรูแห่งดุมเกวียนเท่านั้น ไม่ใช่หยอดเสียจนล้นไหลเลอะเทอะเปรอะเปื้อน ซึ่งย่อมไม่ทำให้เกิดประโยชน์อันใด มีแต่ความสูญเสียไปเปล่า ๆ ฉันใดก็ดี ภิกษุพึงบริโภคอาหารเพียงเพื่อให้เกิดความผาสุกที่พอเหมาะพอควรในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น โดยได้ทรงสอนถึงวิธีการบริโภคว่าบริโภคให้พร่องก่อนที่จะอิ่มอยู่ ๔-๕ คำแล้วจึงดื่มน้ำ ก็จะได้รวมเป็นอิ่มพอดี ไม่แน่นท้องมากเกินไป พระองค์ได้ทรงเล่าประกอบในสุกชาดกความว่า นกแขกเต้าที่รู้ประมาณในการบริโภคอยู่เพียงใด ก็ได้สืบอายุและเลี้ยงมารดาบิดาอยู่เพียงนั้น แต่ถ้าในกาลใดลูกนกแขกเต้าตัวนั้นกลืนกินโภชนะมากเกินไปในกาลนั้น ก็ได้ชื่อว่าไม่รู้จักประมาณในการบริโภคจึงได้จมลงในมหาสมุทรนั้นเทียว" นั่นคือความเป็นผู้รู้จักประมาณ ไม่หลงติดอยู่ในภาชนะเป็นความดี ส่วนบุคคลใดไม่รู้จักประมาณ ย่อมจมลงในอบายทั้งสี่ กับได้ทรงกล่าวสอนไว้ในจตุ

โปสถชาดกว่า "นรชนใดมีท้องพร่อง ย่อมทนความหิวได้ นรชนนั้นจัดว่าเป็นผู้ฝึกตนแล้ว มีตปะ, มีข้าวและน้ำพอประมาณ ย่อมไม่ทำบาปเพราะเหตุแห่งอาหาร นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า นรชนนั้นแลเป็นสมณะในโลก"

พระบรมศาสดาได้ทรงสอนถึงการเจริญสมถภาวนากรรมฐาน ๔๐ วิธี โดยอาศัยอารมณ์ ๔๐ ประการตามจริตนิสัยของคนที่แตกต่างกัน ได้แก่สิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อรูป ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ และจตุธาตุวัตถาน ๑ ที่น่าสนใจคือ ๑ใน ๔๐ วิธีนั้นได้แก่อาหาเรปฏิกูลสัญญา คือให้พิจารณาอาหารที่จะบริโภคว่าเป็นของปฏิกูลถึง ๘ ประการด้วยกัน คือปฏิกูลโดยบริโภคประการ ๑ ปฏิกูลโดยประเทศที่อยู่ของอาหารนั้นประการ ๑ ปฏิกูลด้วยสะสมอยู่นานประการ ๑ ปฏิกูลในกาลเมื่อยังมิได้ย่อยประการ ๑ ปฏิกูลภายหลังเมื่อย่อยแล้วประการ ๑ ปฏิกูลโดยหลั่งไหลออกมาประการ ๑ ปฏิกูลด้วยอันทำให้แปดเปื้อนประการ ๑ สำหรับในหัวข้อที่ให้พิจารณาให้เห็นเป็นปฏิกูลโดยบริโภคนั้น คือให้พิจารณาว่า อาหารนี้เมื่อเอาใส่ปากก็จะถูกแปลสภาพคลุกเคล้าเปรอะเปื้อนด้วยน้ำลายและเสลด มีลักษณะดังอาเจียนสุนัขที่อยู่ในราง แต่ที่เรากลืนกินกันอย่างเอร็ดอร่อยนั้นก็เพราะมองไม่เห็น ถ้าเห็นแล้วก็คงขยะแขยงถึงกับกลืนกินไม่ลงก็ได้ ในหัวข้อที่ให้พิจารณาว่าเป็นปฏิกูลโดยประเทศที่ตั้งอยู่นั้นก็คือ ให้พิจารณาว่าเมื่ออาหารตกลงไปถึงกระเพาะและลำไส้ คลุกเคล้ากับน้ำย่อยและน้ำดีรวมทั้งน้ำลายและเสมหะที่กลืนลงไปด้วย ยิ่งเมื่อไปสะสมอยู่ที่ลำไส้ใหญ่ก็ยิ่งเป็นสิ่งปฏิกูลอันเห็นได้ชัดดุจคูถในเว็จกุฏิ อันสะสมกันอยู่ทั้งเก่าทั้งใหม่ส่งกลิ่นเหม็นตระหลบชวนให้คลื่นเหียนอาเจียนยิ่งนัก จึงให้พิจารณาทบทวนอาหารตั้งแต่ยังไม่ถูกย่อย เมื่อถูกย่อยแล้วและผลของการย่อย ส่วนในหัวข้อที่ให้พิจารณาให้เห็นว่าอาหารเป็นปฏิกูลโดยที่หลั่งไหลออกมานั้น ก็คือให้พิจารณาว่า อาหารที่เรากลืนกินเข้าไปแล้วถูกแปรสภาพนำไปใช้และขับถ่ายนั้นเมื่อเข้าไปก็เข้าทางทวารปาก เมื่อออกมาก็จะไหลออกตามทวารทั้ง ๙ คือที่เป็นคูถก็ไหลออกโดยทางทวารเบาทวารหนักที่เป็นมูลหูก็ไหลทางช่องหู ที่เป็นมูลตาก็ไหลออกทางคลองตาที่เป็นน้ำมูกน้ำลายก็ไหลออกทางช่องจมูกช่องปาก เมื่อพิจารณาตามนี้ ว่ากาลเมื่อกลืนกินอาหารก็รู้สึกเอร็ดอร่อยในรสอาหาร แต่กาลเมื่อไหลออกมาเป็นมูตรคูถ ย่อมแปดเปื้อนและส่งกลิ่นเหม็นเป็นที่เกลียดชังทั้งตนเองและผู้อื่น เมื่อโยคาพจรพิจารณาอาหารที่เป็นปฏิกูลทั้ง ๘ ประการ

นี้หรือเพียงแต่อย่างหนึ่งอย่างใด นิวรณธรรมก็จะสงบระงับ จิตก็จะตั้งมั่นเป็นอุปจารสมาธิให้สำเร็จกิจเป็นกามาพจรกุศล ซึ่งจะนำตนให้เกิดในสุคติภพ และเป็นอุปนิสัยปัจจัยแห่งมรรคผลนิพพาน ด้วยเหตุนี้กุลบุตรผู้มีศรัทธาและปัญญาพึงเจริญอาหาเรปฏิกูลสัญญากัมมัฏฐาน จะได้เลิกการเห็นแก่กิน เลิกมักมากในการกิน เลือกของกิน และเลิกกินจุบกินจิบ รูปทรงก็จะได้สวย และมีสุขภาพกลับคืนดีดุจเดิม

นี้เป็นอุบายวิธีอันชาญฉลาด ที่จะช่วย "ล้าง" จิต ที่ยึดมั่นถือมั่นในความอร่อยของอาหารเสียได้ โดยให้ใช้สติปัญญาตรองให้เห็นแจ้งรู้จริงว่า อาหารเป็นสิ่งปฏิกูล ไม่ใช่สิ่งเอร็ดอร่อยชวนรักชวนติดอันใด แท้จริงเป็นเพียงธาตุที่คลุกเคล้าปนเปบรรจุใส่ลงไปในได้ เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์เท่านั้น โดยลองคายอาหารที่เคี้ยวในปากออกมาดู หรือขย้อนอาหารที่อยู่ในกระเพาะให้อาเจียนออกมาดู พิจารณาให้เห็นความน่าเกลียดให้ได้ แล้วลองเอาคำข้าวนั้นกลับคืนเข้าไปเคี้ยวกินใหม่ หัดทำดังนี้ก็จะช่วยให้ละกิเลสในเรื่องการเห็นแก่กินนี้เสียได้ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ตรัสสอนถึงวิธีปฏิบัติเพื่อละอาสวะ ว่ามีอยู่ ๖ อย่าง คือ

๑. ทรรศนะ คือความเห็นที่เป็นตัวปัญญา

๒. สังวร คือความสำรวมระวัง

๓. ปฏิเสวนะ คือความส้องเสพปัจจัย

๔. อธิวาสนะ คือความอดกลั้น

๕ ปริวัชชะ คือการละเว้น

๖. วิโรธนะ คือการบรรเทาอกุศลวิตก

๗. ภาวนา คือการอบรมโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น

การปฏิบัติทั้ง ๗ อย่างนี้ต้องอาศัยโยนิโสมนสิการ คือการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย สำหรับข้อ ๓ "ปฏิเสวนะ" การส้องเสพนั้นคือการบริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่การบริโภคอาหาร,การบริโภคเครื่องนุ่งห่ม, การบริโภคเสนาสนะคือที่นั่งที่นอน, และการบริโภคยาแก้ไข้ การบริโภคปัจจัยทั้ง ๔ เพื่อการดำรงชีพนี้ จำต้องพิจารณาโดยแยบคายว่า จะบริโภคเพียงเพื่อสำเร็จประโยชน์แห่งการใช้ปัจจัยนั้น ๆ เช่นบริโภคอาหารก็เพียงเพื่อทำนุบำรุงร่างกายให้

คงดำรงชีวิตอยู่ได้ ใช้ผ้านุ่งห่มก็เพียงเพื่อป้องกันความหนาวร้อนและเหลือบยุง บริโภคเสนาสนะก็เพียงเพื่อใช้เป็นเครื่องป้องกันแดดฝนและสัตว์ร้าย บริโภคยาแก้ไข้ก็เพื่อระงับอาพาธ หาใช่บริโภคเพื่อเพิ่มพูนกิเลส ตัณหา ดังนี้เรียกว่าเป็นการพิจารณาโดยแยบคายเสียก่อนแล้วจึงบริโภค และการบริโภคใด ๆ ก็ต้องให้พอดีพอเหมาะที่เรียกมัตตัญญุตา กับต้องมีสติและพิจารณาว่าเรากำลังจะบริโภคอะไร ? มีความสำคัญกับชีวิตหรือไม่ ? จะลดการบริโภคนี้ลงให้เหลือน้อยที่สุด เพียงเท่าที่ร่างกายต้องการได้อย่างไร? แล้วก็พยายามกระทำให้ได้ ฝึกฝนให้จริง โดยหัดเป็นผู้มักน้อยลงไปเรื่อย ๆ (อัปปิจฉะ) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าร่างกายเราอ้วนเกินไปด้วยแล้วก็ยิ่งจะต้องเข้มงวดมากเป็นพิเศษต้องหัดเป็นผู้รู้จักพอให้ได้ (สันตุฏฐิ) ไม่ยอมให้กิเลส โมหะ หรืออวิชชามาครอบงำ ต้องมีความเพียรกระทำอยู่เป็นประจำ (วิริยารัมภะ) จนกระทั่งเกิดการรู้แจ้ง และความไม่ยึดเกาะอย่างแท้จริง (วิมุติ) เมื่อหลุดพ้นจากสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างเด็ดขาด (วิมุติญาณทัสสนะ) เมื่อนั้นแหละคือเราได้ฝึกหัดจิตจนถึงขั้นสุดยอดในแต่ละอย่างแต่ละเรื่องได้แล้ว ยังผลให้ไม่เป็นผู้ "ติดยึด" สิ่งนั้นอีกอย่างจริงจัง ก็จะเป็นผู้รู้ดีรู้แจ้งในสิ่งที่คนส่วนมากยังคงหลงบริโภคกันอยู่อย่างงมงาย นี้เรียกว่ามีดวงตาเห็นธรรม เช่นเดียวกับคนที่ติดบุหรี่อย่างหนักจนตกเป็นทาสของมัน และรู้ซึ้งถึงทุกข์โทษพิษของบุหรี่ว่ามีมากเพียงไร จึงได้พากเพียรตนจนอดบุหรี่ได้ จนจิตไม่ข้องติดจริง ๆ ซ้ำยังเกิดความขยะแขยงเนื่องจากเกิดปัญญาอันรู้แจ้งเห็นชัดในความ "หลง" ที่ตนเคยตกอยู่ใต้อำนาจของมัน ผู้นั้นก็จะกลายเป็น "ผู้ตื่น" คือผู้ที่พ้นจากกิเลส ไม่เป็นทาสของความอยาก เป็นผู้ที่ลบล้างความเคยชินเดิม ๆ ที่ติดตัวมา ที่เคยหลงใหลมัวเมาไปกับเครื่องปรุงแต่ง เช่นเห็นรูปสวยก็มีจิตชื่นชมยินดีเป็นธรรมดา ๆ กินอาหารที่ถูกปากก็รู้สึกเอร็ดอร่อย หรืออยากกินของที่ตนยึดถือชอบกินเสมอ ๆ ได้ยินเสียงเพลงเพราะ ๆ ก็เพลิดเพลินเคลิบเคลิ้มไปกับเสียงนั้น หรือได้ยินเสียงใครพูดตรงกับอารมณ์ตรงกับความยึดถือของตนก็ชื่นชอบ ทั้งนี้ก็เพราะหลงยึดติดใน "กามคุณ ๕" นั่นเอง แต่ถ้าใครไปพูดขัดกับความยึดถือของตนเข้าก็โกรธ ได้กลิ่นเหม็นก็ไม่ชอบ ได้กลิ่นหอมต้องอารมณ์ก็ชื่นใจ และเมื่อได้สัมผัสลูบไล้แตะต้องกับสิ่งที่ตนยึดถือ ก็เพลิดเพลินชอบใจรู้สึกเป็นสุข ก็เป็นธรรมดา แต่พึงเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาของปุถุชนที่ยังมีกิเลส

แต่ไม่ใช่ธรรมดาของผู้เป็น"อริยะ" เพราะท่านจะตัดกามคุณ ๕ ได้หมด โดยมีอินทรียสังวร ดังกล่าวแล้ว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน ปาสาทิกสูตรว่า "คนโง่เขลานั้นจะฆ่าสัตว์มาเลี้ยงตนให้เป็นสุข ๑ ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้มาเลี้ยงตนให้เป็นสุข ๑ พูดเท็จเพื่อเลี้ยงตนให้เป็นสุข ๑ บำเรอตนด้วยกามคุณ ๕ ประการ ๑ ทั้ง๔อย่างนี้แลเป็นของเลวทราม เป็นของปุถุชน คนหนาแน่นด้วยกิเลส

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนถึงวิธีการที่จะให้สัมฤทธิ์ผลในการละกิเลส ไว้ในหัวข้อฆราวาสธรรม ๔ ซึ่งประกอบด้วย สัจจะ, ทมะ, ขันติ, และจาคะ ไว้ดังนี้

๑. สัจจะ-ความจริงใจ คือความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะปฏิบัติตนในสิ่งนั้น และยิ่งเมื่อให้สัญญาผูกมัดอีกเปราะหนึ่งเป็นสัจจาธิษฐานคือให้ปฏิญาณว่าจะทำนั่นทำนี่ ถ้าไม่สำเร็จก็จะไม่ยอมเลิกเป็นอันขาด ก็จะช่วยให้มีความแน่วแน่มากขึ้น แบบที่พระพุทธเจ้าทรงทำความเพียรในคืนวันตรัสรู้ ได้ตั้งสัจจาธิษฐานขณะที่นั่งสมาธิใต้ต้นโพธิ์ว่า "แม้เนื้อหนัง จะหมดไปจนเหลือแต่เอ็นและกระดูกก็ตามที ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณแล้วก็จะไม่ยอมลุกจากที่นั่งนี้เป็นอันขาด ก็ยังผลให้ทรงตรัสรู้ ณ ที่นั่น ในคืนวันนั้นเอง ฉะนั้นจะเห็นว่าสัจจะเป็นเรื่องสำคัญมาก วิธีการสอนให้คนเลิกเฮโรอีนของพระอาจารย์จำรูญแห่งสำนักสงฆ์ถ้ำกระบอกก็อาศัยสัจจะนี้เป็นหัวใจในการรักษาที่สัมฤทธิผล

๒. ทมะ-การบังคับตนเองหรือการข่มใจ เป็นธรรมที่รับช่วงสืบต่อสัจจะ เพราะในการตั้งสัจจะโดยไม่มีทมะคอยช่วยสนับสนุนแล้วก็ย่อมไม่มีทางสำเร็จ เพราะจิตใจนี้เป็นเรื่องที่บังคับกันยาก ใคร ๆ ก็รู้ แต่ท่านก็สอนให้บังคับ ไม่ให้ยอมแพ้ ให้เอาชนะมันให้ได้ โดยทรงสอนว่า "จงบังคับตนเหมือนควาญช้างที่ฉลาด สามารถบังคับช้างที่ตกมันได้ โดยที่ให้เป็นผู้ฉลาดในกระบวนจิตของตน"

๓. ขันติ-ความอดทน เป็นธรรมที่เข้ามาช่วยเสริมทมะอีกต่อหนึ่ง เหมือนกับทัพหลวงที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือทัพหน้ามิให้เพลี่ยงพล้ำเสียทีแก่ข้าศึก เพราะว่าในการที่จะบังคับจิตให้อ่อนสยบลงได้นั้นเป็นเรื่องใหญ่ มันเจ็บปวดถึงกับต้องกัดฟันทน ฉะนั้นถ้าหาก

ขาดการอดทนเสียแล้ว ก็จะต้องพ่ายแพ้แก่ศึกใหญ่ พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เอาความอด-ทนมาช่วยคอยเสริมกำลังไว้อีกชั้นหนึ่ง ความหนักแน่นอดทนนี้แหละจะช่วยให้ทุกสิ่งทุกอย่างสัมฤทธิผลได้ เพราะความสำเร็จทั้งหลายนั้นมันไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันอกทันใจ แต่ต้องการเวลาบางทีก็ต้องการเวลานานเสียด้วย อุปมาดังการปลูกต้นไม้ก็ต้องอดทนหมั่นรดน้ำคอยดูแล ซึ่งอาจเป็นแรมปีจึงจะได้ผล ถ้าทนไม่ได้ก็ย่อมล้มเหลวพ่ายแพ้อย่างไม่มีปัญหา การอดทนนี้ส่วนใหญ่ท่านสอนให้อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส ซึ่งมักจะมาตั้งตัวเป็นนาย คอยบังคับให้เราเป็นทาสกระทำตามที่มันคอยบงการอยู่ตลอดเวลา เช่นบงการให้หาบุหรี่มาสูบบ้าง บงการให้กินนั่นกินนี่เพื่อความอร่อยปาก และอิ่มท้องบ้าง ฯลฯ

๔. จาคะ–การบริจาค ซึ่งจะเป็นการบริจาคทรัพย์หรือสิ่งของก็ได้ แต่ในที่นี้หมายถึงการบริจาคสิ่งที่เราไม่ต้องการคือสละกิเลสหรือสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความดี ให้ออกไปเสียจากใจ นี้จัดว่าเป็นทัพหลังที่คอยช่วยสนับสนุนทัพหน้าและทัพหลวงอีกต่อหนึ่ง เพราะถ้าขันติอดทนไม่ถึงที่สุดเกิดขันแตกเสียก่อนแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะพังทลายหมด จึงต้องคอยหมั่นปลอบใจไว้ เสมือนหนึ่งการสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิให้จิตใจเข้มแข็งไม่ยอมแพ้อยู่เสมอ

การกระทำใด ๆ ถ้าอาศัยธรรมะทั้ง ๔ นี้แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับกิเลสใด ๆ ทั้งสิ้น ตั้งแต่กิเลสขั้นต่ำคือเลิกตะกละกิน เลิกเหล้าเลิกบุหรี่เลิกเฮโรอีน จนกระทั่งถึงขั้นสูงคือตัดกิเลสนานาชนิด ก็จะช่วยให้บรรลุโสดา สกิทาคา อนาคาและอรหันต์ในที่สุด

คนอ้วนก็คือคนที่ติดอาหาร เช่นเดียวกับการติดเหล้าติดบุหรี่ จึงพึงพิจารณาธรรมนี้ให้ดี ให้ซึ้ง โดยอ่านหลาย ๆ เที่ยว แล้วท่านอาจจะได้ดวงตาเห็นธรรม เห็นถึงทุกข์ถึงโทษของการกินมากเกินไปแล้วละเสียได้ และเมื่อความอ้วนลดลง โรคเบาหวานก็ดี โรคอื่น ๆ ก็ดีที่เนื่องจากผลของความอ้วนก็จะทุเลาไปเอง เหมือนกับเกวียนที่บรรทุกของหนักจนเคลื่อนที่ไปไม่ใคร่ไหว เมื่อขนเอาของออกเสียบ้าง ก็จะแล่นไปได้เร็วขึ้น และไม่เหนื่อยยากต่อสัตว์ที่ใช้เทียมเกวียนนั้น ซึ่งก็ได้แก่สังขารของเรานั่นเอง พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงวิดเรือซึ่งเปรียบประดุจสังขารของเธอนี้ เรืออันเธอวิดแล้วมันจะเบาเมื่อเบามันก็วิ่งเร็ว เมื่อวิ่งเร็วมันก็ย่อมจะแล่นไปถึงฝั่งได้ง่าย"

อิจฺฉา นรํ ปริกสฺสติ อิจฺฉา โลกสฺมิ ทุชฺชหา อิจฺฉา พทฺธา ปุถู สตฺตา ปาเสน สกุณี ยถา

ความอยากย่อมชักลากนรชนไป ความอยากละได้ยากในโลก สัตว์เป็นอันมากถูกความอยากผูกมัดไว้ ดุจนางนกถูกบ่วงรัดไว้ฉะนั้น

ปัจฉิมภาค

ในวันมาฆบูชา อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป มาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เวฬุวันโดยมิได้นัดหมายกัน ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานคำสอน ซึ่งถือกันว่าเป็นหลักของพระพุทธศาสนา ว่ามีอยู่รวมทั้งสิ้น ๑๒ ข้อด้วยกัน โดยมีข้อที่เกี่ยวกับเรื่องการกินรวมอยู่ด้วย คือ ๑. ขันติ ๒. นิพพาน ๓. สมณะ ๔. เว้นชั่ว ๕. ทำดี ๖. ทำใจให้ผ่องใส ๗. ไม่ว่าร้าย ๘. ไม่ทำร้าย ๙. สำรวมในพระปาฏิโมกข์ (เว้นข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต) ๑๐. รู้จักกิน ๑๑. รู้จักสงบสงัด ๑๒. รู้จักทำจิตให้สูง (ทำใจให้เหนือเหตุการณ์)

เกี่ยวกับเรื่องบริขารบริโภค พระพุทธองค์ทรงพระสัพพัญญูอย่างแท้จริง ทรงรอบรู้แม้แต่กระทั่งเรื่องบาตรที่ใช้ใส่อาหาร ได้ทรงพระอนุญาตไว้ว่า บาตรสำหรับใส่อาหารนั้นให้ใช้เพียง ๒ ชนิดเท่านั้นคือ บาตรดินเผาที่สุมดำสนิทแล้ว ๑ กับบาตรเหล็ก ๑ ห้ามไม่ให้ใช้ของอื่นแทนบาตร เช่นกะทะดิน กะโหลกน้ำเต้า กะโหลกหัวผี รวมทั้งบาตรทอง บาตรเงิน บาตรทองเหลือง บาตรดีบุก บาตรสังกะสี บาตรไม้ บาตรแก้วมณี บาตรแก้วไพฑูรย์ บาตรแก้วผลึก บาตรแก้วหุง ซึ่งพวกเหล่านี้ถือว่าเป็นอกัปปิยะ เพราะเป็นของแตกง่าย อันจะเป็นผลให้สะเก็ดที่แตกปนอยู่กับอาหาร เมื่อกลืนเข้าไปจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต หรือเมื่อถูกของเปรี้ยวของเค็มเข้าอาจจะละลาย หรือเป็นสนิมติดอาหารที่บริโภคเข้าไป ทำให้ท้องเดินและเป็นพิษได้

พระพุทธเจ้าทรงรอบคอบในการเก็บรักษาบาตรเป็นอย่างยิ่ง ทรงห้ามไม่ให้วางบาตรหรือเก็บบาตรไว้ในที่ ๆ จะตกแตกได้ง่าย เช่นบนเตียง บนตั่ง บนร่ม บนพนัก หรือบนพื้นอันคมแข็งเว้นเสียแต่จะมีเครื่องรอง เช่นเป็นหญ้า เป็นผ้า หรือเป็นเสื่อ ทรงห้าม

แม้กระทั่งวางบนตัก เพราะเกรงว่าเมื่อลุกขึ้นโดยไม่มีสติ บาตรจะตกแตกได้ และเมื่อมีบาตรอยู่ในมือ ทรงห้ามไม่ให้ผลักบานประตูไม่ว่าจะปิดหรือเปิดก็ตาม อนึ่งพระองค์ได้ทรงสอนให้รู้จักการควรไม่ควรใช้บาตร คือทรงห้ามไม่ให้ใช้บาตรต่างกระโถน เช่นทิ้งก้างปลา, กระดูก, หรือเศษอาหารอันเป็นเดนลงในบาตร ห้ามไม่ให้ล้างมือหรือบ้วนปากลงไปในบาตร จะเอามือเปื้อนจับบาตรก็ไม่ควร เมื่อฉันแล้วให้รีบล้างบาตร ห้ามไม่ให้เก็บไว้ทั้งยังเปียก ให้ผึ่งแดดก่อน ห้ามไม่ให้ผึ่งทั้งยังเปียกแต่ให้เช็ดจนหมดน้ำเสียก่อนแล้วจึงผึ่ง และห้ามไม่ให้ผึ่งไว้นานเกินไป

บาตรพระนี้เท่าที่ข้าพเจ้าได้เห็น รู้สึกว่ามีประโยชน์มาก เพราะในเวลาธุดงค์หรือเดินทาง ท่านใช้บรรจุของได้สารพัดอย่าง จึงเหมือนกับกระเป๋าใบย่อม ๆ ของเราดี ๆ นี่เอง

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนถึงเรื่องวัตร คือขนบแบบอย่างอันภิกษุควรประพฤติไว้หลายหมวดด้วยกัน ภิกษุใดที่เอาใจใส่ประพฤติวัตรนั้น ๆ ให้บริบูรณ์ ได้ชื่อว่า วตฺตสมฺปนฺโน คือผู้ถึงพร้อมด้วยวัตร เช่นเดียวกับสีลสมฺปนฺโน คือผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ท่านได้ทรงสั่งสอนว่าภิกษุผู้จะเข้าไปรับบิณฑบาตในละแวก ควรประพฤติให้ถูกธรรมเนียมดังนี้

๑. นุ่งห่มให้เรียบร้อย

๒. ถือบาตรไว้ภายในจีวร เอาออกเฉพาะเมื่อจะรับบิณฑบาตเท่านั้น

๓. สำรวมกิริยาให้เรียบร้อย ทั้งในการเดินและในการรับบิณฑบาต

แม้ในการจะฉันอาหาร พระพุทธองค์ก็ทรงสอนให้ปฏิบัติดังนี้

๑. นุ่งห่มให้เรียบร้อย

๒. รู้จักอาสนะอันสมควรแก่ตน

๓. เมื่อทายกถวายน้ำ ถวายโภชนะ ให้รับโดยเอื้อเฟื้อ ถ้าโภชนะเขาไม่ได้จัดถวายเฉพาะรูป โดยใส่มาในภาชนะอันเดียว เมื่อเห็นว่าของน้อยจะไม่พอกัน ก็ให้ตักแต่น้อย

๔. ภายในโรงฉัน ถ้าภิกษุทั้งหลายยังไม่ได้รับโภชนะทั่วกัน ภิกษุผู้สังฆเถระอย่าเพิ่งลงมือฉัน คอยให้พร้อมกันเสียก่อน

๕. ฉันด้วยอาการอันเรียบร้อย

๖. ให้เสร็จฉันพร้อมกัน คือถ้าภิกษุทั้งหลายยังฉันไม่แล้ว ภิกษุผู้สังฆเถระอย่าเพิ่งบ้วนปากและล้างมือ

๗. ระวังไม่บ้วนปากและล้างมือให้น้ำกระเซ็นไปถูกภิกษุผู้นั่งใกล้ หรือถูกจีวรของตนเอง

๘. ถ้าฉันในที่อังคาสของทายก เสร็จแล้วทำอนุโมทนา

๙. เมื่อจะกลับอย่าเบียดเสียดกันออกมา ถ้าโรงฉันแคบ ภิกษุผู้อยู่ปลายแถวออกก่อน แล้วยืนคอยอยู่ข้างนอกจนกว่าพระสังฆเถระจะออกมา ถ้าโรงฉันกว้างก็ให้ออกตั้งแต่ต้นแถว

พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติเกี่ยวกับของที่จะพึงกลืนให้ล่วงลำคอลงไป ที่เรียกกาลิกว่ามี ๔ อย่างดังนี้

๑. ยาวกาลิก คือของที่ให้บริโภคได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น

๒. ยามกาลิก คือของที่ใช้บริโภคได้วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง

๓. สัตตาหกาลิก คือของที่ให้บริโภคได้นานถึง ๗ วัน

๔. ยาวชีวิก คือของที่ให้บริโภคได้เสมอไปจนตลอดชีวิต

ยาวกาลิก ได้แก่ของที่ใช้บริโภคเป็นอาหาร เช่นโภชนะทั้ง ๕ คือข้าวสุก, ขนมกุมมาส, ขนมแห้ง, ปลา–เนื้อ–นม, และผลไม้

ปลานั้นหมายถึงอาหารประเภทสัตว์น้ำ ให้สงเคราะห์เอาสัตว์น้ำอย่างอื่น เช่น กุ้ง, หอย, และปู เข้าอยู่ในพวกนี้ด้วย

เนื้อนั้นหมายถึงมังสะของสัตว์ ๒ เท้า และ ๔ เท้า ยกเว้นเนื้อ ๑๐ ชนิดที่ทรงห้าม คือ ๑. เนื้อมนุษย์ ๒. เนื้อช้าง ๓. เนื้อสุนัข ๔. เนื้อม้า ๕. เนื้องู ๖. เนื้อราชสีห์ ๗. เนื้อเสือโคร่ง ๘. เนื้อเสือเหลือง ๙. เนื้อเสือดาว ๑๐. เนื้อหมี กับทรงห้ามบริโภคเนื้อที่ยังดิบด้วย

ยามกาลิก ได้แก่ปานะคือน้ำที่คั้นจากผลไม้ ที่แสดงไว้ในบาลี มี ๘ ชนิด คือ ๑. น้ำมะม่วง ๒. น้ำชมพู่หรือน้ำหว้า ๓. น้ำกล้วยมีเม็ด ๔. น้ำกล้วยไม่มีเม็ด ๕. น้ำมะซาง

๖. น้ำลูกจันทร์หรือองุ่น ๗. น้ำเง่าอุบล ๘. น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่ พระองค์ทรงสอนให้ทำจากผลไม้สดและห้ามไม่ให้ต้มด้วยไฟ การที่ทรงห้ามไม่ให้ฉันเมื่อล่วงกำหนดคืนหนึ่งไปแล้วก็เข้าใจว่า เพราะทรงเกรงน้ำผลไม้ที่มีรสหวานนี้ จะแปรสภาพเป็นเมรัยไปเสีย

สัตตาหกาลิก ได้แก่เภสัช ๕ อย่างคือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, และน้ำอ้อย พระพุทธเจ้าทรงประทานอนุญาตให้เก็บไว้ฉันได้นานถึง ๗ วัน ในฐานที่เป็นยาแก้โรคผอมเหลืองหรือกษัย อันเกิดชุมในสารทฤดู

ยาวชีวิก ได้แก่ของที่ใช้ประกอบยา คือ

๑. รากไม้ เช่น ขมิ้น, ขิง, ข่า, แห้วหมู และว่านน้ำ

๒. น้ำฝาด เช่นน้ำฝาดสะเดา, น้ำฝาดบอระเพ็ด และน้ำฝาดพญามือเหล็ก

๓. ใบไม้ เช่นใบสะเดา, ใบกะเพรา, ใบแมงลัก และใบฝ้าย

๔. ผลไม้ เช่นดีปลี, พริก, สมอไทย, สมอพิเภก และมะขามป้อม

๕. ยางไม้ เช่นกำยาน, มหาหิงค์

๖. เกลือ เช่นเกลือแกง, เกลือสินเธาว์

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังได้ทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษในกรณีย์ต่อไปนี้คือ

๑. ทรงอนุญาตเฉพาะอาพาธ ให้ฉันน้ำข้าวต้มไม่มีกาก และน้ำเนื้อต้มที่ไม่มีกาก ได้ในเวลาวิกาล

๒. ทรงอนุญาตเฉพาะกาล เช่นทรงอนุญาตให้เจียวมันเปลวทำเป็นน้ำมันเองได้ แต่ต้องทำให้เสร็จในกาลเช้าชั่วเที่ยง

๓. ทรงอนุญาตเฉพาะยา เช่นทรงอนุญาตน้ำมันเจือน้ำเมาไม่มากจนถึงกับมีสีกลิ่นรสปรากฏ ให้ดื่มกินได้ และทรงอนุญาตให้ใช้กระเทียมเข้ายาได้ แต่ห้ามไม่ให้ฉันเป็นอาหาร

"เรื่องของธนาคารชาติ"*

โดย

ดร. เสนาะ อูนากูล

ผู้สื่อข่าว อาจารย์ยึดหลักในการบริหารงานของธนาคารชาติอย่างไร และในช่วงเวลา ๖ เดือนที่เข้ามาเป็นผู้ว่าการ อาจารย์ได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง

ผู้ว่าการ ผมยึดหลักในการบริหารงาน ๒ ข้อด้วยกันคือ ข้อที่หนึ่ง ถ้าสิ่งใดที่ดีอยู่แล้วในสถาบันนี้ก็จะพยายามรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมหรือสูญไป ส่วนอีกข้อหนึ่งก็คือว่า สิ่งใดที่ควรปรับปรุงให้เป็นประโยชน์ให้เหมาะกับสถานการณ์บ้านเมือง ในระยะนี้ก็จะรีบปรับปรุงโดยไม่ชักช้า

ผู้สื่อข่าว เท่าที่ทำไปแล้วทันทีที่เข้ามานี่มีอะไรบ้าง พอจะยกตัวอย่างว่าอะไรเป็นส่วนดีที่ควรส่งเสริม และอะไรเป็นส่วนบกพร่องที่อาจารย์จะปรับปรุง

ผู้ว่าการ สำหรับส่วนดีซึ่งผมอยากจะรักษาไว้ แล้วก็ส่งเสริมให้ดีอยู่ต่อไปในสถาบันนี้มีอยู่มาก โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับคนของทางธนาคารชาติ ซึ่งผมรู้สึกว่าเป็นจุดที่สำคัญมาก เป็นคนที่ดี ซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริตนี้เป็นเรื่องสำคัญ มีมาตรฐานความรู้สูง รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อการงาน ซึ่งเป็นระบบของธนาคารชาติที่ได้สร้างกันไว้สืบช่วงกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งผมรู้สึกว่าเป็นจุดสำคัญที่จะต้องพยายามรักษาความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักหน้าที่ รู้จักความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย และผมคิดว่าในฐานะสถาบันธนาคารชาติซึ่งเป็นผู้รักษาทรัพย์สินของประเทศชาติ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะฉะนั้นจะพยายามรักษาความดีอันนี้ไว้ไม่ให้เสื่อมตลอดไป

ผู้สื่อข่าว สิ่งที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นเล่าครับ มีอะไรบ้าง

ผู้ว่าการ สิ่งที่ควรปรับปรุง และได้ลงมือดำเนินการแล้ว แยกได้เป็น ๔ เรื่องด้วยกันคือ

---

* ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ประชาชาติในโอกาสครบรอบ ๓๓ ปี ของธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๘

เรื่องที่ ๑. ปรับปรุงระบบการวิเคราะห์และรายงาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศ

เรื่องที่ ๒. ปรับปรุงฐานะความมั่นคงและบทบาทของสถาบันการเงิน ให้มีส่วนรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวมมากขึ้น

เรื่องที่ ๓. ปรับปรุงงานด้านต่างประเทศ เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเงินของชาติ

เรื่องที่ ๔. ปรับปรุงระบบงานและกำลังคนรวมทั้งสิ่งก่อสร้างและวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานภายในธนาคารแห่งประเทศไทยนี่เอง เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานที่จะมีการปรับปรุงให้ได้ผลอย่างจริงจัง

สำหรับเรื่องที่หนึ่งคือ การปรับปรุงการวิเคราะห์และรายงานต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการเงินของประเทศ ประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ก็คือจะปรับปรุงการวิเคราะห์และการรายงานให้เร็วขึ้น และให้สมบูรณ์ขึ้นด้วย

ผู้สื่อข่าว แต่เดิมช้าหรือไงครับ

ผู้ว่าการ แต่เดิมก็อาจช้าอยู่บ้าง ถ้าเหตุการณ์ของโลกไม่ผันแปรเปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างในขณะนี้ก็พอทำเนา แต่ทุกวันนี้เหตุการณ์ของโลกและในบ้านเราเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก จนเรียกได้ว่าเป็นการผันผวนและปรวนแปรอย่างรวดเร็วทีเดียว เพราะฉะนั้นถ้าการวิเคราะห์ก็ดีการรายงานก็ดียังล่าช้าอยู่แล้วก็ไม่ทันการ การทำงานในเรื่องนี้จะต้องแข่งกับเวลา ความจริงไม่แต่เพียงแข่งให้ทันกับเวลาเท่านั้น จะต้องคาดการณ์ล่วงหน้าด้วย เพราะว่าถ้าไม่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว กว่าจะมาเริ่มเตรียมงาน กว่าจะเริ่มกำหนดนโยบายและมาตรการ ก็ไม่ทันการเสียแล้ว จึงต้องมีการปรับปรุงรายงานภาวะเศรษฐกิจการเงินให้รวดเร็วขึ้น และให้มีรายงานเป็นระยะ ๆ คือให้รายงานประจำวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายสามเดือน และประจำปี เพื่อว่าจะได้มีข้อมูลทุกระยะ

ผู้สื่อข่าว เรื่องนี้อาจารย์ได้เริ่มทำแต่ต้นเลยหรือเปล่าครับ หมายความว่าทันทีที่เข้ามารับผิดชอบ

ผู้ว่าการ เริ่มทำตั้งแต่ต้นเลยครับ ความจริงในเรื่องนี้ทั้งหมดคือการปรับปรุงสิ่งที่เรียกว่า Management Information System นั่นเอง ผมเชิญพนักงานบริหารชั้นผู้ใหญ่ประชุมและแจ้งให้ทราบว่าที่ผมต้องการเป็นสิ่งแรกที่สุดก็คือสิ่งนี้ เพราะว่าถ้าเราจะมีบทบาทต่อไป เราจะต้องยึดข้อเท็จจริงและก็เหตุผลเป็นหลัก เราถึงจะอยู่ในฐานะที่มั่นใจได้ว่าสิ่งที่เราจะดำเนินการต่อไปเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เมื่อเรามีข้อเท็จจริงและเหตุผลสนับสนุนอย่างมั่นคงให้เห็นว่าถูกต้องแล้ว เราก็ทำอะไรได้ แต่ถ้าเรายังไม่มีอะไร มีแต่ความรู้อย่างเดียวปราศจากข้อเท็จจริงก็ย่อมจะเกิดการผิดพลาดได้ อย่างไรก็ดีข้อเท็จจริงนี้ถ้าจะเป็นประโยชน์ก็ต้องเร็วและทันกับเหตุการณ์ด้วย ถ้ามัวแต่ยืดยาดอยู่ เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปตั้งนานแล้ว ไม่ว่าจะทำหรือคิดอะไรก็ล้วนแต่ไม่ทันกับเหตุการณ์ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นในประเด็นแรกในการปรับปรุงวิเคราะห์และรายงานนี้ก็คือ ต้องทำให้เร็ว และในขั้นต่อไปก็ต้องทำให้สมบูรณ์ขึ้น เร็วอย่างเดียวแต่ว่าออกมาขาด ๆ วิ่น ๆ ก็ไม่ค่อยได้ประโยชน์เหมือนกัน ในด้านความสมบูรณ์นั้น หมายความว่าเราจะพิจารณาให้ครบทั้งระบบเศรษฐกิจและระบบการเงิน ไม่ใช่พิจารณาเฉพาะแต่เรื่องของการธนาคารหรือเรื่องการเงินแคบๆแต่อย่างเดียว ระบบเศรษฐกิจนี้ประกอบด้วยหลายส่วนด้วยกัน ที่เกี่ยวข้องกับการเงินการธนาคารโดยตรงนั้น เป็นส่วนสำคัญก็จริง แต่ยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคลัง การงบประมาณของรัฐบาล และส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการผลิต การค้า และการเงินกับต่างประเทศ เรื่องต่างประเทศนี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ปัญหาหลายอย่างที่เมืองไทยต้องประสบอยู่มักจะมีต้นเหตุเกิดมาจากต่างประเทศ ฉะนั้นจึงต้องนำมาพิจารณาด้วย จึงจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเงินภายในประเทศเราได้อย่างสมบูรณ์

ผู้สื่อข่าว อาจารย์ครับ ขอเรียนถามเรื่องที่สองที่ธนาคารชาติกำลังปรับปรุงอยู่

ผู้ว่าการ เรื่องที่สองคือ เรื่องการปรับปรุงฐานะความมั่นคงและบทบาทของสถาบันการเงิน ให้มีส่วนรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ในเรื่องนี้ผมรู้สึกว่าเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบ้านเมืองในขณะนี้ และก็เป็นประเด็นที่สนใจกันทั่วไป ซึ่งผมอยากจะขอแยกส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของธนาคารชาติออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มบริษัทเงินทุน และกลุ่มธนาคารพาณิชย์ ในกลุ่มบริษัทเงินทุนนี่ก็ทราบอยู่แล้วว่า เพียงระยะ ๕–๖ ปีที่ผ่านมาได้เกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมากทีเดียว แล้วก็ดำเนินการอย่างอิสระเสรี คือไม่มีกฎหมายควบคุม ไม่มีระเบียบ ไม่มีมาตรการต่าง ๆ ที่ควบคุม เพราะฉนั้นจึงเป็นที่น่าห่วงใยว่า ถ้าไม่รีบดำเนินการควบคุมให้เข้ารูปเข้ารอยแล้ว จะเป็นอันตรายกับทางด้านประชาชนผู้ฝากเงินทั้งหลาย ในเรื่องนี้เราได้ดำเนินการไปแล้ว โดยได้มีการประกาศกำหนดเงื่อนไข กำหนดอัตราส่วนในเรื่องสินทรัพย์สภาพ คล่องว่าจะต้องมี เท่านั้นเท่านี้ เป็นอย่างต่ำนอกจากนั้นก็ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องลูกหนี้รายใหญ่ และอัตราส่วนระหว่างเงินกองทุนกับเงินที่ปล่อยให้กู้ ให้มีความสัมพันธ์กัน และไม่เป็นการปล่อยหนี้จนเกินตัว

ผลพลอยได้ประการหนึ่งของการกำหนดมาตรการควบคุมเหล่านี้ก็คือว่า ในการมีเงื่อนไขเหล่านี้ออกมา ทำให้ความต้องการหรือความอยากที่จะตั้งบริษัทเงินทุนใหม่ลดลง เพราะแม้แต่บริษัทเงินทุนซึ่งมีอยู่แล้วขณะนี้ประมาณ ๑๐๐ แห่ง ก็เริ่มมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาปรับปรุงวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด อันนี้ก็เป็นการชลอความสนใจในการที่จะเร่งเปิดบริษัทเงินทุนทั้งหลายไปได้มากทีเดียว นอกจากนั้น ขณะนี้เรายังได้กำหนดแผนงานตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทเหล่านี้ไว้แล้ว และได้ดำเนินการตรวจสอบระบบบัญชีและฐานะที่แท้จริงของบริษัทเงินทุนเหล่านี้ ด้วยการส่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกไปตรวจตามขั้นตอนของแผนงาน เมื่อทำการตรวจสอบแล้วก็กำหนดให้มีการรายงาน ทำอะไรไปแล้วก็ต้องรายงานให้ธนาคารชาติทราบ เมื่อได้รับผลการตรวจสอบมาก็ดี ได้รับรายงานมาก็ดี เรามีหน่วยวิเคราะห์ทำหน้าที่วิเคราะห์และติดตามตรวจสอบด้วยว่า มีการปฏิบัติจริงตามที่รายงานมาหรือไม่ การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทเงินทุนนี้ จะเข้มงวดมากขึ้นเป็นลำดับ โดยคำนึงถึงการเสริมสร้างความมั่นคงของบริษัทเงินทุนและความปลอดภัยของประชาชนผู้ฝากเงินเป็นหลัก

ผู้สื่อข่าว ทางด้านความมั่นคงและบทบาทของธนาคารพาณิชย์เล่าครับ

ผู้ว่าการ ทางด้านธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไป ฐานะความมั่นคงดีขึ้นเป็นลำดับ สำหรับที่ยังอาจมีปัญหาอยู่บ้าง ก็ได้พยายามปรับปรุงวิธีการเพื่อที่จะให้มีการแก้ไขให้ได้ผลอย่างจริงจัง

คือจะไม่เน้นเฉพาะในด้านของการกำหนดมาตรการควบคุม หรือทำโทษแต่ด้านเดียว แต่จะมีการพิจารณาหาช่องทางที่จะกระตุ้น และเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีปัญหาสามารถแก้ปัญหานั้นได้ด้วย เป็นการช่วยให้เดินไปในทางที่ถูกต้องได้ และในเมื่อขณะนี้ธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่อยู่ในฐานะที่มั่นคงแล้ว ก็ควรจะเน้นในเรื่องของการปรับปรุงให้ธนาคารพาณิชย์มีบทบาทให้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ในเรื่องนี้ย่อมต่างกัน อย่างในกรณีบริษัทเงินทุนขณะนี้ ถ้าให้รับผิดชอบมากนักก็คงจะยังค่อนข้างเร็วไปหน่อย ในขั้นนี้เราจึงได้เน้นการควบคุมให้บริษัทเงินทุนตั้งหลักให้ได้เป็นเรื่องสำคัญก่อน แต่ในทางด้านธนาคารพาณิชย์นั้น เนื่องจากว่าได้มีเวลาตั้งหลักมานานแล้ว จึงควรให้มีบทบาทรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

สำหรับหลักใหญ่ที่จะให้ธนาคารพาณิชย์ มีบท บาทในการช่วย พัฒนา เศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นนั้น ก็อยู่ที่การปรับปรุงการจัดสรรการลงทุนของระบบธนาคาร ในทางที่จะลดการลงทุนที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือว่ามีประโยชน์น้อยต่อเศรษฐกิจและสังคม ให้หันมาเพิ่มให้ทางด้านที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น นี่เป็นหลักทั่วไป ความจริงหลักนี้สอดคล้องกับหลักในการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งที่แล้วมาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการวางแผนทางด้านรัฐบาล การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจก็มีหลักว่า พยายามที่จะจัดสรรการลงทุนทั้งหลายไปในสาขาเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสำคัญ ที่มีประโยชน์ในแต่ละระยะ อย่างในแผนแรก ๆ ก็พยายามสนับสนุนให้มีการลงทุนทางด้านการปูพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นทางด้าน ถนน คมนาคม ไฟฟ้า ท่าเรือ ชลประทาน ในตอนต่อมาก็เน้นทางด้านสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านสาธารณสุข ในระยะหลังนี้ก็หันมาเน้นทางด้านการเกษตรและการปรับปรุงระบบการบริหารให้ประโยชน์ของการพัฒนาถึงมือประชาชนมากขึ้น นี้ก็เป็นวิธีที่พยายามจะจัดสรรทรัพยากรทางฝ่ายรัฐบาลไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ฉะนั้นทางด้านการที่จะให้ระบบธนาคารมีความรับผิดชอบต่อสังคม ก็ใช้หลักการเดียวกัน คือให้มีการจัดสรรเงินลงทุนของธนาคารพาณิชย์ในสาขาที่เป็นประโยชน์มากขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาทางด้านรัฐบาล

ผู้สื่อข่าว ที่ธนาคารชาติจะให้ธนาคารพาณิชย์ช่วยปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตรมากขึ้นได้ดำเนินการไปแค่ไหนแล้วครับ

ผู้ว่าการ เรามีเป้าหมายให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตรในปี ๒๕๑๘ นี้ ๓,๕๐๐ ล้านบาท ปีนี้เป็นปีแรก และมีเวลาน้อย แต่ก็ได้รับความร่วมมือจากธนาคารพาณิชย์เป็นอย่างดี จนถึงเดือนที่แล้วมียอดปล่อยไปทั้งหมด ๒,๖๐๐ กว่าล้านบาท ผ่านทาง ธ.ก.ส ๑,๖๐๐ ล้านบาท ที่ธนาคารพาณิชย์ปล่อยให้เกษตรกรโดยตรง ๑,๐๐๐ ล้านบาท ขณะนี้กำลังเร่งที่จะให้ครบ ๓,๕๐๐ ล้านบาทภายในสิ้นปีนี้

ผู้สื่อข่าว แล้วปีหน้าวางไว้เท่าไรครับ

ผู้ว่าการ เรื่องนี้กำลังดูกันอยู่

เป็นเรื่องที่ว่าควรจะเพิ่มในทางด้านเกี่ยวกับเกษตร และโดยเฉพาะก็คือเกษตรกรโดยตรง และคำว่าเกษตรกรโดยตรงหมายรวมถึงเกษตรกรแต่ละคนรวมกันเป็นกลุ่ม โดยที่คิดว่าการรวมกลุ่มนี้เป็นการสร้างสถาบันในเขตชนบทขึ้น และถ้าธนาคารพาณิชย์ หรือ ธ.ก.ส. ได้เข้าไปเกี่ยวข้องมากขึ้น ก็จะมีผลพลอยได้ที่สำคัญประการหนึ่งเกิดขึ้น คือจะทำให้มีระบบการจัดการธุรกิจในสถาบันของเกษตรกร คือหมายความว่าเลี้ยงตัวได้ เติบโตไปได้ในภายหน้า เรื่องนี้เป็นผลพลอยได้ที่ผมคิดว่ามีความสำคัญมาก

ผู้สื่อข่าว อาจารย์ครับ ประเด็นที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งที่ผมคิดว่าสำคัญที่สุดในเรื่องความมั่นคงของธนาคารพาณิชย์ แล้วก็ประโยชน์ของธนาคารพาณิชย์ต่อสังคม ก็คือเงินกู้ การวิเคราะห์เงินกู้ของแต่ละธนาคาร แต่ละแห่งนั้น ธนาคารชาติมีกำลังคนหรือเปล่าที่จะสามารถไปวิเคราะห์ได้

ผู้ว่าการ เรื่องความมั่นคงของธนาคารพาณิชย์และเรื่องการปล่อยเงินกู้นั้น เป็นเรื่องสำคัญมากอย่างคุณว่า เราต้องเอาใจใส่ตรวจสอบและติดตามอยู่เป็นประจำ ที่แล้วมามีการเน้นในเรื่องการจัดชั้นคุณภาพหนี้เงินกู้ที่ธนาคารปล่อยไป การจัดชั้นหนี้นี้เป็นเรื่องสำคัญและเป็นหลักใหญ่ ซึ่งหลักอันนี้ก็ยังคงจะต้องยึดไว้ แต่ว่าแค่นั้นก็อาจจะไม่พอ เพราะฉะนั้นการปรับปรุงแผนงาน การตรวจสอบธนาคารพาณิชย์ใหม่ ซึ่งธนาคารชาติได้เริ่มดำเนินการแล้วนั้นจึงกำหนดให้ทำการตรวจสอบเป็นรายธนาคารให้เห็นภาพทั้งธนาคาร คือตั้งแต่สำนักงานใหญ่

ไปจนถึงสาขาต่าง ๆในคราวเดียวกัน ในกรณีที่เป็นธนาคารที่ใหญ่มาก นอกจากสำนักงานใหญ่ เราจะเลือกตรวจเอาสาขาใหญ่ ๆ ที่เป็นสาขาหลัก แล้วก็สาขาที่มีปัญหา โดยใช้วิธีที่จะต้องให้คลุมได้อย่างน้อย ๖๐ % สำหรับสาขาต่าง ๆ ทางด้านการวิเคราะห์จะมุ่งหนักไปทางด้านการปล่อยเงินกู้ ทิศทางของการปล่อยเงินกู้ว่าปล่อยไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยส่วนรวมหรือไม่เพียงไร และปล่อยเงินกู้ไปในลักษณะที่เสริมสร้างความมั่นคงให้กับธนาคารพาณิชย์นั้นหรือไม่เพียงไร นี่ตรงกันทีเดียวที่คุณพูดมานี่บังเอิญเป็นเรื่องที่เราได้ทำไปแล้ว ในขณะนี้เราเปลี่ยนแผนในการตรวจประจำปีใหม่หมดเลยทีเดียว แล้วก็สำหรับในเรื่องกำลังคนที่จะดำเนินการ ก็ได้ขยายกำลังคนเพิ่มขึ้น แต่ว่าทั้งหมดก็อยู่ที่การฝึกอบรม ต้องมีการฝึกหัดและอบรมกันก่อน ต้องใช้ระยะเวลาเรียนรู้และหาประสบการณ์ ไม่ใช่เข้ามาปุ๊บตรวจได้ปั๊บทันที เป็นผู้ชำนาญการตรวจสอบได้เลย การตรวจสอบก็ต้องแบ่งออกเป็นสาย ๆ แต่ละสายมีหัวหน้าควบคุม นอกจากนั้นยังมีหัวหน้าผู้ตรวจสอบคุมสายต่าง ๆ และมีหัวหน้าควบคุมกันเป็นลำดับชั้นอีกด้วย แต่โดยสรุปแล้ว แผนการตรวจสอบและวิเคราะห์การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ที่ปรับปรุงใหม่นี้ จะเป็นประโยชน์ทางด้านนโยบายทั้งในแง่ของการจัดสรรเงินลงทุนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและส่วนรวม และวิธีการที่ปล่อยเงินอย่างมั่นคง

ผู้สื่อข่าว ที่ธนาคารพาณิชย์จะปล่อยเงินทางด้านสินเชื่อเกษตร ก็จะเป็นประโยชน์มาก แต่จะกระทบทางด้านความมั่นคงไหมครับ

ผู้ว่าการ ในการปล่อยสินเชื่อเกษตรปีนี้ ได้มีการกำหนดเป้าหมายให้เพิ่มขึ้นมาก จึงจำเป็นต้องมีการเร่งรัดจนแทบจะเป็นการฝืนใจกันทำ แต่ในขณะเดียวกัน ทางธนาคารชาติก็ได้พยายามที่จะช่วยแก้ปัญหาของธนาคารพาณิชย์ที่ต้องประสบในการปล่อยสินเชื่อเกษตรที่สำคัญสองประการ คือ ๑. ค่าใช้จ่ายสูง ๒. อัตราเสี่ยงจากการปล่อยสินเชื่อเกษตรสูง ปัญหาทั้งสองนี้เป็นปัญหาสำคัญ เมื่อเราดูแล้วก็ปรากฏว่า ถ้าเราสามารถที่จะเอางานของรัฐบาลซึ่งส่งเสริมการเกษตรอยู่มาประกอบเข้ากับเรื่องการที่จะปล่อยเงินของธนาคารพาณิชย์ จะช่วยแก้ปัญหาทั้งสองนี้ได้ เพราะว่าในขณะนี้เราได้มีโครงการพัฒนาการเกษตรในท้อง

ที่ต่าง ๆ เป็นอันมาก ทั้งในการส่งเสริมการเกษตร การสหกรณ์การเกษตร และแม้แต่นิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์ ก็ได้หันมาเน้นเรื่องของการพัฒนาการเกษตรแล้ว ไม่ใช่เฉพาะเรื่องสังคมสงเคราะห์เท่านั้น แต่ละโครงการล้วนแต่ได้ลงทุนไปเป็นอันมากทั้งกำลังเงิน กำลังคน ก็อยู่ในนั้นเป็นอันมาก แต่ว่าติดปัญหาว่าไม่รู้ว่าจะผลิตอะไร จะมีตลาดหรือไม่ และขาดเงินทุนสำหรับเกษตรกรที่จะมาหมุนเวียน เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็พยายามจะให้ทั้งสองฝ่ายได้มาพบกันในระยะที่แล้วมาต้องเรียนตรง ๆ ว่า บรรยากาศของความเข้าใจกันนี้ค่อนข้างน้อย ทางฝ่ายราชการก็บอกว่า ไม่อยากยุ่งกับพวกธนาคารพาณิชย์ ทางธนาคารพาณิชย์ก็เคยมีประสบการณ์ไม่ค่อยจะดีกับฝ่ายราชการอยู่บ้าง ซึ่งมีปัญหาทั้ง ๒ กรณี บรรยากาศในตอนนี้เป็นบรรยากาศซึ่งทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน แล้วก็อาจจะไม่ค่อยอยากร่วมกันนัก ซึ่งผมคิดว่าน่าจะแก้ไขตรงจุดนี้ นอกจากนั้น โรงงานอุตสาหกรรมธุรกิจการเกษตรของเรา ก็ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก แต่ก็ปรากฏว่าโรงงานเหล่านี้ไม่มีวัตถุดิบ จึงอยู่ในฐานะที่ลำบากในเมื่อไม่มีวัตถุดิบ ครั้นคิดว่าจะไปซื้อที่ดินของตัวเองขึ้นมาพัฒนาเป็นไร่ของตัวเอง ก็ปรากฏว่ามีปัญหาอีกเช่นเดียวกัน จะต้องลงทุนมหาศาล แล้วก็ไม่เหมาะกับบ้านเมืองเรา เพราะฉะนั้นสิ่งที่ทุกฝ่ายจะอยู่ร่วมกันได้ก็คือว่า นอกจากจะมีไร่ของตัวเองส่วนหนึ่งแล้ว ทางโรงงานจะต้องทำงานร่วมกับทางกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ ในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ ก็ต้องการตลาด ซึ่งโรงงานก็เป็นตลาดได้อย่างดี จึงน่าจะอยู่ร่วมกันได้ และเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ว่าบรรยากาศขณะนี้มักจะแตกแยกแล้วก็ไม่เข้าใจ แล้วก็มีข้อสงสัยระแวงซึ่งกันและกัน ผมจึงมีความเห็นว่า จุดสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเกษตรของไทย ก็คือจะต้องทำให้บรรยากาศในเมืองไทยเข้ากันได้ ทั้งฝ่ายรัฐบาล ธนาคารพาณิชย์ โรงงานอุตสาหกรรมประเภทธุรกิจเกษตร และเกษตรกร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทุกวิถีทางร่วมกัน

ผู้สื่อข่าว ที่แล้วมาธนาคารพาณิชย์มักจะหาเงินฝากจากต่างจังหวัด แล้วโอนมาลงทุนในกรุงเทพฯ ธนาคารชาติจะมีวิธีแก้ไขเรื่องนี้อย่างไรบ้างครับ

ผู้ว่าการ จริงอยู่ ระบบธนาคารพาณิชย์ที่แล้วมาก็มักจะหาเงินฝากจากชนบทเข้ามาลงทุนกันอยู่ในบริเวณกรุงเทพฯเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการกระจายความเจริญ ซึ่งในเมื่อทางฝ่ายรัฐบาลก็พยายามจะผันเงินก็ดี จะทำอะไรก็ดี เพื่อที่จะให้ความเจริญกระจายออกไปข้างนอกอยู่แล้ว ในส่วนของระบบธนาคารก็ควรจะดำเนินการให้สอดคล้องกัน เพราะฉะนั้นธนาคารชาติจึงได้กำหนดเงื่อนไขในการเปิดสาขาธนาคารในอำเภอรอบนอก ว่าจะต้องมีการปล่อยเงินเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นอย่างน้อยร้อยละ ๖๐ ของยอดเงินที่ได้รับฝากไว้ และหนึ่งในสามของร้อยละ ๖๐ นั้นต้องเป็นการให้กู้ยืมแก่เกษตรกร ซึ่งก็หมายความว่าสูงขึ้นจากระยะที่แล้วมา จึงเป็นเรื่องซึ่งธนาคารพาณิชย์จะต้องออกแรง แต่ผมคิดว่าเป็นการออกแรงที่จำเป็นในขณะนี้

ผู้สื่อข่าว มีประเมินผลกลับมาบ้างหรือยังครับเท่าที่ทำไปแล้ว เพราะรู้สึกว่าในทางปฏิบัติจะมีปัญหา

ผู้ว่าการ ในขณะนี้เพิ่งเริ่ม เราก็กำลังปรับปรุงแผนการตรวจสอบ ซึ่งผมใคร่จะเรียนชี้แจงต่อไปว่า เราจะมีหน่วยงานตรวจสอบไปประจำที่สาขาของธนาคารชาติในภาคต่าง ๆ เลยทีเดียว เพื่อจะได้สามารถติดตามประเมินผลในท้องที่ภาคต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

สำหรับการกำหนดนโยบายให้ธนาคารพาณิชย์ต้องรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นนั้นก็ย่อมจะมีผลให้กำไรของธนาคารพาณิชย์ต้องลดลงกว่าที่เคยเป็นมาบ้าง แต่เวลานี้เป็นเวลาที่ทุกฝ่ายจำเป็นต้องช่วยกันเสียสละ จะต้องร่วมมือกันเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง จะใช้หลักเสรีอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ ในขณะนี้ผมเข้าใจว่าส่วนใหญ่ของผู้รับผิดชอบทางธนาคารพาณิชย์มีความเข้าอกเข้าใจดีขึ้นเป็นลำดับ แต่ก็อาจจะมีบ้างที่ยังอยากจะทำเหมือนอย่างเดิม เรื่องนี้ก็เห็นจะต้องคอยหมั่นเตือนให้ตระหนักว่ามันจำเป็นแล้ว ไม่มีเวลาที่จะรอต่อไปแล้ว ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมที่จะต้องพยายามเฉลี่ยให้ทั่วถึงกันมากกว่าแต่ก่อน

ผู้สื่อข่าว ความร่วมมือนี้ได้รับจากธนาคารใหญ่ ๆ มากกว่า หรือว่าจากทั่ว ๆ ไป

ผู้ว่าการ ธนาคารใหญ่ส่วนมากก็เข้าใจในเรื่องนี้ดี

ผู้สื่อข่าว ทางธนาคารเล็กบอกว่าไม่มีกำลังเพียงพอ เพื่อที่จะให้ความร่วมมือ

ผู้ว่าการ เรื่องนี้ก็คงจะต้องดูว่าแต่ละธนาคารนั้นฐานะก็ไม่เหมือนกัน การที่เขาเริ่มต้นขึ้นมาก็มักจะไม่ค่อยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการปรับตัวก็ย่อมทำให้มีปัญหาขลุกขลักต่างกัน ซึ่งเราก็พยายามทำความเข้าใจ ถ้าปัญหามีก็ลองมาปรึกษากันว่าจะแก้ปัญหาร่วมกันได้อย่างไร ผมเองก็เข้าใจว่าเขาเคยทำมาอย่างหนึ่ง และอาจจะทำอยู่อย่างนั้นมาตลอดเวลา พอพลิกเข้าก็อาจขลุกขลัก เพราะความสามารถในการปรับตัวต่างกัน เจ้าพนักงานก็ต่างกัน การเตรียมตัวที่แล้วมาก็ต่างกัน แต่ก็เป็นเรื่องที่จำเป็นและจะต้องพยายามทำ ในเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่ควรต้องช่วยกันเตือนอยู่เสมอว่า ธนาคารพาณิชย์มีความรับผิดชอบ แล้วก็ไม่แต่เพียงรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นหรือผู้ฝากเท่านั้น แต่มีความรับผิดชอบกับสังคมด้วย การทำอย่างนี้จะลดกำไรธนาคารพาณิชย์ลงก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะลดไปเสียจนไม่มีอะไรเหลือ ยังมีกำไรพอที่จะจูงใจให้ขายหุ้นธนาคารพาณิชย์ในตลาดหุ้นได้ การเพิ่มทุนด้วยการขายหุ้นธนาคารนี้เป็นนโยบายหลักอีกประการหนึ่งที่เราอยากจะให้ทำ เพื่อที่จะกระจายการถือหุ้นออกไป ไม่ตกอยู่ในมือของบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ ซึ่งในเรื่องการกระจายหุ้นนี้ก็ปรากฏว่ามีหลายธนาคาร เช่น ธนาคารกรุงเทพฯ ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารไทยพาณิชย์ ได้นำหุ้นออกมาขายในท้องตลาด แล้วก็ยังมีอีกหลายธนาคารได้พยายามที่จะจัดระบบบัญชีเพื่อให้พร้อมที่จะนำมาขายได้ ซึ่งในเรื่องนี้ผมเองก็อยากจะเห็นว่า พนักงานของธนาคารเองก็น่าจะมีสิทธิ์ในการที่จะได้ซื้อหุ้น เพราะว่าจะเป็นประชาธิปไตยในระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น และเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งที่พนักงานควรมีส่วนเป็นเจ้าของด้วย

ผู้สื่อข่าว เท่าที่อาจารย์ทราบ ที่ธนาคารกรุงไทยซึ่งกระทรวงการคลังเป็นเจ้าของ ๙๙ % มีนโยบายที่จะเอาหุ้นมาขายประชาชนหรือเปล่า

ผู้ว่าการ ยังไม่มีนโยบายในตอนนี้ เพราะว่าในเรื่องของบทบาทของธนาคารกรุงไทยก็คงจะต้องเป็นธนาคารของรัฐ แล้วก็จะต้องทำหน้าที่สนองนโยบายของรัฐบางประการ ซึ่งอาจจะต้องเป็นผู้ริเริ่ม อาจจะต้องเป็นการดำเนินการในงานที่ตามปกติแล้วธนาคารพาณิชย์ไม่อยากทำ แต่ในฐานะที่เป็นธนาคารกรุงไทย ถ้าขายหุ้นให้ประชาชนก็รู้สึกว่าอาจจะมีปัญหากับผู้ถือหุ้น ถ้ายิ่งกระจายมาก และโดยเฉพาะเป็นผู้ถือหุ้นรายย่อยมาก อาจเกิดปัญหาในการ

ปฏิบัติงาน ทำให้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นธนาคารของรัฐไม่ได้เต็มที่ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าธนาคารกรุงไทยก็ควรที่จะต้องทำหน้าที่เป็นธนาคารของรัฐต่อไป

ผู้สื่อข่าว ขอพูดทางด้านต่างประเทศบ้างครับ

ผู้ว่าการ เรื่องที่สามที่ธนาคารชาติกำลังปรับปรุงอยู่คือ งานทางด้านต่างประเทศ เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเงินของชาติ ซึ่งก็มีอยู่หลายด้านด้วยกัน ผมอยากจะเรียนชี้แจงเพียงบางด้าน ในด้านที่หนึ่งเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทุนสำรองของชาติ ซึ่งเรามีหลัก ๓ ประการคือ หลักความมั่นคงและปลอดภัย หลักในการดำรงสภาพคล่องตัว และหลักผลประโยชน์ตอบแทนกับประเทศชาติ สำหรับหลักทั้ง ๓ ประการนี้ ได้จัดทำออกมาเป็นแผนรวม เป็นแผนเดียวกัน เรื่องนี้ได้ดำเนินการไปแล้ว อีกด้านหนึ่งก็คือการปรับปรุงงานของทางด้านทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราหรือที่เรียกชื่อย่อว่า EEF ก็พยายามที่จะให้ทุนรักษาระดับ ฯ มีบทบาทในเรื่องทางด้านเงินตราต่างประเทศมากขึ้น อีกทางด้านหนึ่งก็คือเกี่ยวกับเรื่องการใช้ข้อมูลต่าง ๆ จากการควบคุมปริวรรต ซึ่งขณะนี้มีอยู่มากทีเดียว แล้วก็เป็นข้อมูลที่น่าจะเอามาใช้ประโยชน์ในด้านการวิเคราะห์และรายงาน และโดยเฉพาะเพื่อเราจะได้ติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเงินเข้าเงินออกทางด้านต่างประเทศ ซึ่งอาจแบ่งเป็นบัญชีสินค้าบัญชีบริการ แล้วก็บัญชีเงินทุน หรือการเคลื่อนไหวของเงินทุน ซึ่งเราสามารถติดตามได้ตลอดเวลา ในทางด้านนี้ก็เป็นงานของฝ่ายต่างประเทศอีกส่วนหนึ่ง

นอกจากนั้นก็เกี่ยวกับการร่วมมือกับต่างประเทศ อย่างที่เรียนแล้วว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กระทบเศรษฐกิจของเรามักจะมาจากต่างประเทศ การประชุมของผู้ว่าการธนาคารชาติของประเทศต่าง ๆ นี้เป็นจุดสำคัญมาก ที่เราจะได้เครื่องบอกเหตุต่าง ๆ ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การร่วมอยู่ในสมาคมต่าง ๆ เหล่านี้นับว่ามีประโยชน์มาก ของเราก็มีสมาคมที่เรียกว่า SEACEN คือสภาผู้ว่าการธนาคารชาติในเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งก็เป็นกลุ่มที่สำคัญที่ได้รวมกันอยู่เสมอ เวลาที่จะออกเสียงหรือเวลาที่จะไปประชุมกับกลุ่มประเทศต่าง ๆ เราก็มีการประชุมรวมกลุ่มกันเสียก่อน เพื่อกำหนดท่าทีหรือแนวนโยบายต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นประโยชน์ ทำให้มีการติดต่อทางด้านนโยบายระหว่างประเทศซึ่งกันและกันได้

อีกสายหนึ่ง เพราะว่าผู้ว่าการของแต่ละประเทศก็มีความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์แต่ละประเทศได้ดีมาก นอกจากนั้นก็ทางด้านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเราจำเป็นที่จะต้องติดตามสังเกตและมีความสัมพันธ์อยู่ในวงการของเขา เรื่องต่าง ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้น มักจะเกิดขึ้นจากการอภิปรายหรือกำหนดท่าทีล่วงหน้ากันทั้งนั้น ถ้าเราสามารถที่จะอยู่ในวงการทั้งหลายเหล่านี้ ก็จะทำให้เราพอที่จะรู้ล่วงหน้า การปรับตัวของเราก็ทำได้ทันกาล ไม่เช่นนั้นแล้วมักจะสายเกินไปทุกที นี่ก็เป็นเรื่องที่ ๓. คือปรับปรุงงานทางฝ่ายต่างประเทศ

ผู้สื่อข่าว ขอถามเรื่องที่สี่ซึ่งเป็นเรื่องสุดท้าย คือเรื่องการปรับปรุงระบบงาน กำลังคน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์สิ่งก่อสร้าง เพื่อว่าจะให้ธนาคารชาติสามารถดำเนินการตามที่หวังเอาไว้

ผู้ว่าการ ในเรื่องนี้ เราก็ได้มีคณะทำงานภายในธนาคารชาติ ทำการพิจารณาปรับปรุงระบบงานทั้งหมดทุกฝ่าย เพื่อจะสนองเป้าหมายเหล่านี้ ในการพิจารณานี้ได้เปิดโอกาสให้พนักงานในธนาคารชาติออกความเห็นโดยอิสระอย่างกว้างขวางเลยทีเดียว เราต้องการที่จะได้ความเห็นจากทุกฝ่ายให้แสดงออกมาจริง ๆ เพื่อเอาความเห็นต่าง ๆ เหล่านั้นมาประกอบการพิจารณา เพราะฉะนั้นในการปรับปรุงคราวนี้ได้มีการรับฟังจากด้านต่าง ๆ ด้วย กองทุนการเงินระหว่างประเทศก็ได้ตกลงที่จะส่งคณะผู้ชำนาญการจัดระบบธนาคารกลางเข้ามาร่วมกับเราเพื่อพิจารณาทำนองเป็นความเห็นเพิ่มเติม ซึ่งเราอาจจะไม่ต้องไปเชื่อฟังอะไรเขามาก แต่ว่าเราก็จะได้ดูว่าสิ่งที่เราคิดว่าเราจะทำ เราจะปรับปรุงต่อไป มีอะไรไหมซึ่งเขาจะมีความเห็นเพิ่มเติมหรือมีอะไรไหมที่เราอาจจะยังไม่ได้พิจารณา

ผู้สื่อข่าว ผมได้ทราบว่า มีโครงการที่จะแลกเปลี่ยนพนักงานของธนาคารชาติเจ้าหน้าที่ระดับสูงกับธนาคารพาณิชย์ คืออาจจะส่งคนของธนาคารชาติไปอยู่ธนาคารพาณิชย์สักปี ๒ ปี

ผู้ว่าการ เรื่องนี้ก็มีอยู่ในใจ แต่ถ้าจะทำก็คงจะต้องเป็นขั้นตอนไป และก็คงจะทำได้เฉพาะบางตำแหน่งหน้าที่เท่านั้น คือทำได้เท่าที่จะเป็นประโยชน์และไม่เกิดเสียหายแก่ทั้งทางด้านธนาคารชาติและธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยในกิจการของธนาคารชาติก็ดี ธนาคารพาณิชย์ก็ดี ย่อมจะมีงานที่เรียกว่า "ลับ" อยู่ด้วย ลับมากบ้างน้อยบ้าง การแลกเปลี่ยนพนักงานจึงเป็นเรื่องที่ต้องกระทำด้วยความรอบคอบระมัดระวัง การแลกเปลี่ยนพนักงานระหว่าง

กันนี้ มีประโยชน์มากในกรณีที่ต้องการสร้างสรรค์ผู้ชำนาญการเฉพาะอย่าง ซึ่งทางธนาคารหนึ่งมีความสันทัดแต่อีกธนาคารหนึ่งยังขาดอยู่ เป็นการร่วมมือช่วยเหลือกัน และทำให้มีความเข้าใจระหว่างกันและกันดีขึ้น เรื่องนี้ยังเป็นเรื่องที่อยู่ในใจ ยังไม่ได้ตัดสิน ต้องคิดให้ดี ๆ ก่อน

สำหรับเรื่องการปรับปรุงระบบงานภายในธนาคารชาติ ก็คงจะมีหลักที่ว่าจะให้แต่ละฝ่ายมีบทบาทความรับผิดชอบมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องงานสาขาของธนาคารชาติ ซึ่งเรามีอยู่ ๓ แห่งคือที่หาดใหญ่ ที่ขอนแก่น และที่ลำปางนั้น ก็จะกระจายอำนาจมอบหมายให้สาขาแต่ละแห่งสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มภาคภูมิจริง ๆ มีการมอบหมายความไว้วางใจ มีความคล่องตัว และมีกำลังคนที่จะทำ ขณะนี้กำลังจะส่งฝ่ายกำกับ ฯ ไปประจำขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการสาขา ส่งนักวิชาการไปขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการสาขา เพื่อที่ว่าผู้อำนวยการสาขาจะเป็นผู้ตรวจการธนาคารพาณิชย์ประจำภาคได้อย่างสมบูรณ์ และเพื่อที่จะให้สาขาทั้งสามแห่งของเราทำหน้าที่เป็นธนาคารกลางของเขตที่อยู่ในความดูแลของสาขาให้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว ข้อมูลต่าง ๆ การหมุนเวียนของเงินต่าง ๆ ในการที่จะพัฒนาในท้องถิ่น รวมทั้งการตรวจสอบธนาคารพาณิชย์ ซึ่งมีเงื่อนไขว่าจะต้องปล่อยเงินในท้องถิ่น ก็จะใกล้ชิดยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีโครงการสร้างพนักงานขึ้นที่สาขาต่าง ๆ ด้วย คือหมายความว่าจะไม่พยายามส่งพนักงานไปจากกรุงเทพ ฯ เว้นแต่ที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เมื่อมีอัตรากำลังว่างก็จะคัดเลือกบรรจุคนที่เหมาะสมในท้องถิ่น การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ก็จะพิจารณาและให้โอกาสแก่พนักงานที่ได้รับการบรรจุ ณ สาขานั้น หรือพนักงานที่ส่งไปจากกรุงเทพ ฯ แต่ยินดีที่จะอยู่ประจำทำงานที่สาขาเป็นเวลานานติดต่อกันก่อน ซึ่งในเรื่องนี้ก็หมายความว่า สนับสนุนมาตรการในการกระจายความเจริญ ถ้าทำอย่างนี้ได้ ผมเชื่อเหลือเกินว่าแม้แต่ธนาคารพาณิชย์ก็จะต้องทำเช่นเดียวกัน เพราะว่าในเมื่อทางธนาคารชาติให้อำนาจผู้อำนวยการสาขาเป็นผู้ตรวจการก็ดี เป็นผู้ที่จะต้องพิจารณาประเด็นสาระสำคัญก็ดี จะต้องมีการประชุม มีการปรึกษาหารือหรือมีการตัดสินใจ ถ้าธนาคารพาณิชย์ไม่มีผู้ที่ได้รับมอบหมายอำนาจไปดำเนินการก็ทำไม่ได้ จึงนับเป็นการส่งเสริมทางอ้อมให้ธนาคารพาณิชย์เองก็จะต้องมีการกระจายอำนาจออกไปสู่ภาคต่าง ๆ ด้วย

ผู้สื่อข่าว จะหมายรวมถึงการจะมีสาขาเพิ่มเติมอีกหรือเปล่าครับ นอกจาก ๓ แห่งนี้แล้ว มีอยู่ในโครงการไหมครับ

ผู้ว่าการ มีอยู่ในโครงการ แต่ว่าอยากจะให้ ๓ สาขานี้ทำหน้าที่เต็มกำลังเสียก่อน เมื่อเห็นว่ามีประโยชน์แน่ ก็จะได้เริ่มดำเนินการสาขาในจุดอื่น ๆ เช่น อย่างนครสวรรค์ ชลบุรี นครราชสีมา หรืออุบลราชธานี มีจุดซึ่งเราน่าจะทำได้

ผู้สื่อข่าว อาจารย์หมายความว่าจะกระจายอำนาจไป ผลพลอยได้ที่อาจจะตามมา ก็อาจจะมีการกระจายความเจริญอุตสาหกรรมไปในส่วนนั้นด้วย ใช่ไหมครับ

ผู้ว่าการ เป็นจุดใหญ่เลย ซึ่งในเรื่องนี้ถ้าจะปฏิบัติในเรื่องนี้ได้ นอกจากว่าจะต้องส่งคนไป ให้ความคล่องตัวกับเขา ก็ยังจะต้องให้วัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะที่กำลังพิจารณาขณะนี้คือระบบการสื่อสาร ในการที่จะให้สาขาของเราสามารถที่จะติดต่อโดยตรงกับสำนักงานใหญ่ กับคลังจังหวัด และกับธนาคารพาณิชย์ในภาคนั้นได้ จำจะต้องมีระบบการสื่อสารที่ดี ขณะนี้กำลังพิจารณาในเรื่องวิทยุ ในเรื่องโทรศัพท์ ในเรื่องของเทเลกซ์ เพื่อที่ว่าการโอนเงินต่าง ๆ จะไม่ต้องมาเข้ากรุงเทพ ฯ ตลอดเวลา ที่แล้วมา กาฬสินธุ์ จะโอนให้มหาสารคามก็ต้องเข้ากรุงเทพ ฯ ทั้ง ๆ ที่ควรจะทำที่ขอนแก่นได้ แต่ว่าเวลานี้การติดต่อระหว่างจังหวัดในภาคเดียวกันกับตัวศูนย์ยังไม่เจริญเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะมุ่งเข้าหากรุงเทพ ฯ เพราะฉะนั้นผมรู้สึกว่าวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญมากอย่างหนึ่งก็คือระบบการสื่อสาร ซึ่ง จำเป็น สำหรับ ธนาคาร กลาง ประการ สุดท้ายก็คือเรื่อง สิ่งก่อสร้าง ซึ่งจะมีการวาง แผนหลักเกี่ยวกับการ ใช้ที่ดิน ในวังบางขุนพรหม ซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญและจะเป็นสถานที่ที่สวยงาม ก็เป็นทรัพย์สมบัติของชาติ ในการวางแผนหลักนี้ ก็เกี่ยวข้องกับการสร้างอาคารสำนักงานใหญ่ ซึ่งเรามีความจำเป็นที่ต้องมีอาคารสำนักงานใหญ่ เพราะว่าจำนวนคนที่ทำงานเพิ่มขึ้นมาก ปัจจุบันมีอยู่แล้วประมาณ ๒,๕๐๐คน และยังจะต้องเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆตามปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น ที่ทำงานซึ่งกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง และบางแห่งก็เป็นที่ที่ทำงานเรือนไม้ชั่วคราวมาเป็นเวลาร่วม ๒๐ ปีแล้ว ก็ล้วนแต่ว่าอยู่ในสภาพไม่เหมาะสม เพราะฉะนั้นยิ่งเราจะมีการปรับปรุงงานใหม่ ก็ยิ่งจำเป็นที่จะต้องมีอาคารสถานที่อันถาวรและเหมาะสม ในเรื่องนี้ซึ่งกำลังรีบเร่งที่จะพิจารณาตั้งเรื่องขึ้น

มาใหม่ แล้วก็หวังว่าคงจะได้มีการดำเนินงานที่ไม่มีอุปสรรค เพื่อให้ธนาคารของชาติได้มีสำนักงานถาวร มั่นคง เหมาะสมกับเป็นสถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินของชาติเสียที สำหรับพระตำหนักวังบางขุนพรหมนั้น ก็จะได้เก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เงินตรา และเป็นสมบัติอันมีค่าของชาติต่อไป

ผู้สื่อข่าว คำถามสุดท้าย ด้วยสายตาของคนภายนอก เรามองเห็นว่าหน่วยงานของธนาคารชาติ มีกลุ่มคนหนุ่มที่มีฝีมือ มีความสามารถมาก ไม่ทราบว่าในฐานะที่อาจารย์เป็นผู้รับผิดชอบทางด้านธนาคาร อาจารย์ใช้คนเหล่านี้เต็มที่หรือยัง หรือให้ความอิสระในการทำงานกับเขาเพียงพอแค่ไหน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ผู้ว่าการ ในการที่ธนาคารชาติมีเจ้าหน้าที่รุ่นหนุ่มที่มีความรู้ความสามารถ และมีความตั้งใจดี นับว่าเป็นโชคดีมากทีเดียว และนับว่าเป็นการมองการณ์ไกลของท่านผู้ว่าการในอดีต ฉะนั้นในระยะที่ได้มีการปรับปรุงแผนงานโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ จึงได้สนับสนุนให้คนหนุ่มได้แสดงฝีมืออย่างเต็มที่ที่สุดแล้ว เต็มที่จนกระทั่งจำเป็นจะต้องหากองหนุน ตัวสำรอง เพื่อว่าจะได้สร้างคนขึ้นเป็นทีม เพราะไม่ว่าใครจะเก่งอย่างไรก็ตาม ถ้าทำทุกอย่างหมดความเก่งมันก็อาจจะน้อยลง แล้วก็อาจจะกลายเป็นนักบริหารซึ่งทำได้แต่งานกว้าง ๆ อย่างผมกันหมด จึงจำเป็นจะต้องสร้างคนที่ทำหน้าที่และมีความชำนาญงานต่าง ๆ กันในลักษณะที่เป็นวิชาชีพ ซึ่งของเราเองก็ยังมีนักเรียนทุนธนาคารที่จะกลับมาอีกประมาณ ๒๐ กว่าคน เรามีแผนงานที่จะให้รุ่นที่จะกลับมา มาเสริมกำลัง ช่วยจัดเป็นตัวสำรองไว้บ้าง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเราจะดูเฉพาะนักเรียนทุนของธนาคารเท่านั้น เราดูทั้งนักเรียนต่างประเทศที่ไม่ใช่นักเรียนทุนของธนาคารและนักเรียนที่สำเร็จในประเทศด้วย เรากำลังเปิดรับสมัครจากข้างนอก ทั้งนักเรียนต่างประเทศและนักเรียนในประเทศอยู่แล้ว เพื่อเข้ามาเสริมกำลังอีก ผมถือหลักว่าในการทำงานนั้น ความสำคัญไม่ใช่อยู่ที่เป็นนักเรียนต่างประเทศหรือในประเทศ แต่อยู่ที่ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่การงานให้ได้ผลดี นักเรียนที่จบภายในประเทศที่ธนาคารมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติงานได้ดี ดีอย่างน่าพอใจจริง ๆ เราสนับสนุนคนประเภทนี้ ไม่จำกัดว่าจะเป็นนักเรียนทุนของธนาคารหรือ

นักเรียนที่จบในประเทศ ในเวลาเดียวกัน เราก็มีหลักการที่จะส่งเสริมความรู้แก่พนักงานทั้งในแง่ที่จะมีการปรับปรุงในเรื่องการฝึกอบรม และแม้แต่ในการที่จะเปิดโอกาสให้ไปศึกษาต่อเพิ่มเติม หมายความว่าเราพยายามที่จะให้กำลังของเราที่มีอยู่ทั้งหมด ได้มีโอกาสทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมกันทั้งนั้น แล้วผมอยากจะมองเห็นว่าเราทำกันเป็นทีม ผมเป็นแต่เพียงหัวหน้าทีมเท่านั้น ผมก็อาจจะได้แต่เพียงแนะแนวเปิดช่องสนับสนุน

ผู้สื่อข่าว ไม่มีปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ในธนาคารชาติบ้างหรือครับ

ผู้ว่าการ สำหรับผมกับทางผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ก็ไม่น่าจะมี อย่างที่ผมเคยเรียนไว้ว่ารุ่น ๔๐ หยก ๆ ๕๐ หย่อน ๆ อย่างผมนั้น ขณะนี้ทำหน้าที่คล้าย ๆ เป็นสะพานเชื่อมระหว่างผู้ที่อายุอาจจะกว่า ๕๐ ขึ้นไปแล้วใกล้ ๖๐ กับรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งกำลังจะเข้ามารับงานในระยะต่อไป

ผู้สื่อข่าว อาจารย์เข้ามาก็รู้สึกว่าธนาคารชาติเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี อาจารย์คิดว่าผู้ว่าการธนาคารชาติควรจะมีกำหนดเวลาเป็นเทอมหรือไม่ แล้วถ้าอาจารย์ประสบความสำเร็จในการบริหารธนาคารชาติ ต่อไปอาจารย์จะทำอะไร

ผู้ว่าการ ถ้ามีกำหนดเวลาเป็นเทอม ปกติประเทศอื่น ๆ มักกำหนดไว้ ๕ ปี บางแห่งก็ ๗ ปี แต่ผมคิดว่าเทอมละ ๕ ปี คงจะดี ส่วนที่ว่าจะทำอะไรต่อไปข้างหน้านั้น ยังไม่ได้คิด ขณะนี้ยังต้องพยายามที่จะรีบทำงานซึ่งกำหนดไว้ และยังต้องทำอีกมาก ถ้าเสร็จงานเสร็จการเมื่อไรก็คงจะบวชพระ.

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วน จำกัด อุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์)
201 ถนนบำรุงเมือง กรุงเทพมหานคร โทร 2222762-222242๙
นายอุดม จงกมานนท์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 251๙